JULES VERNE

Penkiolikos metų KAPITONAS

PASVIRĘS PASAULIS

Jules Verne

PENKIOLIKOS METŲ KAPITONAS

Romanas

Iš prancūzų k. vertė Ramutė Ramunienė

PASVIRĘS PASAULIS

VILNIUS

UDK 840-93
Ve-177

Jules Verne
UN CAPITAINE DE QUINZE ANS
Paris, Gründ, 1973

Iliustravo
HENRY MEYER

Vertimo ketvirtoji pataisyta laida

ISBN 978-9955-435-87-7

Pirmas skyrius

BRIGANTINA „PILIGRIMAS"

1873 metų vasario 2 dieną brigantina „Piligrimas" buvo 43°57' pietų platumoje ir 165°19' vakarų ilgumoje (pagal Grinvičą).

Šis keturių šimtų tonų talpos laivas, įrengtas San Franciske banginių medžioklei Pietų jūrose, priklausė turtingam Kalifornijos laivų savininkui Džeimsui Veldonui; laivui daugelį metų vadovavo kapitonas Hulis.

„Piligrimas" buvo vienas mažiausių, bet geriausių laivų toje flotilėje, kurią Džeimsas Veldonas siuntė kasmet į šiaurės jūras, už Beringo sąsiaurio, taip pat į Antarktikos vandenyną, prie Tasmanijos ar Horno rago. Laivas buvo puikus. Turėdamas labai parankų takelažą, jis nuplaukdavo, kad ir su nedidele įgula, iki ištisinių Pietų pusrutulio ledynų. Kapitonas Hulis mokėjo, kaip sako jūreiviai, „rangytis" tarp ledų, kurie vasarą Pietų pusrutulyje pasiekia Naująją Zelandiją ar Gerosios Vilties ragą — daug žemesnę platumą, negu šiaurės jūrose. Tiesa, tai nedideli, jau sueižėję, šiltų vandenų paplauti ledkalniai, kurių didžioji dalis sutirpsta paskui Ramiajame ar Atlanto vandenyne.

Kapitonas Hulis, puikus jūrininkas, taip pat vienas geriausių flotilės žeberklininkų, vadovavo įgulai, susidedančiai iš penkių prityrusių jūreivių ir vieno naujoko. Banginių

medžioklei tiek žmonių, žinoma, buvo per mažai: valtims manevruoti ir nudobtiems banginiams mėsinėti reikalinga didelė komanda. Bet Džeimsas Veldonas, kaip ir kai kurie kiti laivų savininkai, manė, kad daug taupiau nusamdyti San Franciske tiek jūreivių, kiek jų būtina laivui aptarnauti. Žeberklininkų, įvairių tautybių jūreivių, dezertyrų ir kitokių, norinčių parsisamdyti medžioklės sezonui ir puikiai išmanančių banginių medžiotojų amatą, Naujojoje Zelandijoje netrūko. Medžiojamajam laikotarpiui pasibaigus, jie gaudavo atlyginimą, išsilaipindavo krante ir čia laukdavo kitų metų, kai banginių medžioklės laivams vėl prireiks jų paslaugų. Šitokios sistemos laikantis, geriau buvo panaudojami jūrininkų rezervai ir išspaudžiama daugiau pelno iš jų darbo.

Taip ir pasielgė „Piligrimo" savininkas.

Brigantina baigė medžiojimo sezoną prie pat Pietų speigiračio. Bet laivo triume tebestovėjo nemaža tuščių statinaičių taukams ir tebebuvo vietos banginio ūsams. Tais laikais jau darėsi sunku verstis banginių medžiokle. Be saiko naikinami jūros žinduoliai retėjo. Ėmė nykti tikrieji banginiai, Šiaurės vandenyne vadinami „nordkaperiais", o Pietų jūrose — „sulferboltonais". Medžiotojai turėjo tenkintis finvalais, milžiniškais žinduoliais, kuriuos medžioti labai pavojinga.

Taip ir padarė kapitonas Hulis per šią ekspediciją, bet ketino sekantį kartą pasiekti aukštesnes platumas ir, jei reikės, nuplaukti ligi Klaros ir Adeli žemių, atrastų, kaip galutinai nustatyta, — nors amerikietis Vilkis ir neigė, — prancūzo Diumono Diurvilio, garsiojo „Astrolabo" ir „Zele" kapitono.

Žodžiu, tais metais „Piligrimui" nepasisekė. Sausio pra-

džioje, kai Pietų pusrutulyje pats vidurvasaris, nors grįžti banginių medžioklės laivams dar nebuvo laikas, kapitonui Huliui teko medžioklę nutraukti. Jo pagalbinė įgula — gana įtartinų asmenų rinkinys — ėmė, kaip sakoma, „ieškoti priekabių", ir jis turėjo su ja skirtis.

Taigi „Piligrimas" pasuko į šiaurės vakarus, link Naujosios Zelandijos, kurią pamatė sausio 15 dieną. Įplaukė į Vaitematą, Oklendo uostą, esantį Chaurakio įlankos gilumoje, rytiniame šiaurinės salos krante, ir čia išsodino sezonui pasamdytus banginių medžiotojus.

„Piligrimo" įgula buvo nepatenkinta. Brigantinai trūko mažų mažiausiai dviejų šimtų statinaičių taukų. Dar nė viena jų medžioklė nebuvo taip liūdnai pasibaigusi. Kapitonas Hulis plaukė su tokiu nusivylimu širdyje, kokį patiria sumanus banginių medžiotojas, pirmą kartą grįžtąs tuščiomis ar beveik tuščiomis rankomis. Pažeista buvo įsiaudrinusi jo savimeilė, ir jis negalėjo atleisti tiems valkatoms, dėl kurių nedrausmingumo sužlugo ekspedicija.

Veltui jis bandė surinkti Oklende naują įgulą: visi darbo ieškantys jūrininkai jau buvo parsisamdę į kitus banginių medžioklės laivus. Taigi vilties visiškai pakrauti „Piligrimą" teko atsisakyti, ir kapitonas Hulis jau ruošėsi išplaukti iš Oklendo, kai į laivą pasiprašė priimami keleiviai. Jų prašymo atmesti jis negalėjo.

Tuo metu Oklende buvo misis Veldon, „Piligrimo" savininko žmona, jos penkerių metų sūnelis Džekas ir vienas giminaitis, kurį visi vadino pusbroliu Benediktu. Jie atvyko čia su Džeimsu Veldonu, kuris lankydavosi kartais Naujojoje Zelandijoje prekybiniais reikalais, ir ketino drauge su juo grįžti į San Franciską.

Bet kai visa šeima jau turėjo išvykti, sunkiai susirgo

mažasis Džekas; tėvas, primygtinų reikalų spiriamas, išplaukė vienas, palikęs žmoną, sūnų ir pusbrolį Benediktą Oklende.

Praėjo trys mėnesiai – trys ilgi išsiskyrimo mėnesiai, be galo sunkūs misis Veldon. Tuo tarpu vaikas pasveiko, ir niekas nebekliudė jai išvykti. Kaip tik tada ji ir sužinojo, kad į Oklendą atplaukė „Piligrimas".

Norėdama sugrįžti į San Franciską, misis Veldon būtų turėjusi pirma nusigauti į Australiją, susirasti ten kurį nors laivą, priklausantį transokeaninei bendrovei „Aukso amžius" ir vežiojantį keleivius iš Melburno į Panamos sąsmauką per Papeetę. Paskui, nukakusi į Panamą, laukti Amerikos garlaivio, kursuojančio tarp sąsmaukos ir Kalifornijos. Misis Veldon nebūtų išvengusi pavėlavimų ir persėdimų, kurie visuomet nemalonūs moteriai ir vaikui. Tokiu tat metu išmetė Oklende inkarą „Piligrimas". Misis Veldon nedvejojo: paprašė kapitoną Hulį priimti ją į laivą ir pargabenti į San Franciską kartu su sūnum, pusbroliu Benediktu ir Nana, senute negre, išauginusia ir ją pačią. Trys tūkstančiai jūrmylių buriniu laivu! Bet kapitono Hulio laivas buvo pavyzdingai tvarkingas, o metų laikas dar toks gražus abipus pusiaujo! Kapitonas Hulis sutiko ir tuoj pavedė keleivei savo kajutę. Jis norėjo, kad per tą kelionę banginių medžioklės laivu, ko gero, truksiančią keturiasdešimt-penkiasdešimt dienų, misis Veldon būtų kiek galima patogiau įsitaisiusi.

Keliauti šitokiom sąlygom misis Veldon buvo tam tikra prasme parankiau. Vienintelis nepatogumas – kad „Piligrimas" turėjo užsukti į Valparaiso uostą, į Čilę, krovinio atiduoti. Bet po to laivas plauks pagal Amerikos žemyną, pučiant palankiems pakrantės vėjams.

Beje, misis Veldon, drąsi moteris, jūros nesibaimino. Buvo ji tada trisdešimties metų, tvirtos sveikatos, pripratusi prie ilgų kelionių jūra, ne kartą drauge su vyru išgyvenusi jų sunkumus ir nesibaidė didesnės ar mažesnės rizikos — sėsti į vidutinio tonažo laivą. Ji žinojo, kad kapitonas Hulis — puikus jūreivis, kuriuo visiškai pasikliovė Džeimsas Veldonas, o „Piligrimas" — stiprus greitaeigis laivas, aukštai vertinamas amerikiečių banginių medžioklės laivų flotilėje. Taikėsi proga, reikėjo ja pasinaudoti. Ir misis Veldon pasinaudojo.

Savaime aišku, kartu su ja turėjo plaukti ir pusbrolis Benediktas.

Tas pusbrolis buvo kokia penkiasdešimties metų žmogynas. Bet, kad ir solidaus amžiaus, išleisti jį kur nors vieną būtų buvę neatsargu. Buvo jis ne aukštas, o kažkoks ilgas, ne liesas, o kažkoks siauras, kaulėto veido, didžiule gauruota galva; pamatęs šį ištįsėlį su auksiniais akiniais, nesuklysdamas galėjai pasakyti, kad tai vienas tų garbingų mokslininkų, nežalingų ir geraširdžių, kuriems lemta visą gyvenimą būti dideliais vaikais, išgyventi šimtą metų ir mirti kūdikiais.

„Pusbrolis Benediktas" — taip vadino jį visi ir visada, net ne šeimos nariai, ir iš tiesų tokie geraširdžiai žmoneliai, kaip jis, rodos, gimsta visų giminaičiais, — taigi pusbrolis Benediktas, kuris niekada nežinojo, kur dėti savo ilgas rankas ir kojas, nieku gyvu nebūtų sugebėjęs vienas pats rasti išeitį, net paprasčiausiomis gyvenimo aplinkybėmis. Našta jis nebuvo, o ne, greičiau kliuvo kitiems ir pats sau kliudė. Buvo, beje, gero būdo, neišrankus, užmiršdavo gerti ir valgyti, jei niekas neatnešdavo, nebijojo nei šalčio, nei karščio ir priklausė greičiau augalų, negu gyvūnų pasauliui. Įsi-

vaizduokite visiškai nenaudingą medį, nevedantį vaisių, beveik be lapų, negalintį nei pamaitinti, nei priglausti keleivį, bet geros širdies.

Toks buvo pusbrolis Benediktas. Jis mielai būtų pasitarnavęs žmonėms, Jei, kaip pasakytų ponas Priudomas, butų sugebėjęs pasitarnauti!

Pagaliau už jo silpnumą žmonės jį ir mylėjo. Misis Veldon žiūrėjo į jį tartum į savo vaiką, tartum į vyresnįjį mažojo Džeko brolį.

Dera vis dėlto pridurti, kad pusbrolis Benediktas nebuvo nei tinginys, nei dykaduonis. Priešingai, tas žmogus labai daug dirbo. Jis turėjo vieną aistrą — gamtos mokslą ir buvo kūnu ir siela į jį pasinėręs.

Bet pasakyti „gamtos mokslas" — vadinasi, labai daug pasakyti.

Yra žinoma, kad į šį mokslą įeina zoologija, botanika, mineralogija ir geologija.

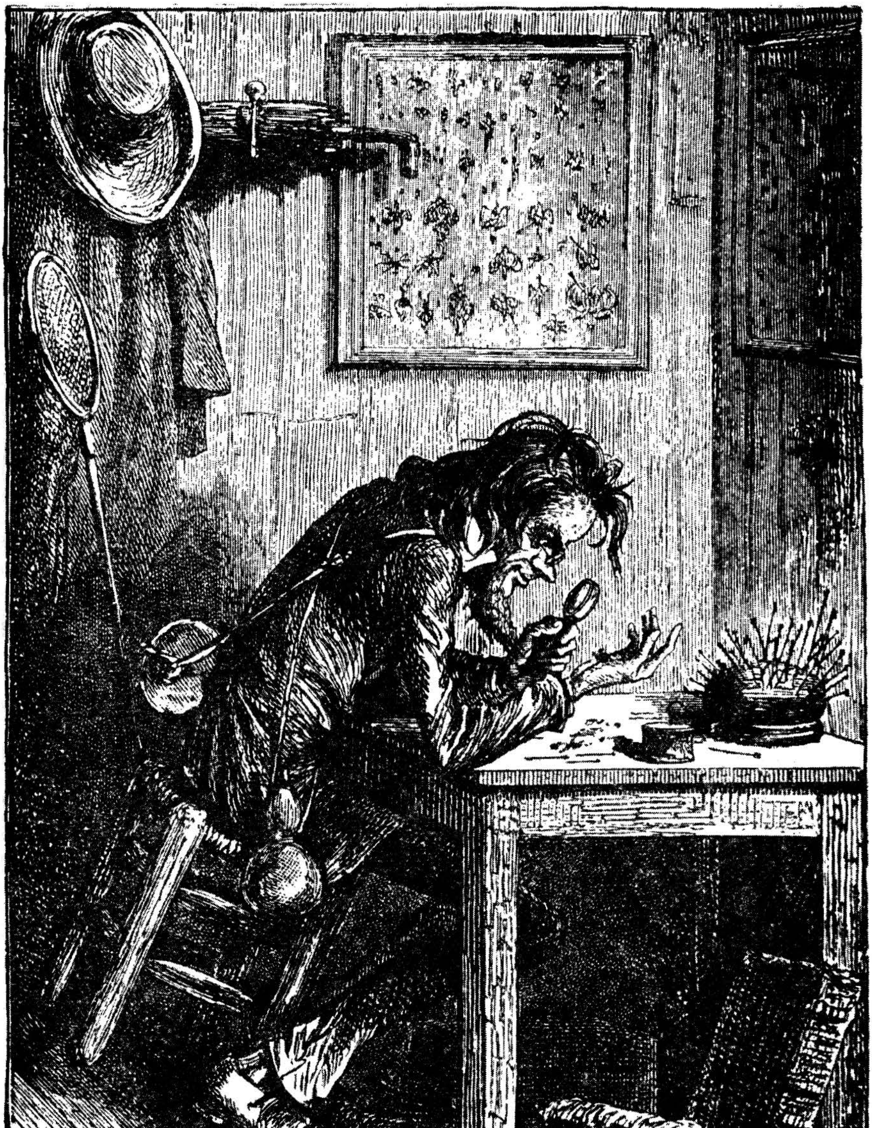
Bet pusbrolis Benediktas nebuvo nei botanikas, nei mineralogas, nei geologas.

Tai gal zoologas tikra šio žodžio prasme, kažkoks Naujojo Pasaulio Kiuvje[1], analize suskaidąs arba sinteze atkuriąs gyvūną, vienas tų gilių žinovų, tyrinėjančių keturis tipus, į kuriuos dabartinis mokslas skirsto visą gyvūniją: stuburinius, minkštakūnius, nariuotakojus ir spindulinius? Ar stebėjo kada nors tas naivus, bet stropus mokslininkas įvairias šių keturių tipų klases, ar studijavo jų būrius, šeimas, gentis, rūšis ir atmainas?

Ne.

---

[1] *Žoržas Kiuvje (1769–1832) – garsus prancūzų gamtininkas, suskirstęs visą gyvūnijos pasaulį į keturias grupes-atšakas, kurias vėliau imta vadinti tipais.*

*Pusbrolis Benediktas turėjo vieną aistrą –
gamtos mokslą ir buvo kūnu ir siela į jį pasinėręs.*

Ar tyrinėjo stuburinius: žinduolius, paukščius, šliužus ir žuvis?

Ne, ne!

Gal jį domino minkštakūniai: galvakojai ir samangyviai? Gal jis perprato malakologijos[1] paslaptis?

Taip pat ne.

Vadinasi, jis degindavo lempą per naktis, tyrinėdamas spindulinius — dygiaodžius, medūzas, polipus, koralus, kempes ir mirkinius?

Reikia tiesiai pasakyti, kad ne spindulinius.

O kadangi iš visos zoologijos telieka nariuotakojai, savaime aišku, kad jie ir buvo tos vienintelės pusbrolio Benedikto aistros objektas.

Taip, bet reikia dar patikslinti.

Nariuotakojų tipą sudaro šešios klasės: vabzdžiai, šimtąkojai, voragyviai, vėžiagyviai, ūsakojai ir žieduotosios kirmėlės[2].

Pusbrolis Benediktas, moksliškai kalbant, nebūtų sugebėjęs atskirti slieko nuo medicininės dėlės, rasakilės nuo jūros gilės, voro nuo netikro skorpiono, krevetės nuo karpinės utėlės, šimtakojo nuo skolopendros.

Tai kas gi pagaliau buvo pusbrolis Benediktas?

Paprasčiausias entomologas, ir daugiau nieko.

Į tai galima atsakyti, kad etimologiškai imant, entomologija — gamtos mokslo šaka, tyrinėjanti visus nariuotakojus.

Tai teisinga, imant apskritai; bet įsigalėjo paprotys suvokti šį žodį siauresne prasme. Tad šis terminas taikomas tik mokslui apie vabzdžius tikrąja žodžio prasme, tai yra

---

[1] *Malakologija – zoologijos skyrius, tiriantis moliuskus.*

[2] Žieduotosios kirmėlės šiandien sudaro atskirą tipą, giminingą nariuotakojams; ūsakojai – vėžiagyvių klasės atskirą būrį.

„apie tuos nariuotakojus, kurių kūnas susideda iš sunarstytų žiedų; jų trys atskiri segmentai turi tris poras kojų. Dėl to jie ir pavadinti šešiakojais."

Pusbrolis Benediktas, apsiribojęs šios nariuotakojų klasės tyrinėjimu, buvo paprasčiausias entomologas.

Bet neapsirikite! Vabzdžių klasę sudaro ne mažiau kaip dešimt būrių: tiesiasparniai[1], tinklasparniai[2], plėviasparniai[3], žvynasparniai[4], puskietasparniai[5], kietasparniai[6], dvisparniai[7], vėduokliasparniai[8], parazitiniai[9] ir šeriauodegiai[10]. Kai kuriems iš šių būrių, pavyzdžiui, kietasparnių, priskiriama trisdešimt tūkstančių rūšių, o dvisparnių — šešiasdešimt tūkstančių[11]; vadinasi, tyrinėti yra ką, todėl reikia pripažinti, kad darbo vienam žmogui čia per akis.

Taigi pusbrolis Benediktas paskyrė savo gyvenimą ištisai ir vien tiktai entomologijai.

Šiam mokslui jis atiduodavo visas savo valandas, visas be išimties, net miego, nes ir sapnuodavo visados tik šešiakojus. Į rankoves, surduto apykaklę, kepurės dugną ir lie-

---

[1] *Atstovai: žiogai, svirpliai ir t.t.*

[2] *Atstovai: skruzdžių liūtai, laumžirgiai.*

[3] *Atstovai: bitės, širšės, skruzdėlės.*

[4] *Atstovai: drugiai ir t.t.*

[5] *Atstovai: cikados, amarai, biusos ir t.t.*

[6] *Atstovai: karkvabaliai, jonvabaliai ir t.t.*

[7] *Atstovai: uodai, moskitai, musės,*

[8] *Atstovai: stilopsai.*

[9] *Atstovai: erkės ir t.t.*

[10] *Atstovai: sidabrinės avižėlės, podūros ir t.t.*

[11] *Dabar žinoma apie milijonas vabzdžių rūšių. Vabzdžių klasę sudaro ne dešimt būrių, kaip buvo manoma Ž. Verno laikais, bet ne mažiau kaip trisdešimt būrių. Kietasparnių būriui šiuo metu priskiriama apie du šimtai penkiasdešimt tūkstančių rūšių, o dvisparnių – virš aštuoniasdešimt penkių tūkstančių. Yra ir kai kurių kitų skirtumų, pavyzdžiui: puskietasparniais šiandien laikomos tik blakės; cikados, amarai sudaro atskirą būrį; erkės priskiriamos voragyvių klasei.*

menės apvadus jis buvo prisismaigstęs gyvą eibę smeigtukų. Kai pusbrolis Benediktas grįždavo iš kurio nors pasivaikščiojimo mokslo tikslais, brangi jo skrybėlė, iš vidaus ir lauko styrinti nuo pervertų vabzdžių, primindavo greičiau gamtininko dėžutę.

O dabar, baigdami apibūdinti šį keistuolį, pasakysime, kad misterį ir misis Veldon į Naująją Zelandiją lydėti jis nutarė todėl, kad patenkintų entomologijos aistrą. Naujojoje Zelandijoje pusbrolis Benediktas praturtino savo kolekciją keletu retų egzempliorių ir, suprantama, veržte veržėsi atgal į San Franciską rūšiuoti ir dėti juos į dėžutes savo darbo kabinete.

Kadangi misis Veldon su sūnum grįžo į Ameriką „Piligrimu", pusbrolis Benediktas, žinoma, plaukė kartu su jais.

Bet jei misis Veldon kurią nors dieną būtų atsidūrusi sunkioje padėtyje, mažiausiai būtų pasikliovusi pusbroliu Benediktu. Laimė, jos laukė tik maloni kelionė gražiu metų laiku, be to, laivu, kurio kapitonu buvo galima visiškai pasitikėti.

Per tas tris dienas, kurias „Piligrimas" išstovėjo Vaitematoje, misis Veldon susiruošė kelionei paskubomis, kad be reikalo neužgaišintų laivo. Čiabuvius tarnus, kuriuos buvo pasisamdžiusi Oklende, atleido ir sausio 22 dieną sėdo į „Piligrimą" tik su Džeku, pusbroliu Benediktu ir senute negre Nana.

Pusbrolis Benediktas, susidėjęs į specialią dėžutę, nešėsi visą savo vabzdžių kolekciją. Be kitų, šioje kolekcijoje buvo keletas egzempliorių tų naujųjų vabalų — stafilinų, kietasparnių maitėdžių iššokusiomis akimis, kurie iki šiol, atrodė, veisėsi tik Naujojoje Kaledonijoje. Jam kažkas labai siūlė vieną nuodingą vorą „katipo", — taip jį vadina

maoriai[1], — nuo kurio įkandimo dažnai miršta čiabuviai. Bet voras neįeina į vabzdžių klasę tikrąja žodžio prasme, jis priklauso voragyviams; taigi pusbrolio Benedikto akyse jokios vertės neturėjo. Todėl mokslininkas nesiteikė juo susidomėti, ir įstabiausias jo kolekcijos perlas buvo puikus Naujosios Zelandijos stafilinas.

Žinoma, pusbrolis Benediktas apdraudė savo krovą didele pinigų suma. Jo rinkinys atrodė jam nepalyginamai brangesnis, negu visi banginio taukai ir ūsai „Piligrimo" triume.

Kai misis Veldon ir jos kelionės draugai sulipo į brigantiną ir atėjo laikas pakelti inkarą, kapitonas Hulis priėjo prie savo keleivės ir pasakė:

— Savaime suprantama, misis Veldon, jeigu nutarėte plaukti „Piligrimu", tai prisiimate ir atsakomybę.

— Ką reiškia ši pastaba, kapitone Huli? — paklausė misis Veldon.

— Sakau tai todėl, kad šiuo atveju nesu gavęs jokių nurodymų iš jūsų vyro ir kad, šiaip ar taip, brigantina negali jums laiduoti tokios saugios kelionės kaip paketbotas, specialiai pritaikytas keleiviams vežioti.

— Kaip manote, kapitone Huli, jei mano vyras būtų čia, — atsakė misis Veldon, — ar jis nesiryžtų sėsti į „Piligrimą" su savo žmona ir vaiku?

— Tikriausiai ryžtųsi, misis Veldon! — pasakė kapitonas Hulis. — Aš ir pats nedvejodamas pasiimčiau šeimą! „Piligrimas" — puikus laivas, nors šiais metais liūdnokai užbaigė medžiojimo sezoną. Pasikliauju juo, kaip pasikliauja laivu jūreivis, vadovaujantis jam daugelį metų. O pasakiau

[1] *Maoriai – Naujosios Zelandijos senbuviai.*

tai, misis Veldon, todėl, kad mano sąžinė būtų ramesnė ir kad dar kartą jums priminčiau, jog mano laive nerasite patogumų, prie kurių esate pripratusi.

— Jeigu turite galvoje tik nepatogumus, kapitone Huli, — atsakė misis Veldon, — manęs jie neatgrasys. Aš ne iš tų užgaidžių keleivių, kurios nuolat skundžiasi ankštomis kajutėmis ir blogu maistu.

Žvilgtelėjusi į mažąjį savo Džeką, kurį laikė už rankos, misis Veldon pridūrė:

— Tad plaukime, kapitone!

Kapitonas Hulis tuoj pat davė įsakymą pakelti inkarą; burės išsitempė, ir „Piligrimas", trumpiausiu keliu išėjęs iš uosto, pasuko Amerikos krantų link.

Bet po trijų dienų papūtė stiprus rytų vėjas, ir brigantina buvo priversta pasukti kairiuoju halsu, kad galėtų plaukti į vėją.

Todėl vasario 2 dieną kapitonas Hulis tebebuvo aukštesnėje platumoje, negu būtų norėjęs, — taip vestų savo laivą jūreivis, kuris stengtųsi apiplaukti Horno ragą, o ne trumpiausiu keliu pasiekti naująjį kontinentą.

Antras skyrius

DIKAS SENDAS

Tačiau jūra buvo rami ir, nors sulėtėjo laivo greitis, plaukimo sąlygos buvo visiškai pakenčiamos.

Pasirūpinta, kad misis Veldon įsitaisytų „Piligrime" kuo patogiau. Laivugalyje nebuvo nei juto, nei antstato. Vadinasi, nė kajutės, kurioje būtų galėjusi apsigyventi keleivė.

Misis Veldon turėjo pasitenkinti kapitono Hulio kambarėliu, esančiu laivugalyje, — kukliu jūrininko būstu. Ir kapitonui dar teko įkalbinėti, kad ji sutiktų jį užimti. Šitoje ankštoje kajutėje kartu su ja įsikūrė jos sūnus ir senoji Nana. Čia ji pusryčiavo ir pietavo drauge su kapitonu Huliu ir pusbroliu Benediktu, kuriam buvo įrengta mažytė šoninė kajutė.

„Piligrimo" kapitonas persikraustė į kajutę, skirtą kapitono padėjėjui, jei toks laive būtų buvęs. Bet brigantina, kaip žinome, taupumo sumetimais nebuvo visiškai sukomplektuota, ir kapitonas apsiėjo be padėjėjo.

„Piligrimo" komanda — puikūs tvirti jūreiviai, būdami vienodų pažiūrų ir įpročių, gražiai sutarė. Šis medžioklės sezonas buvo jau ketvirta bendra jų ekspedicija. Visi buvo amerikiečiai, kilę iš Vakarų, Kalifornijos valstijos pakrantės, ir seniai vienas kitą pažinojo.

Šie šaunūs žmonės stengėsi kaip įmanydami pasitarnauti misis Veldon, savo šeimininko žmonai, nes buvo begaliniai jam atsidavę. Reikia pasakyti, kad plačiu mastu dalyvaudami banginių verslo pajamų paskirstyme, jie ligi šiol gaudavo didžiulį pelną iš kiekvienos ekspedicijos. Jeigu ir dirbo išsijuosę, — nes laivo komanda buvo negausi, — tai todėl, kad kiekvieną kartą, suvedant balansą sezono gale, būdavo didesnis jų pelnas. Šį sykį, tiesa, pelno nesitikėta beveik jokio, ir jie pagrįstai vainojo tuos Naujosios Zelandijos pašlemėkus.

Laive tik vienas žmogus buvo ne amerikiečių kilmės. Jis vadinosi Negoras, buvo gimęs Portugalijoje, bet laisvai kalbėjo angliškai. Brigantinoje jis ėjo kuklias laivo virėjo pareigas.

Kai Oklende pabėgo „Piligrimo" virėjas, į jo vietą pasi-

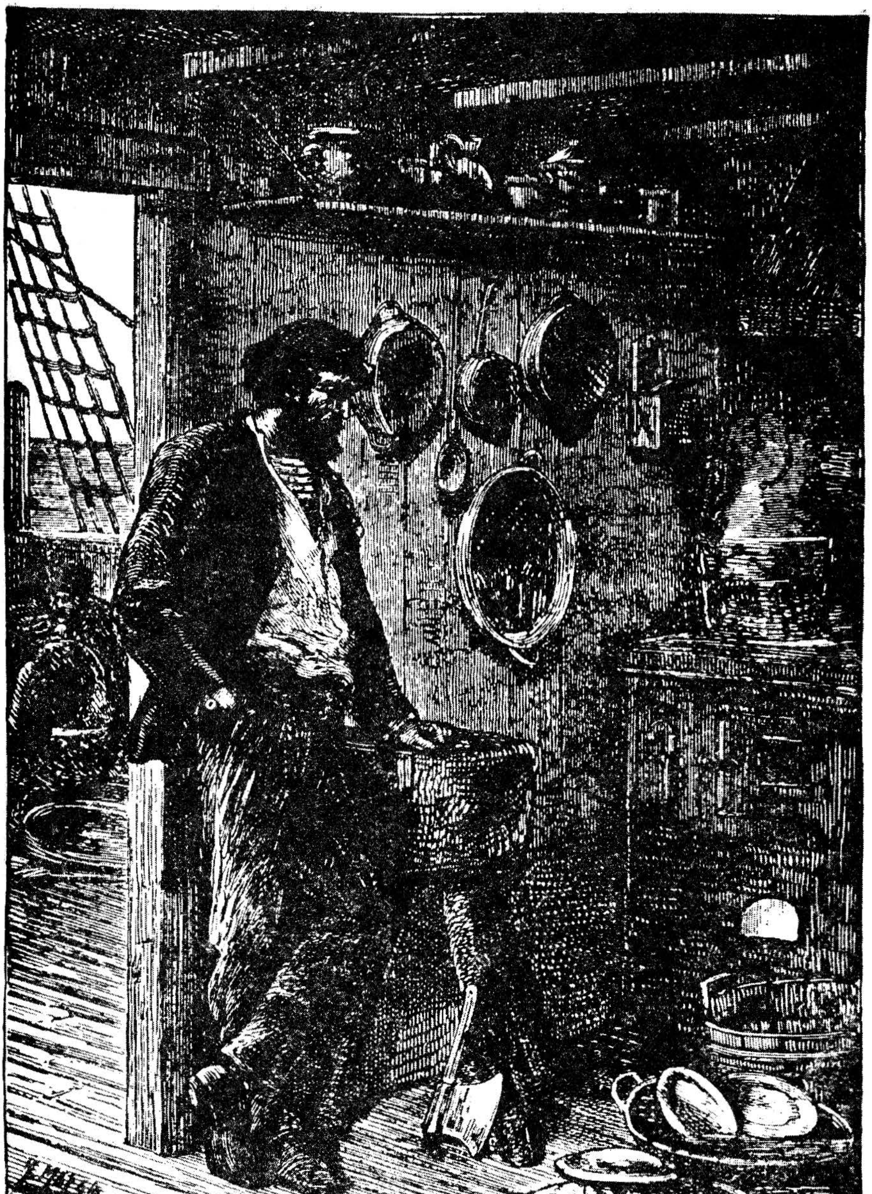
siūlė Negoras, tada neturėjęs darbo. Šis nekalbus, nelabai draugiškas žmogus laikėsi nuošalyje, bet neblogai išmanė savo darbą. Nusamdęs jį, kapitonas Hulis, matyt, laimingai pataikė — nuo pat savo pasirodymo laive Negoras dar neužsitarnavo nė vieno priekaišto.

Vis dėlto kapitonas Hulis apgailestavo, kad nesuspėjo surinkti pakankamai žinių apie naujojo savo virėjo praeitį. Jam ne visiškai patiko jo veidas, greičiau žvilgsnis, o kai į laivo gyvenimą, tokį siaurą, tokį intymų, reikia įsileisti nepažįstamą žmogų, būtina kuo daugiausia sužinoti apie jo praeitį.

Negorui buvo kokia keturiasdešimt metų. Tasai liesas, gyslotas, vidutinio ūgio, juodų plaukų, tamsoko gymio žmogus iš pažiūros atrodė stiprus. Ar buvo nors kiek ragavęs mokslo? Taip, sprendžiant iš pastabų, kurios jam kai kada išsprūsdavo. Beje, apie savo praeitį jis niekad nekalbėdavo, šiukštu neprasitardavo apie šeimą. Niekas nebūtų pasakęs, iš kur jis, kur anksčiau gyveno. Ką mano veikti ateityje — taip pat niekas nežinojo. Jis tik sakėsi norįs išlipti Valparaise. Buvo iš tikrųjų keistas žmogus. Šiaip ar taip, matyt, ne jūrininkas. Bendrakeleiviai pastebėjo, kad apie jūrininkystę išmano mažiau negu virėjas, dalį gyvenimo praleidęs jūroje.

Tačiau jo neveikė nei išilginis, nei šoninis supimas, kaip veikia žmones, kurie niekad nėra plaukioję jūra; o tai nemažas privalumas laivo virėjui.

Apskritai, į denį jis retai išeidavo. Dieną dažniausiai lindėjo ankštoje savo virtuvėlėje, kurios didžiausią dalį užėmė viryklė. Sutemus, užgesinęs viryklėje ugnį, Negoras įsdavo į savo „užkaborį", kuris buvo jam paskirtas įgulos kubrike. Ten jis tuoj atsiguldavo ir užmigdavo.

Sutemus Negoras lįsdavo į savo „užkaborį",
kuris buvo jam paskirtas įgulos kubrike.

Kaip jau anksčiau sakėme, „Piligrimo" įgula susidėjo iš penkių prityrusių jūreivių ir vieno naujoko.

Tas jaunas, penkiolikametis naujokas buvo nežinomų tėvų vaikas. Vargšelis, pamestas vos gimęs, išaugo našlaičių prieglaudoje.

Dikas Sendas, — taip jis vadinosi, — greičiausiai buvo kilęs iš Niujorko valstijos, o gal netgi iš pačios tos valstijos sostinės.

Mažajam našlaičiui buvo duotas Diko vardas — sutrumpintas iš Ričardo — todėl, kad taip vadinosi gailestingasis praeivis, kuris rado kūdikį, praėjus vos dviem ar trim valandom po jo gimimo. Sendo pavardė turėjo priminti vietą, kur jis buvo rastas, tai yra Sendi-Huko[1] iškyšulį Hudzono upės žiotyse, prie pat įplaukos į Niujorko uostą.

Dikas Sendas, rodės, ir užaugęs nežadėjo pranokti vidutinį ūgį, bet buvo tvirto sudėjimo. Anglosaksiška jo kilme jokiu būdu negalėjai abejoti. Plaukai buvo tamsūs, tačiau akys mėlynos, žvilgsnis ugningas. Jūreivio amatas jau buvo kaip reikiant paruošęs jį gyvenimo kovai. Protingas jo veidas spindėjo energija. Tai buvo ne narsuolio, bet „drįstančio" žmogaus veidas. Dažnai cituojami šie trys nebaigtos Vergilijaus eilutės žodžiai:

Audaces fortuna juvat...[2]

bet cituojami neteisingai. Poetas pasakė:

Audentes fortuna juvat...[3]

Likimas beveik visuomet šypsosi tiems, kurie išdrįsta, o ne drąsuoliams. Drąsuolis kartais ką nors daro nepagalvo-

---

[1] *Send – angliškai „smėlis". (Aut. past.)*

[2] *Fortūna padeda narsuoliams. (Lot.)*

[3] *Fortūna padeda tiems, kurie drįsta. (Lot.)*

jęs; „drįstantysis" pirmiau pagalvoja, paskui daro. Štai koks nežymus skirtumas.

Dikas Sendas buvo *audens*. Penkiolikos metų jis jau gebėjo apsispręsti ir iki galo vykdyti tai, ką buvo nutaręs ryžtingas jo protas. Guvus ir rimtas jo veidas traukė visų akis. Dikas nemėgo daug šnekėti, mosikuoti, kaip paprastai daro jo vienmečiai. Anksti, tuo žmogaus gyvenimo laikotarpiu, kai būvio problemos dar nesvarstomos, jis pažiūrėjo tiesiai į akis vargingai savo daliai ir davė sau žodį, kad „tapsiąs žmogumi".

Ir tapo — buvo beveik suaugęs vyras tokiame amžiuje, kai kiti tebėra vaikai.

Dikas Sendas buvo labai vikrus, labai miklus, vienas tų gamtos apdovanotų žmonių, apie kuriuos galima pasakyti, kad jie gimė su dviem kairėm kojom ir dviem dešinėm rankom: darbas jų rankose tirpte tirpsta, ir jie visada „pataiko į koją".

Mažąjį našlaitį, kaip sakėme, išaugino viešoji labdara. Pirmiausia patalpino jį į vaikų namus, kuriuose, Amerikoje, visada atsiranda vietos pamestinukams. Paskui, ketverių metų būdamas, Dikas ėmė mokytis skaityti, rašyti ir skaičiuoti vienoje tų Niujorko valstijos mokyklų, kurios išlaikomos dosnių labdarių.

Aštuonerių metų, skatinamas įgimto potraukio prie jūros, ėmė dirbti junga laive, kuris plaukiojo Pietų jūrose. Ten jis mokėsi jūreivio amato, kaip ir reikia mokytis — iš pat mažens. Padedamas karininkų, kurie susidomėjo šiuo berniūkščiu, pamažu prasilavino. Taigi junga turėjo netrukus tapti jaunesniuoju matrosu, tikriausiai laikinai. Tas, kuris vaikystėje supranta, kad darbas — gyvenimo įstatymas, tas, kuris anksti sužino, kad duona užsidirbama tik

prakaitu, — Biblijos priesakas, tapęs taisykle žmonijai, — tas greičiausiai skirtas dideliems darbams, nes ras savyje, kai reikės, ir valios, ir jėgų jiems atlikti.

Kapitonas Hulis atkreipė dėmesį į Diką Sendą, kai šis tarnavo junga prekybiniame laive. Šaunus jūrininkas pamilo drąsų berniuką ir papasakojo apie jį Džeimsui Veldonui. Tas gyvai susidomėjo našlaičiu, įtaisė jį mokytis San Franciske ir išauklėjo katalikų tikėjime, kurį išpažino jo šeima.

Mokydamasis Dikas Sendas ypač domėjosi geografija, kelionėmis, svajojo užaugęs studijuoti tą matematikos dalį, kuri susijusi su navigacija. Paskui šias teorines žinias papildė praktika. Pirmą kartą išplaukti „Piligrimu" gavo kaip jaunesnysis jūrininkas. Geras jūreivis turi tiek pat nusimanyti apie banginių medžioklę, kiek ir apie tolimą plaukiojimą. Tai geras pasiruošimas visiems netikėtumams, kurių gausu jūreivio amate. Be to, Dikas Sendas plaukė savo geradario Džeimso Veldono laivu, kuriam vadovavo jo globėjas, kapitonas Hulis. Tuo būdu jam buvo laiduotos palankiausios sąlygos.

Nėra reikalo ir pasakoti, koks nepaprastai atsidavęs buvo Dikas Veldono šeimai, kuri jam tiek daug gero padarė. Tegul verčiau kalba faktai. Lengva įsivaizduoti, kaip apsidžiaugė jaunasis jūreivis, sužinojęs, kad „Piligrimu" plauks misis Veldon. Misis Veldon keletą metų atstojo jam motiną, o Džeką jis mylėjo kaip mažesnį brolį, nors ir suprato, kad negali lygintis su turtuolio laivų savininko sūnumi. Bet jo globėjai puikiai žinojo, kad gėrio grūdas, kurį jie pasėjo, įkrito į derlingą dirvą. Našlaičio širdis buvo kupina dėkingumo, ir, jei būtų prireikę, jis nedvejodamas būtų atidavęs gyvybę už tuos, kurie jį išleido į mokslą ir išmokė mylėti Dievą. Žodžiu, turėdamas penkiolika metų, jaunuolis elgė-

si ir galvojo kaip trisdešimties metų vyras. Toks buvo Dikas Sendas.

Misis Veldon žinojo, ko vertas jos globotinis. Ji galėjo ramiausiai patikėti jam mažąjį savo Džeką. Dikas Sendas mylėjo šitą vaiką, o vaikas, jausdamas, kad „didysis brolis" jį myli, linko prie jo. Ilgomis laisvalaikio valandomis, kurios būna dažnos kelionėje, kai jūra rami, burės gerai įsitempusios ir nereikia keisti krypties, Dikas ir Džekas beveik visą laiką praleisdavo kartu. Jaunasis jūreivis rodė berniukui visa, kas galėjo vaiką dominti jūreivio darbe. Misis Veldon be baimės žiūrėjo, kaip Džekas kartu su Diku Sendu kopia vantais, ropščiasi į fokstiebio marsą arba net ant forbramstengos salingo ir tartum strėlė slysta lynais žemyn, į denį. Dikas Sendas visada buvo šalia berniuko, pasiruošęs jį prilaikyti ar sučiupti, jei penkiamečio vaiko rankutės staiga nusilptų per šias pratybas. Visa tai ėjo į sveikatą Džekui, šiek tiek pablyškusiam po ligos; ta kasdieninė mankšta ir sveikas jūros vėjas netrukus nurausvino jo skruostus.

Šit kaip viskas buvo. Tokiomis sąlygomis vyko kelionė, ir, jei ne priešiškas rytų vėjas, nei „Piligrimo" keleiviai, nei įgula nebūtų turėjusi kuo skųstis.

Tačiau kapitonui Huliui tas pastovus rytų vėjas nepatiko. Jam niekaip nesisekė grąžinti laivo į teisingą kursą. Jis būgštavo, kad toliau, prie Ožiaragio atogrąžos, nepakliūtų į štilį, kuris vėl būtų jam nepalankus, jau nekalbant apie tai, kad ir pusiaujo srovė neišvengiamai nublokštų jį į vakarus. Jis nerimavo ypač dėl misis Veldon, nors ne jis buvo kaltas, kad kelionė užtruko. Todėl, jei būtų sutikęs kelyje transokeaninį laivą, plaukiantį į Ameriką, būtų pataręs savo keleivei persėsti į jį. Deja, „Piligrimas" buvo atsidūręs tokioje aukštoje platumoje, jog maža buvo vilties pamatyti

garlaivį, plaukiantį į Panamą. Be to, laivai nekursavo taip dažnai tarp Australijos ir Naujojo Pasaulio Ramiuoju vandenynu tais laikais, kaip vėliau.

Tad reikėjo pasikliauti Dievo malone. Rodės, niekas nesutrikdys šios monotoniškos jūrų kelionės, tik staiga vasario 2 dieną, plaukiant šios istorijos pradžioje nurodyta platuma ir ilguma, nutiko pirmas įvykis.

Apie devintą valandą ryto Dikas Sendas ir Džekas — buvo labai giedras oras — užsirabazdino ant fokstiebio stengos marso. Iš ten jie matė visą laivo denį ir dalį vandenyno plačiu spinduliu. Už jų akiračio liniją kirto tik didysis stiebas su grotu ir topseliu, slepiančiais dalį jūros ir dangaus. Priešais juos virš bangų kyšojo bušpritas su trim stipriai įtemptais kliveriais, panašiais į tris nevienodo dydžio sparnus. Po jų kojom pūpsojo fokas, o virš galvų — fokmarselis ir fokbramselis, kurių likai virpėjo vėjelio pučiami. Brigantina plaukė kairiuoju halsu į vėją.

Dikas Sendas aiškino Džekui, kodėl teisingai pakrautas ir gerai subalansuotas „Piligrimas" negali apvirsti, nors ir stipriai pasviręs į dešinįjį šoną; staiga berniukas pertarė jį, sušukdamas:

— O kas ten?

— Tu ką nors pamatei, Džekai? — paklausė Dikas Sendas, išsitiesęs visu ūgiu ant salingo.

— Taip! Taip! Štai ten! — atsakė Džekas, rodydamas į taškelį jūroje, progumoje tarp midelkliverio ir bomkliverio.

Įsižiūrėjęs ten, kur rodė Džekas, Dikas Sendas tuoj pat garsiai sušuko:

— Priešais mus, pavėjui, iš dešinės skeveldra!

SUDUŽĘS LAIVAS

Diko Sendo šūktelėjimas sukėlė ant kojų visą įgulą. Laisvi nuo budėjimo vyrai išbėgo į denį. Išėjęs iš savo kajutės, kapitonas Hulis nužingsniavo į laivo priekį.

Misis Veldon, Nana ir net abejingasis pusbrolis Benediktas, atsirėmę į dešinio borto relingą, įdėmiai žiūrėjo į jaunojo jūreivio nurodytą daiktą.

Tik Negoras pasiliko kambariūkštyje, kuriame buvo įtaisyta jo virtuvė, ir, kaip paprastai, tik jis vienas iš visos įgulos, matyt, nesusidomėjo tuo susitikimu.

Visi atidžiai stebėjo daiktą, besisupantį ant bangų už trijų mylių nuo „Piligrimo".

— Kas gi ten galėtų būti? — paklausė vienas jūreivis.

— Plaustas! — atsakė kitas.

— Gal ant to plausto yra vargšų žmonių, išsigelbėjusių iš sudužusio laivo? — pasakė misis Veldon.

— Pamatysime, — atsakė kapitonas Hulis. — Bet ten, man rodos, ne plaustas. Ant šono parvirtęs laivo korpusas...

— O gal koks jūros žvėris, didžiulis žinduolis? — tarė pusbrolis Benediktas.

— Nemanau, — atsiliepė Dikas.

— Tai kas, tavo nuomone? — paklausė misis Veldon.

— Parvirtęs ant šono laivas, misis Veldon, kaip sakė kapitonas. Man rodos, net matyti, kaip blizga saulėje variu kaustytas jo kilis.

— Taip, iš tikrųjų, — patvirtino kapitonas Hulis, o paskui, atsigręžęs į vairininką, pasakė:

— Suk pavėjui per vieną rumbą, Boltonai. Taikyk tiesiai į tą laivą!

— Klausau, kapitone! — atsakė vairininkas.

— O aš laikausi savo nuomonės, — pareiškė pusbrolis Benediktas. — Tikrai jūros gyvūnas!

— Jei taip, tai mes matome varinį banginį, — atsiliepė kapitonas Hulis, — nes jis tikrai tviska saulėje!

— Šiaip ar taip, pusbroli Benediktai, — pridūrė misis Veldon, — jūs sutiksite, kad tas banginis nebegyvas, nes aiškiai matyti, kad nejuda!

— Tai kas, pussesere Veldon! — spyrėsi pusbrolis Benediktas. — Ar pirmas kartas, kai laivai užtinka banginius, miegančius vandens paviršiuje!

— Teisybė, — patvirtino kapitonas Hulis, — bet šiandien ten ne banginis, o laivas.

— Pažiūrėsim, — atsakė pusbrolis Benediktas, kuris, beje, už vieną retą vabzdį būtų atidavęs visus arktinių ir antarktinių jūrų žinduolius.

— Vairuok, Boltonai! — vėl šūktelėjo kapitonas Hulis. — Neprisileisk skeveldros. Plauk ne arčiau kaip per kabeltovą. Mes tiems griaučiams jau negalime pakenkti, bet Jie gali aplamdyti mūsų šonus, ir man anaiptol nesinorėtų, kad „Piligrimas" bakstelėtų į juos. Kreipk laivą, Boltonai, kreipk!

„Piligrimas", plaukęs link tos skeveldros, pasuko truputį į šalį.

Brigantina dar buvo per mylią nuo apvirtusio laivo. Jūreiviai smalsiai jį stebėjo. O gal jo triume slypi brangus krovinys, kurį pasisektų perkelti į „Piligrimą"? Yra žinoma, kad už tokį išgelbėjimą trečdalis išgelbėtosios vertės atitenka gelbėtojams, ir šiuo atveju, jei krovinys nenukentėjęs,

įgula, kaip sakoma, susičiuptų „gražų laimikį"! Būtų šioks toks atlygis už nepavykusią medžioklę.

Po ketvirčio valandos „Piligrimas" jau buvo mažiau kaip per pusę mylios nuo sudužusio laivo.

Tai iš tikrųjų buvo laivas, kyšojo dešinysis jo šonas. Apsemtas iki falšborto, jis buvo taip pasviręs, jog būtų buvę neįmanoma išsilaikyti ant jo denio. Stiebų nė ženklo. Kybojo tik vienas kitas virvagalis ir nutrauktos grandinės. Dešiniajame borte žiojėjo pramušta plati skylė.

— Šitas laivas susidūrė su kitu laivu, — šūktelėjo Dikas Sendas.

— Taip, be abejo, — atsakė kapitonas Hulis, — ir tik per stebuklą iš karto nenuskendo.

— Jeigu jis susidūrė su kitu laivu, — pasakė misis Veldon, — tikėkimės, kad jo įgulą paėmė tie, kurie užplaukė ant jo.

— Taip, tikėkimės, misis Veldon, — atsakė kapitonas Hulis, — bet galimas daiktas, kad įgula po susidūrimo turėjo gelbėtis savo pačios valtimis, jei laivas kaltininkas nuplaukė savo keliu. Deja, šitaip kartais pasitaiko!

— Negali būti! Juk tai nežmoniška, kapitone Huli!

— Taip, misis Veldon... taip! O pavyzdžių netrūksta! Sprendžiant iš to, kad nematyti nė vienos valties, įgula greičiausiai paliko laivą, ir, jei nelaimingųjų nepaėmė anas laivas, aš linkęs manyti, kad jie bandė prisikasti prie kranto! Bet bijau, kad nieko neišėjo — taip toli nuo čia Amerikos žemynas ir Okeanijos salos!

— Kažin, ar paaiškės kada nors šios katastrofos paslaptis, — tarė misis Veldon. — O gal kas liko ant denio iš įgulos!

— Vargu, misis Veldon, — atsakė kapitonas Hulis. —

Mus jau būtų pastebėję ir davę ženklą. Beje, mes tuojau įsitikinsim.

— Dar daugiau kilk į vėją, Boltonai, dar! — šūktelėjo kapitonas Hulis, ranka parodęs kryptį.

„Piligrimas" atsidūrė tik už trijų kabeltovų nuo sudužusio laivo, ir nebeliko abejonės, kad įgulos jame nėra.

Staiga Dikas Sendas mostelėjo, liepdamas visiems nutilti.

— Klausykite! Klausykite! — sušuko jis. Visi pastatė ausis.

— Lyg šuo loja! — šūktelėjo Dikas.

Iš tiesų tolumoje iš laivo korpuso aidėjo šuns lojimas, Ten tikrai buvo gyvas šuo; jis, matyt, negalėjo išlįsti, nes liukai greičiausiai buvo hermetiškai uždaryti. Bet „Piligrimo" keleiviai jo nematė — dar nebuvo pasirodęs apvirtusio laivo denis.

— Jei ten būtų tik šuo, — tarė misis Veldon, — turime jį išgelbėti, kapitone!

— Taip!.. Taip!.. — sušuko mažasis Džekas. — Išgelbėkime! Aš duosiu jam ėsti!.. Jis mus mylės... Mama, einu atnešti jam gabalėlio cukraus...

— Nereikia, vaikeli, — nusišypsojo misis Veldon. — Aš manau, kad vargšas gyvulėlis labai išbadėjęs, ir jam bus gardžiau paprasčiausia putra!

— Tai atiduok jam mano sriubą! — šūktelėjo Džekas. — Aš galiu jos ir nevalgyti!

Tuo tarpu šuo lojo vis garsiau. Tarp abiejų laivų buvo daugių daugiausia trys šimtai pėdų. Staiga ant dešiniojo falšborto pasirodė didžiulis šuo. Įsikibęs į jį, jis lojo dar smarkiau.

— Hovikai! — atsigręžė kapitonas Hulis į „Piligrimo" bocmaną. — Palik laivą dreifuoti; nuleiskite valtį.

Nejaugi šuo pažinojo ar atpažino laivo virėją?

— Laikykis, šuneli! Laikykis! — sušuko Džekas, ir šuo, tarsi atsakydamas, dusliai sulojo.

„Piligrimo" burės buvo skubiai pakreiptos taip, kad laivas beveik nejudėjo, sustojęs už pusės kabeltovo nuo sudužusio laivo.

Valtis buvo nuleista, ir į ją tuoj pat įšoko kapitonas Hulis, Dikas Sendas ir du jūreiviai.

Šuo vis lojo. Bandė išsilaikyti, įsikibęs į falšbortą, bet tolydžio slydo atgal ant denio. Dabar rodės, kad jis kviečia nebe tuos, kurie plaukia prie jo. Gal šaukia jūreivius ar keleivius, įkalintus sudužusiame laive?

„Nejaugi laive yra gyvų žmonių?" — galvojo misis Veldon.

„Piligrimo" valtis jau buvo beveik priplaukusi prie apvirtusio korpuso — dar vienas kitas irklų mostas.

Staiga šuns elgesys pasikeitė. Iš pradžių savo lojimu kvietęs gelbėtojus paskubėti, dabar šuo plėšyte plėšėsi, nesitverdamas pykčiu.

— Kas tam šuniui darosi? — pasakė kapitonas Hulis, kai valtis plaukė pro laivo galą prie tos denio dalies, kuri buvo panirusi į vandenį.

Nei kapitonas Hulis, nei „Piligrime" likę žmonės, žinoma, nepastebėjo, kad šuo ėmė plėšytis kaip tik tuo metu. kai iš virtuvės išėjęs Negoras pasuko link laivo bako.

Nejaugi šuo pažinojo ar atpažino laivo virėją? Sunku patikėti.

Šiaip ar taip, žvilgtelėjęs į šunį ir neparodęs jokio nustebimo, Negoras vis dėlto suraukė antakius, apsisuko ir grįžo į kubriką.

Tuo tarpu valtis apiplaukė laivo paskuigalį, kur buvo matyti užrašas „Valdekas".

„Valdekas", ir jokio nurodymo, kuriam uostui laivas priskirtas. Bet iš korpuso formos ir tam tikrų smulkmenų, kurias jūreivis pastebi vos tik užmetęs akį, kapitonas Hulis suprato, kad laivas amerikiečių. Beje, tai patvirtino ir jo vardas. Tas korpusas — visa, kas liko iš didelio penkių šimtų tonų talpos brigo.

„Valdeko" priekyje žiojėjo didelė skylė, ten ir buvo suduotas smūgis. Korpusui apvirtus, skylė iškilo penkias ar šešias pėdas virš vandens — štai kodėl brigas dar buvo nenuskendęs.

Ant denio, kurį kapitonas Hulis dabar matė visą, nebuvo nė gyvos dvasios.

Šuo, pasitraukęs nuo falšborto, nuslydo pasvirusiu deniu iki atviro centrinio liuko ir lojo, čia įkišęs į jį galvą, čia lauke.

— Šuo tikriausiai ne vienas laive! — pasakė Dikas Sendas.

— Tikriausiai! — atsakė kapitonas Hulis.

Valtis dabar plaukė pagal kairįjį falšbortą, pusiau panirusi į vandenį. Jei būtų bent kiek stipriau subangavus jūra, „Valdekas", žinoma, tuoj pat būtų nuskendęs.

Brigo denis buvo švarutėlis, kaip nušluotas. Stovėjo tik grotstiebio ir fokstiebio drūtgaliai; stiebai buvo nulaužt dvi pėdos aukščiau pertnerso ir, matyt, griuvo, laivams susidūrus, kartu su vantais ir virvėmis. Tačiau aplink „Valdeką", kiek aprėpė žvilgsnis, neplūduriavo jokia nuolauža — piršosi išvada, kad katastrofa įvyko prieš keletą dienų.

— Jei kas ir išliko gyvas po susidūrimo, — pasakė kapitonas Hulis, — nelaiminguosius, reikia manyti, pribaigė alkis ir troškulys, nes kambuzą tikriausiai užliejo vanduo. Laive turbūt rasime tik lavonus!

– Ne! – šūktelėjo Dikas Sendas. – Ne! Šuo taip nelotų! Ten yra gyvų žmonių.

Ir jis pašaukė šunį. Šuo, atsiliepdamas į jaunuolio balsą, nušliaužė deniu į jūrą ir vargais negalais prisikasė prie valties – toks jis buvo išsekęs.

Jūreiviai įtraukė jį į valtį, ir jis godžiai puolė ne prie duonos, kurią jam atkišo Dikas Sendas, o prie kubiliuko su gėlu vandeniu.

– Vargšas šunelis miršta iš troškulio! – sušuko Dikas Sendas.

Ieškodama patogesnės vietos priplaukti, valtis atsitraukė nuo „Valdeko" per porą sieksnių. Šuniui greičiausiai pasirodė, kad jo gelbėtojai nenori užkopti ant denio, nes sugriebęs Diką Sendą už skverno, vėl garsiai ir gailiai sulojo.

Jūreiviai suprato. Šuns elgesys, lojimas buvo tokie paaiškūs, kaip žmogaus kalba. Valtis tuoj pat priartėjo prie kairiojo borto kliuzo. Jūreiviai stipriai ją pririšo, o kapitonas Hulis ir Dikas Sendas, užlipę ant denio su šunimi, šiaip taip prisliuogė prie liuko tarp abiejų nulaužtų stiebų.

Per liuką abudu sulindo į triumą.

Vandens apsemtame „Valdeko" triume nebuvo jokių prekių. Balastas brige buvo smėlis, kuris, dabar nuslinkęs į kairę pusę, savo svoriu laikė laivą ant šono. Čionai nebuvo ko gelbėti.

– Žmonių čia nėra! – tarė kapitonas Hulis.

– Nėra! – atsiliepė Dikas Sendas, nuėjęs į triumo priekinę dalį.

Bet šuo, likęs ant denio, vis lojo, tarsi būtų norėjęs dar įsakmiau atkreipti kapitono dėmesį.

Šuo, atsiliepdamas į jaunuolio balsą, nušliaužė deniu į jūrą ir vargais negalais prisikasė prie valties – toks jis buvo išsekęs.

— Grįžtam! — pasakė kapitonas Hulis.

Abu vėl užkopė ant denio. Šuo pribėgo prie jų ir ėmė vadinti link juto. Jie nusekė įkandin.

Ten, kajutkompanijoje, ant grindų tysojo penki kūnai, greičiausiai penki lavonai.

Aiškioje dienos šviesoje, prasiskverbusioje pro viršutinį liuką, kapitonas Hulis pamatė, kad tai negrų kūnai.

Dikas Sendas visus apžiūrėjo, ir jam pasirodė, kad nelaimingieji dar kvėpuoja.

— Į „Piligrimą"! Į „Piligrimą"! — šūktelėjo kapitonas Hulis.

Buvo pašaukti ir abu jūrininkai, likę valtyje; jie padėjo išnešti nelaiminguosius iš kajutkompanijos.

Darbas buvo nelengvas; bet po valandėlės visi penki negrai gulėjo valtyje; tačiau nė vienas nepajuto, kad jie gelbstimi. Kapitonas Hulis tikėjosi, kad keletas lašų stiprinančių vaistų ir atsargiai įpiltas gurkšnelis vėsaus vandens juos atgaivins.

„Piligrimas" stovėjo už pusės kabeltovo nuo sudužusio laivo, ir valtis kaipmat priplaukė prie jo.

Buvo nuleistas nuo didžiosios rėjos gordenis ir negrai, kiekvienas atskirai, užkelti ant „Piligrimo" denio.

Šuo taip pat nebuvo užmirštas,

— O, vargšai! — šūktelėjo misis Veldon, pamačiusi tuos penkis nejudančius kūnus.

— Jie gyvi, misis Veldon, ir mes juos išgelbėsime! Taip! Išgelbėsime! — pasakė Dikas Sendas.

— Kas juos ištiko? — paklausė pusbrolis Benediktas.

— Palaukite, kol jie atsigaus, — atsakė kapitonas Hulis, — tada ir papasakos. Bet visų pirma įlašinkime keletą lašų romo į vandenį ir duokime jiems išgerti.

Ir atsigręžęs sušuko:

— Negorai!

Išgirdęs šį vardą, šuo pašoko, tarsi pajutęs grobį, pasišiaušė, išsižiojo. Negoras nesirodė.

— Negorai! — dar kartą šūktelėjo kapitonas Hulis.

Šuo vėl baisiai piktai suurzgė.

Negoras išėjo iš virtuvės.

Vos tik jis pasirodė ant denio, šuo puolė jį, taikydamasis griebti už gerklės.

Virėjas atstūmė šunį žarstekliu, kuriuo buvo apsiginklavęs. Pora jūreivių šiaip taip jį numaldė.

— Jūs pažįstate šį šunį? — paklausė kapitonas.

— Aš? — atsakė Negoras. — Niekad nesu jo matęs.

— Keista! — sumurmėjo Dikas Sendas.

Ketvirtas skyrius

IŠGELBĖTIEJI

Vergų prekyba vis dar plačiai varoma visoje Pusiaujo Afrikoje. Nors palei krantus patruliuoja anglų ir prancūzų kreiseriai, kiekvienais metais iš Angolos ir Mozambiko išplaukia negrais pakrauti laivai, gabenantys vergus į įvairias pasaulio šalis ir, net reikia pasakyti, į civilizuoto pasaulio šalis.

Kapitonas Hulis tai žinojo.

Nors šioji vandenyno vieta buvo toli nuo įprastinio vergų pirklių kelio, jam dingtelėjo, ar nebus jo išgelbėtieji negrai dalis vergų partijos, kurią „Valdekas" vežė parduoti į kokią nors Ramiojo vandenyno koloniją. Šiaip ar taip, tie

negrai tapo laisvi vien tik įkėlę koją į jo laivą, ir jam magėjo kuo greičiau jiems apie tai pranešti.

Tuo tarpu išgelbėtieji buvo kuo rūpestingiausiai slaugomi. Misis Veldon, padedama Nanos ir Diko Sendo, pagirdė juos tyru vėsiu vandeniu, kurio jie, matyt, nebuvo keletą dienų gavę, davė šiek tiek užkąsti, ir jie atsigavo.

Seniausiasis iš negrų — jam buvo kokia šešiasdešimt metų — netrukus įstengė prabilti ir angliškai atsakė į jam užduotus klausimus.

— Laivas, kuris jus vežė, susidūrė su kitu laivu? — visų pirma paklausė kapitonas Hulis.

— Taip, — atsakė senis negras. — Prieš dešimt dienų, — buvo labai tamsi naktis, — ant mūsų laivo užplaukė kažkoks kitas laivas. Mes miegojome...

— O kas ištiko „Valdeko" įgulą?

— Nežinau. Kai aš ir mano draugai užkopėme ant denio, ten nieko nebebuvo.

— Gal įgula spėjo peršokti į kitą laivą, kuris susidūrė su „Valdeku"? — paklausė kapitonas Hulis.

— Galbūt, tikėkimės!

— O tas laivas po susidūrimo negrįžo jūsų paimti?

— Ne.

— Tai gal jis paskendo?

— O, ne, — papurtė galva negras, — mes matėme tamsoje, kaip jis nėrė tolyn.

Šitas faktas, kurį paliudijo visi išgelbėtieji, gali pasirodyti neįtikėtinas. Tačiau, deja, tiesa, kad kai kurie kapitonai, laivams susidūrus dėl jų neatsargumo, dažnai sprunka šalin, nepasirūpinę nelaimingaisiais, kuriuos pražudė, net nebandę suteikti jiems pagalbos!

Smerkiami šitaip pasielgę vežėjai — palikę kelyje ki-

Tuo tarpu išgelbėtieji buvo kuo rūpestingiausiai slaugomi.

tiems pasirūpinti savo aukomis. Bet tiems nukentėjusiems bent jau skubiai suteikiama pagalba. O kiek žmonių pameta likimo valiai kitus žmones jūroje! Tiesiog neįtikėtina! Kokia gėda!

Kapitonas Hulis galėjo duoti daug tokio nežmoniško elgesio pavyzdžių. Jis dar sykį pakartojo misis Veldon, kad panašūs faktai, nors ir kokie pasibaisėtini, nėra, deja, reti.

Paskui vėl paklausė:

— Iš kur plaukė „Valdekas"?

— Iš Melburno.

— Tai jūs ne vergai?..

— O, ne, pone! — gyvai atsakė senis negras, išsitiesęs visu ūgiu. — Mes iš Pensilvanijos valstijos ir esame laisvosios Amerikos piliečiai!

— Bičiuliai! — tarė kapitonas Hulis. — Patikėkite, amerikiečių brigantinoje „Piligrimas" niekas nesikėsins į jūsų laisvę.

Iš tikrųjų penki „Valdeku" plaukę negrai buvo iš Pensilvanijos valstijos. Seniausiasis buvo parduotas į vergiją, kai jam buvo šešeri metai, paskui iš Afrikos išgabentas į Jungtines Amerikos Valstijas; prieš daugelį metų panaikinus ten vergiją, jis atgavo laisvę. Jo kelionės draugai, daug jaunesni už jį, išlaisvintų tėvų sūnūs, jau buvo gimę laisvi, ir nė vienas baltasis žmogus neturėjo į juos jokių nuosavybės teisių. Jie net nemokėjo to negrų žargono, kuris nepripažįsta artikelių ir vartoja tik veiksmažodžių bendratį, — žargono, beje, pamažu išnykusio po pilietinio karo. Taigi šie negrai, laisvai išvažiavę iš Jungtinių Amerikos Valstijų, laisvai grįžo atgal.

Jie papasakojo kapitonui Huliui, kad buvo parsisamdę į didžiules vieno anglo plantacijas netoli Melburno, pietinė-

je Australijoje. Išdirbo ten trejus metus, jiems buvo gerai sumokėta, ir, sutarčiai pasibaigus, jie nusprendė grįžti į Ameriką.

Užsimokėjo už kelionę, kaip visi keleiviai, ir gruodžio 5-ąją „Valdeku" išplaukė iš Melburno. Po septyniolikos dienų, vieną labai tamsią naktį, „Valdekas" susidūrė su kažkokiu dideliu garlaiviu.

Negrai miegojo. Juos pažadino baisus smūgis, ir jie tą pačią akimirką išbėgo į denį.

Laivo stiebai jau buvo nugriuvę, o „Valdekas" pasviręs ant šono; bet jis neskendo, kadangi į triumą pateko palyginti nedaug vandens.

Kapitonas ir „Valdeko" įgula — visi buvo dingę: vieni, matyt, buvo nublokšti į jūrą, kiti spėjo įsikibti į takelažą užlėkusio ant jų laivo, kuris negrįžtamai paspruko.

Apvirtusiame korpuse buvo likę tik penki negrai, už tūkstančio dviejų šimtų mylių nuo sausumos.

Vyriausiasis negras vadinosi Tomas. Dėl amžiaus, energingo būdo ir ne kartą per ilgą darbo gyvenimą išbandytos patirties jis tapo išvykusių kartu su juo draugų vadovu.

Kiti negrai buvo jauni vyrai — dvidešimt penkerių-trisdešimties metų amžiaus. Vadinosi jie Batas[1], senojo Tomo sūnus, Ostinas, Akteonas ir Herkulis. Visi keturi buvo augaloti, tvirti vyrai, už kuriuos būtų brangiai mokėta Centrinės Afrikos turguose. Nors buvo baisiai daug iškentėję, tačiau iš karto krito į akis, kad tai nuostabūs atstovai tos stiprios juodosios rasės, ant kurios savo antspaudą jau uždėjo liberališkas auklėjimas, įsigytas kurioje nors iš daugelio Šiaurės Amerikos mokyklų.

---

[1] *Bartalamiejus – sutrumpintai Batas. (Aut. past.)*

Taigi po katastrofos Tomas ir jo draugai liko „Valdeke" vieni. Jie negalėjo nei išjudinti šią inertišką masę, nei palikti, kadangi, susidūrus laivams, subyrėjo abi valtys. Teliko laukti, gal juos išgelbės koks nors praplaukiantis laivas. Tuo tarpu sudužusį laivą pamažu nešė vandenyno srovės. Štai kodėl „Piligrimas" sutiko jį taip toli nublokštą nuo jo kelio — išvykęs iš Melburno, „Valdekas" dabar būtų turėjęs būti daug žemesnėje platumoje.

Per dešimt dienų, praėjusių nuo susidūrimo iki tos akimirkos, kai sudužusį laivą pamatė „Piligrimas", penketas negrų mito produktais, rastais kajutkompanijos bufete. Bet juos žiauriai kankino troškulys, nes gėlo vandens statinės, pritvirtintos prie denio, per susidūrimą subyrėjo, o kambuzas, kuriame jie būtų galėję rasti alkoholinių gėrimų, buvo visai užpiltas vandens. Vakardieną Tomas ir jo draugai, baisiai kamuojami troškulio, neteko sąmonės, ir „Piligrimas" pasirodė pačiu laiku.

Šitaip, keletu žodžių, papasakojo Tomas kapitonui Huliui, kas nutiko. Abejoti senojo negro pasakojimu nebuvo jokio pagrindo. Jo draugai patvirtino visa, ką jis sakė; beje, už tuos nelaiminguosius bylojo ir faktai.

Dar vienas gyvas padaras, išgelbėtas iš sudužusio laivo, greičiausiai būtų taip pat nuoširdžiai viską papasakojęs, jei būtų mokėjęs kalbėti.

Tai tas šuo, kurį, atrodė, taip nemaloniai kiekvienąkart veikė Negoras. Iš tikrųjų šį priešiškumą sunku buvo paaiškinti.

Dingas — taip vadinosi šuo — buvo tos sarginių šunų veislės, kuri sutinkama Naujojoje Olandijoje[1]. Tačiau „Val-

---

[1] *Naujoji Olandija – senovinis Australijos pavadinimas.*

deko" kapitonas įsigijo jį ne Australijoje. Prieš dvejus metus jis sutiko Dingą valkataujantį, leisgyvį iš bado vakariniame Afrikos krante, netoli Kongo upės žiočių. „Valdeko" kapitonui patiko šis gražus gyvulys, ir jis jį pasiėmė. Bet šuo prie jo neprisirišo ir, atrodė, vis dar ilgėjosi senojo šeimininko, nuo kurio, matyt, prievarta buvo atskirtas; rasti jį toje dykynėje būtų buvę neįmanoma. S. V. — dvi raidės, išgraviruotos jo kaklasaityje — štai visa, kas rišo jį su praeitimi, kurią veltui būtų stengęsis įspėti naujasis šeimininkas.

Dingas, puikus ir stiprus šuo, didesnis už Pirėnų veislės šunis, buvo nuostabus Naujosios Olandijos veislės atstovas. Kai, atsistojęs ant paskutinių kojų, atmesdavo galvą, susilygindavo su žmogumi. Šios veislės šunys vikrūs ir raumeningi, drąsiai puola jaguarą ar panterą ir nebijo susigrumti su lokiu. Dingo plaukas buvo tankus, tik su keletu balsvų dėmių ant snukio, uodega ilga, pūkuota ir standi kaip liūto. Toks šuo įpykęs galėjo tapti pavojingu priešu, ir todėl nenuostabu, kad Negoras nesidžiaugė taip sutiktas šito stipraus šunų giminės atstovo.

Tačiau Dingas, kuris nemėgo bendrauti su žmonėmis, nebuvo piktas. Greičiau atrodė nusiminęs. Dar plaukdamas „Valdeku", senasis Tomas pastebėjo, kad Dingas lyg nemėgsta negrų. Jis nesikėsino jiems įkąsti, bet aiškiai jų vengė. Gal tada, kai jis bastėsi po Afrikos pakrantę, jį nuskriaudė čiabuviai? Taigi, nors Tomas ir jo bendrakeleiviai buvo puikūs žmonės, Dingas niekad neieškojo jų draugystės. Per tą dešimtį dienų, kurias jie praleido sudužusiame laive, jis laikėsi nuošaliai nuo nelaimės draugų, mito nežinia kuo, bet, kaip ir žmonės, baisiai kentėjo nuo troškulio.

Tokie tat buvo išsigelbėjusieji iš to sudužusio laivo, ku-

ris turėjo nuskęsti, pakilus pirmajam škvalui. Jis būtų nusinešęs į okeano gelmes tikriausiai vien lavonus, jei čia netikėtai pasirodęs „Piligrimas", kurį savo ruožtu sugaišino štilis ir priešingi vėjai, nebūtų suteikęs kapitonui Huliui progą atlikti gerą darbą.

Reikėjo tik užbaigti šį gerą darbą ir pristatyti į tėvynę išgelbėtuosius „Valdeko" keleivius, per katastrofą praradusius visas santaupas, trejų metų uždarbį. Taip ir nutarta padaryti. „Piligrimas", iškrovęs taukus Valparaise, turėjo plaukti aukštyn pagal Amerikos krantus ligi Kalifornijos pakraščio. Ten, kaip kilniaširdiškai pažadėjo misis Veldon, Tomą ir jo draugus priglaus jos vyras ir paskui aprūpins viskuo, kas reikalinga sugrįžimui į Pensilvanijos valstiją.

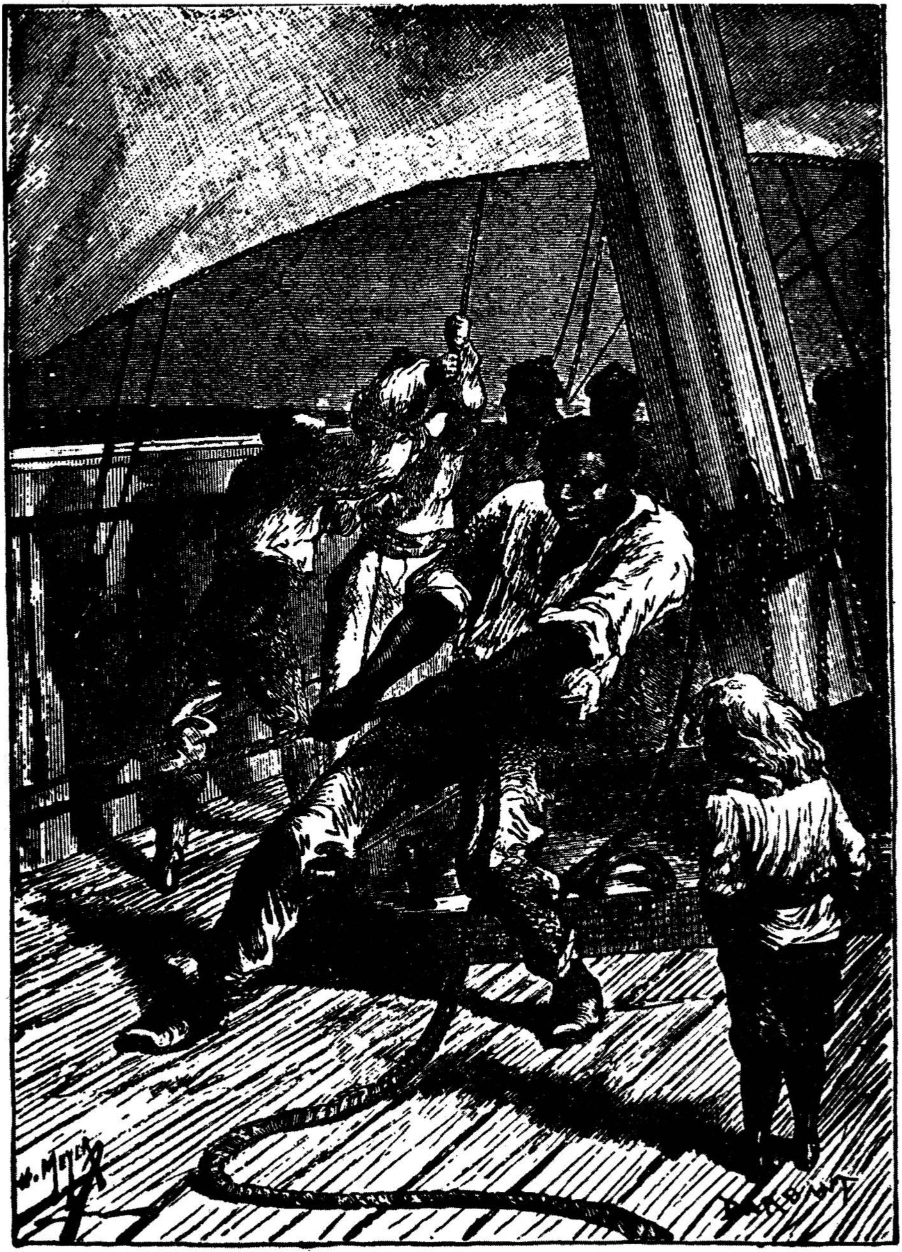
Dabar, kai šių vargšų žmonelių nebegąsdino ateitis, jiems teliko padėkoti misis Veldon ir kapitonui Huliui. Iš tiesų padarytoji paslauga buvo didžiulė, bet vargšai negrai neprarado vilties kada nors atsilyginti savo geradariams.

Penktas skyrius

S. V.

Tuo tarpu „Piligrimas" plaukė toliau, stengdamasis kiek įmanoma laikytis rytų krypties. Tas apgailėtinas štilis kėlė nemažą rūpestį kapitonui Huliui ne todėl, kad kelionė iš Naujosios Zelandijos į Valparaisą užtruks savaitę ar dvi ilgiau, bet todėl, kad tas pavėlavimas dar labiau nuvargins jo keleivę.

Tačiau misis Veldon nesiskundė ir kantriai kentė kelionės nepatogumus.

Tasai tvirtas, šešių pėdų ūgio negras galėjo vienas pats atstoti keltuvą!

Tą pačią dieną, vasario 2-ąją, pavakare, sudužęs laivas dingo iš akių.

Kapitonas Hulis visų pirma pasirūpino kiek galint padoriau įkurdinti laive Tomą ir jo draugus. „Piligrimo" kubrikas, įtaisytas denyje, buvo per ankštas dar penkiems žmonėms. Tad nutarta juos apgyvendinti po baku. Beje, tie žmoneliai, pripratę prie sunkių darbų, nebuvo išrankūs, ir, esant gražiam, šiltam, sveikam orui, šitas būstas turėjo visiškai juos patenkinti per visą kelionę.

Taigi monotoniškas gyvenimas laive, trumpam sukrėstas šio įvykio, vėl grįžo į įprastinę savo vagą.

Tomas, Ostinas, Batas, Akteonas, Herkulis mielai būtų padėję dirbti. Bet kai vėjai pastovūs, burės ištemptos, veikti laive nėra ko. Tačiau, prireikus pasukti kitu halsu, senis negras ir jo draugai uoliai pagelbėdavo įgulai, ir reikia pasakyti, kad kai imdavo tempti kurią nors virvę gigantas Herkulis, kitiems darbo nebelikdavo. Tasai tvirtas, šešių pėdų ūgio negras galėjo vienas pats atstoti keltuvą!

Mažasis Džekas susižavėjęs žiūrėdavo į milžiną. Jis jo nebijojo ir, kai Herkulis mėtydavo jį ant rankų lyg kokią lėlę, tik spygaudavo iš džiaugsmo.

— Iškelk mane aukštai aukštai, — prašydavo mažasis Džekas.

— Gerai, ponas Džekai, — atsakydavo Herkulis.

— Ar aš sunkus?

— Kaip plunksnelė.

— Tai dar aukščiau! Į patį viršų!

Ir Herkulis, pasistatęs vaiką ant plataus delno, vaikščiodavo su juo po laivą kaip gimnastas cirke. Džekas vaizduodavosi, kad jis didelis didelis, ir labai džiaugdavosi. Bandydavo „pasidaryti sunkesnis", bet milžinas nė nepajusdavo.

– Tai dar aukščiau, Herkuli! Į patį viršų!

Taigi mažasis Džekas turėjo dabar du draugus — Diką Sendą ir Herkulį. Netrukus įsigijo ir trečią — Dingą.

Jau sakėme, kad Dingas su žmonėmis bendrauti nemėgo. Greičiausiai todėl, kad jam netiko „Valdeko" draugija. „Piligrime" šuo pasikeitė. Džekas, matyt, sugebėjo palenkti gražiojo Dingo širdį. Netrukus šuo įsismagino žaisti su berniuku, ir šiam tas žaidimas teikė džiaugsmo. Greitai paaiškėjo, kad Dingas yra vienas tų šunų, kurie itin mėgsta vaikus. Džekas, beje, niekad jo nekankino. Didžiausias malonumas jam buvo jodinėti ant Dingo kaip ant ristūno, ir galima drąsiai tvirtinti, kad toks arklys toli pranoksta medinį arkliuką, net su ratukais ant kojų. Taigi Džekas lėkdavo šuoliais, užsisėdęs ant šuns, kuris noriai tenkindavo šią jo užgaidą, ir iš tiesų Džekas svėrė jam tiek, kiek pusė žokėjaus lenktynių arkliui!

Užtat kaip mažėjo kasdien cukraus atsargos kambuze!

Dingas veikiai tapo visos įgulos numylėtiniu. Tik Negoras tebevengė susidurti su šunimi, kuris kažkodėl vis taip pat aršiai rodė jam savo neapykantą.

Tačiau mažasis Džekas, susidraugavęs su Dingu, neišsižadėjo senojo savo bičiulio Diko Sendo. Jaunuolis visą laisvą nuo tarnybos laiką praleisdavo su berniuku.

Misis Veldon, savaime aišku, su didžiausiu pasitenkinimu stebėjo šią draugystę.

Vieną vakarą, vasario 6-ąją, ji kalbėjosi su kapitonu Huliu apie Diką Sendą; kapitonas labai gyrė jaunąjį jūreivį.

— Garantuoju, kad iš šito jaunuolio, — sakė jis, — išaugs puikus jūreivis! Jis tikrai turi įgimtą nuovoką apie jūrą, ir toji nuovoka jam atstoja teorines žinias apie šį amatą. — Jų, beje, jis dar stokoja. Aš stebiuosi, kiek daug jis per tokį trumpą laiką išmoko.

— Reikia dar pridurti, — atsakė misis Veldon, — kad jis puikus vaikinas — sąžiningas, protingas ne pagal savo amžių. Jau kiek metų jį pažįstame, o barti dar nė karto nebuvo už ką.

— Taip, geras vaikinas, — patvirtino kapitonas Hulis. — Ne veltui visi jį myli ir brangina.

— Kai laivas grįš iš ekspedicijos, — tarė misis Veldon, — mano vyras pasiųs jį į hidrografijos mokyklą, kad vėliau jis galėtų įsigyti kapitono diplomą.

— Ir misteris Veldonas gerai padarys, — atsakė kapitonas Hulis. — Kada nors Dikas Sendas taps Amerikos laivyno pasididžiavimu.

— Šis vargšas našlaitis sunkiai pradėjo gyvenimo kelią! — pasakė misis Veldon. — Išėjo tikrą vargo mokyklą!

— Taip, misis Veldon, bet tos mokyklos pamokos nenuėjo niekais. Jis suprato, kad turi prasimušti i žmones, ir dabar žengia teisingu keliu.

— Taip, pareigos keliu!

— Va, pažvelkite į jį, misis Veldon, — kalbėjo kapitonas Hulis. — Stovi prie šturvalo, akys įsmeigtos į foką. Jaunuolio dėmesys nė valandėlę nenukrypsta į šalį, todėl ir laivas eina lygiai! Dikas Sendas vairą valdo tvirtai kaip senas vairininkas! Gera pradžia jūreiviui! Mūsų amatas, misis Veldon, vienas tų amatų, kurių mokytis reikia pradėti nuo pat vaikystės. Kas nėra buvęs junga, niekad nebus tikru jūreiviu, bent jau prekybiniame laivyne. Jūrininkas privalo mokytis iš visko, kad vėliau viską galėtų daryti instinktyviai ir kartu apgalvotai — ir tada, kai reikia apsispręsti, ir tada, kai reikia atlikti manevrą.

— Tačiau, kapitone Huli, — pasakė misis Veldon, — yra gerų karininkų ir karo laivyne.

– Aišku, – atsakė kapitonas Hulis, – bet, mano galva, geriausieji jūrininkai beveik visi pradėjo mokytis šio amato nuo vaikystės. Užtenka prisiminti Nelsoną[1] ir keletą kitų – ne tie jūreiviai yra blogiausi, kurie pradžioje tarnavo jungomis.

Tą akimirką iš kajutės išlindo pusbrolis Benediktas, kaip paprastai, paskendęs savo mintyse ir toks pat svetimas šiam pasauliui, koks bus pranašas Elijas, kai sugrįš į žemę.

Jis ėmė vaikščioti po denį kaip dvasia be vietos, apžiūrinėdamas kiekvieną falšborto plyšelį, knisdamasis po narveliais su vištomis, pirštais braukinėdamas per denio apkalos siūles ten, kur buvo nusilupusi derva.

– Pusbroli Benediktai, – paklausė misis Veldon, – jūs gerai jaučiatės?

– Taip... pussesere Veldon... žinoma, gerai... bet man nesikenčia greičiau grįžti į sausumą.

– Ko jūs ten ieškote po suolu, misteri Benediktai? – paklausė kapitonas Hulis.

– Vabzdžių, gerbiamasis, vabzdžių! – atsakė pusbrolis Benediktas. – Ko aš galiu ieškoti, jei ne vabzdžių?

– Vabzdžių! Dievaži, susitaikykite su likimu: savo kolekcijos jūroje nepraturtinsite!

– O kodėl ne, kapitone? Argi laive neįmanoma rasti vieno kito pavyzdžio...

– Pusbroli Benediktai, – įsiterpė misis Veldon. – Vainokite kapitoną Hulį. Jo laivas taip švariai užlaikomas, kad tuščiomis grįšite iš savo medžioklės.

Kapitonas Hulis nusijuokė.

– Misis Veldon perdeda, – tarė jis. – Tačiau, man

---

[1] *Horacijus Nelsonas (1758–1805) – anglų admirolas.*

rodos, ponas Benediktai, iš tiesų veltui gaištumėte, ieškodamas vabzdžių kajutėse.

— Žinau! — šūktelėjo pusbrolis Benediktas, gūžtelėjęs pečiais. — Aš jau visur išnaršiau!..

— Bet „Piligrimo" triume, — pridūrė kapitonas Hulis, — gal ir rastumėte vieną kitą tarakoną; beje, vargu ar jie jus domina.

— Vargu ar mane domina tie naktiniai tiesiasparniai, kuriuos prakeikė Vergilijus ir Horacijus! — atkirto pusbrolis Benediktas, išsitiesdamas visu ūgiu. — Vargu ar mane domina tie artimi *periplanela orientalis* ir amerikinio kakerlako giminaičiai, gyvenantys...

— Teršiantys... — pataisė kapitonas Hulis.

— Karaliaujantys laive... — išdidžiai atšovė pusbrolis Benediktas.

— Žavingas karaliavimas!..

— Jūs, matyt, ne entomologas, gerbiamasis?

— Žinoma, ne.

— Klausykit, pusbroli Benediktai, — nusišypsojo misis Veldon, — nelinkėkit, kad iš meilės mokslui mus suėstų tarakonai!

— Aš nieko nelinkiu, pussesere Veldon, — atsakė užsidegėlis entomologas, — tik noriu papildyti savo kolekciją keletu retų, garbę jai darančių egzempliorių.

— Jūs nepatenkintas savo radiniais Naujojoje Zelandijoje?

— Atvirkščiai, patenkintas, pussesere Veldon. Džiaugiuosi sugavęs ten vabalą — stafiliną, kuris iki šiol buvo rastas tik Naujojoje Kaledonijoje, keli šimtai mylių toliau.

Tą akimirką Dingas, žaidęs su Džeku, šokinėdamas pribėgo prie pusbrolio Benedikto.

— Eik sau, eik! — suriko tas, stumdamas šunį.

— O, misteri Benediktai, kaip galima mėgti tarakonus, bet neapkęsti šunų! — šūktelėjo kapitonas Hulis.

— Ir dar tokio gero šunelio! — pasakė mažasis Džekas, apkabindamas mažomis savo rankutėmis didžiulę Dingo galvą.

— Taip... aš nesakau, kad jis negeras! — burbtelėjo pusbrolis Benediktas. — Bet ką padarysi! Šitas bjaurybė gyvulys nepateisino vilčių, kurias man sužadino, kai jį pamačiau!

— O, Dieve! — sušuko misis Veldon. — Argi tikėjotės jį priskirti dvisparnių ar plėviasparnių būriui?

— Ne, — rimtai atsakė pusbrolis Benediktas. — Bet ar šitas Dingas, nors ir Naujosios Zelandijos šunų veislės, nebuvo rastas vakariniame Afrikos krante?

— Gryniausia teisybė, — atsakė misis Veldon, — Tomas ne kartą girdėjo, kaip „Valdeko" kapitonas apie tai pasakojo.

— Tai va! Aš maniau... tikėjausi, kad ant šito šuns aptiksiu kurį nors puskietasparnių atstovą iš Afrikos faunos...

— O dangau! — šūktelėjo misis Veldon.

— Ir kad galbūt, — pridūrė pusbrolis Benediktas, — kokia nors įkyri ir pikta dar nežinomos rūšies blusa...

— Girdi, Dingai? — pasakė kapitonas Hulis. — Girdi, šuneli? Tu neatlikai savo pareigos!

— Bet veltui aš ieškojau... — pridūrė su neslepiama širdgėla entomologas, — neradau nė vienos blusos...

— Tikiuosi, būtumėte tuoj pat ją be jokio pasigailėjimo nužudęs! — sušuko kapitonas Hulis.

— Gerbiamasis! — šaltai atkirto pusbrolis Benediktas. — Žinokite, kad seras Džonas Franklinas[1] niekada be reikalo

---

[1] *Džonas Franklinas (1786–1847) – anglų jūrininkas, poliarinių kraštų tyrinėtojas.*

nenužudė nė mažiausio vabalėlio, net ir amerikinio uodo, kurio įkandimas daug pavojingesnis už blusos. O juk sutiksite, kad seras Džonas Franklinas buvo ne paskutinis iš jūrininkų!

— Žinoma! — nusilenkdamas atsakė kapitonas Hulis.

— Vieną dieną, skaudžiai įkąstas kažkokio dvisparnio, jis nupūtė jį ir pasakė, net nedrįsdamas jo tujinti: „Skriskite! Pasaulyje užteks vietos ir jums, ir man!"

— Aha! — tarė kapitonas Hulis.

— Taip, gerbiamasis.

— Na ką gi, ponas Benediktai, — atkirto kapitonas Hulis, — kažkas kitas pasakė tą pat pirmiau, negu Džonas Franklinas!

— Kažkas kitas!

— Taip, ir tas kitas vadinosi dėdulė Tobis.

— Ar jis entomologas? — gyvai paklausė pusbrolis Benediktas.

— O, ne! Sterno dėdulė Tobis[1] nebuvo entomologas, bet tas orusis dėdė ištarė lygiai tuos pačius žodžius, — tiesa, ne taip mandagiai, — paleisdamas uodą, kuris zyzė aplink jį:

„Skrisk, vargšeli, pasaulis platus, mudu abu jame išsiteksime!"

— Puikus vyras tas dėdulė Tobis! — atsakė pusbrolis Benediktas. — Jis jau miręs?

— Aš manau, — rimtai atsakė kapitonas Hulis, — kadangi jo niekad ir nebuvo!

Ir visi prapliupo juokais, žiūrėdami į pusbrolį Benediktą.

---

[1] *Dėdulė Tobis – personažas iš anglų rašytojo Lorenso Sterno (1713–1768) romano „Tristramo Šendžio gyvenimas ir mintys".*

Tokiais ir panašiais pokalbiais, kurie visada nukrypdavo į kokius nors entomologijos mokslo klausimus, kai tik įsikišdavo pusbrolis Benediktas, jie stūmė prailgusios kelionės valandas. Jūra buvo visą laiką rami, bet vėjai nepalankūs, ir nuo brigantinos nebuvo galima nuleisti akių. „Piligrimas" tik labai pamažu varėsi į rytus — taip silpnai dvelkė vėjelis. Kapitonas Hulis nekantriai laukė, kada pagaliau laivas atsidurs tose vietose, kur vyraujantys vėjai bus jam palankesni.

Čia reikia pasakyti, kad pusbrolis Benediktas mėgino entomologijos paslaptis atskleisti jaunajam jūreiviui. Tačiau Dikas Sendas pasirodė gana atsparus šiai vilionei. Nieko geresnio neradęs, mokslininkas ėmė skaityti paskaitas negrams, bet šie nieko nesuprato. Tomas, Akteonas, Batas ir Ostinas galų gale net pabėgo nuo pusbrolio Benedikto pamokų, ir mokytojui teko pasitenkinti vienu vieninteliu mokiniu — Herkuliu, kuris, kaip jam atrodė, turėjo įgimtų sugebėjimų atskirti erkę nuo šeriauodegio.

Milžinas negras dabar gyveno apsuptas kietasparnių: odėdžių, sprakšių, elniaragių, juodvabalių, vabalų-duobkasių, boružių, grambuolių, šoklių, maitėdžių, milčių, straubliukų; studijavo visą pusbrolio Benedikto kolekciją, o šisai drebėjo, matydamas, kaip trapius jo vabzdžius maigo stori Herkulio pirštai, kieti ir stiprūs kaip varžtai. Bet milžinas mokinys taip nuolankiai klausėsi savo mokytojo, kad vertėjo rizikuoti.

Kol pusbrolis Benediktas būdavo užsiėmęs su Herkuliu, misis Veldon nepalikdavo mažojo Džeko be darbo: mokė jį skaityti ir rašyti. Su aritmetikos pradmenimis supažindino jo bičiulis Dikas Sendas.

Penkerių metų vaikas dar mažas ir galbūt daugiau iš-

moksta, kai su juo praktiškai žaidžiama, negu iš teorinių pamokų, kurios visada būna gana sunkios.

Džekas mokėsi skaityti ne iš abėcėlės, bet dėstydamas medines kaladėles, ant kurių buvo nupieštos raudonos raidės; jis žaisdamas sudarinėjo iš jų žodžius. Kartais misis Veldon, paėmusi kaladėles, surinkdavo žodį, paskui sumaišydavo jas ir liepdavo Džekui vėl sustatyti reikalinga tvarka.

Berniukui labai patiko šitaip mokytis. Jis kasdien po kelias valandas arba kajutėje, arba ant denio dėstydavo ir maišydavo savo raides.

Vieną dieną šitas žaidimas baigėsi tokiu nepaprastu įvykiu, kad reikia jį smulkiai atpasakoti.

Atsitiko tai vasario 9-osios rytą. Džekas, pusiau gulomis ant denio, rinko kažkokį žodį, kurį senasis Tomas turėjo paskui, sumaišius kaladėles, vėl sudėti. Pagal žaidimo taisykles Tomas, užsidengęs akis, kad nesukčiautų, turėjo nežiūrėti ir tikrai nežiūrėjo, ką daro berniukas.

Kaladėlių rinkinį — iš viso apie penkiasdešimt raidžių — sudarė didžiosios ir mažosios raidės. Be to, ant kai kurių buvo užrašyti skaitmenys; taip Džekas galėjo mokytis dėstyti ne tik žodžius, bet ir skaičius.

Kaladėlės buvo išrikiuotos ant denio, ir Džekas kilnojo tai vieną, tai kitą, norėdamas sudėti reikalingą žodį, — iš tikrųjų nelengvas darbas!

Dingas kuris laikas sukinėjosi aplink vaiką. Staiga jis sustojo. Įsmeigė akis į kaladėles, pakėlė dešinę koją, suvizgino uodegą. Paskui pripuolė prie vienos kaladėlės, sugriebė ją dantimis, nunešė už poros žingsnių nuo Džeko ir padėjo ant grindų.

Ant kaladėlės buvo užrašyta raidė S.

— Dingai, ei Dingai! — riktelėjo berniukas, išsigandęs, kad šuo neprarytų jo S.

Bet Dingas grįžo, sugriebė kitą kaladėlę ir nunešęs padėjo šalia pirmosios.

Ant antrosios kaladėlės buvo raidė V.

Šį sykį Džekas suriko.

Išgirdę jo riksmą, atbėgo misis Veldon, kapitonas Hulis ir Dikas Sendas — jie tuo metu vaikštinėjo po denį. Džekas papasakojo, kas atsitiko.

Dingas pažįsta raides! Dingas moka skaityti! Tikrai! Džekas pats matė!

Dikas Sendas norėjo atimti tas dvi kaladėles ir atiduoti Džekui, bet Dingas iššiepė dantis.

Vis dėlto jaunuolis atgavo kaladėles ir padėjo greta kitų.

Dingas vėl prišoko, čiupo tas pačias dvi raides ir nunešė šalin. Šį sykį, uždėjęs ant kaladėlių kojas, jis, atrodė, buvo pasiryžęs truks pliš jų neatiduoti. Kitos abėcėlės raidės, matyt, jo visai nedomino.

— Įdomu! — pasakė misis Veldon.

— Iš tikrųjų keista, — atsiliepė kapitonas Hulis, įsižiūrėjęs į raides.

— S. V. — perskaitė misis Veldon.

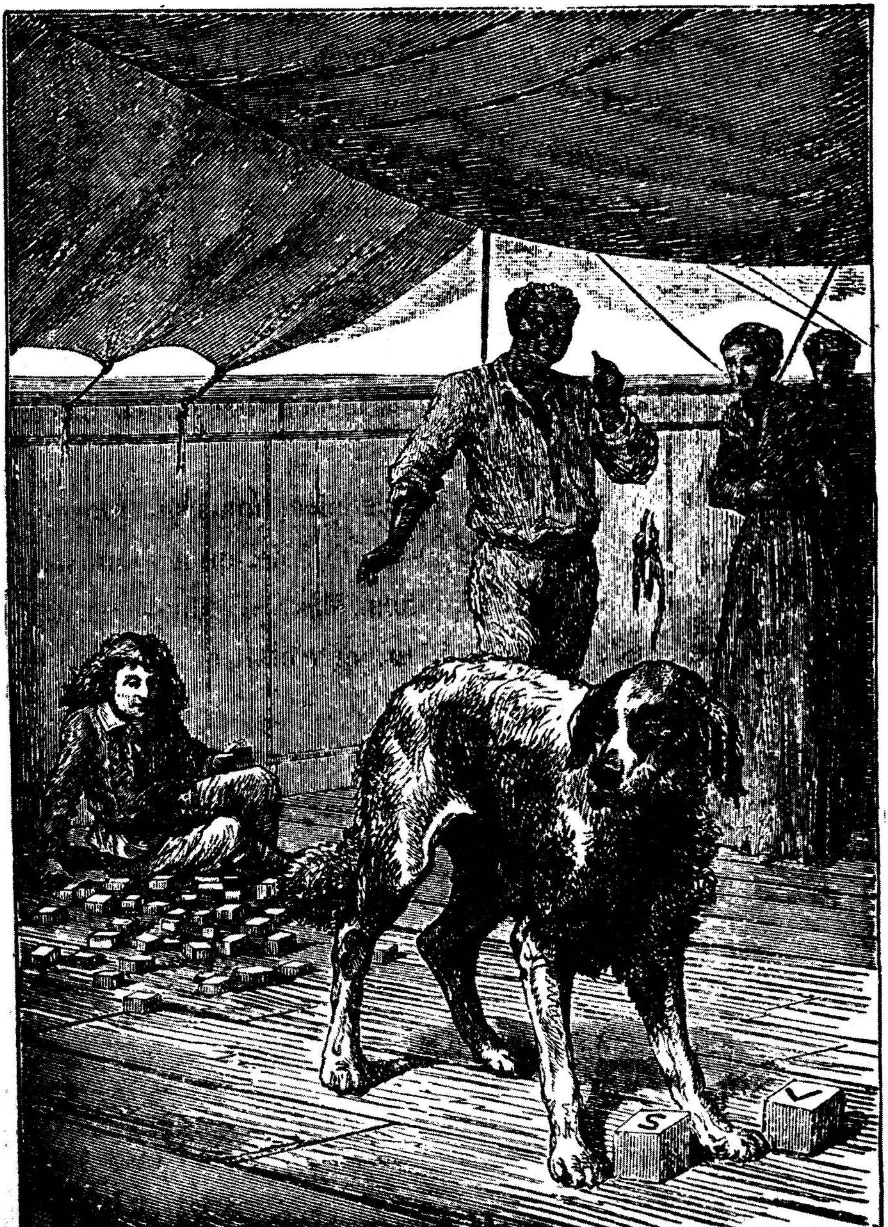
— S. V. — pakartojo kapitonas Hulis. — Tos pačios raidės, kurios įrašytos Dingo kaklasaityje!

Paskui, staiga atsigręžęs į senį negrą, paklausė:

— Tomai, jūs, rodos, sakėte, kad šitas šuo „Valdeke" atsirado ne per seniausiai?

— Taip, pone, — atsakė Tomas. — Dingas pateko į laivą tik prieš dvejus metus.

— Jūs, rodos, pridūrėte, kad „Valdeko" kapitonas rado šitą šunį vakariniame Afrikos krante?

Dingas pažįsta raides! Dingas moka skaityti!

— Taip, kažkur netoli Kongo žiočių. Kapitonas dažnai apie tai pasakodavo.

— Ir niekas niekada nesužinojo, — paklausė kapitonas Hulis, — kam tas šuo priklausė ir iš kur jis?

— Niekada. Šuo rastinukas blogiau, negu vaikas! Dokumentų jis neturi ir pats negali nieko paaiškinti. Kapitonas Hulis nutilo ir susimąstė.

— Ar šitos dvi raidės jums ką nors primena? — paklausė misis Veldon kapitoną Hulį, galų gale pasiryžusi nutraukti jo mintis.

— Taip, misis Veldon, primena, tiksliau pasakius, čia kažkoks keistas sutapimas.

— Koks sutapimas?

— Tos dvi raidės gali turėti prasmę ir padėti išaiškinti vieno drąsaus keliautojo likimą...

— Ką norite pasakyti?

— Štai ką, misis Veldon. 1871 metais, vadinasi, prieš dvejus metus, Paryžiaus geografinės draugijos paragintas, į Afriką išvyko vienas prancūzų keliautojas. Jo tikslas buvo pereiti šį žemyną iš vakarų į rytus. Kelionę jis turėjo pradėti kaip tik nuo Kongo žiočių. Baigti — kiek tai įmanoma — prie Deldago kyšulio, netoli Rovumos žiočių; ja keliautojas ketino plaukti pasroviui. Tasai prancūzų keliautojas vadinosi Samiuelis Vernonas.

— Samiuelis Vernonas! — pakartojo misis Veldon.

— Taip, misis Veldon, ir šitie du vardai prasideda kaip tik tomis raidėmis, kurias pasirinko Dingas; jos išgraviruotos ir jo antkaklyje.

— Tikrai, — pasakė misis Veldon. — O tas keliautojas?..

— Tas keliautojas išvyko, — atsakė kapitonas Hulis, — bet nuo to laiko apie jį negauta jokių žinių.

Dingas, pastebėjęs virėją, piktai suurzgė ir išsišiepė.

— Niekada? — paklausė Dikas Sendas.

— Niekada, — patvirtino kapitonas Hulis.

— Kokia jūsų išvada? — paklausė misis Veldon.

— Kad Samiuelis Vernonas tikriausiai niekada nepasiekė rytinio Afrikos kranto — arba jį paėmė į nelaisvę čiabuviai, arba jis mirė kelyje!

— Vadinasi, šitas šuo...

— Šitas šuo greičiausiai priklausė Samiueliui Vernonui, tik, jei teisingai spėju, buvo laimingesnis už savo šeimininką: jam pasisekė sugrįžti į Kongo pakrantę — juk ten tuo metu, kai, matyt, nutiko šie įvykiai, jį rado ir pasiėmė „Valdeko" kapitonas.

— Bet ar tikrai žinote, — paklausė misis Veldon, — kad prancūzų keliautojas išvykdamas turėjo šunį? Ar tik taip spėjate?

— Iš tiesų tik spėju, misis Veldon, — atsakė kapitonas Hulis. — Bet tikra yra viena: Dingas pažįsta dvi raides — S ir V, — kurios yra to prancūzo keliautojo vardo ir pavardės inicialai. — Kokiomis aplinkybėmis šis šuo išmoko jas skirti iš visų kitų, dabar to jums paaiškinti negaliu, bet, kartoju, jis labai gerai jas pažįsta, žiūrėkite, stumia koja, tarsi kviesdamas ir mus jas perskaityti.

Iš tikrųjų Dingo elgesio kitaip suprasti nebuvo galima.

— Vadinasi, Samiuelis Vernonas buvo vienas, kai išvyko nuo Kongo pakrantės? — paklausė Dikas Sendas,

— Nežinau, — atsakė kapitonas Hulis. — Tačiau, galimas daiktas, buvo pasiėmęs būrį čiabuvių.

Tą akimirką ant denio pasirodė Negoras. Iš pradžių niekas jo nepastebėjo ir todėl nematė, kokiomis keistomis akimis jis dėbtelėjo į šunį, tebesaugojantį tas dvi raides. Bet Dingas, pastebėjęs virėją, piktai suurzgė ir išsišiepė.

Negoras tuoj pat grįžo į kubriką, bet nesusivaldęs pagrasino šuniui.

— Čia kažkokia paslaptis! — burbtelėjo kapitonas Hulis, akylai sekęs visą šią trumpą sceną.

— Bet ar ne keista, kapitone, — tarė Dikas Sendas, — kad šuo pažįsta raides?

— O kas čia keista! — sušuko mažasis Džekas. — Mama dažnai pasakodavo apie vieną šunį, kuris mokėjo skaityti ir rašyti, net lošti domino — kaip tikras mokytojas!

— Brangus vaikeli, — nusišypsojo misis Veldon, — tas šuo, vardu Munitas, visai nebuvo toks mokytas, kaip tu manai. Jei tikėsime, ką man pasakojo, jis nemokėjo skirti nė vienos tų raidžių, iš kurių sudėliodavo žodžius. Bet jo šeimininkas, kažkoks apsukrus amerikietis, pastebėjęs, kokia puiki Munito klausa, pasistengė išvystyti šį jo pojūtį ir pasiekė labai įdomių rezultatų.

— O kaip, misis Veldon? — paklausė Dikas Sendas, kurį ši istorija sudomino beveik tiek pat, kiek mažąjį Džeką.

— Štai kaip, drauguži. Kai Munitas turėdavo „dirbti" prieš publiką, ant stalo būdavo išdėstomos raidės, panašios į šias. Šuniukas vaikščiodavo po stalą, laukdamas, kada kas nors iš publikos garsiai ar tyliai pasiūlys, kokį žodį surinkti. Tačiau buvo viena būtina sąlyga — tą žodį turėjo žinoti ir jo šeimininkas.

— Vadinasi, be šeimininko?.. — tarė jaunuolis.

— Šuo nieko nebūtų galėjęs padaryti, — atsakė misis Veldon, — ir štai kodėl. Raidės būdavo išdėstytos ant stalo, Munitas vaikščiodavo tarp jų. Priėjęs prie raidės, kurią turėdavo paimti reikalingam žodžiui sudaryti, jis sustodavo; bet sustodavo todėl, kad išgirsdavo garsą, kurio niekas

kitas negirdėdavo: amerikietis spragtelėdavo dantų krapštuku kišenėje. Šitas garsas būdavo jam ženklas paimti raidę ir padėti šalia kitų nustatyta tvarka.

— Štai ir visa paslaptis! — sušuko Dikas Sendas.

— Štai ir visa paslaptis, — atsakė misis Veldon. — Labai paprasta, kaip visos fokusininkų gudrybės. Be to amerikiečio Munitas nebūtų buvęs Munitas. Todėl aš stebiuosi, kad ir be savo šeimininko, — jei Samiuelis Vernonas iš tikrųjų kada nors buvo jo šeimininkas, — Dingas atpažino tas raides.

— Iš tiesų, — pasakė kapitonas Hulis, — labai nuostabu. Bet įsidėmėkite, čia šuo dėsto ne atsitiktinai parinktą žodį, o išskiria tik dvi raides, dvi specialias raides. Galų gale, tas šuo, kuris paskambindavo prie vienuolyno vartų, kad gautų maistą, skirtą vargšams praeiviams, arba tas kitas, kuris kartu su savo draugu buvo pristatytas sukti iešmą kas antra diena ir atsisakydavo dirbti, kai būdavo ne jo eilė, — tiedu šunys, kartoju, toliau pažengė, negu mūsų Dingas išminties srityje, kuri priklauso žmogui. Bet ne tai svarbu. Mes susidūrėme su neginčytinu faktu. Iš visų abėcėlės raidžių Dingas pasirinko tik dvi: S ir V. Kitų, matyt, jis nepažįsta. Taigi reikia padaryti išvadą, kad buvo kažkokios mums nežinomos priežastys, dėl kurių Dingas įsidėmėjo šias raides.

— Ak, kapitone Huli, — tarė Dikas Sendas, — jei Dingas galėtų kalbėti!.. Gal pasakytų mums, ką reiškia tos dvi raidės ir kodėl jis šiepia dantis prieš mūsų virėją!

— Ir kokius dantis! — atsakė kapitonas Hulis, pažiūrėjęs į Dingą, kuris tą akimirką išsižiojo, parodydamas baisias savo iltis.

HORIZONTE BANGINIS

Kaip ir galime įsivaizduoti, apie šį keistą įvykį „Piligrimo" laivugalyje dar ne kartą kalbėjosi misis Veldon, kapitonas Hulis ir Dikas Sendas. Šis, labiau negu kiti instinktyviai nepasitikėjo Negoru, nors šiaip jo elgesiui nieko negalima buvo prikišti.

Denio priekyje ėjo tos pačios kalbos, tik baigdavosi skirtingai. Čia, kubrike, tiesiog padaryta išvada, kad Dingas — šuo, mokantis skaityti ir gal net rašyti geriau, negu kuris nors laivo jūreivis. Jeigu jis nekalba, tai, matyt, todėl, kad turi rimtų priežasčių tylėti.

— Bet vieną gražią dieną, — pareiškė vairininkas Boltonas, — vieną gražią dieną, matysit, tas šuo prieis ir paklaus mus, kokia kryptimi plaukiame, koks pučia vėjas — nordvest ar vestnordvest? Ir reikės atsakyti!

— Ar mažai kalbančių gyvūnų! — atsakė kitas jūreivis. — Šarkų, papūgų! Tai kodėl panorėjęs negalėtų prabilti ir šuo? Juk snapu kalbėti sunkiau, negu burna!

— Žinoma, — patvirtino bocmanas Hovikas. — Tik kalbančių šunų dar niekas nėra matęs.

Tie žmoneliai būtų gerokai nustebę, jei būtų sužinoję, kad, priešingai, tokių šunų yra buvę, kad kažkoks danų mokslininkas turėjęs šunį, kuris aiškiai ištardavęs apie dvidešimt žodžių. Bet tarp šio sugebėjimo ir sugebėjimo suvokti, ką sakai, — neperžengiama praraja. Tas šuo, kurio balso stygos buvo išlavėjusios tiek, kad jis galėjo ištarti tikrus garsus, savo žodžių prasmę, žinoma, suprato ne geriau, kaip papūgos, kėkštai ar šarkos. Sakinys šitiems gy-

vūnams ne kas kita, kaip savotiška giesmė ar šauksmas, pasiskolinti iš svetimos kalbos, kurios prasmės jie nesuvokia.

Vienaip ar antraip, Dingas tapo didvyriu „Piligrime"; jis pats tuo visai nesididžiavo. Kapitonas Hulis dar ne sykį kartojo tą bandymą. Išdėstydavo prieš Dingą medines abėcėlės kaladėles, ir visada, nesuklydęs ir nesusvyravęs, keistasis šuo išsirinkdavo tas dvi raides: S ir V. Kitos jo nedomino.

Šis bandymas ne kartą buvo daromas ir pusbrolio Benedikto akivaizdoje, bet, atrodė, jo nesudomino.

— Tačiau, — teikėsi pasakyti jis kartą, — nereikia manyti, kad šitokia išmintimi apdovanoti vien šunys! Prilygsta jiems ir kiti gyvūnai, bet ir jie vadovaujasi tik instinktu. Pavyzdžiui, žiurkės ima bėgti iš laivo, kuris skęs; bebrai nujaučia, kad pakils vanduo, ir aukščiau iškelia savo užtvankas; o arkliai, kurie priklausė Nikomedui, Skandenbergui ir Opjenui, taip sielvartavo, mirus jų šeimininkams, jog nudvėsė iš skausmo; nepaprastą atmintį turi asilai; pagaliau tokia daugybė kitų gyvulių, kurie daro garbę gyvūnų pasauliui! Buvo juk atsitikimų, kai nuostabiai išmiklinti paukščiai be klaidų rašė savo mokytojų diktuojamus žodžius; kai papūgos suskaičiuodavo, kiek žmonių susirinkę svetainėje, ne blogiau už Astronomijos instituto matematiką. O papūga, už kurią sumokėta šimtas auksinių ekiu. Ji sklandžiai pakartodavo savo šeimininkui kardinolui visą „Tikiu į Dievą Tėvą". Galų gale ar neturi patirti ypatingo pasididžiavimo jausmo entomologas, matydamas, kaip paprasti vabzdžiai įrodo savo labai išsivysčiusį protą ir iškalbingai patvirtina aksiomą: *In minimis maximus Deus*[1].

---

[1] *Dievas yra didis ir pačiuose mažiausiuose. (Lot)*

Šis bandymas ne kartą buvo daromas ir pusbrolio Benedikto akivaizdoje, bet, atrodė, jo nesudomino.

Skruzdėlės juk galėtų padaryti gėdą didžiausių miestų „tėvams"; vandens vorai, niekada nesimokę mechanikos, gamina povandeninius varpus, o blusos traukia vežimėlius lyg tikri ristūnai, atlieka muštrą ne blogiau už karabinierius, šaudo iš patrankų geriau, negu artileristai, baigę Vest-Pointą[1]. Ne! Dingas neužsitarnavo tiek pagyrų, o jei taip gerai išmano abėcėlę, matyt, todėl, kad priklauso dar į zoologiją neįtrauktai šunų rūšiai *canis alphabeticus*[2], gyvenančiai Naujojoje Zelandijoje!

Nei šita, nei kitos pavydžiojo entomologo kalbos nepakenkė Dingui — jis neprarado visuotinės pagarbos, ir laivo pirmagalyje visi tebevadino jį stebuklu.

Tačiau Negoras, matyt, nesižavėjo šunimi. Jis turbūt drauge su kitais laikė jį perdaug išmintingu. Šiaip ar taip, šuo, kaip ir anksčiau, rodė tą patį priešiškumą virėjui ir tikriausiai būtų užsitraukęs bėdą, jei, viena, nebūtų buvęs toks šuo, „kurio nenuskriausi", ir, antra, jei nebūtų tapęs visos įgulos numylėtiniu.

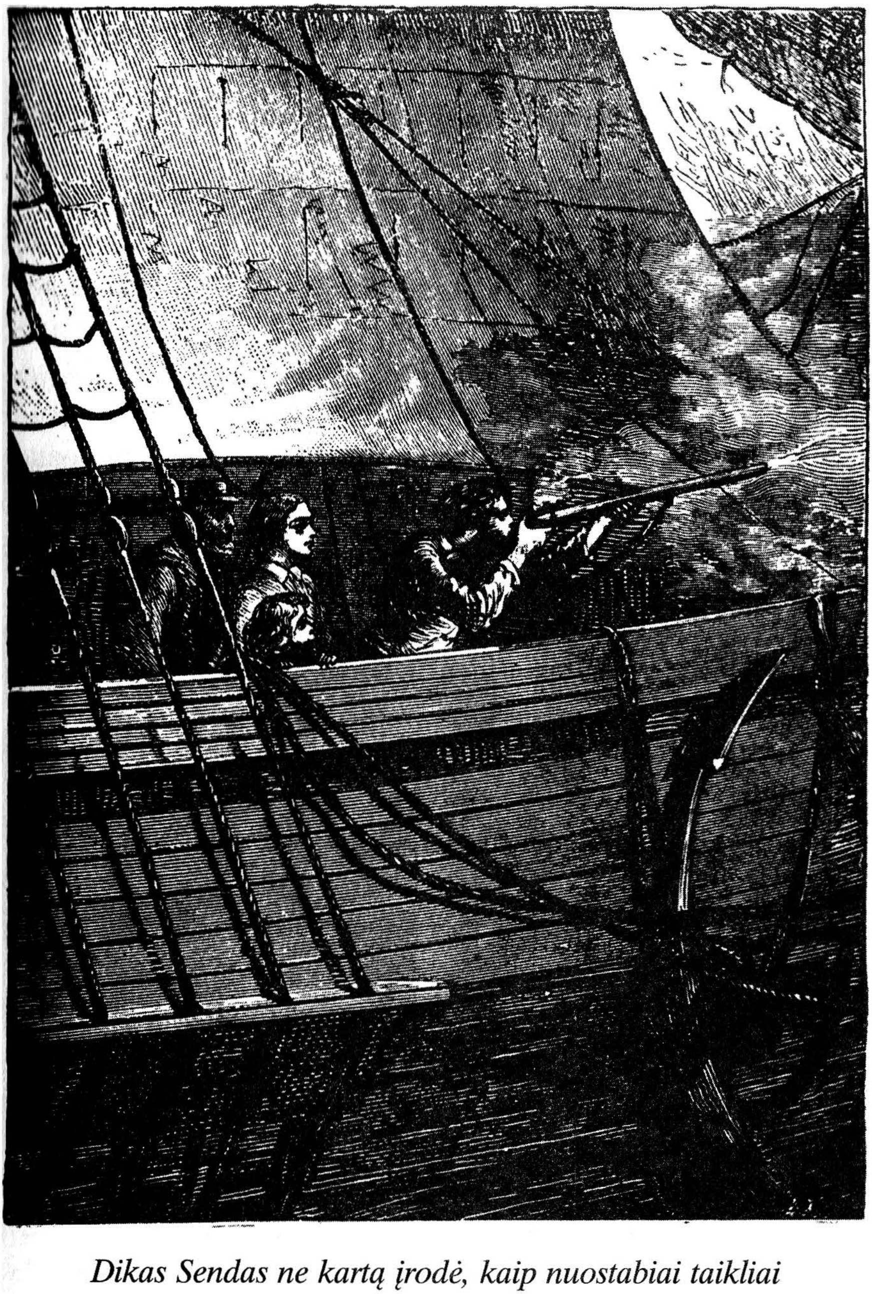
Negoras labiau negu bet kada vengė susitikti Dingą. Bet Dikas Sendas pastebėjo, kad po įvykio su tom dviem raidėm abipusė žmogaus ir šuns antipatija dar padidėjo. O tai buvo iš tikrųjų nesuprantama.

Vasario 10 dieną šiaurės rytų vėjas, ligi šiol kaskart sekęs po ilgų ir varginančių štilių, kada „Piligrimas" nepajudėdavo iš vietos, staiga aiškiai nusilpo. Kapitonas Hulis galėjo tikėtis, kad keisis atmosferinės srovės. Gal brigantina išskleis pagaliau visas bures? Jie išvyko iš Oklendo uosto tik prieš devyniolika dienų. Pavėluota buvo ne tiek daug, ir, pučiant pusvėjui, „Piligrimas", turįs puikias bures, galė-

---

[1] *Karinė mokykla Niujorko valstijoje.*

[2] *Raštingas šuo. (Lot.)*

Dikas Sendas ne kartą įrodė, kaip nuostabiai taikliai jis šaudo iš šautuvo ir pistoleto.

jo lengvai išlyginti prarastą laiką. Bet reikėjo laukti dar keletą dienų, kol galutinai įsitvirtins vakarų vėjai.

Ši Ramiojo vandenyno dalis tebebuvo tuščia. Nesirodė joks laivas. Plaukiotojai iš tiesų užmiršo šią platumą. Banginių medžioklės laivai iš Pietų poliarinių jūrų dar nesirengė plaukti per tropikus namo. Todėl „Piligrimas" dėl ypatingų aplinkybių nutraukęs medžioklę prieš sezono pabaigą, negalėjo tikėtis susitiksiąs kurį nors tos pačios paskirties laivą.

Transokeaniniai keleiviniai laivai, kaip jau minėjome, kursuodavo tarp Australijos ir Amerikos žemyno žemesne platuma.

Tačiau, net jeigu jūra ir tuščia, reikia vis tiek ja domėtis iki pat akiračio. Neatidžiam stebėtojui ji gali pasirodyti vienoda, bet kokia nepaprastai įvairi tam, kas moka ją perprasti. Žmones, apdovanotus vaizduote ir jaučiančius okeano poeziją, žavi mažiausia jos permaina. Štai plaukia supdamasis jūros žolės kuokštas, lengvą vagą bangų paviršiuje palieka dumblių šakelė, plūduriuoja lentgalis, ir taip norėtųsi įspėti, iš kur jis, kokia jo istorija. Ko daugiau bereikia. Tos begalinės erdvės akivaizdoje žmogaus dvasiai nėra užtvarų. Jo vaizduotė plačiai išskleidžia sparnus. Kiekvienoje tų vandens dalelyčių, kurios, garo pavidalu pakilusios į dangų, grįžta į jūrą, galbūt slypi kokios nors katastrofos paslaptis! Todėl reikia pavydėti žmonėms, kurių mintis moka iškvosti iš vandenyno jo paslaptis, reikia pavydėti protams, kurie pakyla nuo amžinai neramaus jo paviršiaus iki dangaus aukštybių.

Gyvenimas, beje, visą laiką virte verda ir jūros paviršiuje, ir jos gelmėse. „Piligrimo" keleiviai matė, kaip medžioja mažytes žuveles pulkai paukščių, tie, kurie, artėjant žiemai,

palieka atšiaurų poliarinį klimatą. Ir Dikas Sendas – šioje srityje, kaip ir kitose, Džeimso Veldono mokinys – ne kartą įrodė, kaip nuostabiai taikliai jis šaudo iš šautuvo ir pistoleto, nudobęs keletą tokių greitų paukščių.

Tai buvo arba baltos audronašos, arba audronašos su rusvai apvedžiotais sparnais. Kartais praskrisdavo taškuotų audronašų būriai ar praplaukdavo pingvinai, kurių eisena tokia sunki ir juokinga sausumoje. Tačiau, kaip sakė kapitonas Hulis, pingvinai, irdamiesi savo sparnų strampgaliais, atstojančiais jiems pelekus, gali lenktyniauti su greičiausiomis žuvimis, ir todėl jūreiviai kartais sumaišo juos su tunais.

Dar aukščiau plasnojo didžiuliai albatrosai, išskėtę sparnus per dešimt pėdų; paskui jie tūpė ant vandens paviršiaus ir sparnais naršė vandenį, ieškodami maisto.

Visi šie besikeičiantys paveikslai sudarė labai įvairų reginį, kuris tik žmonėms, abejingiems gamtos grožiui, gal būtų pasirodęs nuobodus.

Vasario 10-ąją misis Veldon vaikštinėjo „Piligrimo" laivugalyje. Staiga jos dėmesį patraukė įdomus reiškinys: ji pamatė, kaip beveik akies mirksniu paraudo jūros vandenys. Rodės, nusidažė krauju, ir tas paslaptingas raudonas laukas driekėsi kiek užmatė akys.

Netoliese su mažuoju Džeku žaidė Dikas Sendas.

– Pažiūrėk, Dikai, – tarė misis Veldon, – kokia keista jūros spalva. Gal nuo kokios jūros žolės?

– Ne, misis Veldon, – atsakė Dikas Sendas, – šita spalva vanduo nusidažo tada, kai jame pasirodo milijardai mažyčių vėžiagyvių, kuriais paprastai minta didieji jūrų žinduoliai. Žvejai teisingai vadina juos „banginių srėbalu".

– Vėžiagyvių! – tarė misis Veldon. – Bet jie tokie

mažyčiai, kad juos beveik galima būtų vadinti jūros vabzdžiais. Pusbrolis Benediktas turbūt galėtų su džiaugsmu įtraukti juos į savo kolekciją. – Ir misis Veldon sušuko:

– Pusbroli Benediktai!

Pusbrolis Benediktas išėjo iš kajutės beveik kartu su kapitonu Huliu.

– Pusbroli Benediktai, – kreipėsi į jį misis Veldon, – pažiūrėkite į tą didžiulę rausvą dėmę, kuri tęsiasi kiek akys užmato.

– Aha! – šūktelėjo kapitonas Hulis. – Štai ir banginių srėbalas! Ponas Benediktai, puiki proga patyrinėti šitą įdomią vėžiagyvių rūšį!

– Niekai! – pasakė entomologas.

– Kaip tai niekai! – sušuko kapitonas. – Jūs neturite teisės būti toks abejingas! Šitie vėžiagyviai, jei neklystu, priklauso vienai iš šešių nariuotakojų klasių ir tokie...

– Niekai! – pakartojo pusbrolis Benediktas, purtydamas galvą.

– Po šimts! Man rodos, jums, entomologui, nedera taip jų niekinti!

– Entomologui, taip, – atsakė pusbrolis Benediktas, – bet neužmirškite, kapitone Huli, kad aš šešiakojų specialistas!

– Na gerai, šitie vėžiagyviai jūsų nedomina, – atsakė kapitonas Hulis, – bet kitaip kalbėtumėte, jeigu turėtumėte banginio pilvą! Koks skanumynas! Matote, misis Veldon, kai mes, banginių medžiotojai, užtinkame tokį vėžiagyvių guotą, skubiai ruošiame žeberklus ir lynus! Tada aišku, kad grobis netoli!

– Bet kaip gali tokių mažyčių gyvūnėlių priėsti tokie didžiuliai banginiai? – sušuko Džekas.

— Ak vaikeli, — atsakė kapitonas Hulis, — ar iš smulkučių manų kruopų, miltų, krakmolo mes neverdame gardžių sriubų? Verdame. Taip jau gamtos sutaisyta. Šitame raudoname vandenyje plūduriuojančiam banginiui sriuba paruošta, jam belieka pražioti milžiniškus nasrus. Į juos patenka milijardai vėžiagyvių; banginio ūsai, esantys jo gomuryje, įsitempia kaip žvejų tinklai, niekas tada negali išsigelbėti, ir tos vėžiagyvių eibės nugarma į didžiulį banginio skrandį kaip sriuba per pietus į tavo pilviuką.

— Aišku, Džekai, — pasakė Dikas Sendas, — ponas banginis laiko negaišta ir nelaupo kiekvieno iš tų vėžiagyvių atskirai, kaip tu laupai krevetes!

— Reikia pridurti, — tarė kapitonas Hulis, — kad būtent tada, kai milžinas smaližius šitaip užsiėmęs, prie jo lengviau priplaukti, jis tuomet nieko neįtaria. Palankiausias momentas sėkmingai paleisti į jį žeberklą.

Tą pačią akimirką, tarsi patvirtindamas kapitono Hulio žodžius, laivo pirmagalyje sušuko jūreivis:

— Banginis priekyje iš kairės!

Kapitonas Hulis pašoko.

— Banginis! — šūktelėjo jis.

Ir, neatsispirdamas banginių medžiotojo instinktui, puolė į „Piligrimo" priekį.

Paskui jį nuskubėjo misis Veldon, Džekas, Dikas Sendas ir net pusbrolis Benediktas.

Iš tikrųjų už keturių mylių pavėjui vienoje vietoje jūra virte virė — tai bylojo, kad raudonuose vandenyse plauko didelis jūrų žinduolis. Banginių medžiotojai negalėjo apsirikti.

Bet nuotolis dar buvo per didelis, kad būtų galima atpa-

žinti, kokios rūšies tas žinduolis. O tos rūšys iš tiesų skiriasi viena nuo kitos.

Gal vienas tų tikrųjų banginių, kurių labiausiai ir gviešiasi medžiotojai Šiaurės jūrose? Šitie jūros žinduoliai neturi ant nugaros peleko, bet po jų oda yra storas riebalų sluoksnis. Kartais jie būna iki aštuoniasdešimties pėdų ilgio, nors vidutinis jų ilgis neprašoka šešiasdešimties pėdų, ir tada iš vienos tokios pabaisos prilydoma maždaug šimtas statinaičių taukų.

O gal, atvirkščiai, hamp-bekas[1], priklausąs balenopteridų šeimai, — bent jau šisai vardas privalėtų įkvėpti pagarbą entomologui. Šitie banginiai turi ant nugaros baltus pelekus pusės jų kūno ilgio, primenančius sparnus. Tai lyg kokie skraidantys banginiai.

O gal greičiau fin-bekas, žinduolis, dar vadinamas finvalu? Šis banginis ant nugaros turi peleką, o ilgiu neatsilieka nuo tikrojo banginio.

Kapitonas Hulis ir jo įgula dar negalėjo spręsti; jie stebėjo banginį daugiau su goduliu, negu susižavėję.

Jei tiesa, kad laikrodininkas, pamatęs kuriame nors salone sieninį laikrodį, negali iškęsti jo neužsukęs, tai kokiu beribiu noru nudobti auką užsidega banginių medžiotojas, pamatęs banginį! Sako, stambių žvėrių medžiotojai karštesni, negu smulkių. Juo žvėris stambesnis, juo didesnę aistrą jis sukelia! Įsivaizduokite, ką išgyvena dramblių ir banginių medžiotojai. Be to, „Piligrimo" įgula buvo nusivylusi, kad laivas grįžta namo nevisiškai pakrautas.

Tuo tarpu kapitonas Hulis bandė atpažinti tolumoje pasirodžiusį banginį. Iš šito atstumo dar sunku buvo jį įžiūrė-

---

[1] *Hump-back (angl.) – kupročius (banginis).*

ti. Vis dėlto prityrusios banginių medžiotojo akies negalėjo apgauti kai kurie smulkūs požymiai, pastebimi ir iš tolo.

Iš tikrųjų kapitono Hulio dėmesį, matyt, patraukė fontanas, tai yra tas garų ir vandens stulpas, kurį banginis išpurkščia pro šnerves, ir padėjo jam nuspręsti, kuriai rūšiai priklauso šis banginis.

— Tai ne tikrasis banginis! — sušuko jis. — Jo fontanas būtų ir aukštesnis, ir siauresnis. Antra vertus, jei trykštančią čiurkšlę lydėtų garsas, panašus į tolimą patrankos gaudesį, manyčiau, kad matau hamp-beką; bet čia nieko panašaus negirdėti. Geriau įsiklausius, darosi aišku, kad šitas garsas visai kitoks. Ką tu apie tai pasakysi, Dikai? — atsigręžęs į jaunuolį, paklausė kapitonas Hulis.

— Manyčiau, kapitone, — atsakė Dikas Sendas, — kad mes susitikome finvalą. Žiūrėkite, kaip smarkiai iš jo šnervių trykšta į orą vandens stulpas. — Ar jums taip neatrodo, — tada aš būčiau teisus, — kad šitame fontane daugiau vandens, negu sutirštėjusių garų? Jei neklystu, ši ypatybė būdinga finvalams.

— Teisingai, Dikai, — atsakė kapitonas Hulis. — Abejoti nebėra ko! Ten, raudono vandens paviršiuje, plūkauja finvalas!

— Kaip gražu! — šūktelėjo mažasis Dikas.

— Taip, vaikeli! Ir kai pagalvoji, kad didysis gyvūnas ramiai pusryčiauja ir net neįtaria, kad į jį žiūri banginių medžiotojai!..

— Drįstu tvirtinti, kad tai nepaprastai didelis finvalas, — pasakė Dikas Sendas.

— Tikrai, — atsakė kapitonas Hulis, pradėjęs truputį karščiuotis. — Mano nuomone, jis septyniasdešimties pėdų ilgio!

— Puiku! — pridūrė bocmanas. — Šešetas tokių banginių, ir toks laivas, kaip mūsiškis, būtų visiškai pakrautas!

— Taip, šešeto užtektų! — atsiliepė kapitonas Hulis, lipdamas ant bušprito, kad geriau matytų.

— O šitą nudobę, — pasakė bocmanas, — mes per porą valandų pripildytume pusę tuščių savo statinaičių!

— Taip... Iš tikrųjų... taip!.. — šnabždėjo kapitonas Hulis.

— Teisybė, — įsiterpė Dikas Sendas, — bet pulti šiuos milžinus finvalus kartais pavojinga!

— Labai pavojinga! Labai pavojinga! — patvirtino kapitonas Hulis. — Šitų banginių baisios uodegos. Prie jų reikia labai atsargiai sėlinti! Stipriausia valtis subyrėtų nuo jų uodegos smūgio. Bet dėl tokios naudos verta rizikuoti!

— Geras finvalas — vis dėlto puikus laimikis! — pasakė vienas jūreivis.

— Ir pelningas! — atsiliepė kitas.

— Gaila būtų praplaukti nepasveikinus ir šito!

Buvo aiškiai matyti, kad tie šaunūs jūreiviai karščiuojasi, žiūrėdami į banginį. Čia pat plūduriavo ištisas taukų statinaičių krovinys. Iš jų kalbų atrodė, kad reikia tik nuritinti tas statinaites į „Piligrimo" triumą — ir „Piligrimas" bus visiškai pakrautas!

Kai kurie jūreiviai, užsikorę ant fokstiebio vantų, šūkčiojo, godžiomis akimis stebėdami bangžuvę. Kapitonas Hulis tylėjo, kramtydamas nagus. Banginis tarsi galingas magnetas traukė „Piligrimą" ir jo įgulą.

— Mama, mama! — sušuko Džekas. — Norėčiau iš arčiau pažiūrėti, kaip tas banginis padarytas!

— A, tai tu nori iš arčiau pamatyti banginį, vaikeli? O kodėl gi ne, bičiuliai? — pasakė kapitonas Hulis, nebepa-

jėgdamas atsispirti slaptam troškimui. — Tiesa, mums trūksta pagalbinių medžiotojų, bet mes ir vieni susidorosime...

— Susidorosime! Susidorosime! — vienu balsu sušuko jūreiviai.

— Ir aš ne pirmą kartą imsiuosi žeberklininko darbo, — pridūrė kapitonas Hulis. — Pamatysite, ar tebemoku sviesti žeberklą!

— Valio! Valio! Valio! — suriko įgula.

Septintas skyrius

PASIRUOŠIMAS MEDŽIOKLEI

Nesunku suprasti, kodėl šito įspūdingo jūros žinduolio pasirodymas taip begaliniai sujaudino „Piligrimo" komandą.

Banginis, plūkaująs raudonuose vandenyse, atrodė milžiniškas. Ėmė didelė pagunda nudobti jį ir papildyti laivo krovinį. Ar galėjo banginių medžiotojai praleisti tokią progą?

Tačiau misis Veldon laikė savo pareiga paklausti kapitoną Hulį, ar nepavojinga jo vyrams ir jam pačiam pulti banginį tokiomis sąlygomis.

— Ne, misis Veldon, — atsakė kapitonas Hulis. — Aš ne kartą gavau medžioti banginį viena valtimi, ir jis visada galų gale atitekdavo man. Kartoju, joks pavojus negresia mums, vadinasi, ir jums.

Misis Veldon nurimusi nieko nebeklausinėjo.

Kapitonas Hulis tuoj pat liepė ruoštis medžioklei. Jis iš patirties žinojo, kad kova su šios rūšies banginiu bus sunki, ir nusprendė imtis visų atsargumo priemonių.

Medžioklė buvo juoba keblesnė, kad brigantinos įgula galėjo pulti tik viena valtimi, nors „Piligrimas" turėjo dar luotą, laikomą tarp grotstiebio ir fokstiebio, be to, tris velbotus, kurių vienas kabojo prie kairiojo, kitas — prie dešiniojo borto, o trečias — laivugalyje, už hakaborto.

Paprastai, medžiojant banginius, būdavo paleidžiami visi trys velbotai drauge. Sezono metu, kaip žinoma, „Piligrimo" jūreiviams padėdavo komanda, nusamdyta Naujosios Zelandijos uostuose.

Dabartinėmis aplinkybėmis „Piligrimas" galėjo pasiųsti prieš banginį tik penkis jūreivius, tai yra tiek, kiek reikia žmonių vienam velbotui aptarnauti. Paimti Tomą ir jo draugus, kurie pasiūlė savo paslaugas, buvo neįmanoma. Iš tiesų valdyti valtį medžioklės metu sugeba tik itin patyrę jūreiviai. Neteisingas vairo pasukimas ar ne laiku mostelėtas irklas, puolant banginį, — ir velbotas pražus.

Antra vertus, kapitonas Hulis nenorėjo skirtis su laivu, nepalikęs ten nors vieno patikimo jūreivio. Maža kas galėjo atsitikti.

Bet kadangi velbotui reikėjo parinkti stiprius vyrus, kapitonas Hulis norom nenorom turėjo patikėti „Piligrimą" Dikui Sendui.

— Dikai, — tarė jis, — tu liksi laive, kol aš medžiosiu; tikiuosi, neužgaišiu.

— Klausau, kapitone! — atsakė jaunuolis.

Dikas Sendas ir pats būtų mielai dalyvavęs medžioklėje, kuri jį labai viliojo; bet suprato, kad, pirma, suaugusio vyro rankos labai pravers velbote, negu jo, antra, tik jis galėjo pavaduoti kapitoną Hulį. Todėl pakluso.

Velboto komandą turėjo sudaryti penki vyrai, įskaitant bocmaną Hoviką — žodžiu, visa „Piligrimo" įgula. Keturi

jūreiviai turėjo sėsti prie šoninių irklų, o Hovikas — prie galinio irklo, kuris velbote atstoja vairą. Iš tikrųjų paprastas vairas nesuveiktų taip greitai, ir, jei šoniniai irklai išeitų iš rikiuotės, galinis irklas sumaniose rankose nukreiptų velbotą nuo pabaisos smūgių.

Liko dar kapitonas Hulis. Jis pasiskyrė sau žeberklininko vietą. Šitas darbas, kaip jis sakė, nebuvo jam pirmiena. Iš pradžių jis turėjo sviesti žeberklą, o paskui stebėti, kaip vyniojasi ilga virvė, pririšta prie jo galo, po to pribaigti banginį ietimi, kai šisai iškils į vandenyno paviršių.

Kartais banginių medžioklei naudojami šaunamieji ginklai. Specialiu įtaisu, savotiška patrankėle, įtaisyta laive ar valties pirmagalyje, medžiotojai paleidžia arba žeberklą, kuris nusitempia virvę, pritvirtintą prie jo galo, arba seriją sprogstančių sviedinių, kurie baisiai sužaloja banginio kūną.

Bet „Piligrimas" tokio įrenginio neturėjo. Beje, tai labai brangus įtaisas, sunkiai valdomas, ir žvejai, nedideli naujovių mėgėjai, regis, pirmenybę teikia paprastam žeberklui ir iečiai, kuriais jie mikliai naudojasi.

Taigi finvalo, pasirodžiusio už penkių ar šešių mylių nuo laivo, kapitonas Hulis leidosi medžioti įprastinėmis priemonėmis — šaltu ginklu.

Beje, oras, atrodo, buvo palankus šiam žygiui. Jūra labai rami, velbotą valdyti buvo nesunku. Vėjas silpo, ir, kol įgula medžios atviroje jūroje, „Piligrimo" toli į šalį nenuneš.

Tuojau pat buvo nuleistas į vandenį dešinysis velbotas, ir į jį sulipo ketvertas jūreivių.

Hovikas numetė jiems du žeberklus, paskui dvi ilgas ietis aštriais smaigaliais. Kartu su šitais puolamaisiais gin-

klais jis dar padavė penkias buchtas lanksčios ir stiprios virvės – troso – po šešis šimtus pėdų ilgio. Nemažai jos ir reikia, nes dažnai tos virvės, pririštos viena prie kitos, nepatenkina „pareikalavimo" – taip giliai neria banginis.

Tie įvairūs įnagiai buvo rūpestingai sudėti valties priekyje.

Hovikas ir keturi jūreiviai telaukė įsakymo atleisti lyną.

Liko tik viena laisva vieta velboto priekyje – ją turėjo užimti kapitonas Hulis.

Savaime aišku, „Piligrimo" įgula, prieš lipdama iš laivo, paliko jį dreifuoti. Kitaip sakant, rėjos buvo pakreiptos taip, kad burės, – stumdamos tai pirmyn, tai atgal, – laikė brigantiną beveik vietoje.

Prieš sėsdamas į velbotą, kapitonas Hulis paskutinį kartą metė akį į savo laivą. Patikrino, ar viskas tvarkoje – ar gerai įtempti falai, ar teisingai pasuktos burės. Kadangi jis paliko jaunąjį jūreivį laive vieną galbūt keletui valandų, norėjo, – ir buvo teisus, – kad Dikui Sendui nereikėtų atlikti nė vieno manevro, nebent būtiniausiu atveju.

Prieš šokdamas į velbotą, jis dar davė jam paskutinius nurodymus.

– Dikai, palieku tave vieną. Akylai viską sek. Jei mes, vydamiesi banginį, per daug nutolsime ir visiškai nelauktai reikės vėl plaukti, Tomas ir jo draugai puikiausiai tau padės. Gerai išaiškinsi jiems, ką daryti, ir aš įsitikinęs, kad jie padarys.

– Taip, kapitone Huli, – pasakė senasis Tomas, – ponas Dikas gali pasikliauti mumis.

– Įsakykite! Įsakykite! – sušuko Batas. – Mes taip norime kuo nors pasitarnauti!

— Ką tempti?.. — paklausė Herkulis, atsiraitydamas plačias rankoves.

— Tuo tarpu nieko, — nusišypsojo Dikas.

— Klausau, — atsakė milžinas.

— Dikai, — kalbėjo toliau kapitonas Hulis, — oras gražus. Vėjas nutilo. Nė jokio ženklo, kad sustiprės. Svarbiausia, nors ir kažin kas įvyktų, nenuleisk valties į jūra ir nepalik laivo!

— Klausau, kapitone.

— Jei „Piligrimui" reikėtų mus pavyti, duosiu ženklą — iškelsiu vimpelą ant kobinio galo.

— Būkite ramus, kapitone, aš nenuleisiu akių nuo jūsų velboto, — atsakė Dikas Sendas.

— Gerai, vaikine, — pasakė kapitonas Hulis. — Daugiau drąsos ir šalto kraujo. Štai tu kapitono padėjėjas. Nepadaryk gėdos savo laipsniui. Niekas dar, tavo amžiaus būdamas, nėra ėjęs panašių pareigų.

Dikas Sendas neatsakė, bet paraudo ir nusišypsojo. Kapitonas Hulis suprato, ko jis paraudo ir nusišypsojo.

„Šaunus vaikinas!" — pagalvojo jis. Iš tiesų kuklumas ir giedra — tie du žodžiai nusako visą Diką Sendą.

Tačiau iš šitų įsakmių nurodymų buvo aišku, kad, nors kapitonas Hulis nematė jokio pavojaus, vis dėlto jis nenoriai palieka savo laivą, net keletui valandų. Bet nenumaldomas medžiotojo instinktas, o ypač pašėlęs noras papildyti taukų krovinį ir įvykdyti Džeimso Veldono įsipareigojimą Valparaisui — visa tai kurstė jį išbandyti laimę. Beje, rami jūra nuostabiai lengvino banginio medžioklę. Nei jo įgula, nei jis negalėjo atsispirti tokiai pagundai. Banginių medžiojimo ekspedicija galų gale bus visiškai baigta, ir tas paskutinis motyvas paėmė viršų kapitono Hulio širdyje.

Jis žengė link štormtrapo.

— Laimingos medžioklės! — šūktelėjo misis Veldon.

— Ačiū, misis Veldon!

— Labai prašau per daug nekankinti to vargšo banginio! — sušuko mažasis Džekas.

— Ne, vaikeli! — atsakė kapitonas Hulis.

— Švelniai jį sugaukite!

— Taip, taip... užsimaunu pirštines!

— Kartais ant šitų didžiulių žinduolių nugaros galima užtikti įdomių vabzdžių! — pasakė pusbrolis Benediktas.

— Na ką gi, ponas Benediktai, — nusijuokė kapitonas Hulis, — niekas jums nedraus „paentomologuoti", kai mūsų finvalas prisišvartuos prie „Piligrimo".

Paskui, atsigręžęs į Tomą, pasakė:

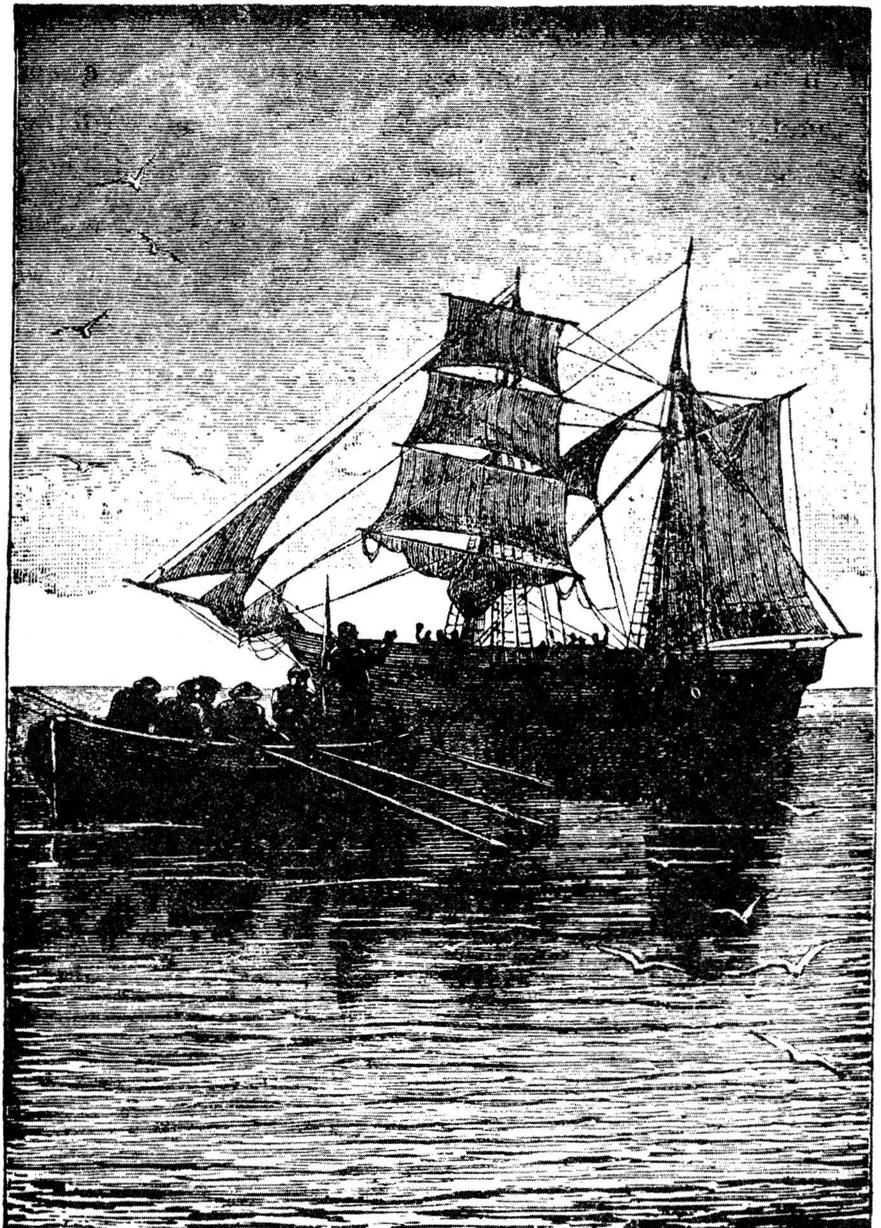
— Tomai, jūsų draugai ir jūs padėsite mums išmėsinėti banginį, kai jis bus pririštas prie laivo, — ilgai laukti nereikės.

— Mes pasiruošę, kapitone, — atsakė senis negras.

— Gerai! — tarė kapitonas Hulis. — Dikai, šitie vyrai padės tau paruošti tuščias statinaites. Iškels jas į denį, kol mūsų nebus. Kai grįšime, darbas virte užvirs.

— Klausau, kapitone.

Tiems, kurie nežino, reikia paaiškinti, kad nudobtas banginis turėjo būti atvilktas iki „Piligrimo" ir tvirtai pririštas prie dešinio borto. Tada jau, apsiavę aukštais batais su kapliukais, ant milžino nugaros užsikars jūreiviai ir tvarkingai jį išmėsinės, pjaustydami lygiagretėmis juostomis nuo galvos iki uodegos. Paskui sudalys tas juostas į pusantros pėdos storio luitus, sukapos kiekvieną į gabalus, sudės sluoksniais į statinaites ir nuleis į triumą.

– Dikai, būk akylas! – paskutinį kartą šūktelėjo kapitonas Hulis jaunuoliui.

Dažniausiai, medžioklei užsibaigus, laivas manevruoja taip, kad kuo greičiau priplauktų krantą ir ten užbaigtų doroti banginį. Įgula išsikelia į krantą ir čia tirpina banginių lašinius, kurie, kaitinami ant ugnies, išskiria visą savo naudingą dalį, tai yra taukus[1].

Bet esamomis sąlygomis kapitonas Hulis negalėjo grįžti į sausumą šių darbų baigti. Jis ketino šiuos papildomai įsigytus lašinius „sutirpinti" tik Valparaise. Beje, vėjai turėjo netrukus papūsti iš vakarų, ir kapitonas Hulis tikėjosi per kokias tris savaites priplaukti Amerikos krantą, — laimikis per tiek laiko sugesti negalėjo.

Reikėjo skirtis. Prieš guldamas į dreifą, „Piligrimas" priplaukė šiek tiek arčiau tos vietos, kur finvalas vis dar skelbėsi apie save, leisdamas į orą vandens ir garo čiurkšles.

Finvalas tebeplaukiojo po milžinišką vandens plotą, paraudusį nuo vėžiagyvių, ir, tolydžio pražiodamas plačius nasrus, su kiekvienu vandens gurkšniu rijo milijardus mikroskopinių gyvių.

Kaip sakė laive esantys banginių medžioklės žinovai, jis nė negalvojo sprukti. Tai buvo, be jokios abejonės, vienas tų banginių, kuriuos žeberklininkai vadina „kovingaisiais".

Kapitonas Hulis peržengė falšbortą ir štormtrapu nusileido į velboto priekį.

Misis Veldon, Džekas, pusbrolis Benediktas, Tomas ir jo draugai paskutinį kartą palinkėjo sėkmės kapitonui.

Net ir Dingas, pasistiebęs ir iškišęs galvą už borto, tarsi atsisveikino su įgula.

Paskui „Piligrimo" keleiviai nuėjo į laivo priekį, kad galėtų sekti kiekvieną šios įdomios medžioklės epizodą.

---

[1] *Tirpinant banginio lašiniai praranda trečdalį savo svorio. (Aut. past.)*

Velbotas atsistūmė ir, smarkiai varomas keturių irklų, ėmė tolti nuo „Piligrimo".

— Dikai, būk akylas! — paskutinį kartą šūktelėjo kapitonas Hulis jaunuoliui.

— Būkite ramus, kapitone.

— Viena akimi sek laivą, kita — velbotą. Neužmiršk!

— Klausau, kapitone, — atsakė Dikas Sendas.

Lengvutė valtis jau buvo už keleto šimtų pėdų nuo laivo. Kapitonas Hulis stovėjo priekyje, bet kadangi jo balso nebebuvo galima išgirsti, jis išraiškingai mosikavo rankomis, kartodamas savo nurodymus.

Tada Dingas, vis dar atsirėmęs į bortą, gailiai sulojo. Liūdnas jo lojimas galėjo nemaloniai paveikti žmones, bent kiek linkusius į prietaringumą.

Misis Veldon net krūptelėjo.

— Dingai, — pašaukė ji, — Dingai! Tai šitaip drąsini savo draugus! Nagi sulok gražiau, linksmiau!

Bet šuo nutilo. Nuleidęs kojas nuo borto, lėtai priėjo prie misis Veldon ir meiliai lyžtelėjo jai ranką.

— Dingas nevizgina uodega!.. — sušnabždėjo Tomas. — Blogas ženklas! Blogas ženklas!

Bet beveik tą pat akimirką Dingas išsitiesė ir piktai suurzgė.

Misis Veldon atsigręžė.

Į laivo priekį, išėjęs iš kubriko, žengė Negoras, matyt, taip pat nusprendęs pasižiūrėti, kaip manevruoja valtis.

Dingas puolė prie virėjo su didžiausiu ir visiškai nesuprantamu pykčiu. Negoras čiupo smaigą ir pasiruošė gintis.

Šuo vos negriebė jo už gerklės.

— Dingai, šen! — šūktelėjo Dikas Sendas, kuris, valandėlei palikęs stebėjimo postą, nubėgo ant bako.

Misis Veldon taip pat bandė nuraminti šunį.

Dingas nenoromis pakluso, ir, kurčiai urgzdamas, grįžo prie jaunuolio.

Negoras neištarė nė žodžio, tik išbalo. Metęs smeigą, grįžo į savo užkaborį.

— Herkuli, — pasakė Dikas Sendas, — pavedu jums sekti šitą žmogų.

— Seksiu, — paprastai atsakė Herkulis, sutikimo ženklan sugniaužęs didžiulius savo kumščius.

Misis Veldon ir Dikas Sendas vėl sužiuro į velbotą, greitai tolstantį nuo „Piligrimo".

Dabar jis atrodė tik taškelis jūroje.

Aštuntas skyrius

FINVALAS

Kapitonas Hulis, prityręs banginių medžiotojas, nepasikliovė laimingu atsitiktinumu. Nukauti finvalą nelengva. Praverčia kiekviena atsargumo priemonė. Ir į kiekvieną buvo šiomis aplinkybėmis atsižvelgta.

Visų pirma kapitonas Hulis įsakė plaukti prie banginio prieš vėją, kad artėjančios valties neišduotų joks garsas.

Hovikas nukreipė velbotą užuolanka, aplink tą pailgą raudoną plotą, kurio viduryje plūduriavo finvalas. Reikėjo jį apiplaukti.

Bocmanas, turįs atlikti šį manevrą, pasižymėjo nepaprastu šaltakraujiškumu, ir kapitonas Hulis juo visiškai pasikliovė. Nereikėjo baimintis, kad jis sudvejos ar ko nors nepastebės.

— Dėmesio, Hovikai! — pasakė kapitonas Hulis. — Bandysime užklupti finvalą iš pasalų. Pasirodysime tik tada, kai galėsime mesti žeberklą.

— Klausau, kapitone, — atsakė bocmanas. — Apiplauksiu šiuos raudonus vandenis ir pasistengsiu, kad vėjas visą laiką pūstų į mus.

— Gerai! — atsakė kapitonas Hulis. — Vyrukai, kiek galima tyliau.

Rūpestingai apvynioti oda irklai švytavo be garso. Sumaniai bocmano vairuojama valtis priplaukė prie pat vėžiagyvių lauko. Iš dešinės pusės irklai niro dar į skaidrų žalią vandenį, o iš kairės nuo jų tekėjo rausvas it kraujas skystis.

— Vynas ir vanduo! — pasakė vienas jūreivis.

— Taip, — atsakė kapitonas Hulis, — bet šito vandens neatsigersi, o šito vyno neprarysi! — Nagi, vyručiai, dabar patylėkime ir užgulkime irklus!

Valtis slydo riebaluotu vandens paviršiumi, tarsi alyvos sluoksniu, visiškai tyliai.

Finvalas nejudėjo ir, atrodė, dar nematė valties, brėžiančios ratą aplink jį.

Kapitonas Hulis, darydamas šį lanką, savaime aišku, tolo nuo „Piligrimo"; laivas vis mažėjo ir mažėjo.

Tas staigus daiktų mažėjimas jūroje visada sukelia keistą įspūdį. Atrodo, kad imi ir pažiūri į juos pro atbulus žiūronus. Optinė apgaulė, žinoma, paaiškinama tuo, kad didelėse platybėse tolstančių daiktų nėra su kuo palyginti. Taip buvo ir dabar: „Piligrimas" regimai mažėjo, ir atrodė, kad jis daug toliau, negu buvo iš tikrųjų.

Praėjus pusei valandos, kai velbotas atsiskyrė nuo laivo, kapitonas Hulis ir jo draugai atsidūrė pavėjui nuo banginio, ir šisai dabar buvo tarp „Piligrimo" ir velboto.

Buvo laikas kuo tyliausiai plaukti artyn. Gal pavyks prisėlinti prie banginio iš šono ir mesti žeberklą iš nedidelio nuotolio, dar prieš atkreipiant jo dėmesį.

— Lėčiau, vyručiai, — tyliai sukomandavo kapitonas Hulis.

— Man rodos, — atsiliepė Hovikas, — kad mūsų gružliukas kažką pajuto! Jis švirkščia silpniau, negu pirma!

— Tyliau! Tyliau! — pakartojo kapitonas Hulis.

Dar penkios minutės, ir velbotas atsidūrė per vieną kabeltovą[1] nuo finvalo.

Bocmanas, stovėdamas laivugalyje, pakreipė valtį taip, kad priplauktų prie banginio iš kairiojo šono, bet kuo rūpestingiausiai išsilenktų baisiosios jo uodegos, kuri vienu vieninteliu pliaukštelėjimu būtų sutrupinusi valtį.

Kapitonas Hulis stovėjo valties priekyje prasižergęs, kad stipriau laikytųsi ant kojų, su žeberklu, kuriuo turėjo smogti pirmą smūgį. Taiklia jo ranka galima buvo pasikliauti — žeberklas tikriausiai įsmigs į didžiulę nugarą, kyšančią iš vandens.

Šalia kapitono, didelėje rėčkoje, susukta į ritinį ir stipriai pritvirtinta prie žeberklo, gulėjo pirmoji iš penkių virvių; prie jos bus pririštos paeiliui keturios kitos, jei banginis ners į didelę gilumą.

— Viskas tvarkoje, vyručiai? — sušnibždėjo kapitonas Hulis.

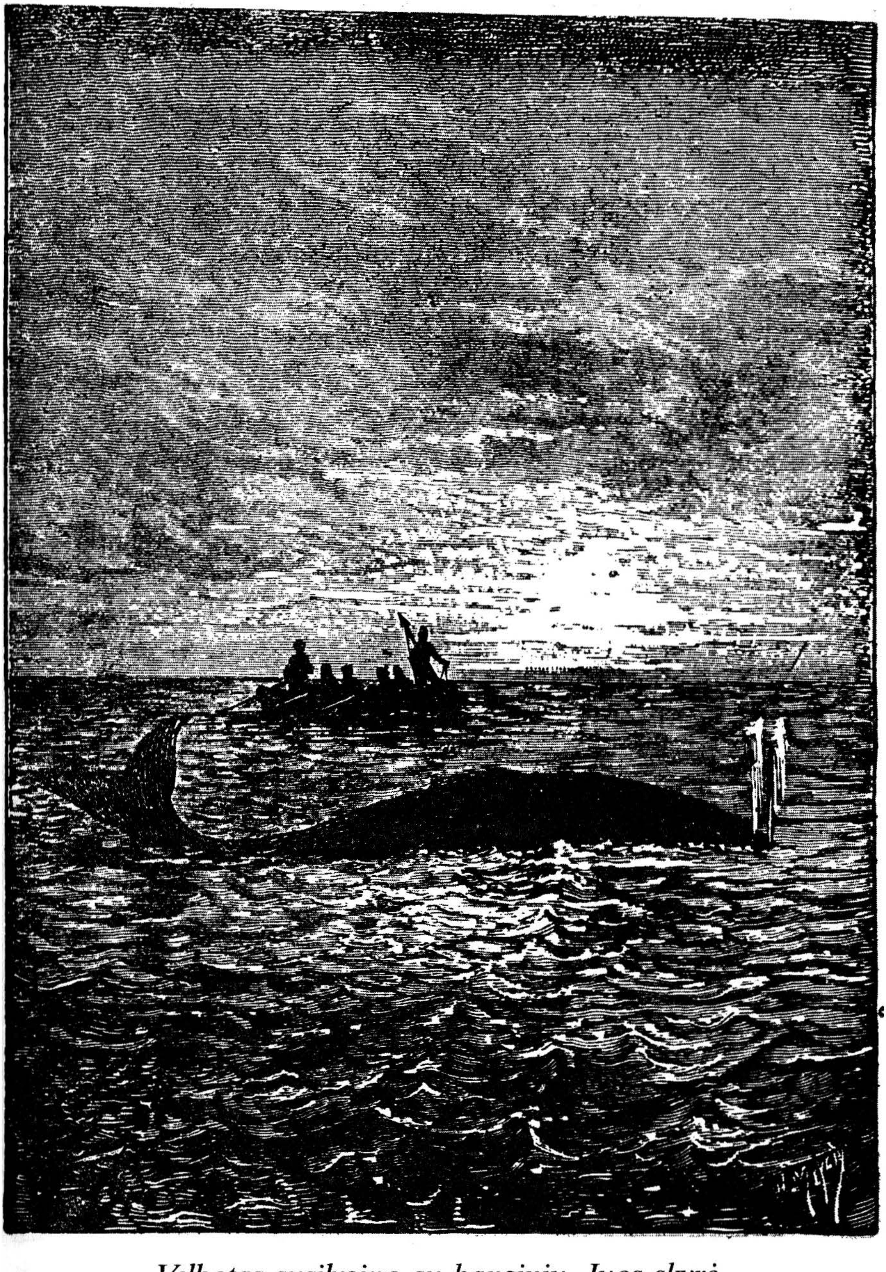
— Taip, — atsakė Hovikas, stipriai suspaudęs vairinį irklą plačiuose delnuose.

— Plauk artyn! Artyn!

Bocmanas įvykdė įsakymą, ir velbotas susilygino su banginiu. Juos skyrė mažiau kaip dešimt pėdų.

---

[1] *Kabeltovas – specialus jūrinis matas, 120 sieksnių, t. y. 20 metrų. (Aut. past.)*

Velbotas susilygino su banginiu. Juos skyrė mažiau kaip dešimt pėdų.

Šisai nejudėjo; atrodė, kad miega. Banginius, užkluptus bemiegant, lengva nudurti, dažnai pirmu smūgiu jie ir pribaigiami.

„Keista, kodėl jis nejuda! — pagalvojo kapitonas Hulis. — Šelmis tikriausiai nemiega, tačiau... Kažkas čia neaišku."

Ta pati mintis dingtelėjo ir bocmanui, kuris stengėsi pamatyti kitą bangžuvės šoną.

Bet galvoti nebuvo kada, reikėjo pulti.

Paėmęs žeberklą per koto vidurį, kapitonas Hulis ėmė taikyti banginiui į šoną; jis kelis kartus atsivėdėjo, kad smūgis būtų taiklesnis. Paskui sviedė žeberklą iš visų jėgų.

— Atgal, atgal! — tuoj pat suriko jis.

Ir jūreiviai, sutartinai irkluodami, truktelėjo velbotą, kad atsargiai nukreiptų jį nuo banginio uodegos.

Bet tą akimirką iš bocmano šauksmo visiems paaiškėjo, kodėl banginis taip ilgai ir keistai nejudėdamas laikėsi vandens paviršiuje.

— Banginiukas! — šūktelėjo Hovikas.

Iš tikrųjų bangžuvė, kai į ją įsmigo žeberklas, apsivertė ant šono, ir jūreiviai pamatė, kad ji žindo banginiuką.

Kapitonas Hulis žinojo, kad dėl šios aplinkybės bus labai sunku banginį medžioti. Motina, aišku, ginsis su dar didesniu įtūžiu, gelbės ne tik save, bet ir savo „mažylį" — jei iš viso galima taip vadinti ne mažiau kaip dvidešimties pėdų gyvūną.

Tačiau, nors kapitonas Hulis būgštavo, bangžuvė valties iš karto nepuolė, ir įgulai nebuvo reikalo staiga nukirsti lyną, pririštą prie žeberklo, kad galėtų pabėgti. Priešingai, kaip dažniausiai atsitinka, bangžuvė kartu su banginiuku pirmiausia nėrė labai įstrižai į gelmes, o paskui veržliai šoktelėjo į paviršių ir nedideliame gylyje nepaprastu greičiu nurūko tolyn.

Bet kapitonas Hulis ir bocmanas, stovintys valtyje, suspėjo, dar prieš pirmą kartą banginiui panyrant, pamatyti jį ir, žinoma, tinkamai įvertinti.

Finvalas iš tiesų buvo nepaprasto didumo. Mažiausiai aštuoniasdešimt pėdų ilgio. Gelsvai ruda jo oda buvo išmarginta daugybės tamsiai rudų ratilų.

Būtų buvę tikrai apmaudu po laimingos pradžios atsisakyti tokio puikaus laimikio.

Prasidėjo gaudynės, arba, tiksliau, buksyravimas. Velbotas su pakeltais irklais kaip strėlė lėkė bangų keteromis.

Hovikas šaltai vairavo valtį, nors ji staigiai ir pasibaisėtinai buvo mėtoma į visas puses.

Kapitonas Hulis, įsmeigęs akis į grobį, be paliovos kartojo:

— Dėmesio, Hovikai, dėmesio!

Bet galima buvo nesijaudinti — bocmano budrumas ir be šio perspėjimo nebūtų atlyžęs.

Tačiau velbotas nespėjo plaukti su banginiu, ir žeberklo lynas vyniojosi taip greitai, jog galėjo užsidegti nuo trinties į velboto bortą. Kapitonas Hulis pripylė vandens rėčką, kurios dugne gulėjo buchta, kad lynas visą laiką būtų drėgnas.

Tačiau finvalas, matyt, nė neketino sustoti ar sulėtinti greitį. Prie pirmojo lyno buvo pritvirtintas antrasis, kuris ėmė vyniotis tokiu pat smarkumu.

Po penkių minučių teko pririšti trečią, bet tas irgi paniro po vandeniu.

Finvalas spruko toliau. Žeberklas tikriausiai neįsmigo į kurį nors gyvybiškai svarbų organą. Iš įstrižesnės lyno padėties net buvo galima spręsti, kad gyvūnas, užuot kilęs į paviršių, grimzta vis giliau į jūrą.

— Po velnių! — nusikeikė kapitonas Hulis. — Betgi tas nenaudėlis praris visus mūsų penkis lynus!

— Ir nutemps mus toli nuo „Piligrimo"! — atsiliepė bocmanas.

— Tačiau jis turės iškilti į paviršių atsikvėpti! — pasakė kapitonas Hulis. — Juk banginis — ne žuvis, ir jam reikia oro, kaip eiliniam žmogui!

— Jis, matyt, sulaikė kvėpavimą, kad galėtų greičiau plaukti! — nusijuokė kažkuris jūreivis.

Iš tiesų lynas vyniojosi, kaip ir pirmiau, tokiu pat smarkumu.

Prie trečiojo lyno netrukus reikėjo pririšti ketvirtąjį, ir jūreiviai, jau skaičiavę mintyse būsimą pelną, šiek tiek sunerimo.

— Po velnių! Po velnių! — burbėjo kapitonas Hulis. — Nieko panašaus savo gyvenime nesu matęs! Prakeiktas padaras!

Teko ištraukti penktą lyną, ir jis buvo jau pusiau išsivyniojęs, kai staiga, rodės, atsileido.

— Puiku! — šūktelėjo kapitonas Hulis. — Lynas nukaro! Banginis ilsta!

Tą valandėlę „Piligrimas" buvo daugiau kaip už penkių mylių, pavėjui nuo velboto.

Kapitonas Hulis, iškėlęs vimpelą ant kobinio galo, davė jam ženklą plaukti artyn.

Beveik tuoj pat jis pamatė, kaip Dikas Sendas, padedamas Tomo ir jo draugų, brasuoja rėjas ir kreipia jas į vėją.

Bet vėjas buvo silpnas ir nepastovus. Jis pūstelėdavo ir vėl nurimdavo. „Piligrimui" tikriausiai būtų buvę sunku pasivyti velbotą, jei iš viso jis būtų galėjęs jį pasivyti.

Tuo tarpu, kaip buvo numatęs kapitonas Hulis, bangžu-

vė iškilo į vandens paviršių atsikvėpti su vis dar įsmigusiu į šoną žeberklu. Ji beveik nejudėjo, matyt, laukė banginiuko, kuris turbūt atsiliko per šitas beprotiškas lenktynes.

Kapitonas Hulis liepė smarkiai užgulti irklus, ir velbotas netrukus atsidūrė visai netoli bangžuvės.

Du jūreiviai padėjo irklus; jie, kaip ir kapitonas, apsiginklavo ilgomis ietimis, kuriomis pribaigiamas banginis.

Hovikas sumaniai manevravo, pasiruošęs skubiai nukreipti valtį į šalį, jei banginis staiga atsigręžęs pultų juos.

— Dėmesio! — sušuko kapitonas Hulis. — Neprameskite pro šalį! Gerai nusitaikykite, vyručiai! Jau, Hovikai?

— Aš pasiruošęs, kapitone, — atsakė bocmanas, — bet man neramu, kad finvalas, taip pašėlusiai bėgęs, dabar nebejuda!

— Iš tikrųjų, Hovikai, man irgi tai atrodo įtartina.

— Reikia pasisaugoti.

— Taip, bet pirmyn!

Kapitonas Hulis vis labiau karščiavosi.

Valtis priplaukė dar arčiau bangžuvės. Šioji sukiojosi vietoje. Banginiuko šalia nebuvo, motina, matyt, jo ieškojo.

Staiga finvalas mostelėjo uodega ir nutolo iš karto per kokia trisdešimt pėdų.

Nejaugi jis ir vėl ims bėgti? Nejaugi ir vėl reikės jį be galo vaikytis?

— Dėmesio! — suriko kapitonas Hulis. — Banginis dabar įsibėgės ir puls ant mūsų! Suk, Hovikai, suk!

Banginis iš tikrųjų paplaukė ir atsigręžė galva į valtį. Paskui, smarkiai daužydamas jūrą didžiuliais savo pelekais, nėrė pirmyn.

Bocmanas, numatęs šį tiesioginį smūgį, pasuko taip, kad finvalas praplaukė pro velbotą jo neužkliudęs.

Kapitonas Hulis ir abu jūrininkai, jam plaukiant pro šalį, suvarė į jį tris ietis, taikydamiesi sužeisti kurį nors pagrindinį organą.

Finvalas sustojo ir, iššvirkštęs dvi didžiules kruvino vandens sroves, vėl grįžo prie valties, pasišokinėdamas, baisus pažiūrėti.

Jūreiviai turėjo būti ryžtingi medžiotojai, kad nepamestų galvos. Hovikas vėl mikliai išsilenkė bangžuvės puolimo, nukreipęs valtį į šoną.

Trim naujais taikliais smūgiais banginiui buvo padarytos dar trys žaizdos. Bet, plaukdamas pro šalį, jis taip smarkiai tvojo uodega į vandenį, jog pakilo milžiniška banga, tarsi staiga įsišėlus audrai.Velbotas vos neapvirto, vanduo, siūbtelėjęs per bortą, užliejo jį iki pusės.

— Kibirą! Kibirą! — sušuko kapitonas Hulis.

Du jūreiviai, metė irklus, ėmė skubiai semti vandenį; kapitonas tuo tarpu nukirto lyną, kuris dabar buvo nebereikalingas.

Pasiutęs iš skausmo banginis jau net nemanė bėgti. Dabar puolė jis, ir jo agonija žadėjo būti baisi.

Trečią kartą apsigręžęs „šimtu aštuoniasdešimt laipsnių", kaip pasakytų jūreivis, jis vėl metėsi ant velboto.

Bet velbotas, prisisėmęs vandens, nebebuvo toks judrus, kaip anksčiau. Kaip galėjo jis išvengti jam gresiančio smūgio? Jeigu jis nebepakluso vairui, tai juo labiau negalėjo pabėgti.

Beje, kad ir kaip greitai būtų plaukusi valtis, finvalas būtų pavijęs ją keliais šuoliais. Pulti dabar nebuvo prasmės, reikėjo gintis.

Kapitonas Hulis puikiai tai suprato.

Banginio trečiojo puolimo visiškai atremti nepavyko.

Plaukdamas pro šalį, jis užkliudė velbotą didžiuliu nugaros peleku; smūgis buvo toks stiprus, kad Hovikas nuvirto nuo suolo.

Deja, trys ietys, pasvirus valčiai, šį sykį į tikslą nepataikė.

— Hovikai! Hovikai! — suriko kapitonas Hulis, pats vos nepargriuvęs.

— Esu, kapitone! — atsakė bocmanas pakildamas. Bet tada jis pastebėjo, kad jo irklas perlūžęs.

— Imk kitą! — įsakė kapitonas Hulis.

— Klausau! — atsakė Hovikas. Tą akimirką vanduo virte užvirė vos už kelių metrų nuo valties.

Pasirodė banginiukas. Motina šoko prie jo. Grėsė dar baisesnė kova. Patelė, aišku, kovos už du.

Kapitonas Hulis dirstelėjo į „Piligrimą" ir beviltiškai sumojavo ant kobinio užkabintu vimpelu.

Bet Dikas Sendas, gavęs pirmą kapitono įsakymą, padarė visa, ką galėjo. „Piligrimo" burės buvo pakreiptos, ir vėjas jas išpūtė. Deja, brigantina neturėjo sraigto, kuris būtų padidinęs jos greitį. Nuleisti į jūrą dar vieną valtį ir plaukti kartu su negrais kapitonui į pagalbą — tai būtų reiškę prarasti daugybę laiko, be to, jaunuoliui buvo įsakyta nepalikti laivo, nors ir kažin kas atsitiktų. Vis dėlto jis įsakė nuleisti į vandenį užpakalinę valtį ir vilko ją prikabintą, kad kapitonas ir jo draugai prireikus galėtų į ją persėsti.

Šią valandėlę motina, dengdama savo kūnu banginiuką, vėl ėmė atakuoti. Šį sykį ji stengėsi užkliudyti pačią valtį.

— Saugokis, Hovikai! — paskutinį kartą sušuko kapitonas Hulis.

Bet bocmanas, taip sakant, buvo beginklis. Vietoj ilgos stiprios dalbos rankoje jis telaikė palyginti trumpą irklą.

Jis bandė pasukti valtį.

Nepavyko.

Jūreiviai suprato, kad jie žuvę. Visi pašoko ir kraupiai suriko — jų riksmas galbūt buvo išgirstas „Piligrime".

Pabaisa tvojo siaubinga savo uodega į velbotą iš apačios.

Valtis, galingos jėgos išmesta į orą, nukrito, suskilusi į tris dalis; šokinėjančio banginio išjudintos, aplinkui šėlo didžiulės bangos.

Nelaimingieji jūreiviai, nors sunkiai sužeisti, gal būtų dar pajėgę išsilaikyti ant vandens ar plaukdami, ar įsikabinę į kokią plūduriuojančią skeveldrą.

Iš „Piligrimo" buvo matyti, kaip kapitonas Hulis bando užkelti bocmaną ant valties atplaišos...

Bet finvalas, įšėlęs iki paskutiniųjų, atsigręžė, pašoko, galbūt agonijos mėšlungio tampomas, ir ėmė uodega baisingai plakti susidrumstusį vandenį, kuriame dar plaukė tie nelaimingieji.

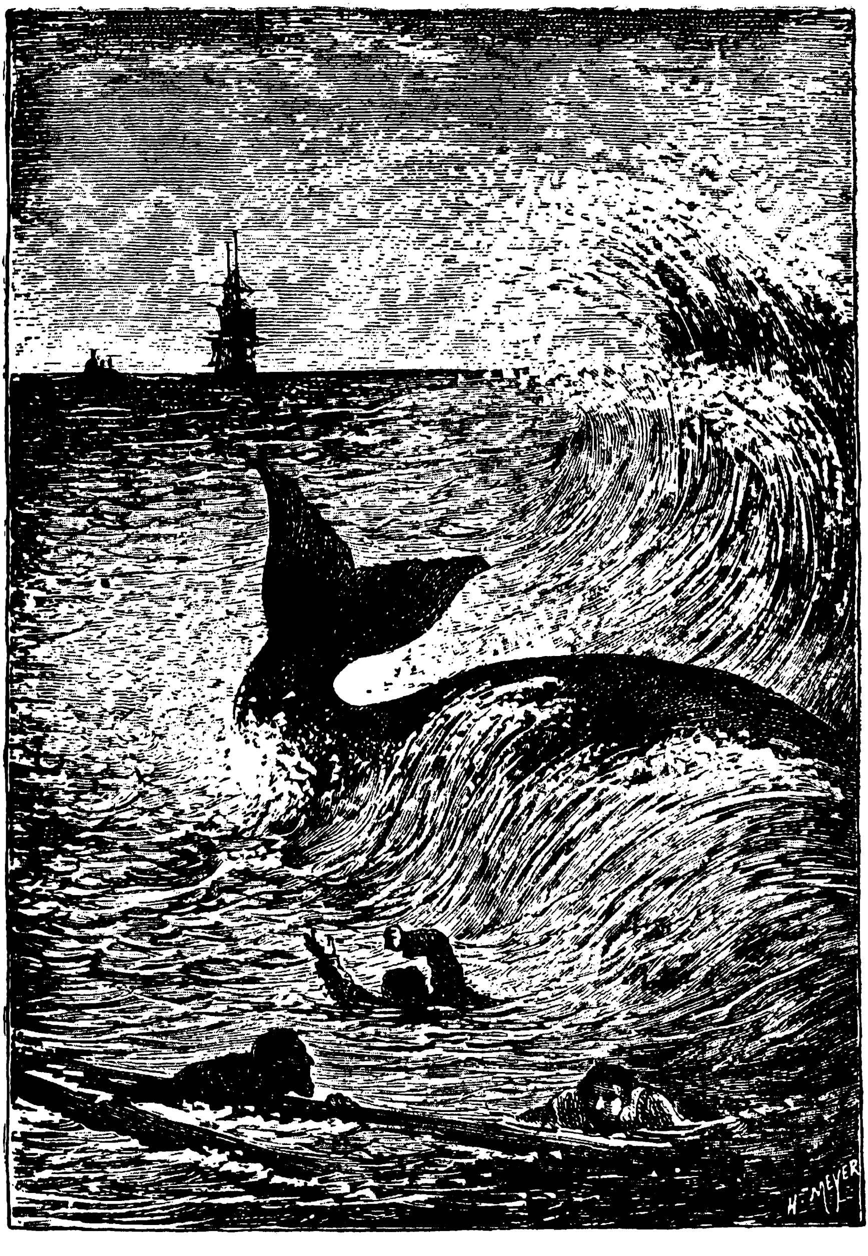
Valandėlę buvo matyti tik į viršų pakilęs vandens stulpas, purslais pabiręs į visas puses.

Kai po ketvirčio valandos Dikas Sendas ir negrai, sušokę į valtį, priplaukė nelaimės vietą, ten nebuvo nė vieno gyvo padaro. Nuo kraujo raudoname vandenyje plūduriavo tik keletas velboto skeveldrų.

Devintas skyrius

KAPITONAS SENDAS

Gailestis ir siaubas — štai pirmi jausmai, kuriuos patyrė „Piligrimo" keleiviai, matę šią baisią katastrofą. Jiems iš

Valtis, galingos jėgos išmesta į orą, nukrito...
Banginio išjudintos, aplinkui šėlo didžiulės bangos.

galvos neišėjo kraupus kapitono Hulio ir penkių jūreivių žuvimas. Toji šiurpi scena įvyko beveik jų akyse, ir jie negalėjo padėti žūstantiesiems! Nespėjo net laiku priplaukti ir ištraukti iš vandens velboto įgulos — nelaimingų savo draugų, sužeistų, bet dar gyvų, ir „Piligrimo" korpusu apginti juos nuo siaubingų banginio smūgių! Kapitonas Hulis ir jo vyrai dingo negrįžtamai.

Kai brigantina atplaukė į nelaimės vietą, misis Veldon puolė ant kelių, iškėlusi rankas į dangų.

— Melskimės! — tarė dievobaimingoji moteris. Mažasis Džekas verkdamas atsiklaupė šalia motinos. Vargšas vaikas viską suprato. Dikas Sendas, Nana, Tomas ir kiti negrai stovėjo nuleidę galvas. Visi kartojo maldos žodžius, kuriais misis Veldon kreipėsi į Dievą, begaliniam jo gailestingumui pavesdama tuos, kurie ką tik stojo priešais jį.

Paskui, atsigręžusi į savo bendrakeleivius, pasakė:

— O dabar, brangieji, melskime dangų jėgos ir drąsos patiems sau!

Taip! Jiems labai reikalinga buvo pagalba to, kuris viską gali, nes jų padėtis buvo nepaprastai sunki.

Laivas, kuriuo jie plaukė, nebeturėjo nei kapitono, kuris jam vadovautų, nei įgulos, kuri atlikinėtų manevrus. Atsidūręs beribėje Ramiojo vandenyno erdvėje, už šimtų mylių nuo bet kurios sausumos, jis tapo vėjų ir bangų žaisliuku.

Kokia pikta lemtis atsiuntė „Piligrimui" tą banginį? Kokia dar piktesnė lemtis sugundė nelaimingąjį kapitoną, paprastai tokį atsargų, viską statyti ant kortos, kad papildytų savo krovinį? Iš velboto įgulos neišgelbėtas nė vienas jūreivis. Tokios katastrofos vienos rečiausių banginių medžioklės verslo metraščiuose.

Taip! Baisi lemtis!

Iš tikrųjų „Piligrime" neliko nė vieno jūreivio!

Ne, vienas liko! Dikas Sendas! Bet Dikas Sendas tebuvo jūreivis naujokas, penkiolikos metų jaunuolis.

Jis atstojo dabar kapitoną, bocmaną, jūreivius, galima sakyti, visą įgulą.

Laivu plaukė keleiviai, motina su sūnum, kurie tik sunkino padėtį.

Tiesa, buvo dar penki negrai, puikūs, drąsūs ir uolūs žmonės, pasiruošę paklusti tam, kuris sugebės jiems įsakinėti, bet neturį nė mažiausio supratimo apie jūrininkystę.

Dikas Sendas stovėjo tarsi sustingęs, sukryžiavęs ant krūtinės rankas ir ilgai žiūrėjo į vandenį, prarijusį kapitoną Hulį, jo globėją, žmogų, kurį jis mylėjo kaip tėvą. Paskui apžvelgė horizontą, dairydamasis, ar nepamatys kokio laivo, į kurį būtų galėjęs kreiptis pagalbos ar bent jau perkelti misis Veldon.

Jis pats neketino palikti „Piligrimo". Žinoma, ne! Pirma viską išbandys, kad nuplukdytų jį į artimiausią uostą. Bet misis Veldon ir jos sūnus jaustųsi saugesni kitame laive, ir jam nereikėtų drebėti dėl šių dviejų žmonių, kuriems jis buvo atsidavęs kūnu ir siela.

Vandenynas buvo tuščias. Banginiui dingus, jo paviršiaus netrikdė nė mažiausias taškelis. Aplink „Piligrimą" plytėjo tik dangus ir vanduo. Jaunasis jūreivis puikiai žinojo, kad jie išklydę iš įprastinių prekybinio laivyno kelių ir kad kiti banginių medžioklės laivai dar tebeplaukioja toli pietuose.

Tačiau jis suvokė, kad reikia žvelgti padėčiai tiesiai į akis, negražinti jos. Taip ir pasielgė Dikas Sendas, iš visos širdies prašydamas Dievą pagalbos ir globos.

Ką jis nuspręs daryti?

Šiuo metu ant denio pasirodė Negoras, dingęs po įvykusios katastrofos. Niekas nebūtų galėjęs pasakyti, kokius jausmus tai slėpiningai būtybei sukėlė ši nepataisoma katastrofa. Stebėdamas nelaimę, jis nekrustelėjo, nepratarė nė žodžio. Jo akys godžiai gaudė kiekvieną smulkmeną. Bet jei tokią akimirką kam nors būtų atėję į galvą jį pasekti, kiekvieną būtų nustebinę tai, kad šaltame jo veide nekrustelėjo nė vienas raumuo. Šiaip ar taip, jis tarsi nenugirdo dievobaimingo misis Veldon raginimo pasimelsti už nuskendusią įgulą.

Dabar jis ėjo į laivugalį, ten, kur nejudėdamas stovėjo Dikas Sendas, ir sustojo per tris žingsnius nuo jaunuolio.

— Jūs norite su manim pasikalbėti? — paklausė Dikas Sendas.

— Aš noriu pasikalbėti su kapitonu Huliu, — šaltai atsakė Negoras, — arba, jeigu jo nėra, su bocmanu Hoviku.

— Jūs puikiai žinote, kad jiedu žuvo! — šūktelėjo Dikas.

— O kas gi dabar vadovauja laivui? — įžūliai paklausė Negoras.

— Aš, — nedvejodamas atsakė Dikas Sendas.

— Jūs! — gūžtelėjo pečiais Negoras. — Penkiolikos metų kapitonas!

— Taip, penkiolikos metų kapitonas! — atsakė jaunuolis, žingtelėdamas prie virėjo. Šis pasitraukė atatupstas.

— Neužmirškite! — įsiterpė misis Veldon. — „Piligrime" tėra vienas kapitonas... kapitonas Sendas, ir kiekvienam ne pro šalį žinoti, kad Dikas Sendas sugebės priversti savęs klausyti.

Negoras nusilenkė, su pašaipa sumurmėjęs po nosim

keletą žodžių, kurių niekas neišgirdo, ir grįžo į savo kambuzą.

Kaip matyti, Dikas apsisprendė, ką darysiąs.

Tuo tarpu brigantina, genama stiprėjančio vėjo, jau praplaukė didįjį vėžiagyvių lauką.

Dikas Sendas apžiūrėjo bures. Paskui jo žvilgsnis nusileido ant denio. Jis suvokė, kad jei ateityje jo laukia baisi atsakomybė, jis privalo rasti savyje jėgų jai prisiimti. Jis išdrįso pažvelgti į savo bendrakeleivius, kurių akys dabar buvo įsmeigtos į jį, ir, supratęs, kad gali jais pasikliauti, trumpai tepasakė, kad ir jie gali juo pasikliauti.

Dikas Sendas nuoširdžiai perkratė savo sąžinę.

Nors, susiklosčius aplinkybėms, Tomo ir jo draugų padedamas, jis sugebėtų pakeisti ar įtvirtinti brigantinos bures, bet dar neturi pakankamai žinių, kaip apskaičiuoti laivo padėtį jūroje.

Dar ketveri ar penkeri metai, ir Dikas Sendas būtų iš pagrindų pasiruošęs gražiai ir sunkiai jūrininko profesijai! Išmokęs naudotis sekstantu, tuo prietaisu, kurį kasdien sukinėjo kapitonas Hulis ir kuriuo matuodavo dangaus kūnų aukštį! Naudodamasis chronometru, būtų sužinojęs Grinvičo meridiano laiką ir iš valandinio kampo apskaičiavęs geografinę ilgumą! Saulė būtų tapusi kasdienine jo patarėja! Mėnulis, planetos būtų sakiusios: „Tavo laivas yra tokiame ir tokiame vandenyno taške!" Dangaus skliautas, kuriame it tobuliausio laikrodžio rodyklės juda žvaigždės, dangaus skliautas, kurio harmonijos negali sutrikdyti joks sukrėtimas ir kurio tikslumas absoliutus — tasai dangaus skliautas būtų kasdien rodęs jam valandas ir atstumus! Iš astronominių stebėjimų jis būtų atpažinęs, vienos mylios tikslumu, kaip kasdien atpažindavo jo kapitonas, kurioje

vietoje yra „Piligrimas", koks kelias nuplauktas ir kokiu toliau plaukti!

O dabar Dikas Sendas turėjo nustatyti laivo kursą tik apytikriai, tai yra iš kelio, atmatuoto lagu, nustatyto kompasu, pataisius nukrypimo kampą.

Tačiau jis nepalūžo.

Misis Veldon suprato, kas dedasi ryžtingojo jaunuolio širdyje.

— Ačiū, Dikai, — pasakė ji tvirtu balsu. — Kapitono Hulio nebėra! Visa įgula žuvo kartu su juo. Laivo likimas tavo rankose! Dikai, tu išgelbėsi laivą ir tuos, kurie yra jame!

— Taip, misis Veldon, — atsakė Dikas Sendas, — taip, bandysiu su Dievo pagalba!

— Tomas ir jo draugai — šaunūs vyrai, tu gali visiškai jais pasikliauti.

— Žinau, aš išmokysiu juos jūreivystės, ir mes visi kartu valdysime laivą. Kai oras gražus, bus nesunku! O jei oras suges... Na ką gi, jei oras suges, kovosime ir išgelbėsime, misis Veldon, jus ir mažąjį Džeką, visus! Taip, jaučiu, kad įstengsiu tai padaryti...

Ir jis pakartojo:

— Su Dievo pagalba! — Ar žinai, Dikai, kur dabar yra „Piligrimas"? — paklausė misis Veldon.

— Sužinoti nesunku, — atsakė jaunuolis, — tereikia žvilgtelėti į borto žemėlapį, vakar kapitonas Hulis pažymėjo, kur esame.

— O ar tu sugebėsi tinkamai nukreipti laivą?

— Taip, sugebėsiu vesti jį į rytus, maždaug į tą Amerikos žemyno vietą, kurią turime priplaukti.

— Bet tu, žinoma, supranti, Dikai, — pridūrė misis Veldon, — kad dėl įvykusios katastrofos mes galim ir net

– Dikai, dabar svarbiausia – pasiekti žemę.

privalom pakeisti pradinius savo planus? Aišku, į Valparaisą „Piligrimas" neplauks. Jo tikslas dabar — artimiausias Amerikos žemyno uostas.

— Žinoma, misis Veldon, — atsakė jaunuolis. — Nebijokite! Amerikos žemynas toli nusitiesęs į pietus, mes jokiu būdu negalime jo išsilenkti.

— Kurioje jis pusėje? — paklausė misis Veldon.

— Štai ten, — atsakė Dikas Sendas, ranka rodydamas į rytus, kuriuos jis nustatė kompasu.

— Dikai, dabar visiškai tas pat, ar laivas atplauks į Valparaisą, ar į bet kurį kitą uostą. Svarbiausia — pasiekti žemę.

— Ir pasieksime, misis Veldon, aš išlaipinsiu jus saugioje vietoje, — atsakė jaunasis jūreivis tvirtu balsu. — Beje, neprarandu vilties, kad, priartėję prie sausumos, sutiksime kokį nors laivą, atliekantį kabotažinį reisą. Matote, misis Veldon, kyla šiaurės vakarų vėjas! Dievas duos, jis išsilaikys, ir mes pasistūmėsime pirmyn, sėkmingai pasistūmėsime! Lėksime visu greičiu, iškelsime visas bures — nuo groto iki bomkliverio!

Dikas Sendas kalbėjo su pasitikėjimu, kaip jūrininkas, jaučiąs po kojom gerą laivą, kuris klauso jo, skriedamas bet kokiu greičiu. Jis jau ketino stoti už šturvalo ir sušaukti bendrakeleivius — reikėjo tinkamai pakreipti bures. Bet misis Veldon priminė, kad visų pirma reikia išsiaiškinti, kur dabar yra „Piligrimas".

Iš tikrųjų reikėjo pradėti nuo šito. Dikas Sendas nuėjo į kapitono kajutę ir atsinešė žemėlapį, kuriame buvo pažymėta vakarykštė laivo padėtis. Jis galėjo parodyti misis Veldon, kad brigantina yra 43°35' platumoje ir 164°13' ilgumoje, nes praėjusią parą laivas beveik nepajudėjo iš vietos.

Misis Veldon palinko prie žemėlapio. Ji įsižiūrėjo į rudą spalvą, kuria buvo pavaizduota žemė to didžiulio vandenyno dešinėje. Tai buvo Pietų Amerikos krantas, milžiniška užtvara, nusitiesusi nuo Horno rago iki Kolumbijos krantų ir skirianti Ramųjį vandenyną nuo Atlanto. Žiūrint į išskleistą žemėlapį, kuriame tilpo visas vandenynas, atrodė, kad „Piligrimo" keleiviai be vargo grįš į tėvynę. Šį apgaulingą įspūdį visada patiria tie, kurie nepripratę prie jūrų žemėlapių mastelių. Iš tikrųjų misis Veldon vaizdavosi, kad žemė turi būti čia pat, kaip šitame popieriuje!

Tačiau vidury šio balto lapo „Piligrimas", pavaizduotas tiksliu masteliu, būtų buvęs mažesnis už pačią smulkiausią infuzoriją! Šis matematinis taškas, neturintis apčiuopiamų matmenų, būtų pasirodęs žuvęs, kaip ir tikrai buvo žuvęs „Piligrimas" begaliniuose Ramiojo vandenyno plotuose!

Dikas Sendas patyrė kitą įspūdį, negu misis Veldon. Jis žinojo, kaip toli žemė ir kad atstumo iki jos neišmatuosi šimtais mylių. Bet jo ryžto niekas negalėjo pakirsti: atsakomybė padarė Diką vyru.

Atėjo laikas veikti. Reikėjo pasinaudoti tuo šiaurės vakarų vėju, kuris tolydžio stiprėjo. Keli plunksniniai debesėliai, išsibarstę dangaus skliaute, pranašavo, kad palankus vėjas, pakeitęs nepalankų, bent jau kurį laiką išsilaikys.

Dikas Sendas pašaukė Tomą ir jo draugus.

— Bičiuliai, — tarė jis, — jūs visa mūsų laivo įgula. Be jūsų pagalbos aš negaliu atlikti jokio manevro. Jūs ne jūrininkai, bet turite stiprias rankas. Jeigu jos pasitarnaus „Piligrimui", jis mums paklus. Mūsų visų išsigelbėjimas priklauso nuo geros tvarkos laive.

— Kapitone Dikai, — atsakė Tomas, — mano draugai ir aš pats būsime jūsų jūreiviai. Geros valios nestokosime.

Visa, ką gali padaryti jūsų vadovaujami vyrai, mes padarysime.

— Puikiai pasakyta, senasis Tomai! — sušuko misis Veldon.

— Taip, puikiai pasakyta, — pakartojo Dikas Sendas, — bet turime būti atsargūs, per daug burių aš nekelsiu — nenoriu rizikuoti. Greitis bus mažesnis, bet mes patys jausimės saugesni; taip elgtis verčia aplinkybės. Kiekvienam nurodysiu, ką veikti. Na, o pats stovėsiu prie vairo tol, kol pajėgsiu. Kartkartėmis numigsiu valandėlę kitą, kad atsigaučiau. Bet per tą keletą valandų kuris nors iš jūsų turės mane pavaduoti. Tomai, parodysiu jums, kaip vairuoti pagal kompasą, Visai nesunku, ir, truputį pasistengęs, greit išmoksite laikytis krypties.

— Aš pasiruošęs, kapitone Dikai, — atsakė senis negras.

— Gerai, — pasakė jaunuolis, — pastovėkite su manim prie šturvalo iki dienos pabaigos ir, jei mane įveiks nuovargis, pavaduosite porai valandų.

— O aš? — paklausė mažasis Džekas. — Ar negalėčiau truputį padėti savo draugui Dikui?

— Žinoma, brangusis vaikeli, — atsakė misis Veldon, prisispaudusi Džeką prie krūtinės. — Dikas išmokys tave vairuoti, ir esu tikra, kad, kol tu stovėsi prie vairo, vėjas bus mums palankus!

— Žinoma, mama, žinoma, prižadu! — pasakė berniukas, suplojęs delnais.

— Taip! — nusišypsojo Dikas. — Seni jūrininkai sako, kad geri jungos neša laivui palankų vėją! Paskui kreipėsi į Tomą ir kitus negrus.

— Bičiuliai, prie darbo! Pasuksime rėjas. Aš sakysiu, ką daryti, jūs tik vykdysite.

— Įsakykite, kapitone Dikai, mes pasiruošę, — atsakė Tomas.

Dešimtas skyrius

TOLESNĖS KETURIOS DIENOS

Taigi Dikas Sendas tapo „Piligrimo" kapitonu. Negaišdamas nė minutės, jis nusprendė pakelti visas bures.

Keleiviams, savaime aišku, tebuvo likusi viena viltis: pasiekti jei ne Valparaisą, tai bent kurį nors Amerikos pakrantės uostą. Pirmiausia Dikas Sendas nutarė sekti „Piligrimo" kryptį ir greitį, iš jų surasti vidurkį. Šiam tikslui pakako kiekvieną dieną žemėlapyje atžymėti nuplauktą kelią, nustatytą, kaip sakėme, lagu ir kompasu. Laivas kaip tik turėjo vieną tų sraigtinių patent-lagų su ciferblatu; jie tiksliai nurodo, kokiu greičiu plaukia per tam tikrą laiką. Šis naudingas, itin paprastas prietaisas galėjo labai praversti, ir buvo visiškai nesunku išmokyti negrus juo naudotis.

Tebuvo viena klaidų priežastis — srovės. Tų klaidų išvengti apskaičiavimai nebūtų padėję. Tiksliai nustatyti laivo vietą būtų buvę galima tik iš astronominių stebėjimų. Bet jaunasis kapitonas tokių stebėjimų atlikti dar nesugebėjo.

Dikui Sendui akimirką kilo mintis gražinti „Piligrimą" į Naująją Zelandiją. Būtų sutrumpėjusi kelionė, ir jis gal būtų taip ir padaręs, jei visą laiką pūtęs priešingas vėjas nebūtų virtęs palankiu. Todėl geriau buvo plaukti link Amerikos.

Iš tikrųjų vėjas pasisuko beveik šimtu aštuoniasdešimt

laipsnių, dabar jis pūtė iš šiaurės vakarų ir, matyt, stiprėjo. Reikėjo naudotis proga, nuplaukti kiek galima daugiau.

Dikas Sendas pasiruošė paleisti „Piligrimą" visu bakštagu.

Brigantinoje fokstiebis turi keturias stačiakampes bures: foką — apatinėje stiebo dalyje; aukščiau, ant stengos, — marselį; paskui ant bramstengos — bramselį ir bombramselį.

Grotstiebis, priešingai, turi mažiau burių. Apatinėje stiebo dalyje tėra grotas, o virš jo — topselis.

Tarp šitų dviejų stiebų ant stagų, kurie prilaiko juos iš priekio, galima dar iškelti tris aukštus trikampių burių — stakselių.

Pagaliau priekyje, ant bušprito ir ant kyšančio jo galo, ištempiamos dar trys eilės kliverių.

Kliveriais, grotu, topseliu, stakseliais labai patogu manevruoti. Juos galima iškelti tiesiog nuo denio, nelipant į stiebus, nes jie pritvirtinti prie rėjų tik seizingais, kuriuos reikia iš anksto atleisti.Bet pakelti ir nuleisti bures ant fokstiebio kiek sunkiau: reikia būti įgudusiu jūreiviu. Norint jas pritvirtinti, būtina užsikarti vantais arba į fokstiebio marsą, arba ant bramselio rėjų, arba ant minėtos bramstengos, — ir ne tik tada, kai reikia jas išskleisti ar suglausti, bet ir tada, kai reikia sumažinti jų paviršių — surifuoti. Todėl jūreiviai turi mokėti bėgioti pertais — virvėmis, laisvai pririštomis po rėjomis, — viena ranka dirbti, kita laikytis už lyno: pavojingas manevras tam, kas neįgudęs. Išilginis ir šoninis supimas, labiau jaučiamas, kuo aukščiau jūreivis kopia į stiebą, stipresnis vėjo gūsis, staiga suplakantis bures, vienu akies moju gali nublokšti jūreivį už borto. Taigi Tomui ir jo draugams šis darbas buvo iš tiesų pavojingas.

Laimė, vėjas pūtė ne per smarkiai. Jūra dar nespėjo įsisiūbuoti. Išilginis ir šoninis supimas tebebuvo nedideli.

Kai Dikas Sendas, atsiliepdamas į kapitono Hulio duotą ženklą, nuplaukė į katastrofos vietą, „Piligrime" buvo iškelti tik kliveriai, grotas, fokas ir marselis. Kad laivas baigtų dreifuoti, jaunuoliui užteko paleisti į darbą, tai yra perbrasuoti fokstiebio bures. Negrai be jokio vargo padėjo jam atlikti šį manevrą.

Dabar reikėjo bures pakreipti bakštagu ir, papildant jų plotą, iškelti bramselį, bombramselį, topselį ir įstrižąsias bures.

— Bičiuliai, — kreipėsi jaunuolis į penkis negrus, — darykite, ką įsakysiu, ir viskas bus gerai. Dikas Sendas, stovėdamas prie šturvalo, sušuko:

— Tomai, atleiskite šotą!

— Atleisti šotą?.. — pakartojo Tomas nesuprasdamas.

— Taip, atleiskite apatinių burių kampus, Ir jūs, Batai! Gerai!.. Įtempkite... Nagi traukite!

— Šitaip? — paklausė Batas.

— Taip, taip. Labai gerai!.. Nagi, Herkuli... stipriau! Gerai patempk.

Pasakyti Herkuliui „stipriau" buvo neatsargu. Milžinas, pats nenusimanydamas, taip trūktelėjo virvę, kad vos nenutraukė.

— Ne taip smarkiai, šaunuoli! — sušuko Dikas nusišypsojęs. — Išrausi stiebą.

— Aš vos timptelėjau, — atsakė Herkulis.

— Na, tai tik dėkis, kad tempi! Užteks ir tiek!.. Gerai, sumažinkite dar... Atleiskite... Tvirtinkite... va šitaip! Gerai!.. Visi kartu! Tempkite... traukite...

Ir visos fokstiebio burės, kurių brasai buvo nusvirę iš

kairiosios laivo pusės, lėtai pasisuko. Vėjas jas išpūtė, ir laivas nuplaukė pirmyn.

Dikas Sendas tada liepė atleisti kliverio šotus. Paskui sukvietė negrus į laivugalį.

— Štai ir padaryta, bičiuliai, ir puikiai padaryta! Imkimės dabar grotstiebio. Tik žiūrėk, Herkuli, nieko nenutrauk.

— Pasistengsiu, — atsakė milžinas, nenorėdamas per daug pažadėti.

Antrasis manevras nebesudarė jokio vargo. Giko šotas buvo atleistas palengva, vėjas išpūtė grotą, kuris visa savo jėga padėjo priekinėms burėms.

Paskui virš groto buvo iškeltas topselis, o kadangi jis buvo tik suvyniotas, teliko timptelėti falą, po to priveržti. Bet Herkulis kartu su savo draugu Akteonu, neskaitant mažojo Džeko, kuris šoko jiems pagelbėti, taip timptelėjo, kad tas nutrūko.

Visi trys griuvo aukštielninki, laimė, nė vienas neužsigavo. Džekas buvo sužavėtas!

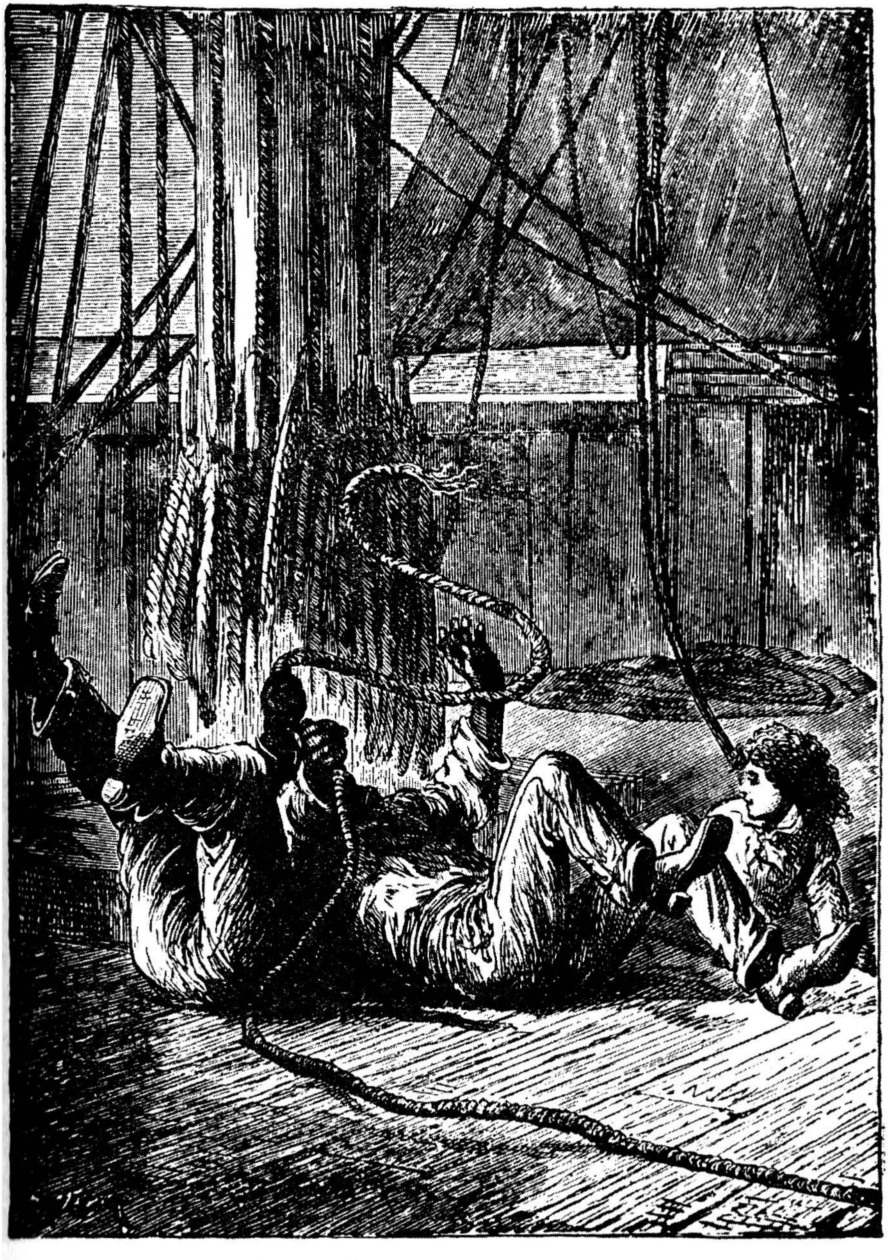
— Nieko, nieko! — sušuko jaunasis jūreivis. — Laikinai suriškite abu galus ir vėl kelkite, tik pamažu!

Manevras buvo atliktas, ir Dikui Sendui net nereikėjo nuo vairo trauktis. „Piligrimas" jau plaukė visu greičiu į rytus, liko tik prižiūrėti, kad laivas nenukryptų iš kelio. Tai buvo labai lengva, kadangi vėjas buvo nusistovėjęs ir laivo nemėtė.

— Puiku, bičiuliai! — tarė Dikas Sendas. — Į kelionės pabaigą būsite jau patyrę jūrininkai!

— Pasistengsime, kapitone Sendai, — atsakė senasis Tomas.

Misis Veldon taip pat pagyrė tuos šaunuolius. Net ir

Visi trys griuvo aukštielninki, laimė, nė vienas neužsigavo. Džekas buvo sužavėtas!

mažasis Džekas nebuvo užmirštas, nes jis taip pat smarkiai padirbėjo.

— Man rodos, Džekai, — nusišypsojo Herkulis, — kad virvę nutraukei tu! Stiprią ranką turi! Be tavęs būtume nieko nepadarę!

Ir mažasis Džekas, labai patenkintas savimi, smarkiai pakratė ranką savo draugui Herkuliui.

Tačiau „Piligrimas" plaukė dar ne su visomis burėmis. Trūko aukštutinių, kurios žymiai padidina greitį, plaukiant bakštagu. Brigantina būtų daug laimėjusi, išskleidusi bramselį, bombramselį ir stakselius, ir Dikas Sendas nutarė iškelti ir šias bures.

Jei stakselius buvo galima iškelti, pritvirtinti ir įtempti nuo denio, tai su keturkampėmis fokstiebio burėmis buvo kebliau. Kad jas išskleistum, reikėjo užkopti ant rėjų, ir Dikas Sendas, nenorėdamas statyti į pavojų neįgudusios savo įgulos, ėmėsi to darbo pats.

Pašaukė Tomą, perdavė jam vairą ir parodė, kaip vesti laivą. Paskui, pastatęs Herkulį, Batą, Akteoną, Ostiną prie bombramselio ir bramselio falų, ėmė kopti į stiebą. Įsikarti fokstiebio vantų skersinukais, marso turėklais iki salingų Dikui buvo tik žaidimas. Jis vienu akimoju pasirodė ant bramselio rėjos pertų ir atleido seizingus, kuriais buvo suveržta burė.

Paskui vėl atsistojo ant salingų, užsikorė ant bombramselio rėjos ir skubiai paleido burę.

Baigęs darbą, Dikas Sendas nusliuogė ant denio viena dešiniojo borto fordūna.

Čia pagal jo nurodymą abi burės buvo stipriai įtemptos, pritvirtintos, paskui iškeltos abi rėjos. Tarp grotstiebio ir fokstiebio iškėlus stakselius, manevras buvo baigtas.

Šį sykį Herkulis nieko nenutraukė.

Ir mažasis Džekas, labai patenkintas savimi,
smarkiai pakratė ranką savo draugui Herkuliui.

Dabar „Piligrimas" plaukė su visom burėm. Dikas Sendas, aišku, galėjo dar iškelti dešiniojo foko liselius; bet dabartinėmis sąlygomis tokį manevrą būtų buvę sunku atlikti, o užėjus škvalui, jie vargiai būtų sugebėję greitai juos nuleisti. Taigi jaunasis kapitonas nutarė apsieiti su jau iškeltomis burėmis.

Tada Tomas buvo atleistas nuo vairo, jo vietą vėl užėmė Dikas Sendas. Vėjas stiprėjo. „Piligrimas", kiek pasviręs į dešinę, skriste skrido jūros paviršium. Paskui jį likęs ant vandens lygus kilvateris liudijo apie geras povandeninės laivo dalies savybes.

— Štai mes ir plaukiame teisingu keliu, misis Veldon, — pasakė Dikas Sendas, — o dabar, Dieve duok, tegul tik išsilaiko šis mums palankus vėjas!

Misis Veldon paspaudė jaunuoliui ranką. Paskui, išvargusi po visų šios paskutinės valandos išgyvenimų, nuėjo į savo kajutę ir užsnūdo. Tai buvo kažkoks sunkus snaudulys, o ne tikras miegas.

Naujoji įgula pasiliko ant brigantinos denio ir budėjo laivo priekyje, pasiruošusi vykdyti Diko Sendo įsakymus — keisti bures pagal vėjo kryptį; bet, kol vėjas nesilpnėjo ir pūtė iš tos pačios pusės, įgula buvo visiškai dyka.

O ką per visą tą laiką veikė pusbrolis Benediktas?

Pusbrolis Benediktas tyrinėjo pro didinamąjį stiklą kažkokį nariuotakojį, kurį jam galų gale pavyko surasti laive, — paprastą tiesiasparnį; jo galvutė lindėjo po prieškrūtiniu; vabzdys turėjo plokščius antsparnius, apskritą pilvelį, ilgus sparnelius; jis priklausė tarakonų šeimai ir amerikinių tarakonų rūšiai.

Šitą brangų radinį pusbrolis Benediktas aptiko šniukštinėdamas po Negoro virtuvę tą akimirką, kai virėjas buvo

negailestingai besutraiškąs jau nurodytą vabzdį. Mokslininkas įsiutęs puolė prie Negoro, kuriam, beje, jo pyktis nepadarė jokio įspūdžio.

Bet ar žinojo mūsų pusbrolis Benediktas, kokios permainos įvyko laive nuo to laiko, kai kapitonas Hulis ir jo draugai pradėjo nelemtą savo medžioklę? Taip, žinojo. Netgi buvo ant denio, kai „Piligrimas" priplaukė nelaimės vietą, kur tebeplūduriavo sudaužyto velboto skeveldros. Brigantinos įgula žuvo jo akyse.

Jei sakytume, kad ši katastrofa jo nesujaudino, — vadinasi, apkaltintume jį kietaširdiškumu. Jis tikriausiai išgyveno gailestį, kurį pajunta visi žmonės nelaimės ištiktajam. Be to, susisielojo dėl padėties, į kurią pateko jo pusseserė, ir priėjęs paspaudė misis Veldon ranką, tarsi norėdamas pasakyti: „Nebijokite! Aš čia! Šalia jūsų!" Paskui pusbrolis Benediktas grįžo į savo kajutę, matyt, ketindamas apsvarstyti to nelaimingo įvykio pasekmes ir kokių ryžtingų priemonių imtis!

Bet jam po kojų pasipainiojo minėtasis tarakonas, o kadangi jis buvo užsibrėžęs įrodyti, — beje, visai pagrįstai ir priešingai kai kurių entomologų nuomonei, — kad nuostabiai spalvingi tarakonai, priklausą foraspėjų genčiai, labai skiriasi savo papročiais nuo paprastųjų tarakonų, ėmė jį tyrinėti, užmiršęs, kad buvo toks kapitonas Hulis, kuris vadovavo „Piligrimui" ir kad tasai nelaimingasis žuvo su visa savo įgula! Jis matė tik tarakoną! Žavėjosi ir gėrėjosi šituo bjauriu vabzdžiu taip, lyg tasai būtų buvęs auksinis skarabėjas.

Gyvenimas laive grįžo į įprastines vėžes, nors keleiviai dar ilgai negalėjo užmiršti tos širdį veriančios netikėtos katastrofos.

Pirmąją dieną Dikas Sendas tiesiog iš kailio nėrėsi, kad viskas būtų gerai ir kad jo neužgriūtų nė mažiausias netikėtumas. Negrai uoliai vykdė jo įsakymus. „Piligrime" viešpatavo pavyzdingiausia tvarka. Galima buvo viltis, kad ir toliau viskas eis sklandžiai.

Negoras savo ruožtu daugiau nebandė prieštarauti Dikui Sendui. Atrodė, kad jis tylomis pripažino jo valdžią. Kaip visuomet, buvo užsiėmęs ankštoje savo virtuvėlėje ir ne dažniau, negu anksčiau, išeidavo į denį. Beje, Diko Sendo buvo nuspręsta, jei tas žmogus pažeis discipliną ar bus nepaklusnus, uždaryti jį triume iki kelionės pabaigos. Jaunajam kapitonui tik mostelėjus, Herkulis būtų griebęs virėją už pakarpos. Ši operacija nebūtų pareikalavusi daug laiko. Nana, mokanti virti, galėjo puikiausiai pavaduoti virėją. Negoras, matyt, suprato, kad nėra nepakeičiamas, ir, jausdamas, kad budriai sekamas, nenorėjo užsitraukti priekaištų.

Į vakarą vėjas pasidarė stipresnis, bet pertvarkyti burių nereikėjo. Dėl tvirtų „Piligrimo" stiebų, geležinių jų atsparų, geros būklės, su tokiomis burėmis laivas galėjo atsilaikyti net ir prieš smarkesnį vėją.

Naktį laivai dažnai sumažina savo burių plotą ir visų pirma nuleidžia viršutines bures: topselį, bramselį, bombramselį ir kitas. Tai atsargu, jei laivą staiga užkluptų škvalas. Bet Dikui Sendui atrodė, kad šios atsargumo priemonės nereikalingos. Oras nepranašavo nieko nemalonaus, ir jaunuolis, nutaręs praleisti šią pirmą naktį ant denio, ketino pats viską prižiūrėti. Be to, šitaip laivas sparčiau plaukė, o jam rūpėjo kuo greičiau pabėgti iš tos tuščios vandenyno dalies.

Jau sakėme, kad lagas ir kompasas buvo vieninteliai

Diko Sendo prietaisai, kuriais jis bent apytikriai galėjo apskaičiuoti „Piligrimo" nuplauktą kelią.

Tą dieną jaunuolio įsakymu lagas į vandenį buvo metamas kas pusvalandį, ir Dikas pats žymėjo prietaiso parodytus duomenis.

Na, o dėl kompaso, kuris dar vadinamas busole, tai laive jų buvo du: vienas buvo įtaisytas naktouze vairininkui prieš akis. Jo skalė, dieną nušviesta saulės, naktį — dviejų šoninių lempučių, kas minutę rodė kursą, tai yra laivo kryptį. Antrasis kompasas buvo apversta busolė, pritvirtinta prie lubų kajutėje, kurią anksčiau užėmė kapitonas Hulis. Tokiu būdu, neišeidamas iš kajutės, jis visada galėjo žinoti, ar laivas tiksliai laikosi kurso, ar vairininkas dėl nepatyrimo ir apsileidimo per daug nenukrypsta į šalį.

Beje, visi tolimojo plaukiojimo laivai turi mažiausiai du kompasus, kaip ir du chronometrus. Kartkartėmis reikia tuos prietaisus palyginti, tai yra sutikrinti jų duomenis.

Taigi šiuo atžvilgiu „Piligrimas" buvo gerai aprūpintas, ir Dikas Sendas perspėjo savo įgulą, kad elgtųsi su šitais dviem taip reikalingais jam prietaisais itin atsargiai.

Deja, naktį iš vasario 12-osios į 13-ąją dieną, kai jaunuolis budėjo prie šturvalo, atsitiko nelaimė. Nukrito ant grindų busolė, pritvirtinta kajutėje prie sijos variniu žiedu. Tai buvo pastebėta tik sekančią dieną.

Buvo neaišku, kodėl neišlaikė žiedas. Galimas daiktas, kad jis aprūdijo ir, stipriau laivo siūbuojamas, nulūžo. Naktį jūra buvo gana nerami. Šiaip ar taip, busolė sudužo, ir buvo neįmanoma jos pataisyti.

Dikas Sendas labai nusiminė. Nuo šiol jis turėjo pasikliauti tik kompasu naktouze. Niekas, žinoma, nebuvo kaltas, kad busolė sudužo, bet šio įvykio pasekmės galėjo būti

labai nemalonios. Taigi jaunuolis ėmėsi visų priemonių, kad antrasis kompasas būtų apsaugotas nuo nelaimingo atsitikimo.

Iki šiol, išskyrus šį įvykį, viskas ėjo gerai.

Matydama, koks ramus Dikas Sendas, misis Veldon atgavo pasitikėjimą. Beje, ji ir nebuvo pasidavusi nevilčiai, nes visų pirma pasikliovė Dievo gerumu. Būdama nuoširdi ir dievobaiminga katalikė, ieškojo stiprybės maldoje.

Dikas Sendas taip suskirsto laiką, kad naktį budėti prie vairo tektų jam. Dieną jis pamiegodavo penketą ar šešetą valandų, ir, matyt, tokio trumpo poilsio jam pakakdavo, nes nesijautė per daug nuvargęs. Kol jis ilsėdavosi, prie šturvalo jį pavaduodavo Tomas ar jo sūnus Batas; Diko vadovaujami, jie pamažu darėsi pakenčiami vairininkai.

Misis Veldon dažnai šnekučiuodavosi su jaunuoliu. Dikas Sendas mielai tardavosi su ta protinga ir drąsia moterimi. Kasdien parodydavo jai žemėlapyje „Piligrimo" nuplauktą kelią, kurį apskaičiuodavo apytikriai vien iš laivo krypties ir greičio.

— Matote, misis Veldon, — sakydavo jis, — vėjai mums palankios krypties, ir mes kaipmat atsidursime prie Pietų Amerikos kranto. Nenorėčiau tvirtinti, bet man tikrai atrodo, kad kai pamatysime žemę, laivas bus netoli Valparaiso!

Misis Veldon neabejojo, kad laivas plaukia teisinga kryptimi, ypač nešamas tinkamų šiaurės vakarų vėjų. Bet kaip toli dar atrodė „Piligrimas" nuo Amerikos krantų! Kiek jį galėjo ištikti pavojų, kol jis pasieks sausumą, kad ir tų, kuriuos sukelia permainos jūroje ir danguje!

Džekas, nerūpestingas, kaip ir visi jo amžiaus vaikai, vėl

žaidė, bėgiojo po denį, išdykavo su Dingu. Jis, be abejo, pajuto, kad jo draugas Dikas dabar mažiau su juo bendrauja, bet motina jam paaiškino, kad nereikia Diko trukdyti. Mažasis Džekas pakluso — nelindo „kapitonui Sendui" į akis.

Taip ėjo gyvenimas „Piligrime". Negrai sumaniai dirbo savo darbą, kiekvieną dieną vis daugiau išmokdami jūreivio amato. Tomas, žinoma, tapo bocmanu, jo draugai patys būtų jį išrinkę šioms pareigoms. Kai Dikas ilsėdavosi, Tomas būdavo vachtos viršininku; tada budėdavo jo sūnūs Batas su Ostinu. Akteonas ir Herkulis sudarė pamainą, vadovaujamą Diko Sendo. Tokiu būdu vienas vairuodavo, o kiti du budėdavo laivo priekyje.

Nors laivas plaukė tuščiais vandenyno plotais ir susidūrimas su kuriuo nors kitu laivu jam negrėsė, jaunuolis reikalavo griežčiausio budrumo naktį. Visada liepdavo uždegti signalines šviesas: žalią — prie dešiniojo borto, raudoną — prie kairiojo. Ir šia prasme jis elgėsi protingai.

Vis dėlto naktimis, kurias Dikas Sendas praleisdavo ištisai prie šturvalo, jis kartais alpte alpdavo, nepajėgdavo atsispirti silpnumui. Tuomet jo ranka sukdavo vairą visiškai instinktyviai. Imdavo viršų nuovargis, bet jis nenorėjo prisipažinti.

Ir štai kas atsitiko naktį iš vasario 13-osios į 14-ąją. Dikas Sendas, labai pavargęs, turėjo keletą valandų pailsėti, prie vairo jį pakeitė senasis Tomas.

Dangų aptraukė tiršti debesys, kurie vakarop, orui atšalus, nusileido žemyn. Buvo labai tamsu. Negalėjai įžiūrėti net viršutinių burių, dunksančių sutemose. Laivo priekyje vachtą ėjo Herkulis ir Akteonas.

Laivugalyje vos ne vos švietė naktouzo žiburėlis, silpnai

atsispindėdamas ant šturvalo metalinio apkausto. Signaliniai žibintai skleidė šviesą už borto. Denis skendėjo visiškoje tamsoje.

Apie trečią valandą ryto senasis Tomas patyrė kažką panašaus į hipnozę, kurios jis net suvokti nespėjo. Jo akys, perdaug ilgai įbestos į vieną šviečiantį naktouzo tašką, staiga aptemo; jį apėmė snaudulys, lygiai toks, kokį sukelia anestezuojamieji vaistai.

Jis ne tik nematė, bet jei būtumėte čiupinėję, gnaibę jį, greičiausiai nieko nebūtų jutęs.

Tad ir nepastebėjo, kaip deniu nuslinko kažkoks šešėlis.

Tai buvo Negoras.

Nusėlinęs į laivugalį, virėjas pakišo po naktouzu kažkokį atsineštą sunkų daiktą.

Valandėlę žiūrėjo į šviečiančią kompaso skalę, paskui, niekieno nepastebėtas, dingo. Jei rytą Dikas Sendas būtų pamatęs tą Negoro po naktouzu padėtą daiktą, kuo skubiausiai būtų jį ištraukęs.

Iš tikrųjų Negoras pakišo po kompasu geležgalį, kuris iškreipė kompaso parodymus. Įmagnetinta rodyklė, užuot rodžiusi magnetinį polių, kuris nedaug tesiskiria nuo geografinio poliaus, rodė šiaurės rytus. Vadinasi, pasislinko per keturis rumbus, kitaip sakant, pusę stataus kampo.

Tomas beveik tuoj pat atsitokėjo iš snaudulio. Žvilgtelėjo į kompasą... Jam pasirodė, — ir turėjo pasirodyti, — kad „Piligrimas" iškrypo iš kelio.

Jis pasuko šturvalą ir atstatė laivo kursą į rytus... Taip bent jis manė.

Bet jis juk negalėjo žinoti, kad dėl rodyklės nukrypimo šitas kursas, pakeistas keturiais rumbais, eina dabar į pietryčius.

Taigi „Piligrimas", nešamas palankaus vėjo ir plaukdamas tarytum į reikiamą pusę, nukrypo 45° nuo savo kelio!

Vienuoliktas skyrius

AUDRA

Visą savaitę po to įvykio, nuo vasario 14-osios iki 21-osios, laive nieko ypatingo neatsitiko. Šiaurės vakarų vėjas po truputį stiprėjo, ir „Piligrimas" smarkiai lėkė pirmyn, vidutiniškai po šimtą šešiasdešimt mylių per parą. Daugiau nebuvo galima reikalauti iš tokio tonažo laivo.

Diko Sendo manymu, brigantina jau turėjo būti netoli tų vietų, kur dažniau praplaukia transokeaniniai laivai, vežiojantys keleivius iš vieno pusrutulio į kitą. Jaunuolis tebesitikėjo sutikti vieną tų laivų ir buvo tvirtai pasiryžęs arba perkelti į jį savo keleivius, arba paprašyti kapitoną, kad paskolintų jam keletą jūreivių, o gal ir karininką. Bet, nors ir kaip atidžiai žvalgėsi, jokio laivo neįžiūrėjo, jūra tebebuvo plyna.

Dikas Sendas negalėjo nesistebėti. Tris kartus vykęs į banginių medžioklę pietų jūrose, jis buvo jau kelissyk plaukęs per šią Ramiojo vandenyno dalį. Šitoje platumoje ir ilgumoje, kur pagal jo apskaičiavimus dabar buvo „Piligrimas", beveik visada pasirodydavo koks nors anglų ar amerikiečių laivas, arba kyląs nuo Horno rago link pusiaujo, arba leidžiąsis link šito galutinio Pietų Amerikos kyšulio.

Bet Dikas Sendas nežinojo, jam net ir į galvą neatėjo, kad „Piligrimas" plaukia jau aukštesnėje platumoje, tai yra labiau į pietus, negu jis manė.

Tai nulėmė dvi priežastys. Pirma, šių vietų srovės, kurių greičio Dikas Sendas tiksliai apskaičiuoti negalėjo, nejučiom nunešė laivą į šalį nuo teisingo kelio.

Antra, kompasas, nusikalstamos Negoro rankos suklastotas, rodė neteisingai — jo duomenų, antrajam kompasui sudužus, Dikas Sendas negalėjo patikrinti. Taigi jis tikėjo, — ir negalėjo netikėti, — kad plaukia į rytus, o iš tikrųjų plaukė į pietryčius! Kompasą jis visą laiką turėjo prieš akis. Lagą reguliariai nuleisdavo už borto. Su šiais dviem prietaisais Dikas Sendas galėjo apytikriai vadovauti laivui ir apskaičiuoti, kiek nuplaukta mylių. Bet ar to užteko?

Dikas Sendas visą laiką kaip įmanydamas ramino misis Veldon, kurią kai kada gąsdino šios kelionės sunkumai.

— Mes pasieksime savo tikslą, pasieksime! — kartojo jis. — Priplauksime Amerikos krantą, ties kuria vieta — nesvarbu, bet būtinai priplauksime.

— Neabejoju, Dikai.

— Žinoma, misis Veldon, jei laive nebūtų jūsų ir mums reikėtų atsakytį tik už save, mano širdžiai būtų daug ramiau, bet...

— Bet jei manęs nebūtų laive, — užbaigė misis Veldon, — jei pusbrolis Benediktas, Džekas, Nana ir aš neplauktume „Piligrimu", be to, jeigu jūroje nebūtume išgelbėję Tomo ir jo draugų, čia, Dikai, būtų tik du žmonės — tu ir Negoras... Ką tu būtum daręs vienas su tuo piktu žmogum? Argi gali juo pasikliauti? Taip, vaikeli, ką būtum daręs?

— Visų pirma, — ryžtingai atsakė Dikas Sendas, — būčiau susitvarkęs taip, kad Negoras negalėtų man kenkti...

— Ir būtum vienas vairavęs laivą?

— Taip, vienas!.. Su Dievo pagalba!

Šie tvirtai pasakyti žodžiai gaivino misis Veldon viltis. Ir

vis dėlto, žiūrėdama į mažąjį savo Džeką, ji dažnai pajusdavo nerimą. Moteris stengdavosi neparodyti, ką išgyvena motina, bet ne visuomet pajėgdavo nuslopinti baimę, spaudžiančią širdį.

Nors jaunajam kapitonui dar trūko žinių iš hidrografijos, kad galėtų tiksliai nustatyti savo laivo vietą jūroje, jis turėjo tikro jūreivio uoslę, kai reikėdavo „nujausti orą". Pirma, dangaus vaizdas, antra, barometro parodymai leisdavo jam išvengti netikėtumų. Kapitonas Hulis, puikus meteorologas, išmokė jį naudotis šiuo prietaisu, nuostabiai tiksliai nuspėjančiu orą.

Štai trumpi nurodymai, kaip stebėti barometrą[1].

1. Kai po ilgai užtrukusios giedros barometras ima staiga ir pastoviai kristi, tikriausiai bus lietaus; bet jei giedra buvo labai ilga, tai, gyvsidabriui nukritus, gali praeiti dvi trys dienos, ir tik tada atmosferoje įvyks pakitimų. Tokiu atveju, juo ilgesnis laikotarpis tarp gyvsidabrio kritimo ir lietaus pradžios, juo ilgiau truks lietingas oras.

2. Atvirkščiai, jei po ilgai užtrukusio lietingo oro barometras ima lėtai ir pastoviai kilti, galima tvirtinti, kad ateina giedra. Ir ji bus tuo ilgesnė, kuo daugiau laiko praeis tarp pirmosios giedros dienos ir barometro kilimo pradžios.

3. Abiem minėtais atvejais, jei oras pasikeičia tuoj pat po gyvsidabrio stulpelio pakilimo ar nukritimo, tai tas pakitimas truks labai neilgai.

4. Jei barometras kyla lėtai ir pastoviai dvi tris ar net daugiau dienų, tai reiškia, kad bus giedra, net jei per tas tris dienas be perstojo lytų, ir *vice versa*[2]; bet jei lietingomis dienomis barometras dvi tris dienas kyla, o paskui, prasi-

---

[1] *Iš Vorpjaro „Iliustruoto žodyno". (Aut. past.)*

[2] Atvirkščiai. (Lot.)

dėjus giedrai, ima kristi, giedra išsilaikys trumpai ir *vice versa*.

5. Pavasarį ir rudenį, staigiai krisdamas, barometras pranašauja vėją. Vasarą, per didelius karščius, – audrą. Jeigu žiemą po kurį laiką trukusių šalčių gyvsidabrio stulpelis krinta labai greitai, pasikeis vėjas, be to, atšils ir ims lyti; bet jei barometras, ilgiau užtrukus šalčiui, ima kilti, bus sniego.

6. Iš staigių barometro svyravimų niekada nereikia spręsti, kad artėja ilgesnis sauso ar lietingo oro laikotarpis. Tik lėtai ir pastoviai kildamas ar krisdamas, barometras pranašauja ilgalaikį sausą ar lietingą orą.

7. Į rudens pabaigą, kai po ilgai trukusio lietingo ir vėjuoto oro barometras ima kilti, tas kilimas pranašauja šiaurės vėją ir artėjantį šaltį.

Tokios yra bendro pobūdžio išvados, kurias galima pasidaryti iš šio vertingo prietaiso teikiamų nurodymų.

Štai ką puikiai žinojo Dikas Sendas, štai ką jis pats įvairiomis savo jūreiviško gyvenimo aplinkybėmis buvo stebėjęs ir štai kas jį gelbėjo nuo bet kokio netikėtumo.

Vasario 20-ąją jaunasis jūreivis, kuris keletą kartų per dieną rūpestingai tikrindavo ir pasižymėdavo barometro stulpelio svyravimus, staiga sunerimo. Barometras ėmė lėtai ir pastoviai kristi. Tai pranašavo lietų; vis dar nelijo, tad Dikas Sendas nusprendė, kad blogas oras užtruks ilgiau. Taip ir įvyko.

Tačiau, artėjant lietui, paprastai kyla vėjas, ir iš tikrųjų tą dieną vėjas tiek sustiprėjo, kad oro srovės greitis pasiekė apie šešiasdešimt pėdų per sekundę, tai yra trisdešimt vieną mylią per valandą[1].

---

[1] *57,5 km. (Aut. past.)*

Dikas Sendas turėjo imtis kai kurių atsargumo priemonių, kad nenukentėtų „Piligrimo" stiebai ir burės.

Jis jau buvo įsakęs suglausti bombramselį, topselį ir kliverį, o dabar nusprendė suglausti ir fokbramselį, paskui sutraukti du rifus ant marselio.

Šis paskutinis manevras turėjo sudaryti sunkumų dar neįgudusiai įgulai. Tačiau ne laikas buvo dvejoti, ir niekas nesudvejojo.

Dikas Sendas kartu su Balu ir Ostinu užsikorė ant fokstiebio rėjų ir ne be vargo suskleidė bramselį. Jei oras būtų buvęs ne toks grėsmingas, jis būtų abi rėjas palikęs ant stiebų; bet, numatydamas, kad greičiausiai turės šį stiebą palenkti ar net nuleisti, nuėmė abi rėjas ir numetė ant denio. Iš tiesų, kai vėjas per daug įsisiautėja, reikia sumažinti ne tik burių plotą, bet ir stiebų. Tai didelis palengvinimas laivui — mažiau apkrautas viršuje, jis geriau pakelia stiprų supimą.

Kai šis pirmas darbas buvo užbaigtas — o jis truko dvi valandas, — Dikas Sendas ir jo draugai sutraukė du marselio rifus. „Piligrimas" neturėjo, kaip dauguma laivų dabar, dvigubo marselio, kuris palengvina manevrą. Taigi reikėjo darbuotis kaip kadaise — bėgioti pertais, sugriebti vėjo plaikstomą burę, prisitempti ir tvirtai pririšti seizingais. Darbas buvo sunkus, ilgas ir pavojingas; bet marselio plotas buvo pagaliau sumažintas, ir brigantina ėmė daug lygiau plaukti.

Dikas Sendas, Batas ir Ostinas nusileido ant denio. „Piligrimas" buvo dabar paruoštas toms atmosferinėms sąlygoms, kurias jūreiviai vadina „labai stipriu vėju".

Kitas tris dienas, vasario 20, 21 ir 22, vėjas nei žymiai sustiprėjo, nei pakeitė kryptį. Vis dėlto gyvsidabris be per-

stojo krito barometro stulpelyje, ir vasario 23-ąją jaunasis jūreivis pastebėjo, kad jis sustojo žemiau dvidešimt aštuonių ir septynių dešimtųjų colio[1].

Nebuvo jokios vilties, kad barometras artimiausiu laiku pakiltų. Dangus grėsmingai niaukstėsi, pūtė labai smarkus vėjas, visą laiką tvyrojo rūkas. Jis buvo toks tirštas, kad nebuvo matyti saulės, ir būtų buvę sunku tiksliai pasakyti, kur ji leidžiasi ir teka.

Dikas Sendas ėmė nerimauti. Jis nebesitraukė nuo denio. Beveik nemiegojo. Tačiau, būdamas tvirtos dvasios, užgniaužė giliai širdyje baimę.

Rytą, vasario 23 dieną, vėjas lyg ėmė rimti, bet Dikas Sendas netikėjo, kad oras pagerės. Ir buvo teisus, nes po pietų vėl pradėjo pūsti smarkus vėjas, ir jūra stipriau subangavo.

Apie ketvirtą valandą Negoras, kuris retai kada pasirodydavo denyje, atėjo į laivo priekį. Dingas, matyt, miegojo kur kampe, nes šį sykį nepuolė virėjo.

Negoras tylėdamas kokį pusvalandį stebėjo horizontą.

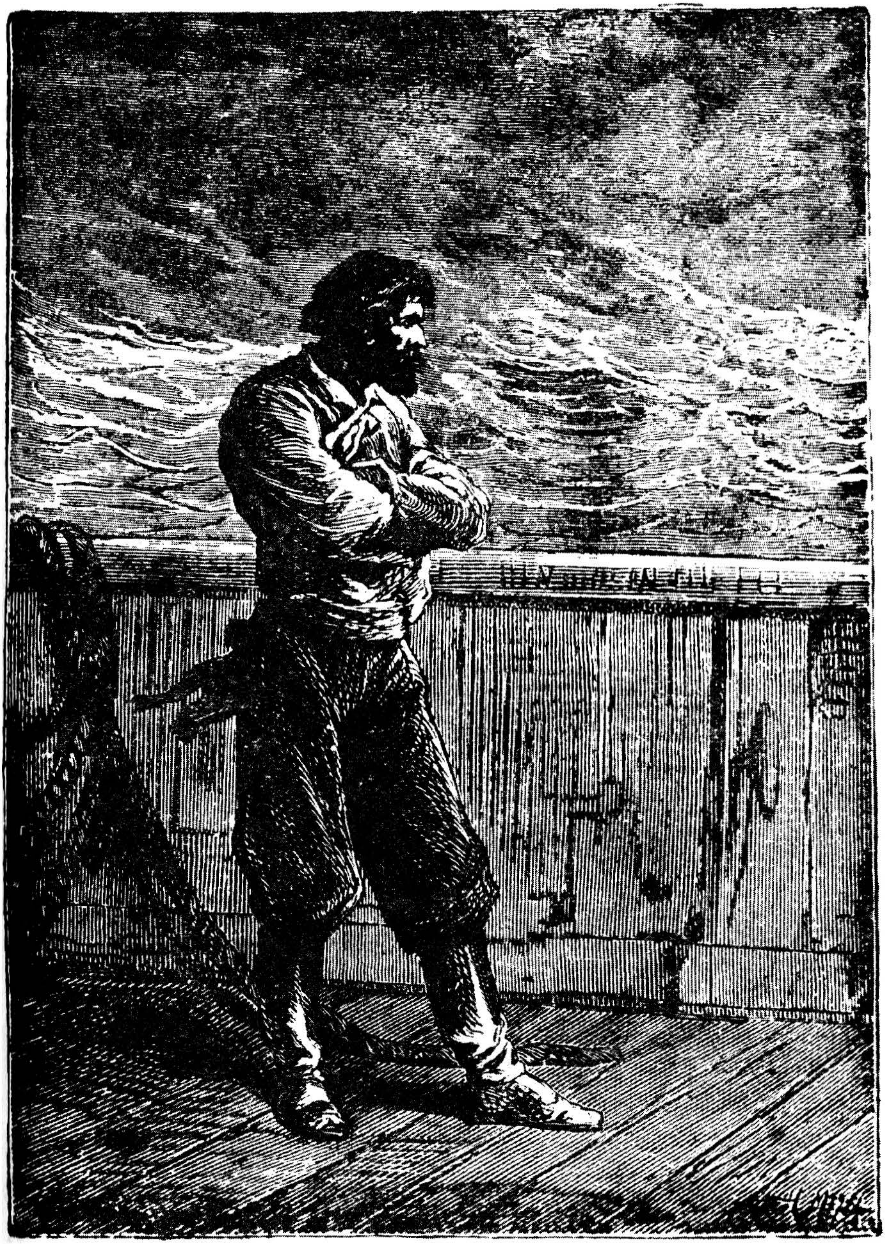
Ritosi ilgos bangos, tačiau dar viena į kitą nesidaužė. Vis dėlto jos buvo aukštesnės, negu paprastai, pučiant tokiam vėjui. Piršosi išvada, kad vakaruose, galbūt netoli, siautėja didelis štormas, kuris netrukus atūš ir į šias vietas.

Negoras apžvelgė didžiulį įsiaudrinusį jūrų plotą aplink „Piligrimą". Paskui visada šaltos ir žiaurios jo akys nukrypo į dangų.

Dangus atrodė grėsmingas. Debesys judėjo skirtingu greičiu. Aukštesnieji lėkė sparčiau, negu žemesnieji. Galima buvo laukti, kad netrukus ši sunki masė nusileis, ir vėjas,

---

[1] *Anglų ir amerikiečių barometrų skalė padalinta į colius ir linijas. 28,7 colio – 728 mm. (Aut. past.)*

Negoras tylėdamas kokį pusvalandį stebėjo horizontą.

kuris buvo tik labai stiprus, virs audra, galbūt net uraganu, tai yra oro srauto greitis pasieks keturiasdešimt tris mylias per valandą.

Negoras arba buvo žmogus, kurio niekas negąsdino, arba nieko neišmanė apie stichijos grėsmę, bet jūra, matyt, nepadarė jam įspūdžio. Tačiau jo lūpas iškreipė pikta šypsena. Žodžiu, galėjai pamanyti, kad toks oras jį greičiau džiugina, negu kelia jam rūpestį. Staiga jis apsižergė bušpritą ir nusliuogė iki blindgafelio, kad toliau matytų, tarsi būtų stengęsis kažką įžiūrėti akiratyje. Paskui grįžo ant denio ir ramiai, netaręs nė žodžio, nepadaręs jokio mosto, dingo kajutėje.

Tačiau tarp visų tų nerimą keliančių ženklų buvo viena džiugi aplinkybė, ir kiekvienas laive ją suvokė: vėjas, kad ir kaip stipriai pūtė ar dar turėjo pūsti, buvo palankus „Piligrimui", kuris, atrodė, smarkiai artėjo prie Amerikos kranto. Jei nekils audra, kelionė ir toliau nebus perdaug pavojinga, tikrasis pavojus prasidės tada, kai reikės priplaukti prie nežinomo kranto.

Štai apie ką jau galvojo Dikas Sendas. Kaip jis ves laivą, jei nesutiks locmano ar žvejo, gerai pažįstančio krantus? Ką darys, jei blogas oras privers jį ieškoti prieglobsčio kurioje nors nepažįstamoje pajūrio vietoje? Žinoma, dabar dar ne laikas laužyti galvą. Tačiau, tai valandai išmušus, teks skubiai apsispręsti. Na ką gi! Dikas Sendas apsispręs.

Per trylika dienų — nuo vasario 24-osios iki kovo 9-osios — oras beveik nepasikeitė. Dangus tebebuvo aptrauktas tirštų ūkanų. Keletui valandų aprimęs, vėjas vėl sustiprėdavo. Du ar tris kartus barometras pakilo per dvylika linijų, bet toks staigus svyravimas nepranašavo nei oro pasikeiti-

mo, nei palankesnio vėjo. Beje, barometro stulpelis beveik tuoj pat nukrisdavo ir nebuvo jokios vilties, kad artimiausiu laiku oras pasitaisys.

Smarkiai sugriaudėjo ir sužaibavo. Dikas labai rimtai susirūpino. Du ar tris kartus žaibas trenkė į bangas tik už keleto kabeltovų nuo laivo. Paskui prapliupo lyti, sutirštėję garų verpetai apsiautė „Piligrimą" tankiu rūku.

Ištisas valandas laivo budintysis visai nieko neįžiūrėdavo, ir laivas plaukė aklomis.

Nors ant bangų laivas laikėsi tvirtai, bet jį baisiai supo. Laimė, misis Veldon pakėlė išilginį ir šoninį supimą. Bet mažasis jos Džekas labai kankinosi, ir ji rūpestingai jį slaugė.

Pusbrolis Benediktas sirgo ne daugiau, kaip amerikiniai tarakonai, kurių draugijoje jis praleisdavo visą laiką; entomologas dirbo mokslinį darbą, tarsi būtų ramiai sėdėjęs savo kabinete, San Franciske.

Labai gerai, kad Tomas ir jo draugai nebuvo linkę į jūros ligą ir toliau galėjo padėti jaunajam kapitonui; jis pats buvo pripratęs prie visų šių mėtymų laive, kuris bėgo nuo audros.

„Piligrimas" skriste skrido pirmyn, nors ir buvo sumažintas jo burių plotas. Dikas Sendas nujautė, kad reikės jį dar mažinti. Bet kol negrėsė pavojus, jis neskubėjo. Pagal jo apskaičiavimus, krantas buvo netoli. Tad visi stropiai budėjo. Tačiau jaunasis jūreivis negalėjo per daug pasitikėti draugų akimis — kad jie įžvelgs pirmuosius sausumos ženklus. Iš tiesų tas, kuris nepratęs tyrinėti jūros horizontą, neįstengia, kad ir kokios geros būtų jo akys, įžiūrėti pirmųjų kranto kontūrų horizonte, ypač aptrauktame rūko. Todėl Dikas Sendas taip pat budėdavo ir dažnai kopdavo į salin-

gus, kad geriau matytų. Bet Amerikos krantas vis dar nesirodė.

Dikas Sendas stebėjosi. Misis Veldon suprato, kad jis stebisi, iš kelių netyčia jam išsprūdusių žodžių. Buvo kovo 9 diena. Jaunuolis stovėjo laivo priekyje, tai stebėdamas jūrą ir dangų, tai apžiūrinėdamas „Piligrimo" stiebus, linkstančius nuo stipraus vėjo.

— Dar nieko nematyti, Dikai? — paklausė misis Veldon, kai jaunuolis atitraukė nuo akių žiūronus.

— Nieko, misis Veldon, nieko, — atsakė jaunuolis, — tačiau atrodo, kad horizontas truputį prašviesėjo — vėjas, matyt, dar sustiprės.

— Kaip manai, Dikai, ar Amerikos krantas dabar netoli?

— Taip, misis Veldon, bet mane labai stebina, kad jo dar nematyti!

— Bet juk laivas, — pasakė misis Veldon, — visą laiką plaukė teisinga kryptimi.

— Taip! Nuo to laiko, kai ėmė pūsti šiaurės vakarų vėjas, — atsakė Dikas Sendas, — tai yra nuo vasario dešimtosios, kai žuvo vargšas kapitonas ir jo įgula! Šiandien kovo devintoji. Vadinasi, praėjo dvidešimt septynios dienos!

— Ar toli mes tada buvome nuo žemyno? — paklausė misis Veldon.

— Maždaug už keturių tūkstančių penkių šimtų mylių, misis Veldon. Jei dėl ko kita aš abejoju, tai dėl šito skaičiaus esu tikras. Galiu apsirikti nebent dvidešimčia mylių.

— O kokiu greičiu plaukė laivas?

— Vidutiniškai šimtą aštuoniasdešimt mylių per dieną, kai sustiprėjo vėjas, — atsakė jaunasis jūreivis. — Todėl ir

stebiuosi, kad iki šiol nepasirodo žemė! Dar keisčiau, kad nesutinkame nė vieno tų laivų, kurie paprastai plaukioja šiais vandenimis!

— Ar kartais nesuklydai, Dikai, — vėl paklausė misis Veldon, — apskaičiuodamas „Piligrimo" greitį?

— Ne, misis Veldon. Šiuo atveju suklysti negalėjau. Lagą nuleisdavome kas pusę valandos, ir aš labai tiksliai atsižymėdavau jo parodymus. Štai aš ir vėl liepsiu jį įmesti į jūrą, ir pamatysite, kad šiuo metu mes plaukiame dešimt mylių per valandą; per parą susidarys daugiau kaip du šimtai mylių.

Dikas Sendas pašaukė Tomą ir liepė nuleisti lagą. Šį darbą senasis negras dabar atlikdavo labai mikliai.

Tomas atsinešė lagą, tvirtai pririštą prie lyno galo, ir išmetė už borto. Bet išsivyniojęs vos dvidešimt penkis jardus, lynas staiga atsileido Tomo rankose.

— Ak kapitone! — šūktelėjo jis.

— Kas atsitiko, Tomai?

— Nutrūko lynas!

— Nutrūko! — sušuko Dikas Sendas. — Vadinasi, lagas pražuvo!

Senasis Tomas parodė lyno galą, likusį jo rankose.

Nelaimė buvo akivaizdi. Lagas buvo pririštas tvirtai, lynas nutrūko per vidurį. O juk lynas buvo iš pirmarūšio pluošto! Jeigu jis neišlaikė, tai tik todėl, kad ten, kur trūko, matyt, buvo smarkiai nudilęs. Iš tiesų jis buvo nudilęs! Dikas Sendas pats tuo įsitikino, paėmęs lyno galą į rankas. „Bet nejaugi jis nudilo nuo dažno vartojimo?" — su nepasitikėjimu pagalvojo jaunuolis.

Šiaip ar taip, lagas žuvo, ir dabar Dikui Sendui nebeliko jokių priemonių laivo greičiui tiksliai apskaičiuoti. Vienin-

telis prietaisas, kuriuo jis galėjo pasinaudoti, buvo kompasas, bet Dikas Sendas nežinojo, kad tas kompasas rodo neteisingai!

Misis Veldon matė, kaip skaudžiai paveikė ši nelaimė Diką Sendą, ir daugiau jo neklausinėjo; susikrimtusi grįžo į savo kajutę.

Bet, nors nebegalima buvo apskaičiuoti „Piligrimo" greičio, vadinasi, ir kelio, kurį jis nuplaukia, kiekvienas galėjo lengvai pastebėti, kad laivo paliekamas pėdsakas toks pat ryškus.

Iš tikrųjų kitą dieną, kovo 10-ąją, barometras nukrito iki dvidešimt aštuonių colių ir dviejų dešimtųjų[1]. Tai buvo ženklas, kad kils vienas tų štormų, kurie lekia šešiasdešimt mylių per valandą.

Reikėjo dar kartą skubiai sumažinti burių plotą, nes laivui grėsė pavojus.

Dikas Sendas nutarė nuleisti forbramstengą ir grotstengą, suskleisti apatines bures ir plaukti toliau tik su mažuoju kliveriu ir surifuotu marseliu.

Jis pasišaukė Tomą ir jo draugus, kad jie padėtų jam atlikti tą sunkų manevrą, kurio, deja, nepaspartinsi.

O tuo tarpu gaišti nebuvo kada, nes audra vis labiau šėlo.

Dikas Sendas, Ostinas, Akteonas ir Batas įkopė į stiebus, Tomas liko prie vairo, o Herkulis — ant denio. Jis turėjo atleisti falus, kai tik pasigirs komanda.

Po didžiulių pastangų forbramstenga ir grotstenga buvo nuleistos; tie narsuoliai šimtą kartų vos nenulėkė į jūrą — taip stipriai, laivo siūbuojami, lingavo stiebai. Paskui buvo

---

[1] *716 mm. (Aut. past.)*

surifuotas marselis ir suskleistas fokas; brigantina plaukė iškėlusi tik mažąjį kliverį ir surifuotą marselį.

Nors ir smarkiai sumažinęs burių plotą, „Piligrimas" skriejo nepaprastai greitai.

Kovo 12-ąją oras dar pablogėjo. Tą dieną, auštant, Dikas Sendas pasibaisėjęs pamatė, kad barometras nukrito iki dvidešimt septynių colių devynių dešimtųjų[1].

Artėjo tikra audra, ir tokia, kad „Piligrimas" negalėjo plaukti iškėlęs net tas kelias likusias bures.

Dikas Sendas, matydamas, kad vėjas sudraskys marselį, įsakė jį suskleisti.

Bet buvo per vėlu. Tą akimirką per laivą ūžtelėjo stiprus škvalas ir nuplėšė burę. Ostiną, kuris buvo užsikoręs ant mažojo marselio rėjos, užgavo dešiniojo borto šotas. Sužeistas, bet nesunkiai, pats nusileido ant denio.

Baisaus nerimo apimtam Dikui Sendui galvoje sukosi viena mintis: tokiu pasiutusiu greičiu nešamas, laivas gali kas valandėlę sudužti, nes, pagal jo apskaičiavimus, krantas ir povandeninės uolos turi būti kur nors netoliese. Jis vėl nuėjo į laivo priekį, bet, neįžiūrėjęs jokių žemės ženklų, grįžo prie vairo.

Netrukus į denį atėjo Negoras. Staiga, tarsi nesąmoningai, jis ištiesė ranką link kažkokio taško horizonte. Atrodė, kad įžiūri rūkuose aukštą krantą!..

Paskui vėl piktai šyptelėjo ir, nepasakęs, kas jam pasimatė, grįžo į kambuzą.

---

[1] *709 mm. (Aut. past.)*

HORIZONTE

Tą dieną įsisiautėjo uraganas – baisiausioji audros forma. Vėjas pasisuko iš pietvakarių. Oro srovės veržėsi devyniasdešimt mylių[1] per valandą greičiu.

Tai buvo tikras uraganas, vienas iš tų uraganų, kurie sviedžia į krantą visus įlankoje ant inkarų stovinčius laivus ir prieš kuriuos net žemėje neatsilaiko stipriausi pastatai. Toks uraganas 1825 metų liepos 25 dieną nusiaubė Gvadelupą. Jei vėjas gali nuversti nuo lafetų sunkias patrankas, įsivaizduokit, kas laukia laivo, kurio visas atramos taškas – įšėlusi jūra! Tačiau tik šitas judrumas ir gali jį išgelbėti! Viesului priešintis jis ir nebando, bet jei yra stipriai suręstas, įstengia atlaikyti pikčiausias bangas. Toks ir buvo „Piligrimas".

Praėjus keletui minučių po to, kai buvo į skutus sudraskytas marselis, viesulas nuplėšė ir mažąjį kliverį. Dikas Sendas negalėjo iškelti net triselio, nors su šia maža stiprios drobės bure būtų buvę lengviau valdyti laivą.

Taigi „Piligrimas" plaukė visiškai be burių, bet vėjas mygo laivo korpusą, stiebus, takelažą, ir laivas lėkė nepaprastu greičiu. Kartais net rodės, kad jis šokteli virš bangų ir skrenda jų neliesdamas.

Laivą, mėtomą ant didžiulių audros išjudintų bangų, pašėlusiai supo. Buvo baisu, kad į jį iš užpakalio nesmogtų kokia milžiniška vilnis. Vandens kalnai ritosi greičiau, negu plaukė brigantina, ir būtų trenkę į laivugalį, jeigu jis

[1] *Apie 166 km. (Aut. past.)*

nebūtų spėjęs kilti. Toks yra didžiausias pavojus, gresiantis kiekvienam laivui, kuris bėga nuo audros.

Bet kaip šio pavojaus išvengti? Padidinti „Piligrimo" greitį buvo neįmanoma — pakėlus bures, nebūtų išlikęs sveikas nė mažiausias jų skutelis. Reikėjo bandyti jį valdyti, kiek įmanoma, vairu, bet laivas vairui dažnai nepaklusdavo.

Dikas Sendas nesitraukė nuo šturvalo. Jis prisirišo virve, kad kokia įšėlusi banga nenuplautų jo į jūrą. Tomas ir Batas, taip pat prisirišę, stovėjo pasiruošę jam padėti. Laivo priekyje, įsikibę į hitongus, budėjo Herkulis ir Akteonas.

Misis Veldon, mažasis Džekas, pusbrolis Benediktas ir Nana, Diko Sendo įsakyti, sėdėjo kajutėje. Misis Veldon mieliau būtų buvusi denyje, bet Dikas Sendas griežtai pasipriešino — kam be reikalo statyti į pavojų gyvybę.

Visi liukai buvo hermetiškai uždaryti. Dikas tikėjosi, kad jie atlaikys, jeigu į laivą staiga siūbtels didžiulė banga. Bet jei iš nelaimės jie tos lavinos svorio neatlaikys, laivas prisisems vandens ir paskęs. Kokia laimė, kad laivas buvo teisingai pakrautas ir baisiai pasvirusioje brigantinoje kroviniai nejudėjo.

Dikas Sendas dar mažiau miegojo. Misis Veldon ėmė net nuogąstauti, kad jis neapsirgtų. Ji vertė jį nors šiek tiek pailsėti.

Ir štai kas vėl atsitiko naktį iš 13-osios į 14-ąją, tuo metu, kai Dikas Sendas miegojo.

Tomas ir Batas buvo laivugalyje. Negoras, kuris šitoje denio dalyje retai pasirodydavo, staiga priėjo prie jų ir net mėgino užmegzti kalbą; bet nei Tomas, nei jo sūnus nieko jam neatsakė.

Staiga laivas smarkiai pakrypo į šoną, Negoras pargriu-

vo ir tikriausiai būtų įkritęs į jūrą, jei nebūtų įsikibęs į naktouzą.

Tomas riktelėjo išsigandęs, kad nesudužtų kompasas.

Dikas Sendas, pro miegus išgirdęs riksmą, puolė iš kajutės ir atbėgo į laivugalį. Negoras jau buvo atsikėlęs, bet rankoje tebelaikė geležgalį, kurį buvo ištraukęs iš po naktouzo. Jis sviedė jį į jūrą, kol Dikas Sendas dar jo nepastebėjo.

Vadinasi, Negoras norėjo, kad įmagnetinta rodyklė vėl rodytų teisingą kryptį? Taip, kadangi pietvakarių vėjas buvo dabar parankus jo kėslams!..

— Kas atsitiko? — paklausė jaunuolis.

— Tas nelemtas virėjas nugriuvo ant kompaso! — atsakė Tomas.

Baisiausiai išsigandęs, Dikas Sendas pasilenkė prie naktouzo... Jis buvo sveikas, o lempučių apšviestas kompasas tebesilaikė ant savo koncentrinių ratų.

Jaunasis jūreivis lengviau atsikvėpė. Sudužus vieninteliam laivo kompasui, nelaimė būtų buvusi nepataisoma.

Bet Dikas Sendas negalėjo pastebėti, kad dabar, kai geležgalys buvo ištrauktas, rodyklė vėl grįžo į savo normalią padėtį ir tiksliai rodo magnetinį polių, koks jis ir turėjo būti šiame meridiane.

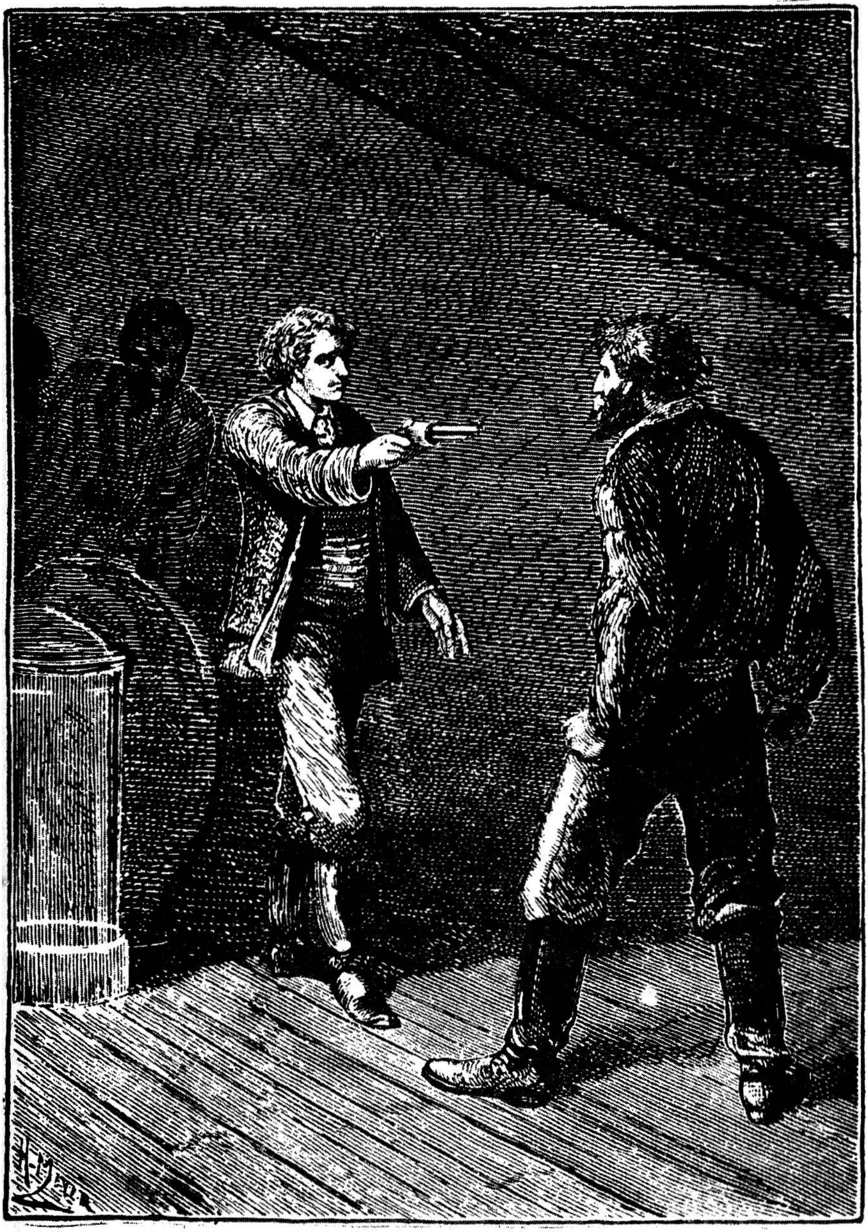
Vis dėlto, jei negalima buvo kaltinti Negoro už tai, kad pargriuvo, kaip atrodė, netyčia, Dikas Sendas ne be reikalo nustebo, užtikęs jį tokiu vėlyvu metu laivugalyje.

— Ką jūs čia veikiate? — paklausė jis.

— Kas man patinka, — atsakė Negoras.

— Ką pasakėte!.. — sušuko Dikas Sendas, neįstengdamas užgniaužti pykčio.

— Sakau, — atsakė laivo virėjas, — kad nėra taisyklių, draudžiančių vaikštinėti laivugalyje.

Dikas Sendas išsitraukė iš kišenės revolverį ir nukreipė į virėją.

— Nėra taisyklių? Na, tai aš jas įvedu, — atsakė Dikas Sendas. — Draudžiu jums, girdite, draudžiu jums pasirodyti laivugalyje.

— Štai kaip! — atsakė Negoras.

Ir tas žmogus, šiaip jau gerai susitvardantis, pagrūmojo kumščiu.

Jaunuolis išsitraukė iš kišenės revolverį ir nukreipė į virėją.

— Negorai, — pasakė jis, — žinokite, kad su revolveriu aš niekad nesiskiriu ir paleisiu jums kulką į kaktą, vos tik pažeisite drausmę!

Tą akimirką Negorą kažkokia neįveikiama jėga prispaudė prie denio.

Tai Herkulis paprasčiausiai nuleido sunkią savo ranką jam ant peties.

— Kapitone Sendai, — tarė milžinas, — jei norite, aš išmesiu šitą niekšą už borto. Tai papuotaus žuvys, jos ne perdaug išrankios!

— Dar ne laikas, — atsakė Dikas Sendas. Negoras atsitiesė, kai tik negro ranka pakilo. Bet, eidamas pro Herkulį, suburbėjo:

— Prakeiktas negre, aš tau dar atsimokėsiu!

Tuo tarpu pasikeitė vėjas ar bent atrodė, kad jis pasisuko per keturiasdešimt penkis laipsnius. Tačiau jaunuolį nustebino keistas dalykas — jūroje šios permainos nebuvo matyti. Laivas plaukė vis ta pačia kryptimi, bet vėjas ir bangos, užuot mygę paskuigalį, daužė dabar kairįjį bortą, — pavojinga padėtis, laivas gali neatsilaikyti. Todėl Dikui Sendui, gelbstintis nuo audros, teko laivą nukreipti per keturis rumbus.

Antra vertus, jis pasidarė įtaresnis, negu bet kada. Galvą

jam kvaršino mintis, ar nėra ko nors bendro tarp tų dviejų atsitiktinumų: Negoro kritimo šiandien ir pirmojo kompaso sudužimo. Ko čia buvo atėjęs virėjas? Gal jam kažkodėl prireikė, kad ir antrasis kompasas išeitų iš rikiuotės? O kam prireikė? Dikas neįstengė šios mįslės įminti. Juk Negoras, kaip ir visi, turėjo norėti kuo greičiausiai priplaukti Amerikos krantą.

Misis Veldon, kai Dikas Sendas papasakojo apie šį įvykį, tam tikra prasme pritarė jo nepasitikėjimui virėju, bet nematė pagrindo apkaltinti jį sąmoningu laivo prietaisų gadinimu.

Tačiau iš atsargumo Dikas Sendas įsakė nenuleisti nuo Negoro akių. Beje, šisai ir pats neužmiršo jaunuolio įsakymų ir nebedrįso rodytis laivugalyje, kur jis, kaip virėjas, neturėjo ko veikti. Be to, čia buvo visam laikui perkeltas Dingas, o virėjas iš tolo jo šalinosi.

Visą savaitę audra siautė nė kiek nemažėdama. Barometras dar nukrito. Nuo kovo 14-osios iki 26-osios vėjas nė trupučio nenutilo, buvo neįmanoma nutaikyti ramesnę valandėlę vienai kitai burei iškelti. „Piligrimas" plaukė į šiaurės rytus ne mažesniu kaip du šimtai mylių per parą greičiu, o žemė vis nesirodė! Tačiau toji žemė — Amerika, kaip milžiniškas barjeras nusidriekusi tarp Atlanto ir Ramiojo vandenyno daugiau kaip per šimtą dvidešimt laipsnių!

Dikas Sendas pagalvojo, ar nesikrausto jis iš proto, ar dar suvokia tikrovę, o gal, pats to nenumanydamas, jau tiek dienų plaukia neteisinga kryptimi! Ne! Taip baisiai apsirikti jis negali! Saulė, nors pro rūkus jis jos ir neįžiūrėjo, vis dar teka laivo priekyje ir leidžiasi už jo! Bet kurgi tada dingo žemė? Kurgi toji Amerika, į kurią greičiausiai suduš jo laivas, jeigu jos vis dar nėra? Pietų žemynas ar Šiaurės

žemynas, — viskas įmanoma šioje maišatyje, — bet „Piligrimas" turi pasiekti vieną ar kitą! Kas įvyko, prasidėjus tai baisiai audrai? Kas tebevyksta dabar, jei tasai krantas — ar jis bus jų išsigelbėjimas, ar pražūtis — vis dar nesirodo? Tad kas beliko Dikui Sendui? Tarti, kad jį apgavo kompasas, kurio duomenų, neturėdamas atsarginio kompaso, jis negalėjo patikrinti? Iš tiesų tokia baimė jį apėmė, ir tai visai suprantama — juk iki šiol nesimatė jokios sausumos!

Todėl, valandėlę atitrūkęs nuo vairo, Dikas Sendas akių nenuleido nuo žemėlapio! Tačiau, kad ir kiek jį tyrinėjo, atsako nerado — dėl Negoro kaltės susidariusioje situacijoje jis ir negalėjo šios mįslės įspėti, kaip nebūtų galėjęs įspėti bet kuris kitas!

Tą dieną tačiau, apie aštuntą valandą ryto, nutiko nepaprastos svarbos įvykis.

Laivo priekyje budėjęs Herkulis staiga sušuko:

— Žemė! Žemė!

Dikas Sendas puolė į laivo priekį. Ar neapgavo Herkulio akys? Juk jis ne jūreivis.

— Žemė? — šūktelėjo Dikas Sendas.

— Ten! — atsakė Herkulis, rodydamas į beveik neįžiūrimą tašką horizonte, šiaurės rytuose.

Per jūros ir vėjo kauksmą beveik negalima buvo susišnekėti.

— Jūs pamatėte žemę?.. — paklausė jaunuolis.

— Taip, — atsakė Herkulis, linktelėdamas galvą. Ir vėl ištiesė ranką į priekį, link kairiojo „Piligrimo" borto.

Jaunuolis įsmeigė akis į tolį... Bet nieko nematė. Tą akimirką, sulaužiusi Dikui Sendui duotą žodį, į denį atėjo misis Veldon — ji išgirdo Herkulio šūktelėjimą.

— Misis!.. — sušuko Dikas Sendas.

Kadangi susikalbėti buvo neįmanoma, misis Veldon taip pat ėmė ieškoti akimis žemės, kurią pastebėjo negras. Rodės, tame žvilgsnyje susitelkė visa jos gyvybė.

Herkulis, matyt, netiksliai rodė kryptį, nes nei misis Veldon, nei jaunuolis nieko horizonte neįžiūrėjo. Staiga Dikas Sendas taip pat ištiesė ranką.

— Taip! Taip! Žemė! — sušuko jis. Rūkų properšoje šmėstelėjo lyg ir kalno viršūnė. Jūrininko akys negalėjo apsirikti.

— Galų gale! — šūktelėjo jis. — Galų gale!

Jis mėšlungiškai įsikibo į falšbortą. Misis Veldon, Herkulio prilaikoma, nenuleido akių nuo žemės, kurios jau beveik nesitikėjo pamatyti.

Jūros krantas su ta aukšta kalno viršūne stūksojo už dešimt mylių, kairėje laivo pusėje, pavėjui. Prošvaistė debesyse praplatėjo, ir krantas aiškiau matėsi. Tikriausiai tai buvo koks nors Amerikos žemyno iškyšulys. „Piligrimas" su nuleistomis burėmis negalėjo tiesiai į jį pasukti, bet būtinai turėjo jį priplaukti.

Dar keletas valandų, ir viskas išsispręs. Buvo aštunta valanda ryto. Vadinasi, dar prieš vidudienį „Piligrimas" tikriausiai priartės prie sausumos.

Dikas Sendas davė ženklą, ir Herkulis nuvedė misis Veldon atgal į kajutę — laivą taip supo, kad ji viena nebūtų paėjusi.

Kurį laiką pastoviniavęs laivo priekyje, jaunuolis grįžo prie šturvalo, pas senąjį Tomą.

Pagaliau jis išvydo tą ilgai lauktą, karštai svajotą krantą! Bet su baime širdyje!

Iš tiesų esamomis sąlygomis, tai yra audros nešamas į

pavėjui pasirodžiusią žemę, „Piligrimas" suduš, ir jį ištiks baisūs tos katastrofos padariniai.

Praėjo dvi valandos. Iškyšulys jau buvo matomas traverse.

Tą akimirką ant denio pasirodė Negoras. Šį sykį jis, nepaprastai susidomėjęs, įsispoksojo į krantą, palingavo galvą, kaip žmogus, suprantąs, kas atsitiko, ištarė vardą, kurio niekas neišgirdo, ir vėl nusileido žemyn.

Dikas Sendas tuo metu stengėsi įžiūrėti pajūrį, kuris turėjo driektis už iškyšulio.

Prabėgo dar dvi valandos. Iškyšulys stūksojo laivugalyje, iš kairės pusės, bet kranto vis nebuvo matyti. Tuo tarpu dangus nusigiedrijo, ir toks aukštas krantas, kaip Amerikos žemynas, apjuostas didžiulių Andų kalnų grandinės, turėjo būti matomas iš toliau kaip dvidešimt mylių.

Dikas Sendas, pasiėmęs žiūroną, pamažu nužvelgė visą rytinį horizontą.

Nieko! Nieko nematyti!

Antrą valandą po pietų pastebėtoji žemė visiškai dingo už „Piligrimo". Priekyje pro žiūroną nesimatė nei aukšto, nei žemo kranto.

Tada Dikas Sendas garsiai sušuko ir pasileido laiptais žemyn į kajutę, kur buvo misis Veldon, mažasis Džekas, Nana ir pusbrolis Benediktas.

— Ten buvo tik sala! Tik sala! — pasakė jis.

— Sala, Dikai? Bet kokia? — paklausė misis Veldon.

— Žemėlapis pasakys! — atsakė jaunasis jūreivis. Ir, nubėgęs į kubriką, atsinešė žemėlapį.

— Štai, misis Veldon, štai! — tarė jis. — Ta žemė, kurią matėme, gali būti va šitas taškelis, pasimetęs Ramiajame vandenyne! Velykų sala! Kitų salų šiuose vandenyse nėra!

— Ir ji jau pasiliko už mūsų? — paklausė misis Veldon.

— Taip, vėjas mus toli jau nunešė! — Misis Veldon įsmeigė akis į Velykų salą, vos pastebimą tašką žemėlapyje.

— O kaip toli ji nuo Amerikos žemyno?

— Trisdešimt penki laipsniai.

— O kiek mylių?..

— Apie du tūkstančiai.

— Tai „Piligrimas" nepajudėjo iš vietos, jei mes vis dar taip toli nuo žemyno?

— Misis Veldon, — atsakė Dikas Sendas ir perbraukė ranka sau per kaktą, lyg norėdamas geriau susikaupti, — aš nežinau... negaliu paaiškinti jums, kodėl mes taip neįtikėtinai užgaišome!.. Ne! Negaliu... Nebent kompasas rodė neteisingai!.. Bet šita sala tegali būti Velykų sala, kadangi vėjas varė mus į šiaurės rytus, ir reikia dėkoti dangui, kad jis pagaliau leido man nustatyti, kur mes esame. Taip! Tai Velykų sala! Taip! Nuo jos iki kranto — dar du tūkstančiai mylių! Pagaliau aš žinau, kur mus nunešė audra, ir, jeigu ji nurims, yra vilties, kad mes sveiki ir gyvi išlipsime Amerikos krante. Dabar mūsų laivas nebepasiklydęs beribiuose Ramiojo vandenyno plotuose!

Jaunasis jūreivis savo pasitikėjimu užkrėtė visus, kurie jo klausėsi. Net ir misis Veldon pralinksmėjo. Iš tiesų šitiems vargšams žmonėms atrodė, kad visi vargai pasibaigė, kad „Piligrimui", vėjo nešamam į saugų uostą, telieka palaukti jūros potvynio ir jis įplauks į jį.

Velykų sala — tikrasis jos vardas Vai-Hu — buvo atrasta Deivido 1686 metais. Paskui joje lankėsi Kukas ir Laperuzas. Ji yra 27° pietų platumoje ir 112° rytų ilgumoje. Brigantina nukrypo nuo savo kurso daugiau negu penkiolika laipsnių į šiaurę tikriausiai dėl to pietvakarių viesulo, variusio juos pirmyn.

Vadinasi, „Piligrimas" buvo dar už dviejų tūkstančių mylių nuo kranto. Vis dėlto, genamas šito vėjo, pučiančio nepaprastai smarkiai, jis mažiau kaip per dešimt dienų pasieks kurį nors Pietų Amerikos uostą.

Bet ar negalėjo jie tikėtis, kaip sakė jaunasis jūreivis, kad oras pasitaisys ir bus galima iškelti vieną kitą burę, kai pasirodys žemė?

Štai kokia viltimi dar gyveno Dikas Sendas. Jis galvojo, kad tas uraganas, siaučiąs tiek dienų, galų gale „nusibaigs". Ir dabar, kai, pasirodžius Velykų salai, jis galėjo tiksliai nustatyti, kur yra „Piligrimas", jis pagrįstai tikėjosi, kad, vėl valdydamas laivą, sugebės nukreipti jį į saugų uostą.

Taip! Ši vieniša sala jūroje, atsiųsta keleiviams tarsi apvaizdos malone, sugrąžino Dikui Sendui pasitikėjimą. Nors jų laivą tebemėtė uraganas, kurio Dikas Sendas negalėjo numalšinti, jis bent neplaukė visiškai aklomis.

Beje, stipriai suręstas ir gerai įrengtas „Piligrimas" mažai tenukentėjo nuo įnirtingų audros antpuolių. Jis prarado tik marselį ir kliverį, — tą nuostolį nesunku bus atitaisyti. Pro nepralaidžias laivo korpuso ir denio siūles neprasiveržė nė vienas lašas vandens. Siurbliai veikė be jokių sutrikimų. Šiuo atžvilgiu „Piligrimui" negrėsė joks pavojus.Tebesiautėjo tik tasai begalinis uraganas, kurio gaivalingos jėgos niekas, atrodė, neįstengs numaldyti. Dikas Sendas galėjo tam tikra prasme paruošti laivą kovai su viesulu, bet negalėjo įsakyti vėjui susilpnėti, vilnims nurimti, dangui nusigiedrinti. Jei savo laive jis buvo „pirmas po Dievo", tai už borto vėjui ir bangoms įsakinėjo tik vienas Dievas.

Tryliktas skyrius

ŽEMĖ! ŽEMĖ!

Pasitikėjimui, instinktyviai užplūdusiam Diko Sendo širdį, buvo lemta dalinai pasiteisinti.

Rytojaus dieną, kovo 27-ąją, gyvsidabrio stulpelis barometre pakilo. Nei staiga, nei daug, tik per keletą dalelių, bet, atrodė, kilo pastoviai. Audrai tikriausiai atėjo laikas lyžti, ir, nors jūra tebešėlo, visi pastebėjo, kad vėjas lėgsta, pamažu krypdamas į vakarus.

Dikas Sendas suprato, kad dar anksti galvoti apie burių iškėlimą. Vėjas būtų visas jas nuplėšęs. Vis dėlto jaunuolis tikėjosi, kad nepraeis nė dvidešimt keturios valandos, ir galima bus iškelti kurį nors stakselį.

Naktį vėjas išties aiškiai nusilpo, palyginus koks buvo anksčiau, ir laivą supo ne taip nuožmiai, o juk anom dienom nuo to supimo jis vos nesutrupėjo.

Keleiviai vėl pasirodė ant denio. Jie jau nebijojo, kad didžiulė banga nublokš juos į jūrą.

Misis Veldon pirmoji išėjo iš kajutkompanijos, kur Dikas Sendas dėl atsargumo buvo liepęs jai užsidaryti visą tą ilgą laiką, kol siautė audra. Ji norėjo pakalbėti su jaunuoliu, kuris tik antžmogiškos valios dėka įstengė įveikti tokius sunkumus. Jis stovėjo sulysęs, išblyškęs, nors vėjo nugairintu veidu, ir, rodės, turėjo būti nusilpęs nuo nemigos — juk miegas toks reikalingas jo amžiui! Anaiptol ne! Stipri jo prigimtis viską atlaikė. Kada nors jis galbūt brangiai sumokės už iškentėtus vargus! Bet dabar ne laikas nuleisti rankas! Taip galvojo Dikas Sendas. Ir misis Veldon pastebėjo, kad jis kupinas energijos, kaip anksčiau.Be to,

mūsų šaunuolis Sendas dabar pasitikėjo savimi, ir, jei pasitikėjimo savimi per jėgą nesusigrąžinsi, bent jau gali juo kitus paveikti!

— Dikai, brangusis vaikeli, mano kapitone! — pasakė misis Veldon, ištiesdama jaunuoliui ranką.

— Ak misis Veldon, — nusišypsojo Dikas Sendas, — jūs neklausote savo kapitono! Grįžote į denį. Kodėl išėjote iš kajutės? Juk aš jus prašiau...

— Taip, neklausau, — atsakė misis Veldon, — bet man pasirodė, kad audra rimsta ar ketina rimti.

— Iš tikrųjų, misis Veldon, rimsta, — pasakė jaunasis jūreivis. — Jūs neklystate! Nuo vakardienos barometras nenukrito. Vėjas nusilpo, ir, man rodos, didžiausi vargai jau už mūsų.

— Duok Dieve, Dikai! Ak, kiek tu iškentėjai, vargšas vaikeli! Tu pasielgei kaip...

— Aš tik atlikau savo pareigą, misis Veldon.

— Bet ar galėsi pagaliau bent kiek pailsėti?

— Pailsėti! — atsakė jaunuolis. — Man nereikia poilsio, misis Veldon! Jaučiuosi, dėkui Dievui, gerai ir turiu ištverti iki galo! Jūs paskyrėte mane „Piligrimo" kapitonu, ir aš tol būsiu juo, kol nė vienam „Piligrimo" keleiviui negrės pavojus!

— Dikai, — tarė misis Veldon, — nei mano vyras, nei aš niekuomet neužmiršime, ką tu padarei.

— Dievas viską padarė, — atsakė Dikas Sendas.

— Vaikeli, kartoju, tu parodei tiek dvasinės ir fizinės tvirtybės, kiek jos gali parodyti tikras vyras; tau galima pavesti laivą, ir tu tuojau, kai tik baigsi mokslus, tapsi kapitonu laivo, kuris priklauso Džeimso Veldono firmai! Mano vyras pasakys tą patį.

— Aš... aš!.. — sušuko Dikas Sendas ašarų pilnomis akimis.

— Dikai! — kalbėjo toliau misis Veldon. — Tu jau buvai mūsų įsūnis, o dabar tapai mūsų sūnumi. Tu išgelbėjai savo motiną ir savo mažąjį broliuką Džeką! Brangusis Dikai, aš pabučiuosiu tave ir už savo vyrą, ir už save!

Narsioji moteris stengėsi nesusigraudinti, spausdama jaunuolį glėbyje, bet jos širdis neišlaikė. Kokia plunksna sugebėtų aprašyti jausmus, kuriuos išgyveno Dikas Sendas! Jis galvojo, ar negalėtų padaryti dar ką nors daugiau, negu atiduoti gyvybę už savo geradarius, ir iš anksto sutiko su visais jo laukiančiais vargais.

Po šio pokalbio Dikas Sendas pasijuto stipresnis. Jis neabejojo, kad įstengs nukreipti laivą į uostą, kur „Piligrimo" keleiviai pagaliau ras išsigelbėjimą. Kad tik aprimtų vėjas, kad tik būtų galima iškelti keletą burių!

Kovo 29 dieną, dar kiek sumažėjus vėjui, Dikas Sendas nutarė iškelti foką ir marselį, tai yra padidinti „Piligrimo" greitį ir vairuoti jį teisinga kryptimi.

— Ei Tomai, ei draugužiai! — sušuko jis, išėjęs į denį anksti rytą. — Eikite šen! Man reikalingos jūsų rankos!

— Mes pasiruošę, kapitone Sendai, — atsakė senasis Tomas.

— Pasiruošę viskam, — pridūrė Herkulis. — Per tą audrą nebuvo ko veikti, ir aš ėmiau trūnyti!

— Reikėjo pūsti savo didele burna, — pasakė mažasis Džekas. — Tikrų tikriausiai būtum buvęs toks stiprus kaip vėjas!

— Puiki mintis, Džekai, — nusijuokė Dikas Sendas. — Kai bus štilis, liepsime Herkuliui pūsti bures!

— Tik įsakykite, kapitone! — atšovė šaunuolis negras, išpūtęs žandus kaip milžiniškas Borėjas.

— O dabar, draugužiai, — tarė Dikas, — pirmiausia pririšime prie rėjos naują marselį, nes senąjį nuplėšė vėtra. Darbas sunkus, bet padaryti reikia!

— Padarysime! — atsakė Akteonas.

— O aš ar galiu jums padėti? — paklausė visur greitas mažasis Džekas.

— Taip, Džekai, — atsakė jaunasis jūreivis. — Tu stosi su mūsų Batu prie vairo ir padėsi jam vairuoti.

Nereikia nė sakyti, kaip didžiavosi mažasis Džekas, tapęs vairininko padėjėju.

— Dabar prie darbo! — paragino Dikas Sendas. — Ir, kiek galima, be reikalo nerizikuokime.

Diko Sendo vadovaujami, negrai tuoj pat kibo į darbą. Pririšti prie rėjos marselį Tomui ir jo draugams sekėsi sunkiai. Visų pirma susuktą burę reikėjo iškelti ant stiebo, o paskui pririšti prie rėjos.

Tačiau Dikas Sendas taip sumaniai įsakinėjo, o negrai taip uoliai vykdė jo įsakymus, kad po valandos burė buvo pritvirtinta prie rėjos, rėja pakelta ir marselis surifuotas dviem rifais.

Foką ir antrąjį kliverį jie buvo spėję nuleisti dar prieš audrą, todėl dabar šias bures išvyniojo be ypatingo vargo, nors vėjas ir buvo smarkus. Pagaliau dešimtą valandą ryto „Piligrimas" jau plaukė iškėlęs foką, marselį ir vieną kliverį.

Dikas Sendas nutarė, kad būtų neatsargu dar didinti burių plotą. Kol vėjas nesusilpnės, su šitomis burėmis laivas galėjo nuplaukti mažiausiai du šimtus mylių per parą, o tokio greičio pakako, kad Amerikos krantas būtų pasiektas nepraėjus nė dešimčiai dienų.

Jaunuolis buvo iš tiesų patenkintas, jis grįžo prie vairo ir, padėkojęs „Piligrimo" vairininko padėjėjui Džekui, užėmė savo postą. Jo laivas nebepriklausė nuo bangų užgaidos. Jis plaukė teisingu keliu. Šį džiaugsmą supras visi tie, kurie bent kiek susipažinę su jūrininkyste.

Rytojaus dieną debesys tebelėkė tokiu pat greičiu, bet juose švystelėdavo plačios properšos, pro kurias prasiskverbę saulės spinduliai jau siekė vandens paviršių. Kartais jie užliedavo ir „Piligrimą". Kokia laimė šita gaivinanti šviesa! Kada ne kada saulė pasislėpdavo už rūkų, plaukiančių į rytus, paskui vėl suspindėdavo ir vėl dingdavo, bet oras aiškiai taisėsi.

Buvo atidarinėti liukai, kad išsivėdintų laivo vidus. Į triumą, į kajutkompaniją laivugalyje, į kubriką veržėsi gaivus oras. Drėgnos burės buvo padžiautos ant rostrų. Denis nuvalytas. Dikas Sendas nenorėjo, kad jo laivas atplauktų į uostą nešvarus. Jei, nevarginant įgulos, kiekvieną dieną bus paskirta šiam darbui kelios valandos, laivas vėl atrodys padoriai.

Nors jaunasis jūreivis nebegalėjo nuleisti į jūrą lago, jis jau buvo įpratęs iš laivo paliekamo pėdsako vandenyje apytikriai apskaičiuoti jo greitį. Todėl neabejojo, kad išvys žemę ne vėliau, kaip po savaitės, ir sugebėjo tuo įtikinti misis Veldon, parodęs jai žemėlapyje, kur, kaip jis spėjo, yra „Piligrimas".

— Na, brangusis Dikai, ties kuria vieta priplauksime krantą? — paklausė ji.

— Čia, misis Veldon, — atsakė jaunasis jūreivis, rodydamas į ilgą pajūrio juostą nuo Peru iki Čilės. — Tiksliau nurodyti negaliu. Štai Velykų sala, mes palikome ją vakaruose, vėjo kryptis nesikeitė, vadinasi, žemę išvysime ry-

tuose. Pagal šį krantą uostų nemažai, bet pasakyti, kurį iš jų priplauksime, aš šiuo metu negaliu.

— Na ką gi, Dikai, mes su džiaugsmu pasveikinsime bet kurį uostą!

— Taip, misis Veldon, ir jūs tikriausiai ten tuoj pat rasite kuo grįžti į San Franciską. Ramiojo vandenyno navigacijos bendrovė puikiai aptarnauja šį pajūrį. Jos garlaiviai sustoja visuose svarbiausiuose uostuose; jūs be jokio vargo išplauksite į Kaliforniją.

— Argi tu neketini atplukdyti „Piligrimą" į San Franciską? — paklausė misis Veldon.

— Žinoma, ketinu, tik pirma perkelsiu jus į kokį kitą laivą, misis Veldon. Jei mums pavyks gauti karininką ir įgulą, mes tuomet plauksime iškrauti banginio taukų į Valparaisą, kaip būtų padaręs kapitonas Hulis. Paskui grįšime į savo uostą. Bet visa tai tik be reikalo jus sutrukdytų, ir, nors man labai liūdna skirtis su jumis...

— Gerai, Dikai, — atsakė misis Veldon. — Dar pakalbėsime, ką daryti. Sakyk, tu, man rodos, lyg ir bijojai plaukti prie žemės,

— Taip, iš tikrųjų, ir dabar bijau, — atsakė jaunasis jūreivis, — bet vis dar tikiuosi susitikti kokį laivą šiuose vandenyse ir, tiesą sakant, labai stebiuosi, kad iki šiolei nesusitikau. Kad pasirodytų bent vienas laivas! Mes susirištume su juo, jis tiksliai pasakytų, kur dabar „Piligrimas", ir plaukti prie kranto mums būtų žymiai drąsiau.

— Argi čia nėra locmanų, kurie aptarnauja šį krantą? — paklausė misis Veldon.

— Turėtų būti, — atsakė Dikas Sendas, — bet prie pat sausumos. Todėl reikia stengtis kuo arčiau jos priplaukti.

— O jei nesutiksime locmano?.. — paklausė misis Vel-

don. Ji prisispyrusi klausinėjo jaunąjį jūreivį, norėdama sužinoti, ar jis pasiruošęs visokiems netikėtumams.

— Tada, misis Veldon, arba oras bus giedras, vėjas nesmarkus ir aš bandysiu plaukti pagal krantą, kol rasiu prieglobstį, arba vėjas sustiprės, o tada...

— O tada?.. Ką darysi tada, Dikai?

— Tada, esamomis sąlygomis, — atsakė Dikas Sendas, — jei vėjas privarys „Piligrimą" prie sausumos, sunku bus jį į jūrą sugrąžinti!

— Tai ką darysi? — pakartojo misis Veldon.

— Turėsiu užplukdyti laivą ant kranto, — atsakė jaunuolis, ir jo veidas valandėlę aptemo. — Tai pats blogiausias atvejis, ir Dieve duok, kad mums nereikėtų griebtis šios paskutinės priemonės! Bet kartoju, misis Veldon, oras teikia vilčių, ir negali būti, kad mes nesutiktume nė vieno laivo ar locmano katerio! Tikėkimės! Mes plaukiame tiesiai į žemę ir netrukus ją pamatysime!

Taip, užplukdyti laivą ant kranto — tai paskutinė išeitis, kurios ir drąsiausias jūreivis griebiasi ne be siaubo! Todėl Dikas Sendas nenorėjo apie ją galvoti, kol dar turėjo vilties jos išvengti.

Keletą dienų oras tolydžio mainėsi, ir jaunuolis vėl labai sunerimo. Vėjas vis pūtė smarkiai, ir kai kurie barometro stulpelio svyravimai rodė, kad jis dar sustiprės. Dikas Sendas nuogąstavo, ar nebus vėl priverstas bėgti nuo audros, nuleidęs visas bures. Tačiau jam buvo taip svarbu palikti bent marselį, jog jis nusprendė jo nenuleisti, kol negrės pavojus, kad jį gali nuplėšti vėjas. Bet, norėdamas sutvirtinti stiebus, įsakė įtempti vantus ir fordūnas. Svarbiausia, negalima buvo sunkinti padėties, nes ji būtų pasidariusi labai rimta, jei „Piligrimas" būtų netekęs savo rangauto.

Kartą ar du barometras staiga pašoko; teko baimintis, kad vėjas nepradėtų pūsti priešinga kryptim — iš rytų. Būtų reikėję plaukti prieš vėją.

Dikas Sendas vėl sunerimo. Ką daryti, jei vėjas atsisuks į laivą iš priekio? Laviruoti? Bet jei jis bus priverstas laviruoti, vėl gaištis ir pavojus būti nublokštiems atgal į vandenyno platybes!

Laimė, šie būgštavimai nepasitvirtino. Vėjas, keletą dienų kaitaliojęsis įvairiom kryptim — pūtęs čia iš šiaurės, čia iš pietų, galų gale papūtė iš vakarų. Bet vis dar buvo labai stiprus ir klibino rangautą.

Buvo balandžio 5-oji. Praslinko daugiau kaip du mėnesiai, kai „Piligrimas" išplaukė iš Naujosios Zelandijos. Dvidešimt dienų jį gaišino priešingas vėjas ir ilgai užtrukęs štilis. Paskui susidarė palankios sąlygos, ir „Piligrimas" sparčiau artėjo prie sausumos. Itin didelis jo greitis turbūt buvo per audrą. Diko Sendo apskaičiavimu, vidutiniškai jie plaukė ne mažiau kaip du šimtus mylių per parą! Tad kodėl iki šiol nepriplaukia kranto? Gal jis bėga nuo „Piligrimo"?

Visiškai neįmanoma suprasti!

Tačiau žemė nesirodė, nors vienas iš negrų visą laiką žvalgėsi nuo salingų.

Dikas Sendas pats dažnai įlipdavo į stiebą ir ilgai žiūrėdavo pro žiūroną, ar nesušmėžuos tolumoje kokie nors kalnai. Andų grandinė labai aukšta. Tad viršūnės, kuri išnirtų iš horizonto rūkų, reikėjo ieškoti aukštai, debesyse.

Tomas ir jo draugai keletą kartų apsigavo, keistos formos debesis tolumoje palaikę žeme. Porą kartų tie šaunuoliai net atkakliai tvirtino matę žemę; bet po kurio laiko turėjo prisipažinti, kad tapo optinės iliuzijos auka. Taria-

moji žemė imdavo plaukti dangumi, pasikeisdavo jos kontūrai, ir ji galų gale visiškai išnykdavo.

Bet balandžio 6-ąją abejonių nebeliko.

Buvo aštunta valanda ryto. Dikas Sendas buvo užkopęs ant salingų. Tą valandėlę pirmieji saulės spinduliai išsklaidė miglą, ir gana aiškiai pasirodė horizonto ruožas.

Pagaliau Dikui Sendui iš lūpų išsiveržė taip seniai lauktas šauksmas:

— Žemė! Prieš mus žemė!

Išgirdę šį šauksmą, į denį subėgo visi keleiviai: mažasis Džekas, smalsus, kaip ir visi vaikai, misis Veldon, kurios vargai turėjo baigtis, priplaukus sausumą, Tomas ir jo draugai, kurie pagaliau įkels koją į Amerikos žemę, net ir pusbrolis Benediktas, svajojęs savo kolekciją praturtinti naujais vabzdžiais.

Neišėjo į denį tik Negoras.

Ir visi pamatė tai, ką matė Dikas Sendas: vieni labai aiškiai, kiti todėl, kad tikėjo, jog mato. Bet jaunasis jūreivis, įpratęs stebėti jūros tolius, negalėjo suklysti, ir po valandos teko pripažinti, kad jis neapsiriko.

Rytuose, maždaug už keturių mylių, plytėjo gana žemas krantas, ar bent toks atrodė. Už jo turėjo stūksoti aukšta Andų kalnų grandinė, bet jų viršūnių neįmanoma buvo įžiūrėti pro žemiausią debesų sluoksnį.

„Piligrimas" visu greičiu plaukė tiesiai į šį krantą, kuris beregint platėjo.

Po dviejų valandų jis buvo trys mylios nuo jo.

Šitas sausumos ruožas baigėsi šiaurės rytuose aukštu iškyšuliu, kurio papėdėje buvo lyg ir koks atviras užutekis. Pietryčiuose, atvirkščiai, žemė įėjo į jūrą siaura nerija.

Ant neaukštų pakrantės skardžių augo keletas medžių,

kurie ryškėjo dangaus fone. Bet buvo aišku, turint omenyje geografinį šio krašto pobūdį, kad šitie skardžiai yra aukštos Andų grandinės prieškalnis.

Šiaip jau nei gyvenvietės, nei uosto, nei jokios upės žiočių, kur galėtų rasti prieglobstį laivas!

Šiuo metu „Piligrimas" lėkė tiesiai į žemę. Sumažintas burių plotas, vėjas, pučiantis į krantą, neleido Dikui Sendui keisti kursą ir grįžti į atvirą jūrą.

Priešais juos dunksojo ilga povandeninių uolų juosta, į kurią daužėsi ir putojo baltutėlė jūra. Milžiniškos bangos siekė iki pusės uolų. Bangų mūša, matyt, buvo pasibaisėtinai didelė.

Dikas Sendas kurį laiką stovėjo laivo priekyje, stebėdamas krantą, paskui grįžo į laivugalį ir, netaręs nė žodžio, paėmė į rankas šturvalą.

Vėjas vis stiprėjo. Brigantina buvo tik per mylią nuo kranto.

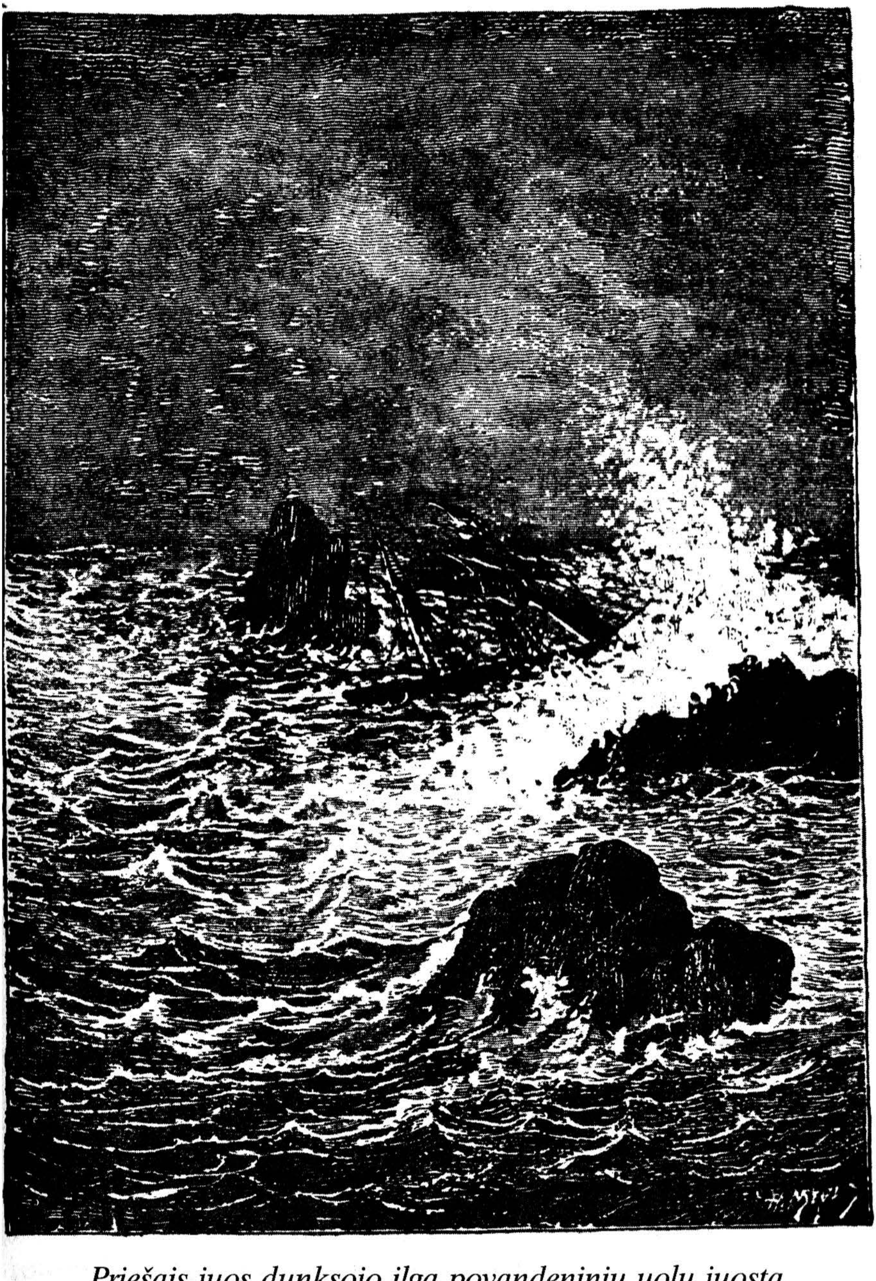
Dikas Sendas tada pastebėjo mažą užutekį ir nutarė į ten pasukti laivą; bet kelią į jį užtvėrė eilė rifų, pro kuriuos būtų buvę sunku praplaukti. Iš bangų mūšos galima buvo spręsti, kad čia visur seklu.

Tą akimirką Dingas, sukiojęsis po denį, puolė į laivo priekį ir, įsižiūrėjęs į žemę, gailiai sukaukė. Šuo, rodės, atpažino krantą ir instinktas sužadino jam kažkokius skaudžius prisiminimus.

Negoras tikriausiai išgirdo šį kauksmą, nes, kažkokio neatsispiriamo jausmo genamas, išėjo is savo kajutės ir, nors šuo galėjo jį užpulti, parimo ant falšborto.

Virėjo laimei, Dingas, atsigręžęs į krantą, liūdnai tebekaukė ir jo nepastebėjo.

Negoras žvelgė į tas įsiutusias bangas, matyt, be jo-

Priešais juos dunksojo ilga povandeninių uolų juosta, į kurią daužėsi ir putojo baltutėlė jūra.

kios baimės. Tačiau misis Veldon, kuri į jį žiūrėjo, pasirodė, kad jis truputį nuraudo, ir jo veidas akimirką persikreipė.

Vadinasi, Negoras pažįsta krantą, į kurį vėjas neša „Piligrimą"?

Tuo tarpu Dikas Sendas perdavė šturvalą senajam Tomui ir paskutinį kartą nuėjo pasižiūrėti užutekio, kuris pamažu artėjo.

Paskui tvirtai pasakė:

— Misis Veldon, aš nebeturiu vilties rasti „Piligrimui" saugų prieglobstį! Už pusvalandžio, kad ir kažin ką darysiu, „Piligrimas" užplauks ant povandeninių uolų! Mes turime sukti į krantą! Aš nenuvesiu „Piligrimo" į uostą! Norėdamas jus išgelbėti, turiu pražudyti laivą! Bet nėra ko dvejoti — gelbėti jį ar jus!

— Ar padarei visa, ką galėjai, Dikai? — paklausė misis Veldon.

— Viską, — atsakė jaunuolis.

Ir jis tučtuojau ėmė ruoštis tam pavojingam manevrui.

Visų pirma liepė užsidėti gelbėjimosi diržus misis Veldon, Džekui, pusbroliui Benediktui ir Nanai. Nors Dikas Sendas, Tomas ir negrai buvo puikūs plaukikai, bet ir jie ėmėsi atsargumo priemonių — o jeigu kartais būtų nusviesti į jūrą.

Herkuliui buvo įsakyta padėti misis Veldon. Dikas Sendas turėjo pasirūpinti mažuoju Džeku. Pusbrolis Benediktas pasirodė ant denio, beje, visiškai ramus; prie diržo, perjuosto per petį, jis buvo prisikabinęs savo vabzdžių dėžutę. Jaunasis jūreivis pavedė jį Bato ir Ostino globai. Na, o dėl Negoro, tai stulbinantis jo šaltakraujiškumas bylojo, kad jam nereikia niekieno pagalbos.

Be to, Dikas Sendas dėl viso pikto liepė iškelti į denio priekį kokia dešimt statinaičių su banginio taukais.

Jei tie taukai bus išpilti tinkamu momentu, kai „Piligrimas" plauks per bangų mūšą, jūra, įsiriebalavus vandens molekulėms, akimirką nurims, ir, atlikus šį manevrą, laivui gal bus lengviau praplaukti pro povandenines uolas.

Dikas Sendas nutarė padaryti visa, kas įmanoma, kad tik išgelbėtų savo keleivius.

Baigęs ruoštis, jaunuolis grįžo prie vairo.

„Piligrimas" buvo tik per du kabeltovus nuo kranto, tai yra beveik prie pat rifų. Dešinįjį jo bortą jau taškė baltos bangų mūšos putos. Jaunuolis kas akimirką laukė, kada laivo kilis atsitrenks į kokią povandeninę uolą.

Staiga Dikas Sendas iš pasikeitusios vandens spalvos suprato, kad tarp rifų yra praeiga. Norint užplukdyti laivą ant seklumos kuo arčiausia kranto, reikėjo drąsiai, be jokių svyravimų, leistis į ją.

Ir jaunuolis nesusvyravo. Jis pasuko šturvalą ir nukreipė laivą į siaurą ir vingiuotą properšą.

Šioje vietoje jūra dar labiau šėlo, bangos liejosi ant denio.

Negrai stovėjo laivo priekyje, prie statinaičių, ir laukė Diko Sendo įsakymų.

— Išpilti riebalus! Greičiau! — sušuko Dikas Sendas.

Riebalais užpilta jūra, tarsi burtininkui mostelėjus, nurimo, bet grasino po akimirkos dar baisiau įsisiautėti!

„Piligrimas" slyste nuslydo riebaluotais vandenimis ir nukrypo tiesiai į krantą.

Staiga — baisus smūgis. Milžiniška banga iškėlė laivą ir metė ant seklumos; jo stiebai nulūžo, tačiau nieko nesužeidė.

Nuo smūgio laivo korpuse atsivėrė skylė, ir į laivą siūbtelėjo vanduo. Bet iki kranto buvo likę mažiau kaip pusė kabeltovo, ir ten buvo lengva nusigauti iš vandens kyšančių juosvų akmenų grandine.

Todėl po dešimties minučių visi „Piligrimo" keleiviai atsidūrė ant žemės prie stataus skardžio.

Keturioliktas skyrius

KĄ DARYTI?

Taigi kelionę, kuri truko ištisas septyniasdešimt keturias dienas, kelionę, kurią iš pradžių trukdė štiliai ir kuriai paskui buvo palankūs vakarų ir pietvakarių vėjai, „Piligrimas" užbaigė suduždamas ant seklumos!

Tačiau misis Veldon ir jos bendrakeleiviai, vos tik pasijutę saugūs, padėkojo apvaizdai už išsigelbėjimą. Iš tikrųjų audra išmetė juos į žemyną, o ne į kokią pragaištingą Polinezijos salą. Nors ir į kažin kokią Pietų Amerikos vietą jie pateko, sugrįžti į tėvynę, regėjos, nebus labai sunku.

Bet „Piligrimas" žuvo. Vandenyje riogsojo niekam nereikalingas skeletas; per keletą valandų bangų mūša išsklaidys jo skeveldras į visas puses. Nebuvo įmanoma nieko išgelbėti. Bet jei Dikui Sendui nepavyko išsaugoti laivo ir grąžinti jį savininkui, tai jis bent jau galėjo didžiuotis, kad tie, kurie juo plaukė, jo dėka sveiki ir gyvi svetingame krante, ir tarp jų — Džeimso Veldono žmona ir sūnus.

Na, o dėl klausimo, kuriame Amerikos ruože sudužo brigantina, tai galima buvo ilgai ginčytis. Peru pajūryje, kaip spėjo Dikas Sendas? Labai gali būti: jis žinojo, kad,

„Piligrimui" praplaukus Velykų salą, vėjai, taip pat tikriausiai pusiaujo srovės nunešė jį į šiaurės rytus. Laivas galėjo iš pietų platumos keturiasdešimt trečio laipsnio lengvai patekti į penkioliktą laipsnį.

Taigi reikėjo kuo greičiausiai nustatyti, kur būtent sudužo brigantina. Jei iš tiesų čia Peru pakrantė, tai joje gausu uostų, miestelių, kaimų, ir, vadinasi, bus nesunku prisikasti iki kurios nors gyvenamos vietovės. Bet šis pajūrio ruožas atrodė negyvenamas.

Jį sudarė siaura smėlio juosta, nusėta juodų uolos atskalų. Už jos buvo vidutinio aukštumo skardis, kuriame vietomis žiojėjo plačios duobės, atsiradusios uoloms atplyšus. Kai kur nuolaidesniais šlaitais galima buvo įkopti į pačią skardžio viršūnę.

Ketvirtis mylios į šiaurę, tarp uolų, į jūrą tekėjo nedidelis upelis; jo žiočių iš atviros jūros negalima buvo įžiūrėti. Virš upelio sviro daugybė rizoforų, — tai tam tikra mangrovės medžio atmaina, kuri visiškai skiriasi nuo savo giminaičių, augančių Indijoje.

Skardžio viršūnėje — visi netrukus pastebėjo — buvo tankus miškas, kurio žali masyvai vilnydami tęsėsi iki kalnų, stūksančių horizonte. Jei pusbrolis Benediktas būtų buvęs botanikas, kiek naujų, jam nežinomų medžių būtų pakerėję jo akį!

Čia augo aukšti baobabai, kurie, beje, klaidingai laikomi ilgaamžiais, — jų žievė panaši į egiptiečių sienitą, — latanijos, baltosios pušys, tamarindai, ypatingos rūšies pipirmedžiai ir šimtai kitokių augalų, neužtinkamų šiaurinėje naujojo kontinento dalyje.

Bet keistas dalykas — tarp tų medžių rūšių nebuvo nė vieno atstovo tos gausios palmių šeimos, kuriai priklauso

daugiau kaip tūkstantis atmainų, gausiai pasklidusių beveik visame Žemės rutulio paviršiuje.

Ties pakrante skraidė aibės klykiančių paukščių, daugiausia įvairių kregždžių juodom plunksnom su plieno melsvumo atspalviu, bet rusvom galvutėm. Kai kur purptelėdavo ir kurapkos visai nuogu pilku kakliuku.

Misis Veldon ir Dikas Sendas pastebėjo, kad šie įvairūs paukščiai ne perdaug bailūs. Jie visiškai nieko nesibaidė. Nejaugi jie dar neišmoko bijoti žmogaus? Nejaugi ši pakrantė tokia dyka, jog čia dar niekad nebuvo nuaidėjęs šautuvo šūvis?

Prie povandeninių uolų vaikštinėjo keli pelikanai, priklausantys mažųjų pelikanų rūšiai. Jie kimšo mažas žuvytes į maišą, karantį po apatine jų snapo dalimi.

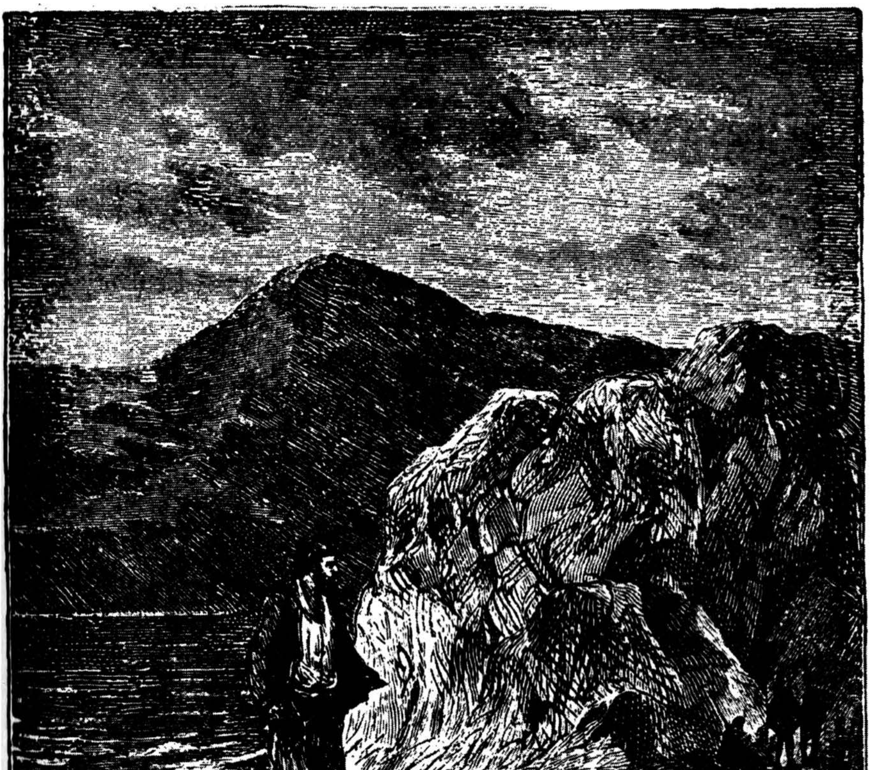
Virš „Piligrimo" jau sukosi kelios žuvėdros, atskridusios nuo vandenyno.

Bet šitie paukščiai, matyt, buvo vieninteliai gyvi padarai, lankantys šį pajūrio ruožą. Aišku, veisėsi čia ir daugybė įdomių vabzdžių, kuriuos sugebės rasti pusbrolis Benediktas. Bet jų nepaklausi, koks šio krašto vardas. Norint jį sužinoti, reikėjo kreiptis į kokį čiabuvį.

O čiabuvių nebuvo, ar bent nė vienas jų nesirodė. Gyvenamo pastato, trobelės ar lūšnos taip pat nesimatė — nei šiaurėje, anapus upelio, nei pietuose, nei pagaliau ant skardžio, tarp tankaus miško medžių. Į orą niekur nekilo dūmai. Iš jokio ženklo, žymės ar pėdsako, nebuvo galima spręsti, kad šioje žemyno dalyje būtų lankęsis žmogus.

Dikas Sendas stebėjosi.

„Kur mes? Kur patekome? — svarstė jis. — Kaip? Nejaugi neatsiras žmogaus, su kuriuo galima būtų pasikalbėti?"

Negoras vaikštinėjo po krantą, apžiūrinėdamas pajūrį ir skardį, kaip žmogus, kuris stengiasi kažką prisiminti.

Iš tikrųjų neatsirado; jei netoliese būtų pasirodęs koks čiabuvis, Dingas būtų jį užuodęs ir paskelbęs lojimu. Šuo zujo po krantą, uostinėdamas žemę, paspraudęs uodegą; kurčiai urzgė; elgėsi jis, žinoma, labai keistai, bet buvo aišku, kad jis nejaučia nei žmogaus, nei gyvulio.

— Dikai, pažiūrėk į Dingą! — pasakė misis Veldon.

— Taip! Keista! — atsakė jaunuolis. — Atrodo, kad jis ieško kažkokių pėdsakų!

— Iš tikrųjų keista! — sušnibždėjo misis Veldon. Paskui paklausė: — O ką daro Negoras?

— Tą pat, ką ir Dingas, — atsakė Dikas Sendas, — zuja po krantą!.. Galų gale čia jis laisvas. Aš jau neturiu teisės jam įsakinėti. „Piligrimas" sudužo, ir jo tarnyba baigėsi.

Iš tiesų Negoras vaikštinėjo po krantą, apžiūrinėdamas pajūrį ir skardį, kaip žmogus, kuris stengiasi kažką prisiminti. Gal pažinojo šią vietovę? Į šį klausimą, jei kas jį būtų jam uždavęs, jis greičiausiai nieko nebūtų atsakęs. Geriausia buvo nekreipti dėmesio į šį nedraugingą žmogų. Dikas Sendas matė, kaip jis netrukus nužingsniavo upelio link, ir, kai Negoras dingo, pasukęs už uolos, liovėsi juo domėjęsis.

Tiesa, virėjui pasirodžius ant upelio kranto, Dingas ėmė loti, bet beveik tuoj pat nutilo.

Dabar reikėjo pasirūpinti tuo, kas svarbiausia. O svarbiausia buvo rasti prieglobstį, kokią nors pastogę, kur būtų galima laikinai įsikurti ir užkąsti. Paskui bus galima pasitarti ir nuspręsti, ką toliau daryti.

Dėl maisto jaudintis nereikėjo. Be išteklių, kurių tikriausiai atsiras šioje šalyje, nukentėjusieji galėjo pasinaudoti tuo, ką jiems dosniai pasiūlė kambuzas. Bangų mūša išmetė ant povandeninių uolų, kurios, jūrai šiuo metu atslūgus,

kyšojo iš vandens, daugybę daiktų iš sudužusio laivo. Tomas ir jo draugai jau rado keletą statinaičių džiūvėsių, konservų, džiovintos mėsos dėžių. Vanduo jų dar nebuvo sugadinęs, ir būrelis apsirūpino maistu ilgesniam laikui, negu tikriausiai reikės, iki pasieks kokį miestelį ar kaimelį. Šiuo atžvilgiu baimintis nebuvo ko. Įvairių atsargų, jau pergabentų į saugią vietą, jūros potvynis nusinešti nebegalėjo.

Gėlo vandens taip pat netrūko. Pirmiausia Dikas Sendas pasiuntė Herkulį pasemti porą pintų[1] vandens iš upelio. Bet stipruolis negras atnešė ant peties visą statinę vėsaus ir tyro vandens. Jūros atoslūgio metu jis buvo visiškai tinkamas gerti.

Jei reikės užkurti laužą, aplinkui buvo kiek nori sausų šakų, kurui turėjo užtekti senų mangrovių šaknų. Senasis Tomas, prisiekęs rūkorius, nešiojosi hermetiškai uždaromą dėžutę su pintimi. Reikalui esant, jis galėjo įskelti ugnį kad ir su titnagu, kurių daugybė mėtėsi jūros pakrantėje.

Teliko rasti kokį urvą, kuriame mažasis būrelis galėtų prisiglausti, jei reikėtų, prieš pradedant žygį, pailsėti ir permiegoti vieną naktį.

Miegamąjį, garbės žodis, užtiko mažasis Džekas. Bėgiodamas skardžio papėdėje, už išsikišusios uolos jis surado vieną tų dailiai nugludintų ir erdvių olų, kurias išgraužia jūra, kai, siaučiant audrai, aukštai pakilusios jos bangos plaka krantą.

Vaikas buvo laimingas. Džiugiai riktelėjęs, jis pašaukė motiną ir pergalingai parodė savo radinį.

— Tu vyras, Džekai! — pasakė misis Veldon. — Jei mes

---

[1] *Pinta – skysčių tūrio saikas Didžiojoje Britanijoje ir JAV. Apie 0,5 l.*

būtume Robinzonai ir mums tektų ilgesniam laikui įsikurti šioje pakrantėje, būtinai pavadintume šią olą tavo vardu!

Ola tebuvo dešimties ar dvylikos pėdų gylio ir tiek pat pločio, bet Džekui atrodė milžiniška. Šiaip ar taip, nukentėjusiems vietos užteko, be to, misis Veldon ir Nana su pasitenkinimu pastebėjo, kad ji visiškai sausa. Mėnuo buvo jaunas, ir nedideli jūros potvyniai negalėjo pasiekti skardžio papėdės ir olos. Ko daugiau bereikėjo keleto valandų poilsiui.

Po dešimties minučių visi „Piligrimo" keleiviai gulėjo ant jūros dumblių pakloto. Net ir Negoras teikėsi prisidėti prie mažojo būrelio ir kartu pavalgyti. Jis tikriausiai nesiryžo vienas leistis į tankųjį mišką, per kurį vingiavo upelis.

Buvo pirma valanda dienos. Jie pasistiprino mėsos konservais, džiūvėsiais ir gėlu vandeniu, į kurį įsilašino po kelis lašus romo. Batas rado ir išgelbėjo statinaitę romo.

Negoras valgė su visais, bet nesikišo į pokalbį, kai buvo svarstoma, ką toliau turės veikti išsigelbėjusieji. Vis dėlto lyg niekur nieko atidžiai klausėsi pašnekesio ir iš to, ką girdėjo, tikriausiai padarė sau reikalingas išvadas.

Tuo tarpu Dingas, gavęs savo maisto dalį, budėjo lauke prie olos. Galima buvo ramiai ilsėtis. Pakrantėje negalėjo pasirodyti joks gyvas padaras: šuo, jį pamatęs, būtų pakėlęs triukšmą.

Misis Veldon su beveik užmigusiu mažuoju Džeku ant kelių prabilo pirmoji.

— Mielas Dikai, — tarė ji, — visų keleivių vardu dėkoju tau už pasiaukojimą, kurį mums iki šiolei rodei. Bet mes dar neatleidžiame tavęs iš pareigų. Būsi mūsų vadovu sausumoje, kaip buvai mūsų kapitonu laive. Visi mes tavimi pasitikime. Sakyk, ką toliau daryti.

Misis Veldon, senoji Nana, Tomas ir jo draugai įsmeigė į jaunuolį akis. Net ir Negoras keistai ir įsakmiai žiūrėjo į jį. Turbūt Diko Sendo atsakymas jį labai domino.

Dikas Sendas valandėlę galvojo. Paskui tarė:

— Misis Veldon, visų pirma mums reikia išsiaiškinti, kur mes. Man rodos, mūsų laivas sudužo tame Amerikos pajūrio ruože, kuris sudaro Peru pakrantę. Iki šitos platumos jį, matyt, nunešė vėjai ir jūros srovės. Bet ar čia kuri nors pietinė Peru provincija — mažiausiai apgyvendinta jos dalis, kuri ribojasi su pampomis? Gali būti. Esu netgi linkęs manyti, kad tikrai taip yra: sprendžiu iš šito visiškai tuščio ir, regis, mažai žmonių lankomo kranto. Tokiu atveju mes galbūt atsidūrėme tolokai nuo artimiausios gyvenamos vietovės. Žinoma, būtų apmaudu.

— Tai ką daryti? — vėl paklausė misis Veldon.

— Mano nuomonė tokia, — atsakė Dikas Sendas, — pasilikime šioje saugioje vietoje, kol išsiaiškinsime, kur esame. Rytoj, pailsėję, du mūsiškiai galės išeiti pasižvalgyti. Jie bandys, per daug nenutoldami, susirasti čiabuvių, viską išsiklausinės, paskui grįš į olą. Negali būti, kad dešimt ar dvylika mylių aplinkui neatsirastų žmonių.

— Mums reikės skirtis? — sušuko misis Veldon.

— Man rodos, tai būtina, — atsakė jaunuolis. — Jei nepavyks nieko sužinoti, jei, — tiesiog neįtikėtina, — vietovė pasirodytų visiškai negyvenama, ką gi, ieškosime kokios nors kitos išeities.

— O kas eis pasižvalgyti? — truputį pagalvojusi, paklausė misis Veldon.

— Dar nuspręsime, — atsakė Dikas Sendas. — Šiaip ar taip, aš manau, kad jūs, misis Veldon, Džekas, ponas Benediktas ir Nana neprivalote išeiti iš olos. Batas, Herkulis,

Akteonas ir Ostinas liks su jumis, o Tomas ir aš eisime apsidairyti. Negoras turbūt taip pat norės geriau pasilikti čia? – pridūrė Dikas Sendas, žvilgtelėjęs į laivo virėją.

– Turbūt, – atsakė Negoras, nemėgstąs per daug žadėti.

– Mes pasiimsime Dingą, – pridūrė jaunuolis. – Jis mums pravers.

Išgirdęs savo vardą, Dingas pasirodė prie įėjimo į olą ir amtelėjo, tarsi pritardamas Diko Sendo sumanymui.

Misis Veldon susimąstė. Jos nenoras atsiskirti, kad ir trumpam, buvo tikrai pagrįstas. Apie „Piligrimo" sudužimą, galimas daiktas, jau spėjo sužinoti indėnų gentys, lankančios šią pakrantę šiaurinėje ar pietinėje jos dalyje, ir, jei pasirodytų čiabuvių, norinčių apiplėšti sudužusį laivą, ar ne geriau būtų neskaldyti jėgų ir visiems kartu stoti prieš juos?

Šią misis Veldon pastabą tikrai vertėjo apsvarstyti.

Tačiau ji neatsilaikė prieš Diko Sendo argumentus – esą, nereikia maišyti indėnų su Afrikos ir Polinezijos laukiniais, ir baiminimasis, kad jie gali užpulti, greičiausiai visai nepagrįstas. Bet leistis į kelionę, net nežinant, kokia čia Pietų Amerikos vietovė nei kaip toli artimiausia gyvenvietė, – vadinasi, veltui eikvoti jėgas. Skirtis, aišku, nepatogu, bet nepatogiau būtų aklomis žygiuoti per mišką, kuris, matyt, tęsiasi iki pat kalnų.

– Beje, – įsakmiai pakartojo Dikas Sendas, – man net mintis nekyla, kad skiriamės ilgam, priešingai, esu tikras, kad mes neužtruksime. Jei daugių daugiausia po dviejų dienų mudu su Tomu nerasime nei gyvenvietės, nei gyventojų, grįšime į olą. Bet tai atrodo per daug neįtikima: nenuėję nė dvidešimties mylių į krašto gilumą, mes tikriausiai

išsiaiškinsime geografinę jo padėtį. Pagaliau apskaičiuodamas aš galbūt suklydau, juk neturėjau priemonių astronominiams stebėjimams daryti. Nenustebčiau, jei sužinočiau, kad mes atsidūrėme aukštesnėje ar žemesnėje platumoje.

— Taip, žinoma, tu teisus, vaikeli! — nuogąstingai pasakė misis Veldon.

— O kaip atrodo mano sumanymas jums, ponas Benediktai? — paklausė Dikas Sendas.

— Man?.. — atsiliepė pusbrolis Benediktas.

— Taip, kokia jūsų nuomonė?

— Aš neturiu jokios nuomonės, — atsakė pusbrolis Benediktas. — Sutinku su viskuo, kas siūloma, ir darysiu visa, ką panorėsite. Norite čia pasilikti dieną ar dvi? Neturiu nieko prieš. Per tą laiką ištyrinėsiu pakrantę grynai entomologo požiūriu.

— Daryk, kaip išmanai, Dikai, — pasakė misis Veldon. — Mes liksime čia, o judu eikite pasižiūrėti.

— Nutarta, — ramiausiu balsu pareiškė pusbrolis Benediktas, — o aš einu susipažinti su vietiniais vabzdžiais.

— Tik per toli nenueikite, ponas Benediktai, — pasakė jaunuolis. — Labai jus prašome!

— Nesijaudink, berniuk!

— O svarbiausia — neužleiskite mūsų moskitais! — pridūrė senasis Tomas.

Entomologas persimetė brangiąją savo skardinę per petį ir, nieko nelaukdamas, išlindo iš olos.

Beveik tuo pat metu iš jos išėjo ir Negoras. Šitam žmogui atrodė visiškai paprasta visada rūpintis vien tik savimi. Pusbrolis Benediktas, susigalvojęs ištyrinėti pamiškę, ėmė kopti skardžio šlaitu aukštyn, o Negoras tuo tarpu lėtai

patraukė upelio link ir, žingsniuodamas paupiu prieš tėkmę, antrą kartą dingo iš akių.

Džekas tebemiegojo. Misis Veldon, paguldžiusi jį Nanai ant kelių, nusileido į smėlėtą paplūdimį. Dikas Sendas ir jo draugai nusekė įkandin. Reikėjo pažiūrėti, ar, jūrai atslūgus, galima bus prieiti prie „Piligrimo" korpuso: ten dar buvo likę daug daiktų, kurie galėjo būreliui praversti.

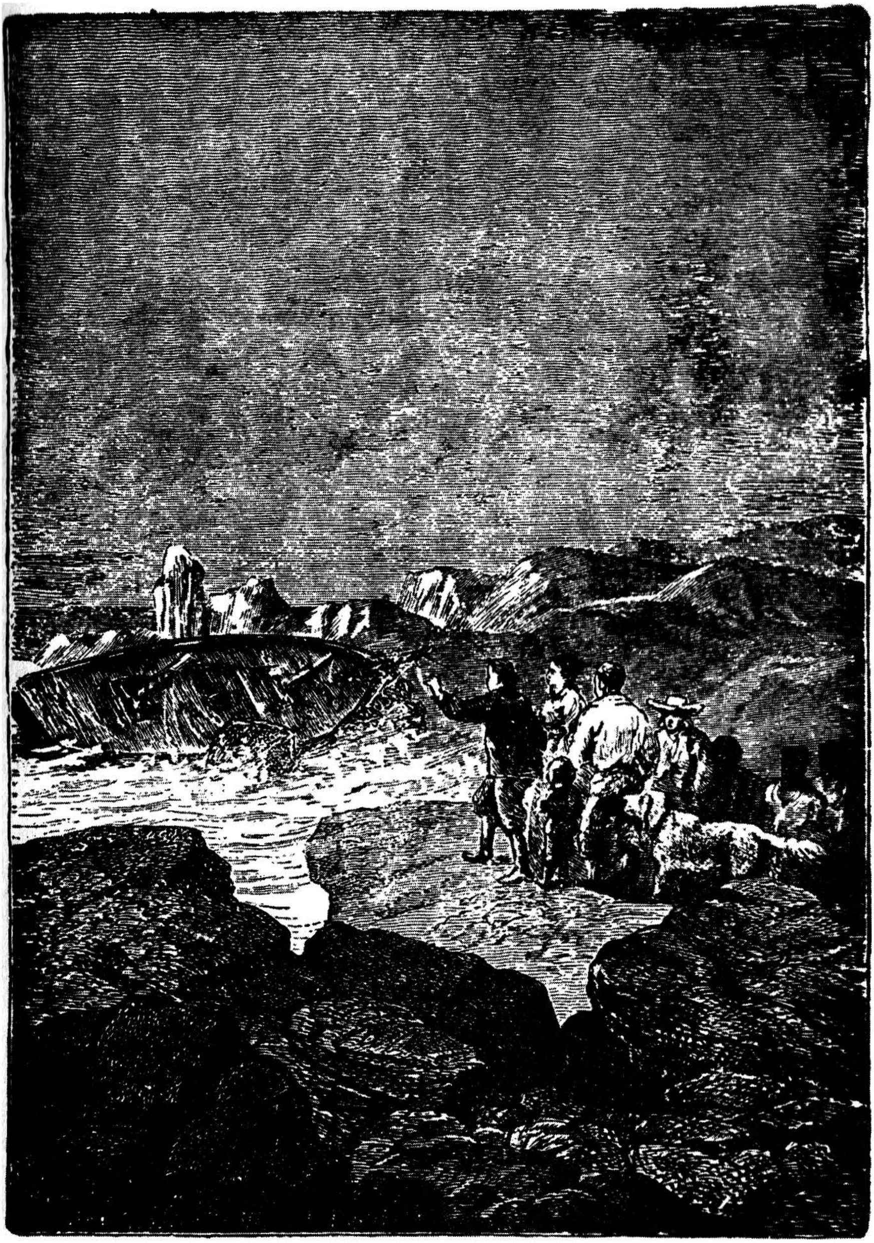
Povandeninės uolos, į kurias sudužo brigantina, dabar kyšojo iš vandens. Tarp įvairiausių nuolaužų stirksojo ir laivo griaučiai, kuriuos pakilusi jūra buvo anksčiau dalinai apsėmusi. Diką Sendą šis reiškinys labai nustebino, nes jis žinojo, kad Ramiajame vandenyne prie Amerikos pakrantės nebūna nei didelių potvynių, nei atoslūgių. Na, bet pagaliau šį reiškinį galima buvo paaiškinti stipriu vėju, pučiančiu į krantą.

Misis Veldon ir jos bendrakeleiviai, pamatę savo laivą, patyrė slogų jausmą. Tiek ilgų dienų praleista jame, tiek iškentėta! Su skausmu širdyje jie žiūrėjo dabar į tą vargšą beveik sudužusį laivą — be stiebų, be burių, pavirtusį ant šono, tarsi negyvą būtybę.

Ir vis dėlto reikėjo į tą laivą nukakti, kol jūra galutinai jo nesunaikino.

Dikas Sendas ir negrai sulipo ant denio lynais, karojusiais nuo „Piligrimo" borto, paskui be vargo įlindo į vidų. Kol Tomas, Herkulis, Batas ir Ostinas nešė iš kambuzo visa, kas galėjo praversti, — maisto produktus ir gėrimus, — jaunasis jūreivis nusileido į kajutkompaniją. Dėkui Dievui, vanduo į šią laivo dalį nebuvo įsiveržęs — paskuigalis, laivui užsėdus ant seklumos, liko kyšoti iš vandens.

Čia Dikas Sendas rado keturis tinkamus vartoti šautuvus — puikius remingtonus, padarytus Purdei ir K° ga-

Povandeninės uolos dabar kyšojo iš vandens. Tarp įvairiausių nuolaužų stirksojo ir laivo griaučiai.

myklos, taip pat apie šimtą šovinių, rūpestingai sudėtų į šovinines. Mažasis būrelis dabar bus gerai apginkluotas ir galės priešintis indėnams, jei šie netikėtai jį kelyje užpuls.

Jaunuolis pasiėmė ir kišeninį žibintą; bet laivo žemėlapiai, laikomi kubrike, laivo priekyje, pasirodė esą vandens apgadinti ir naudojimui nebetiko.

„Piligrimo" arsenale buvo keletas didžiulių peilių, kuriais mėsinėjami banginiai. Dikas Sendas išsirinko šešetą — peiliai turėjo papildyti jo bendrakeleivių ginkluotę. Jis išsinešė ir nekaltą vaikišką šautuvėlį, mažojo Džeko nuosavybę.

Kiti daiktai, buvę laive, arba žuvo, arba nukentėjo nuo vandens. Be to, nevertėjo labai apsikrauti per tas kelias žygio dienas. Maisto produktų, ginklų, šaudmenų jie turėjo daugiau negu reikia. Tačiau Dikas Sendas, kaip buvo patarusi misis Veldon, pasiėmė visus pinigus, kuriuos rado laive, — apie penkis šimtus dolerių.

Iš tiesų mažai! Misis Veldon vežėsi daug didesnę sumą, bet jos niekur nebuvo.

Kas gi, jei ne Negoras, užbėgęs už akių, galėjo apžiūrėti laivą ir pasisavinti kapitono Hulio ir misis Veldon pinigų atsargas? Įtarti ką nors kitą, ne jį, aišku, nebuvo galima. Vis dėlto Dikas Sendas akimirką sudvejojo. Jis žinojo ir nujautė tik viena — kad visko galima laukti iš šito užsidariusio žmogaus, kuris įstengia šypsotis, žiūrėdamas į kito žmogaus nelaimę! Taip, Negoras — piktas žmogus, bet ar reikia iš to daryti išvadą, kad jis piktadaris? Diko Sendo būdui netiko tokie toli siekiantys sprendimai! Tačiau ar gali įtarimas kristi ant kurio kito? Ne! Tie šaunuoliai negrai nė valandėlei nebuvo iš olos išėję, o Negoras ilgai bastėsi pakrantėje. Kaltas galėjo būti tik jis! Dikas Sendas nu-

Pusbrolis Benediktas buvo įtūžęs. Miške jis nerado nė vieno naujo vabzdžio, nė vieno, verto užimti vietą jo kolekcijoje!

sprendė, kai tik Negoras grįš, jį apklausinėti, o prireikus ir iškrėsti. Jis turi iki galo išsiaiškinti.

Saulė jau leidosi. Tuo metų laiku ji dar nebuvo persiritusi per pusiaują ir nenešė šilumos bei šviesos šiauriniam pusrutuliui, bet toji diena jau artėjo. Todėl jos spinduliai krito beveik statmenai į tą liniją, kur jūra susilieja su dangumi. Prieblanda truko labai neilgai, sutemo staiga, ir tai patvirtino Diko Sendo spėjimą, kad jie sudužo pajūrio ruože, esančiame tarp Ožio Rago atogrąžos ir pusiaujo.

Misis Veldon, Dikas Sendas ir negrai grįžo į olą, kur jie rengėsi atsigulti ir pailsėti keletą valandų.

— Naktis vėl bus audringa, — pasakė Tomas, rodydamas į horizontą, užgultą tirštų debesų.

— Taip, — atsiliepė Dikas Sendas, — pūs smarkus vėjas. Bet mums dabar vis tiek! Mūsų vargšas laivas žuvo, ir audra mums nebebaisi!

— Tebūnie Dievo valia! — pasakė misis Veldon.

Buvo nutarta, kad naktį, kuri žadėjo būti labai tamsi, negrai iš eilės budės prie olos angos. Be to, galima buvo pasikliauti ir Dingo budrumu.

Tada jie apsižiūrėjo, kad dar negrįžęs pusbrolis Benediktas.

Herkulis šūktelėjo kiek išnešė galingi jo plaučiai, ir entomologas beveik tuoj pat ėmė strimagalviais leistis skardžio šlaitu.

Pusbrolis Benediktas buvo tikrąja žodžio prasme įtūžęs. Miške jis nerado nė vieno naujo vabzdžio, nė vieno, verto užimti vietą jo kolekcijoje! Skorpionų, skolopendrų ir kitų šimtakojų — kiek širdis geidžia, ir net daugiau, negu geidžia! O mes žinome, kad pusbrolis Benediktas su šimtakojais reikalų neturėjo.

— Ar vertėjo, — pridūrė jis, — nukeliauti penkis ar šešis tūkstančius mylių, galynėtis su audra, sudužti ir neužtikti nė vieno iš tų Amerikos šešiakojų, kurie daro garbę bet kuriam entomologijos muziejui! Ne! Tikrai nevertėjo!

Pusbrolio Benedikto išvada buvo tokia — tuoj pat iškeliauti. Jis nė valandėlės nepasiliksiąs šitoje bjaurioje pakrantėje!

Misis Veldon numaldė savo didelį vaiką. Įtikino jį, kad rytojaus dieną būsiąs laimingesnis; paskui visi suėjo į olą, kur ketino pamiegoti iki saulėtekio. Staiga Tomas pastebėjo, kad dar negrįžęs Negoras, nors jau buvo visai sutemę.

— Kur jis gali būti? — paklausė misis Veldon.

— Kas mums darbo! — atsakė Batas,

— Priešingai, — tarė misis Veldon. — Man geriau patiktų, kad tas žmogus būtų šalia mūsų!

— Žinoma, misis Veldon, — atsiliepė Dikas Sendas, — bet jeigu jis atsiskyrė nuo mūsų savo noru, neįsivaizduoju, kaip galėtume priversti jį grįžti! Kas žino, gal jis turi priežasčių visai nuo mūsų pabėgti!

Ir, pasivedėjęs misis Veldon į šalį, Dikas Sendas pasisakė jai, kad įtariąs Negorą. Jis nenustebo pamatęs, kad ir jai kilę tokie pat įtarimai. Jie nesutiko tik vienu klausimu.

— Jei Negoras sugrįš, — tarė misis Veldon, — bus aišku, kad pavogtus pinigus jis paslėpė saugioje vietoje. Mano nuomone, geriausia, kad mes, negalėdami įrodyti jo kaltės, apie savo įtarimus neprasitartume. Tegul jis mano, jog nieko nežinome.

Misis Veldon buvo teisi, ir Dikas Sendas su jos nuomone sutiko.

Tuo tarpu kiti šaukė Negorą... Tas neatsiliepė: arba jis buvo jau toli ir negirdėjo, arba nenorėjo grįžti.

Negrai nė kiek nesigailėjo, kad atsikratė portugalo, bet, kaip ką tik pasakė misis Veldon, Negoras galbūt buvo dar baisesnis iš tolo, negu iš arti! Be to, kaip paaiškinti tai, kad jis vienų vienas išdrįso leistis į tas nepažįstamas vietas? O gal jis paklydo ir veltui ieško šioje tamsoje kelio į olą?

Misis Veldon ir Dikas Sendas nežinojo, ką ir begalvoti. Šiaip ar taip, jie negalėjo per Negorą atsisakyti jiems visiems taip reikalingo poilsio.

Tą akimirką garsiai sulojo šuo, bėgiojąs po paplūdimį.

— Ko loja Dingas? — paklausė misis Veldon.

— Reikia būtinai sužinoti, — atsakė Dikas Sendas. — Gal grįžta Negoras?

Herkulis, Batas, Ostinas ir Dikas Sendas tuoj pat nuskubėjo prie upelio.

Bet pakrantėje jie nieko nepastebėjo ir neišgirdo. Dingas nebelojo.

Dikas Sendas ir negrai grįžo į olą. Nukentėjusieji kiek įmanydami geriau įsitaisė gultą. Negrai pasiskirstė budėjimą.

Bet misis Veldon buvo susirūpinusi ir negalėjo užmigti. Jai kažkodėl rodėsi, kad ši taip karštai išsvajota žemė nepateisina vilčių, kurias ji į ją dėjo: neatnešė nei saugumo jos artimiesiems, nei ramybės jai pačiai.

Penkioliktas skyrius

HARIS

Kitą dieną, balandžio 7-ąją, Ostinas, budįs priešaušriu, pamatė, kaip Dingas lodamas nubėgo upelio link. Beveik

tuo pat metu iš olos išėjo misis Veldon, Dikas Sendas ir negrai.

Iš tikrųjų kažkas atsitiko.

— Dingas užuodė žmogų arba gyvulį, — pasakė jaunasis jūreivis.

— Šiaip ar taip, ne Negorą, — tarė Tomas, — nes plėšyte plėšytųsi.

— Jei čia ne Negoras, tai kurgi jis? — paklausė misis Veldon, mesdama į Diką Sendą žvilgsnį, kurį tik jis suprato. — Jei čia ne jis, tai kas gi?

— Tuojau sužinosime, misis Veldon, — atsakė jaunasis jūreivis.

Paskui, kreipdamasis į Batą, Ostiną ir Herkulį, tarė:

— Pasiimkite ginklus, draugužiai, ir eime!

Pasekę Diko Sendo pavyzdžiu, negrai pasiėmė po šautuvą ir peilį. Įleido į spynas po šovinį, ir, taip apsiginklavę, visi keturi patraukė į pakrantę.

Misis Veldon, Tomas ir Akteonas liko prie įėjimo į olą, kurioje tebemiegojo mažasis Džekas ir Nana.

Tekėjo saulė. Aukštų kalnų rytuose užstoti jos spinduliai skardžio nesiekė, bet vakaruose, nutvieksta pirmųjų saulės gaisų, jau žėrėjo jūra. Dikas Sendas ir jo palydovai žengė smėlėtu krantu link upelio žiočių.

Ten, tarsi kažką tykodamas, tebelojo Dingas. Buvo aišku, kad jis mato arba užuodžia kokį vietinį gyventoją.

Ir išties šįkart šuo pyko ne ant Negoro, buvusio savo priešo laive. Iš už skardžio pasirodė žmogus. Draugiškais mostais ramindamas Dingą, jis atsargiai žengė krantu. Jam, žinoma, nesinorėjo susidurti su įpykusiu šunimi.

— Tai ne Negoras! — tarė Herkulis...

— Nieko nepraradsime, jį išmainę! — atsiliepė Batas.

— Be abejo, ne, — pasakė jaunasis jūreivis. — Matyt, koks nors vietinis gyventojas; jo dėka išvengsime nemalonaus išsiskyrimo. Pagaliau paaiškės, kur mes iš tikrųjų esame!

Ir visi keturi, užsimetę ant pečių šautuvus, nuskubėjo link nepažįstamojo.

Šisai, pamatęs juos besiartinant, iš pradžių labai nustebo. Tikriausiai nemanė, kad pamatys svetimus žmones šiame pajūryje. Neabejotina taip pat, kad dar nebuvo aptikęs „Piligrimo" nuolaužų — antraip jam būtų buvę aišku, iš kur tie žmonės. Tiesą sakant, per naktį bangų mūša baigė ardyti laivo korpusą, ir jūroje plūduriavo tik skeveldros.

Iš pradžių nepažįstamasis, pamatęs, kad tie keturi vyrai ginkluoti, žingtelėjo atgal. Staiga jis nusiėmė ir pakėlė prie peties šautuvą, kurį nešėsi persimetęs per petį. Jo nepasitikėjimas buvo suprantamas.

Dikas Sendas sveikindamasis pamojavo ranka; nepažįstamasis, matyt, suprato šį mostą, nes, kiek pasvyravęs, priėjo arčiau.

Dabar Dikas Sendas galėjo jį gerai apžiūrėti.

Tai buvo tvirtas vyras, daugių daugiausia keturiasdešimties metų, gyvo žvilgsnio, žilstelėjusiais plaukais ir barzda, įdegęs kaip klajoklis, kuris nuolat bastosi gryname ore, po miškus ar laukus. Jis vilkėjo raugintos odos palaidinę, galvą jam dengė plačiakraštė skrybėlė, odinės pušnys siekė kelius, prie aukštų kulnų skambėjo dideli pentinai.

Dikas iškart suprato, — iš tikrųjų taip ir buvo, — kad prieš juos ne indėnas, vietinis pampų gyventojas, o vienas tų dažnai įtartinų svetimšalių, nuotykių ieškotojų, kurių gausu šiuose tolimuose kraštuose. Sprendžiant iš atlašios jo laikysenos, iš kelių rusvų barzdaplaukių, net atrodė, kad

nepažįstamasis greičiausiai anglosaksų kilmės. Šiaip ar taip, jis nebuvo nei indėnas, nei ispanas.

Ir tai išties pasitvirtino, kai į Diko Sendo angliškai pasakytą „sveiki atvykę!" jis atsakė ta pat kalba be jokio akcento.

— Sveiki atvykę ir jūs, jaunasis drauge, — tarė nepažįstamasis, priėjęs prie jaunojo jūreivio ir paspaudęs ranką. Negrams jis tik mostelėjo, netardamas nė žodžio. — Jūs anglas? — paklausė jis jaunąjį jūreivį.

— Amerikietis, — atsakė Dikas Sendas.

— Pietietis?

— Šiaurietis.

Atsakymas, rodės, buvo malonus nepažistamajam, kuris stipriau pakratė jaunojo jūreivio ranką, šįsyk tikrai amerikietiškai.

— Ar galiu sužinoti, jaunasis drauge, — paklausė jis, — kaip atsidūrėte šiame krante?

Bet jaunasis jūreivis nespėjo atsakyti į jo klausimą, nes nepažįstamasis nusiėmė skrybėlę ir nusilenkė.

Atėjusi į pajūrį, prieš jį sustojo misis Veldon.

Ji ir atsakė į jo klausimą.

— Pone, — tarė ji, — mes iš laivo, kuris vakar sudužo į šiuos rifus!

Nepažįstamojo veide šmėstelėjo gailestis. Jis ėmė dairytis į krantą išmesto laivo.

— Iš mūsų laivo nieko neliko! — pridūrė jaunuolis. — Per naktį jį galutinai sutrupino bangų mūša.

— Pirmiausia, — kalbėjo misis Veldon, — norime jus paklausti, kur mes esame.

— Pietų Amerikos pajūryje, — atsakė nepažįstamasis, kurį šis klausimas, rodės, nustebino. — Ar jūs tuo abejojote?

— Taip, pone, nes audra galėjo mus nunešti į šalį nuo mūsų kelio, kurio aš nepajėgiau tiksliai nustatyti, — atsakė Dikas Sendas. — Bet prašau pasakyti, kur mes iš tiesų esame. Turbūt Peru pakrantėje?

— Ne, ne, jaunasis drauge! Truputį daugiau į pietus! Jūs sudužote prie Bolivijos krantų.

— Ak! — šūktelėjo Dikas Sendas.

— Ir net pietinėje Bolivijos dalyje, prie Čilės.

— O kaip vadinasi tas iškyšulys? — pasiteiravo Dikas Sendas, rodydamas į šiaurę.

— Negalėčiau pasakyti, — atsakė nepažįstamasis. — Aš pusėtinai pažįstu šalies vidų, nes dažnai ten lankausi, bet į šią pakrantę pakliuvau pirmąsyk.

Dikas Sendas susimąstė. Nustebti labai nenustebo, nes, apskaičiuodamas sroves, galėjo apsirikti ir net tikriausiai apsiriko; bet klaida nebuvo didelė. Iš tiesų, pastebėjęs Velykų salą, jis manė esąs tarp dvidešimt septintos ir trisdešimtos paralelės, o šit jie sudužo prie dvidešimt penktos. Labai galėjo būti, kad per tokią ilgą kelionę „Piligrimas" palyginti nežymiai nukrypo nuo šio tarpo.

Be to, nepažįstamojo žodžiais abejoti nebuvo pagrindo. O kadangi čia žemutinės Bolivijos krantas, nieko nuostabaus, kad jis toks negyvenamas.

— Pone, — tarė Dikas Sendas, — iš jūsų atsakymo tenka daryti išvadą, kad mes toli nuo Limos.

— O, Lima toli... tenai, šiaurėje!

Misis Veldon, labai atsargi, dingus Negorui, stebėjo nepažįstamąjį nepaprastai atidžiai, bet nei jo elgsenoje, nei kalboje neįžvelgė nieko įtartino.

— Pone, — tarė ji, — mano klausimas tikriausiai nebus nekuklus... Jūs turbūt ne Peru gyventojas?

— Aš amerikietis, kaip ir jūs, misis... — pasakė nepažįstamasis, laukdamas, kad amerikietė pasisakytų pavardę.

— Misis Veldon, — atsiliepė ši.

— Aš vadinuosi Haris, esu gimęs Pietų Karolinoje. Bet praėjo jau dvidešimt metų, kai išvykau iš gimtinės į Bolivijos pampas. Malonu vėl pamatyti tautiečius.

— Jūs gyvenate šioje šalies dalyje, ponas Hari? — paklausė misis Veldon.

— Ne, misis Veldon, — atsakė Haris, — aš gyvenu pietuose, prie Čilės sienos. Bet dabar keliauju į šiaurės rytus, į Atakamą.

— Tai mes šios dykumos pakraštyje? — paklausė Dikas Sendas.

— Gryna teisybė, jaunasis drauge. Ši dykuma driekiasi už tų kalnų, kurie užstoja horizontą.

— Atakamos dykuma? — pakartojo Dikas Sendas.

— Taip, — atsakė Haris. — Didžiulėje Pietų Amerikoje ši dykuma — lyg atskira šalis; ji skiriasi nuo jos daugeliu atžvilgių. Tai pati įdomiausia ir mažiausiai ištirta šio kontinento dalis.

— Ir jūs keliaujate vienas? — paklausė misis Veldon.

— O, ne pirmą kartą! — atsakė amerikietis. — Du šimtai mylių nuo čia yra didelė ferma, San Feličės asjenda. Ji priklauso vienam iš mano brolių. Pas jį aš ir vykstu prekybiniais reikalais. Jeigu panorėsite keliauti su manim, būsite nuoširdžiai priimti. Iš ten lengvai pasieksite Atakamos miestą. Mano brolis mielai jums parūpins susisiekimo priemones.

Šis nuoširdus pasiūlymas bylojo amerikiečio naudai. Jis tuoj pat vėl kreipėsi į misis Veldon.

— Šie negrai — jūsų vergai?

Ir parodė į Tomą ir jo draugus.

— Jungtinėse Valstijose nebėra vergų, — gyvai atsakė misis Veldon. — Šiaurė jau seniai panaikino vergiją, o Pietūs turėjo pasekti Šiaurės pavyzdžiu.

— A, tiesa, — pasakė Haris. — Aš ir pamiršau, kad 1862 metų karas išsprendė šį rimtą klausimą. Atsiprašau, vaikinai, — pridūrė jis truputį ironiškai, kaip kalbasi su negrais Pietų amerikiečiai. — Bet, matydamas, kad šie džentelmenai jums tarnauja, pamaniau...

— Jie anaiptol netarnauja ir niekada man netarnavo, pone, — rimtai atsakė misis Veldon.

— Mums būtų garbė jums tarnauti, misis Veldon, — tarė senasis Tomas. — Bet težino ponas Haris, jog mes niekam nepriklausom. Tiesa, aš buvau vergas. Mane pardavė Afrikoje, kai man tebuvo šešeri metai. Bet štai mano sūnus Batas gimė, kai jo tėvas jau buvo atleistas iš vergijos. O visi mano draugai — laisvų tėvų vaikai.

— Sveikinu, sveikinu! — pasakė Haris, kaip pasirodė misis Veldon, truputį pašaipiai. — Beje, Bolivijoje nėra vergų. Taigi jums nėra ko bijoti. Galite keliauti taip laisvai, kaip Naujosios Anglijos valstijose.

Tą akimirką, lydimas Nanos, iš olos išėjo mažasis Džekas, trindamasis akis. Pastebėjęs motiną, pribėgo prie jos, Misis Veldon meiliai ji pabučiavo.

— Žavus berniukas! — tarė amerikietis, eidamas prie Džeko.

— Tai mano sūnus, — pasakė misis Veldon.

— O, misis Veldon, jūs turėjote dvigubai išgyventi. Juk jūsų vaikas tiek iškentėjo! — Dėkui Dievui, jis gyvas ir sveikas, kaip ir mes, ponas Hari, — atsakė misis Veldon.

— Ar galiu pabučiuoti šiuos dailius skruostelius? — paklausė Haris.

– Žavus berniukas! – tarė amerikietis, eidamas prie Džeko.

— Prašau, — atsakė misis Veldon. Bet „ponas Haris", rodės, nelabai patiko mažajam Džekui, nes jis dar stipriau prisiglaudė prie motinos.

— Šit kaip! — tarė Haris. — Nenori, kad tave pabučiuočiau! Bijai manęs, bambliuk?

— Atleiskite jam, pone, — skubiai įsiterpė misis Veldon. — Jis iš drovumo.

— Na gerai, vėliau mudu artimiau susipažinsime! — pasakė Haris. — Asjendoj jis pasijodinės gražučiu poniu, kuris papasakos apie mane daug gero!

Bet ir „gražučiu poniu" nepavyko palenkti Džeko, kaip nerado atgarsio ir pasiūlymas pabučiuoti Harį...

Misis Veldon sutrikusi greitai nukreipė kalbą kitur. Nevertėjo įžeisti žmogaus, kuris taip maloniai pasisiūlė padėti.

Tuo tarpu Dikas Sendas svarstė, vykti ar ne į San Feličės asjendą. Kvietimas buvo gautas pačiu laiku. Tai daugiau negu dviejų šimtų mylių žygis miškais ir lygumom, kaip sakė Haris, — be abejo, labai varginanti kelionė, nes apie jokias susisiekimo priemones čia ir kalbos negalėjo būti.

Jaunasis jūreivis pareiškė savo pastabas šiuo klausimu ir dabar laukė, ką atsakys amerikietis.

— Iš tikrųjų kelionė ilgoka, — atsakė Haris, — bet keletas šimtų žingsnių nuo kranto stovi mano arklys. Aš mielai perleisiu jį misis Veldon ir jos sūnui. O mums keliauti pėsčiomis nebus nei sunku, nei itin varginga. Be to, kalbėdamas apie du šimtus mylių, turėjau galvoje kelią upės krantu, — juo aš ir keliavau. Bet jei patrauksime tiesiai per mišką, mūsų kelias sutrumpės mažiausiai aštuoniom dešimtim mylių. Taigi, sukorę po dešimt mylių per dieną, mes, manding, be ypatingo vargo pasieksime asjendą.

Misis Veldon padėkojo amerikiečiui.

— Geriausia jūsų padėka — mano pasiūlymo priėmimas, — atsakė Haris. — Tiesa, aš niekad nesu ėjęs per šią girią, bet, manau, nesunkiai rasiu kelią: esu įpratęs bastytis po pampas. Tačiau yra vienas rimtesnis klausimas — maistas. Teturiu jo lygiai tiek, kiek man reikės, kol nusigausiu iki San Feličės asjendos...

— Ponas Hari, — pasakė misis Veldon, — laimė, maisto mes turime daugiau negu pakankamai! Mielai juo su jumis pasidalinsime.

— Man rodos, misis Veldon, kad viskas puikiai tvarkosi. Belieka iškeliauti.

Haris buvo besukąs link kranto atsivesti arklio iš ten, kur buvo palikęs, bet Dikas Sendas jį sustabdė, užduodamas dar vieną klausimą.

Jaunajam jūreiviui nelabai magėjo palikti pajūrį ir per šią begalinę girią skverbtis į šalies gilumą. Dikas Sendas buvo tikras jūrininkas, ir jam būtų buvę labiau prie širdies eiti pajūriu.

— Ponas Hari, — tarė jis, — kodėl gi mums neiti pajūriu, užuot keliavus tą šimtą dvidešimt mylių Atakamos dykuma? Atstumas lieka atstumu. Ar ne geriau pasiekti artimiausią miestą vis tiek kur — šiaurėje arba pietuose?

— Bet, jaunasis drauge, — atsakė Haris, kiek suraukęs antakius, — man rodos, iki artimiausio miesto, šiuo krantu einant, bus trys ar keturi šimtai mylių; be to, šitą pajūrį aš menkai tepažįstu.

— Į šiaurę — taip, — pasakė Dikas Sendas. — O į pietus?..

— Į pietus, — atsakė amerikietis, — reikėtų nusileisti iki Čilės. Vadinasi, kelionė būtų tokia pat ilga. Be to, jūsų

vietoje nemėginčiau artintis prie Argentinos respublikos pampų. Aš pats, labai gaila, jūsų lydėti ten negaliu.

— Vadinasi, laivai iš Čilės į Peru palei šį krantą neplaukia? — savo ruožtu pasiteiravo misis Veldon.

— Ne, — atsakė Haris, — jų kelias eina daugiau atvira jūra. Jūs turbūt nesusitikote nė vieno laivo.

— Iš tikrųjų, — pasakė misis Veldon. — Na ką gi, Dikai, ar turi dar kokių klausimų ponui Hariui?

— Vienintelį, misis Veldon, — atsakė jaunasis jūrininkas, kuris nelabai norėjo nusileisti. — Norėčiau paklausti poną Harį, kokiame uoste, jo nuomone, mes galėtume rasti laivą, kuris mus parvežtų į San Franciską.

— Garbės žodis, jaunasis drauge, nelabai galėčiau pasakyti, — tarė amerikietis. — Žinau tik viena — San Feličės asjendoje mes jums parūpinsime priemones ir nugabensime jus į Atakamos miestą, o iš ten...

— Ponas Hari, — įsiterpė misis Veldon, — nemanykite, kad Dikas Sendas dvejoja — ar priimu jūsų pasiūlymą, ar ne.

— Ne, ne, misis Veldon, žinoma, aš nedvejoju, — atsakė jaunasis jūreivis. — Bet vis dėlto gailiuosi, kad „Piligrimas" nesudužo keletu laipsnių daugiau į šiaurę ar į pietus! Būtume atsidūrę arti kokio nors uosto, iš kur lengviau grįžti į tėvynę, ir nereikėtų varginti pono Hario.

— Drąsiai išnaudokite mane, misis Veldon, — pasakė Haris. — Kartoju, taip retai pasitaiko susitikti tautiečius. Aš iš tikrųjų su didžiausiu malonumu jums pasitarnausiu.

— Priimame jūsų pasiūlymą, ponas Hari, — atsakė misis Veldon. — Tačiau palikti jus be arklio vis dėlto nenorėčiau. Aš gera ėjikė...

— O aš — dar geresnis, — pasakė Haris nusilenkda-

mas. – Esu pripratęs prie ilgų kelionių per pampas, ir, jei mūsų vilkstinė kelionėje užtruks, tai ne dėl mano kaltės. Ne, misis Veldon, jūs ir mažasis Džekas josite arkliu. Be to, kelyje mes galbūt susitiksime kuriuos nors asjendos tarnus. Jeigu jie bus raiti, mielai užleis mums savo arklius.

Dikas Sendas aiškiai matė, kad, vėl prieštaraudamas, jis suerzins misis Veldon.

– Ponas Hari, – paklausė jis, – o kada mes išžygiuosime?

– Šiandien pat, jaunasis drauge, – atsakė Haris. – Lietingas sezonas prasideda balandžio mėnesį, ir iki to laiko reikia žūtbūt pasiekti San Feličės asjendą. Vienu žodžiu, kelias per girią trumpiausias ir turbūt saugiausias. Klajokliai indėnai į miškus braunasi rečiau, jie linkę plėšikauti pajūryje.

– Tomai, ir jūs, bičiuliai, – tarė Dikas, atsigręždamas į negrus, – mums telieka pasiruošti kelionei. Atrinkime maistą, kurį būtų lengviausia nešti, supakuokime į ryšulius. Kiekvienas paims savo dalį.

– Ponas Dikai, – pasakė Herkulis, – jei norite, aš vienas nešiu visą krovinį!

– Ne, mano šaunusis Herkuli! – atsakė jaunasis jūrininkas. – Naštą geriau pasidalinti.

– Jūs stipruolis, – įsiterpė Haris, nužvelgdamas negrą taip, lyg būtų ruošęsis jį pirkti. – Už jus brangiai būtų mokėję Afrikos rinkose!

– Savo vertę aš žinau, – nusijuokė Herkulis. – Pirkėjai tegul padus pasipusto, jei nori mane sugauti!

Viskas buvo aptarta. Norėdami greičiau išžygiuoti, visi kibo į darbą. Beje, maistu tereikėjo apsirūpinti kelionei nuo pajūrio iki asjendos, tai yra maždaug dešimčiai dienų.

— Bet prieš išvykdami, ponas Hari, — tarė misis Veldon, — prieš pasinaudodami jūsų svetingumu, norėtume jus pavaišinti. Kviečiam iš visos širdies!

— Mielai sutinku, misis Veldon! — linksmai atsakė Haris.

— Pusryčiai bus po kelių minučių.

— Puiku, misis Veldon. Aš per tą laiką atsivesiu čia arklį. Jis jau bus papusryčiavęs.

— Gal jus palydėti, pone? — paklausė Dikas Sendas amerikietį.

— Kaip norite, jaunasis drauge, — atsakė Haris. — Eime! Parodysiu jums šitos upės žemupį.

Ir jiedu nuėjo.

Tuo metu Herkulis buvo pasiųstas ieškoti entomologo. Pusbroliui Benediktui, Dievaži, labai rūpėjo. kas dedasi aplink jį! Jis bastėsi po skardžio viršūnę, ieškodamas to „nesurandamo" vabzdžio, kurio, tarp kitko, ir nerado.

Herkulis jį tempte partempė. Misis Veldon jam pranešė, kad nutarta išvykti į šalies gilumą ir kad žygiuoti teks dešimtį dienų.

Pusbrolis Benediktas atsakė, kad jis pasiruošęs. Jis keliausiąs nors ir skersai visą Ameriką, jei tik galėsiąs kelyje „kolekcionuoti".

Po to misis Veldon, Nanos padedama, paruošė sočius pusryčius. Mat prieš kelionę reikėjo pasistiprinti.

Tuo metu Haris su Diku apsuko skardį. Jie paėjėjo krantu kokius tris šimtus žingsnių. Prie medžio pririštas arklys pasveikino šeimininką žvengimu.

Tai buvo tvirtas Dikui Sendui nepažįstamos veislės žirgas. Tačiau jis turėjo visus arabų veislės arklio požymius: ilgą kaklą, siauras strėnas, ilgoką sturplį, glotnius pečius, beveik kumpą snukį.

— Matote, jaunasis drauge, — tarė Haris, — arklys tvirtas. Kelyje jis tikrai mūsų neapvils.

Haris atrišo arklį, paėmė jį už pavadžio ir patraukė krantu atgal. Dikas Sendas sekė įkandin jo. Jis paskubomis metė akį į upę ir girią, užgožusią jos abu krantus. Bet nieko įtartino nepastebėjo.

Vis dėlto, prisivijęs amerikietį, staiga uždavė jam netikėtą klausimą.

— Ponas Hari, — paklausė jis, — ar nesutikote šiąnakt portugalo, vardu Negoras?

— Negoras? — pakartojo Haris, kaip žmogus, kuris nesupranta, kas jam norima pasakyti. — Kas per vienas tasai Negoras?

— Laivo virėjas, — atsakė Dikas Sendas. — Jis dingo.

— Gal nuskendo?.. — tarė Haris.

— Ne, ne! — atsakė Dikas Sendas. — Dar vakar vakare buvo su mumis; bet naktį atsiskyrė ir turbūt nukeliavo šios upės krantu aukštyn. Todėl aš ir klausiu, ar jūs, atvykęs iš šitos pusės, jo nesutikote.

— Nieko nesutikau, — pasakė amerikietis. — Jei jūsų virėjas išdrįso vienas leistis į girią, jis gali pasiklysti. Gal kartais pavysime jį kelyje?

— Taip... galbūt! — atsakė Dikas Sendas. Kai jiedu įėjo į olą, pusryčiai buvo paruošti. Kaip ir vakardienos vakarienę, juos sudarė konservai ir džiūvėsiai. Haris šveitė kaip žmogus, kurį gamta apdovanojo geru apetitu.

— Matau, — tarė jis, — kad kelyje badu nemirsime! To nepasakyčiau apie tą vargšą portugalą, kurį minėjo mūsų jaunasis draugas.

— A! — tarė misis Veldon. — Dikas Sendas jums pasakė, kad Negoras dingo?

— Taip, misis Veldon, — atsiliepė jaunasis jūrininkas. — Norėjau sužinoti, ar ponas Haris kartais jo nesutiko.

— Ne, — atsakė Haris. — Palikime tad tą pabėgėlį ramybėje ir ruoškimės kelionėn. — Laukiame jūsų įsakymo, misis Veldon!

Kiekvienas pasiėmė jam skirtą ryšulį. Misis Veldon, Herkulio padedama, užsėdo ant arklio. Nedėkingasis Džekas su savo šautuvu per petį apsižergė arklį nė negalvodamas padėkoti tam, kuris perleido jam šį puikų žirgą.

Atsisėdęs priešais motiną, Džekas pareiškė, kad jis puikiai mokėsiąs valdyti „to pono arklį".

Jam buvo duota laikyti už pavadžio, ir jis neabejojo esąs tikrasis vilkstinės vadovas.

Šešioliktas skyrius

KELYJE

Būreliui nuėjus tris šimtus žingsnių paupiu, Dikas Sendas ne be tam tikro būgštavimo, — nors, atrodė, nebuvo pagrindo bijoti, — įžengė į tankią girią, kurios klaidžiais takeliais jam ir jo draugams reikės keliauti dešimt dienų.

Priešingai, misis Veldon, moteris ir motina, kuri dėl pavojų turėjo dvigubai nuogąstauti, buvo visiškai rami.

Ją drąsino du labai rimti motyvai: pirma, nei indėnai, nei žvėrys šiame pampų rajone nėra ypatingai baisūs; antra, su tokiu patikimu vadovu, koks atrodė Haris, pasiklysti neįmanoma.

Štai žygio tvarka, kurios turėjo būti kiek galima laikomasi kelionėje: būrelio priešakyje žengė Dikas Sendas ir Haris,

abu ginkluoti — vienas savo ilgu šautuvu, kitas remingtonu. Jiems iš paskos ėjo Batas ir Ostinas, taip pat ginkluoti — šautuvais ir peiliais. Paskui juos ant arklio jojo misis Veldon ir mažasis Džekas, įkandin sekė Nana ir Tomas.

Eisenos gale — Akteonas, ginkluotas ketvirtu remingtonu, ir Herkulis su kirviu už diržo.

Dingas, kaip pastebėjo Dikas Sendas, neramiai zujo aplinkui, tarsi ieškodamas pėdsakų. Po „Piligrimo" sudužimo patekęs į šį krantą, jis akivaizdžiai pasikeitė. Buvo neramus ir beveik visą laiką urzgė, greičiau gailiai, negu piktai. Šis keistas šuns elgesys atkreipė visų dėmesį, bet niekas neįstengė jo paaiškinti.

Pusbrolio Benedikto, kaip ir Dingo, priversti žygio tvarkai paklusti buvo neįmanoma. Jis būtų jos laikęsis nebent už saito vedamas. Su skardine dėžute, pakabinta per petį, tinkleliu rankoje, su didžiule lupa, mataruojančia tai ant krūtinės, tai ant nugaros, jis šmirinėjo po aukštą žolę, tykodamas tiesiasparnių ir kitokių „sparnių", nors jam galėjo įgelti nuodinga gyvatė.

Iš pradžių susirūpinusi misis Veldon tolydžio jį šaukė. Nieko iš to neišėjo.

— Pusbroli Benediktai, — pagaliau tarė ji, — labai griežtai prašau jus nuo mūsų neatsiskirti ir paskutinį kartą sakau — paklausykite manęs.

— Betgi, pussesere, — atsiliepė nesukalbamas entomologas, — o jei aš pastebėsiu vabzdį...

— Kai pastebėsite vabzdį, — pertarė jį misis Veldon, — paliksite jį ramybėje, arba aš būsiu priversta atimti iš jūsų dėžutę!

— Atimti iš manęs dėžutę! — sušuko pusbrolis Benediktas, lyg jam kas būtų pagrasinęs, kad išplėšiąs širdį.

— Dėžutę ir tinklelį, — negailestingai pridūrė misis Veldon.

— Tinklelį, pussesere! O kodėl ne akinius? Jūs neišdrįsite! Ne, neišdrįsite!

— Net ir akinius, buvau pamiršusi. Dėkoju, pusbroli Benediktai, kad priminėte, jog galiu jus apakinti ir šitaip priversti tinkamai elgtis!

Šis trigubas grasinimas nuramdė nepaklusnųjį pusbrolį maždaug valandai. Paskui jis vėl pradėjo bėginėti į visas puses, ir, kadangi būtų lygiai taip pat daręs net be tinklelio, dėžutės ir akinių, teko numoti į jį ranka. Bet Herkulis apsiėmė atskirai jį prižiūrėti — nuo šiolei tai įėjo į jo pareigas; buvo sutarta, kad jis elgsis su juo taip, kaip pats pusbrolis Benediktas elgiasi su vabzdžiais, tai yra, reikalui esant, čiups jį ir švelniai pristatys į vietą, kaip šisai — rečiausią žvynasparnį.

Šitaip susitvarkę, pusbroliu Benediktu jie nebesirūpino.

Būrelis, kaip jau minėta, buvo gerai ginkluotas ir pasiruošęs atkakliai gintis. Tačiau Haris tvirtino, kad baimintis tereikia klajoklių indėnų, bet ir tie greičiausiai nepasirodys.

Šiaip ar taip, numatytų atsargumo priemonių pakaks jiems įbauginti.

Takelius, vingiuojančius per girios tankmę, šiuo vardu nepavadinsi — buvo išminti greičiau žvėrių, o ne žmonių. Žygiuoti jais buvo nelengva. Taigi Haris neapsiriko, paskaičiavęs, kad būrelis per dvylika žygio valandų nueis vidutiniškai penkias ar šešias mylias.

Oras, beje, buvo labai gražus. Saulė kilo link zenito, žerdama spindulius beveik statmenai. Lygumoje toks karštis būtų buvęs nepakeliamas, — nepamiršo to pasakyti Ha-

ris, — bet po šia tankia medžių laja ištverti jį buvo nesunku.

Daugelio šios girios medžių nepažinojo nei misis Veldon, nei jos bendrakeleiviai — tiek baltieji, tiek juodieji. Tačiau išmanantis žmogus būtų pastebėjęs, jog jie traukia akį daugiau kokybe, nei didumu. Čia augo „bauhinija", arba „geležinis medis"; ten „molompis", panašus į indiškąjį pterokarpą, kietą ir lengvą medį, tinkamą irklams gaminti; iš jo kamieno gausiai sunkėsi sakai; toliau — sumachai, turintys daug dažomosios medžiagos; ir gvajakai, iki dvylikos pėdų diametro, bet ne tokie vertingi, kaip paprastieji gvajakai.

Žingsniuodamas Dikas Sendas klausinėjo Harį tų medžių vardų.

— Argi jums niekada neteko būti Pietų Amerikos pajūryje? — pasiteiravo Haris prieš atsakydamas.

— Niekada, — atsakė jaunasis jūreivis. — Aš daug plaukiojau, bet niekada neturėjau progos aplankyti šias vietas ir, tiesą sakant, nesu sutikęs apie jas nusimanančių žmonių.

— Bet gal esate buvęs Kolumbijoje, Čilėje ar Patagonijoje?

— Ne, niekada.

— O gal misis Veldon yra lankiusis šioje naujojo žemyno dalyje? — pasidomėjo Haris. — Amerikietės nesibaido kelionių ir tikriausiai...

— Ne, ponas Hari, — atsakė misis Veldon. — Mano vyras vyksta prekybiniais reikalais tik į Naująją Zelandiją, ir man nebuvo progos kitur jį lydėti. Taigi niekas iš mūsų nepažįsta šios žemutinės Bolivijos dalies.

— Ką gi, misis Veldon, jūs su savo draugais pamatysite savotišką kraštą, kuris nepaprastai skiriasi nuo Peru, Brazilijos ir Argentinos respublikos. Bolivijos augmenija ir gyvūnija nu-

stebintų bet kurį gamtininką. O, jūsų laivas sudužo išties geroje vietoje, ir, jei iš viso galima dėkoti atsitiktinumui...

— Aš linkusi manyti, jog mus atvedė čia ne atsitiktinumas, o Dievas, ponas Hari.

— Dievas! Taip, Dievas! — atsakė Haris, kaip žmogus, nepripažįstąs apvaizdos piršto žemiškuosiuose reikaluose.

Taigi, kadangi niekas iš būrelio nepažinojo nei krašto, nei jo teikiamų gėrybių, Haris paslaugiai išvardijo įdomiausius girios medžius.

Iš tiesų apmaudu, kad pusbrolis Benediktas, būdamas entomologas, nebuvo botanikas! Iki šiol jis beveik neaptiko retų ar nematytų vabzdžių, o botanikos srityje būtų padaręs nuostabių atradimų. Čia buvo apstu įvairiausio dydžio augalų, kurių dar niekas iki šiol nebuvo radęs tropiniuose Naujojo Pasaulio miškuose. Pusbrolis Benediktas tikriausiai būtų susiejęs savo vardą su kuriuo nors šio pobūdžio atradimų. Bet botanikos jis nemėgo, nieko apie ją nenutuokė. Netgi bjaurėjosi gėlėmis — esą, kai kurios drįstančios gaudyti vabzdžius vainikėliais ir nuodyti juos savo syvais.

Kartais girioje pasitaikydavo pelkėtų vietų. Po kojomis čiurleno vanduo, kuris, matyt, sruvo iš upelio intakų. Norint perbristi platesnius upeliukus, tekdavo ieškoti brastų.

Upelių krantai buvo apaugę meldais. Haris juos vadino papirusais. Jis neklydo — šie žoliniai augalai gausiai želia drėgnose pakrantėse.Perėjus pelkes, siauri girios takeliai vėl vingiavo po tankiai suaugusiais medžiais.

Haris parodė misis Veldon ir Dikui Sendui labai gražius juodmedžius, storesnius už paprastąjį juodmedį; jų mediena juodesnė ir kietesnė už prekybinę. Paskui dar augo daugybė mangmedžių, nors ir toli nuo jūros. Iki pat šakų juos dengė it kailiniai kerpės. Jie labai vertinami dėl tam-

sios paunksmės, nuostabiai skanių vaisių, tačiau, kaip sakė Haris, joks čiabuvis nebūtų drįsęs jų užveisti. „Kas pasisodina mangmedį, tas miršta!" Toks šios šalies prietaras.

Po vidudienio poilsio, antroje šios pirmos kelionės dienos pusėje, būrelis pradėjo kopti nuolaidžiom kalvom, dar ne pirmaisiais kalnų grandinės šlaitais, bet lyg kokiu banguotu plokščiakalniu, jungiančiu lygumą su kalnais.

Čia medžiai praretėjo, kai kur teaugo guotais, bet žygiuoti nebuvo lengviau, nes dirva buvo apžėlusi žoliniais augalais. Atrodė, kad jie keliauja per Rytų Indijos džiungles. Augmenija nebuvo tokia vešli kaip žemame upelio slėnyje, tačiau vešlesnė, negu Senojo ar Naujojo Pasaulio vidutinio klimato juostoje. Buvo gausu indigažolių. Anot Hario, šis ankštinis pagrįstai laikomas visliausiu šio krašto augalu. Tereikia apleisti lauką, ir jis tuoj pat apželia šia piktžole, niekinama taip pat, kaip dagys ar dilgėlė.

Tačiau šioje girioje, atrodė, nebuvo medžio, kuris turėjo būti labai paplitęs šitoje naujojo kontinento dalyje, — kaučiukmedžio. Iš tikrųjų Pietų Amerikoje gausu *ficus prinoides, castilloa elastica, cecropia peltata, collophora utilis, cameraria latifolia* ir ypač *syphonia elastica*, priklausančių skirtingoms šeimoms. Keista, tačiau jų niekur nesimatė.

O Dikas Sendas buvo pažadėjęs savo draugui Džekui parodyti kaučiukmedį. Taigi koks nusivylimas berniukui, įsivaizdavusiam, kad cypiančios lėlės, tampomi pajacai ir guminiai sviediniai auga tiesiog ant šių medžių. Jis pasiskundė.

— Kantrybės, mažyli! — atsakė Haris. — Asjendos apylinkėse rasime jų šimtus!

— Ar jie gražūs ir iš tikrųjų guminiai? — pasiteiravo mažasis Džekas.

— Tikrų tikriausiai. Va, gal nori kol kas atsigaivinti — duosiu skanų vaisių.

Ir, taip sakydamas, Haris nuskynė nuo vieno medžio kelis vaisius, kurie atrodė sultingi kaip persikai.

— Ponas Hari, ar tikrai žinote, kad šitas vaisius nepakenks? — paklausė misis Veldon.

— Tikrai, misis Veldon, štai aš pats valgau, — atsakė amerikietis, suleisdamas dantis į vieną vaisių. — Tai mangas.

Ir mažasis Džekas nesiprašydino — pasekė Hario pavyzdžiu. Jis pareiškė, kad „šitos kriaušės" labai skanios, ir medis iškart buvo apskainiotas.

Šie mangmedžiai priklausė tai rūšiai, kurios vaisiai prinoksta kovo ir balandžio mėnesiais, o kitų rūšių — tik rugsėjį. Taigi jų mangai buvo prinokę.

— Taip, skanu, labai skanu! — kartojo mažasis Džekas pilna burna. — Bet mano draugas Dikas žadėjo man parodyti kaučiukmedžių, jei būsiu geras. Noriu kaučiukmedžių!

— Pakentėk, Džekai, — atsakė misis Veldon, — juk ponas Haris sako tau, kad pamatysi.

— Tai ne viskas, — kalbėjo Džekas. — Mano draugas Dikas man dar kai ką pažadėjo!

— Ką gi dar tau pažadėjo Dikas? — šypsodamasis pasiteiravo Haris,

— Kolibrių.

— Pamatysi ir kolibrių, mažyli, bet toliau... toliau! — pasakė Haris.

Iš tiesų mažasis Džekas pagrįstai reikalavo žavingųjų kolibrių, nes buvo krašte, kur jų turėjo būti apsčiai. Indėnai, mokantys meniškai pinti jų plunksnas, nepašykštėjo šiems

įstabiems sparnuočiams poetiškiausių vardų. Jie juos vadina „spinduliais" arba „saulės gijomis", čia mažuoju gėlių karaliumi, čia „dangaus gėlele, kuri skrisdama švelniai paglamonėja žemišką gėlelę"; be to, „brangakmenių puokšte, spinduliuojančia dienos šviesoje". Netgi sakoma, kad jų vaizduotė sugalvojusi poetišką vardą kiekvienai iš šimto penkiasdešimt rūšių, kurios sudaro nuostabią kolibrių šeimą.

Tačiau, kad ir kaip gausu turėjo būti šitų kolibrių Bolivijos miškuose, mažajam Džekui ir vėl teko pasitenkinti pažadu. Pasak amerikiečio, dar per arti pajūris, o kolibriai nemėgsta dykynių palei vandenyną. Žmonių jie nesibaido, ir asjendoje kiaurą dieną skardena jų „ter-ter", ir lyg verpimo ratelis dūzgia jų sparnai.

— Ak, kaip norėčiau jau būti ten! — sušuko mažasis Džekas.

Norint kuo greičiau nuvykti į San Feličės asjendą, reikėjo negaišti kelyje. Taigi misis Veldon ir jos bendrakeleiviai tesustodavo būtiniausio poilsio.

Miško vaizdas jau keitėsi. Šen ir ten tarp praretėjusių medžių vėrėsi plačios proskynos. Pro žolės kilimą kyšojo rausvas granitas ir sienitas, panašus į lazuritą. Kai kuriose aukštumose gausiai augo sarsaparelis, augalas mėsingais šakniagumbiais, taip susiraizgiusiais, kad buvo sunku eiti. Geriau jau giria su siaurais takeliais.

Saulei leidžiantis, būrelis buvo sukoręs apie aštuonias mylias. Keliauninkai žygiavo be jokių nuotykių ir netgi per daug nenuvargo. Tiesa, tai pirmoji kelionės diena, kiti etapai greičiausiai bus sunkesni.

Visi vienbalsiai nutarė šioje vietoje sustoti poilsio. Tikros stovyklos rengtis nevertėjo; keliautojai tesusiruošė nak-

tigultą. Kadangi negrėsė nei čiabuviai, nei plėšrieji žvėrys, nakties apsaugai užteko pastatyti vieną sargybinį ir keisti jį kas dvi valandos.

Geriausias prieglobstis jiems atrodė milžiniškas mangmedis, kurio plačios ir labai tankios šakos sudarė natūralią pastogę. Reikalui esant, galima buvo įsitaisyti jo lapijoje.

Būreliui atvykus, medžio viršūnėje kilo kurtinantis koncertas.

Mat, mangmedyje buvo įsikūrusi kolonija pilkųjų papūgų — plepių, vaidingų, plėšrių sparnuočių, puolančių kitus paukščius. Būtų labai klaidinga spręsti apie jas iš jų giminaičių, kurios Europoje laikomos narveliuose.

Papūgos taip baisiai čiauškė, kad Dikas Sendas jau ketino paleisti šūvį ir šitaip jas nutildyti arba nubaidyti. Bet Haris jį atkalbėjo, esą, šiuose tyruose geriau neišsiduoti šūvio garsu.

— Kuo tyliau, tuo saugiau, — pasakė jis.

Netrukus vakarienė buvo paruošta, nereikėjo net virti. Ją sudarė konservai ir džiūvėsiai. Geriamo vandens jie pasisėmė iš vingraus upeliuko, apaugusio žole; jį pasiskanino keliais lašais romo. Desertas, sultingi mango vaisiai, kabojo čia pat, ant medžio, nors, juos raškant, papūgos ėmė baisiai rėkti.

Baigiant vakarieniauti, pradėjo temti. Sutemos pamažu apgaubė medžių viršūnes, ir jų lapija netrukus išryškėjo it smulkus karpinys šviesesniame dangaus fone. Pirmosios žvaigždės atrodė lyg spindinčios gėlės, sužibusios ant viršutinių šakelių. Užėjus nakčiai, aprimo vėjas, nebešnarėjo medžių lajos. Nutilo netgi papūgos. Gamta rengėsi migti, kviesdama į gilų miegą visas gyvas būtybes.

Pasiruošimas naktigultui buvo labai nesudėtingas.

— Ar nakčiai nekursime laužo? — pasiteiravo amerikietį Dikas Sendas.

— Kuriam galui? — atsakė Haris. — Laimė, naktys nešaltos, o didysis mangmedis neleis žemei garuoti. Mums nebaisus nei šaltis, nei drėgmė. Kartoju dar sykį, ką neseniai sakiau, jaunasis drauge! Tegul mūsų niekas negirdi ir nemato. Jei įmanoma, apsieikime be laužo ir be šūvių.

— Aš žinau, — pritarė misis Veldon, — kad mums nėra ko bijoti indėnų, netgi tų miško bastūnų, apie kuriuos pasakojote, ponas Hari. Betgi ar nėra kitokių bastūnų — keturkojų? Laužas juos atbaidytų.

— Misis Veldon, — atsakė amerikietis, — jūs teikiate per daug garbės šio krašto plėšrūnams! Išties jie bijo žmogaus labiau, negu žmogus jų!

— Mes miške, — pasakė Džekas, — o miškuose visada yra žvėrių!

— Miškas miškui nelygu, mažyli, kaip žvėrys nelygu žvėrims! — juokdamasis atsakė Haris. — Įsivaizduok, kad esi dideliame parke. Iš tikrųjų indėnai ne be reikalo apie šį kraštą sako: *Es como el Pariso!* Jis kaip žemiškasis rojus!

— O gyvačių ar čia yra? — paklausė Džekas.

— Ne, Džekai, — atsakė misis Veldon, — gyvačių nėra. Gali ramiai miegoti.

— O liūtų? — paklausė Džekas.

— Nė kvapo, mažyli! — atsiliepė Haris.

— Na, o tigrų?

— Pasiklausk mamos, ar ji kada girdėjo, kad šiame žemyne būtų tigrų.

— Niekada, — atsakė misis Veldon.

— Teisybė! — įsiterpė pusbrolis Benediktas, šįsyk atsitiktinai dalyvavęs pokalbyje. — Naujajame Pasaulyje iš

tikrųjų nėra nei liūtų, nei tigrų, bet yra kuguarų ir jaguarų.

— Ar jie pikti? — pasiteiravo mažasis Džekas.

— Niekai! — atsiliepė Haris. — Čiabuviai nebijo pulti tų žvėrių pavieniui, o mūsų daug. Štai Herkulis pajėgtų sutraiškyti iškart du jaguarus, po jaguarą kiekviena ranka!

— Gerai budėk, Herkuli, — pasakė mažasis Džekas, — ir, jei žvėris norės mums įkąsti...

— Tai aš pats jam įkąsiu! — atsakė Herkulis, išsiepdamas burną, pilną tvirtų dantų.

— Taip, jūs budėsite, Herkuli, — tarė jaunasis jūrininkas. — Paskui jūsų draugai ir aš paeiliui jus pakeisime.

— Ne, kapitone Dikai, — pasakė Akteonas. — Herkulis, Batas, Ostinas ir aš susidorosime keturiese. Jūs turite šią naktį pailsėti.

— Dėkui, Akteonai, — atsakė Dikas Sendas, — bet aš privalau...

— Nieko tu neprivalai! Tegu tie šaunuoliai budi, brangusis Dikai! — įsiterpė misis Veldon.

— Aš irgi budėsiu! — pridūrė mažasis Džekas, kurio akys jau merkėsi.

— Taip, taip, Džekai, budėsi! — atsakė motina, nenorėdama prieštarauti.

— Bet jei girioje nėra nei liūtų, nei tigrų, — toliau kalbėjo berniukas, — tai yra vilkų!

— Et, kokie ten vilkai! — atsiliepė amerikietis. — Tai netgi ne vilkai, o tam tikros lapės ar greičiau miško šunys, vadinami guarais.

— O tie guarai kandžiojasi? — pasiteiravo mažasis Džekas.

— Na ir kas! Dingui toks žvėris būtų vienas kąsnis!

— Vis dėlto, — pasakė Džekas, — guarai — vilkai, jeigu vadinami vilkais!

Ištaręs šiuos žodžius, Džekas ramiai užmigo ant rankų Nanai, kuri sėdėjo atsišliejusi į mangmedžio kamieną. Misis Veldon, išsitiesusi šalia, pabučiavo berniuką, ir nuvargusios jos akys netrukus užsimerkė.

Po kiek laiko Herkulis parvedė į stovyklavietę pusbrolį Benediktą, sprukusį medžioti „kokiujos", arba švytinčių musių, kuriomis dabišės puošia plaukus lyg gyvais brangakmeniais. Šie vabzdžiai, skleidžiantys stiprią melsvą šviesą iš dviejų dėmių pilvelyje, labai paplitę Pietų Amerikoje. Todėl pusbrolis Benediktas tikėjosi daug jų prisirinkti; bet Herkulis tuoj pat jį čiupo ir, nepaisydamas jo protestų, partempė į poilsiavietę. Mat, gavęs įsakymą, Herkulis kariškai jį vykdydavo — šitaip jis tikriausiai išgelbėjo nuo įkalinimo skardinėje entomologo dėžutėje daugybę šviečiančių musių.

Netrukus visi, išskyrus budintį milžiną, kietai miegojo.

Septynioliktas skyrius

ŠIMTAS MYLIŲ PER DEŠIMT DIENŲ

Keliautojus ar miško bastūnus, nakvojančius miške po atviru dangumi, paprastai prižadina keisti ir nemalonūs šauksmai. Tame ryto koncerte išgirsti ir kvaksėjimą, ir kriuksėjimą, ir kranksėjimą, ir pašaipų kvatojimą, ir lojimą.

Taip auštančią dieną sveikina beždžionės. Čia sutinkama mažoji „marikina", saguina su margaspalve kauke, „pilkasis mono", kurių oda indėnai pridengia savo šautuvų bate-

rijas, „sagu", atpažįstamą pagal du ilgus gaurų kuokštus, ir daug kitų šios gausios šeimos atstovų.

Iš tų įvairių keturrankių nuostabiausi, be abejo, staugūnai su kibia uodega ir Belzebubo snukiu. Tekant saulei, seniausias iš bandos didingu ir gūdžiu balsu užtraukia monotonišką giesmę. Tai būrio baritonas. Ryto simfoniją paskui jį kartoja jauni tenorai. Indėnai tada sako, kad staugūnai kalba „Tėve mūsų".

Bet tą rytą, atrodė, beždžionės „nesimeldė", nes buvo tylu; o juk jų balsas sklinda toli — mat, jis susidaro greitai vibruojant tam tikram kauliniam būgneliui, susiformavusiam iš pastorėjusio poliežuvinio jų kaklo kaulo.

Žodžiu, dėl vienokios ar kitokios priežasties nei staugūnai, nei sagu, nei kiti šios milžiniškos girios keturrankiai tą rytą nesuruošė įprastinio savo koncerto.

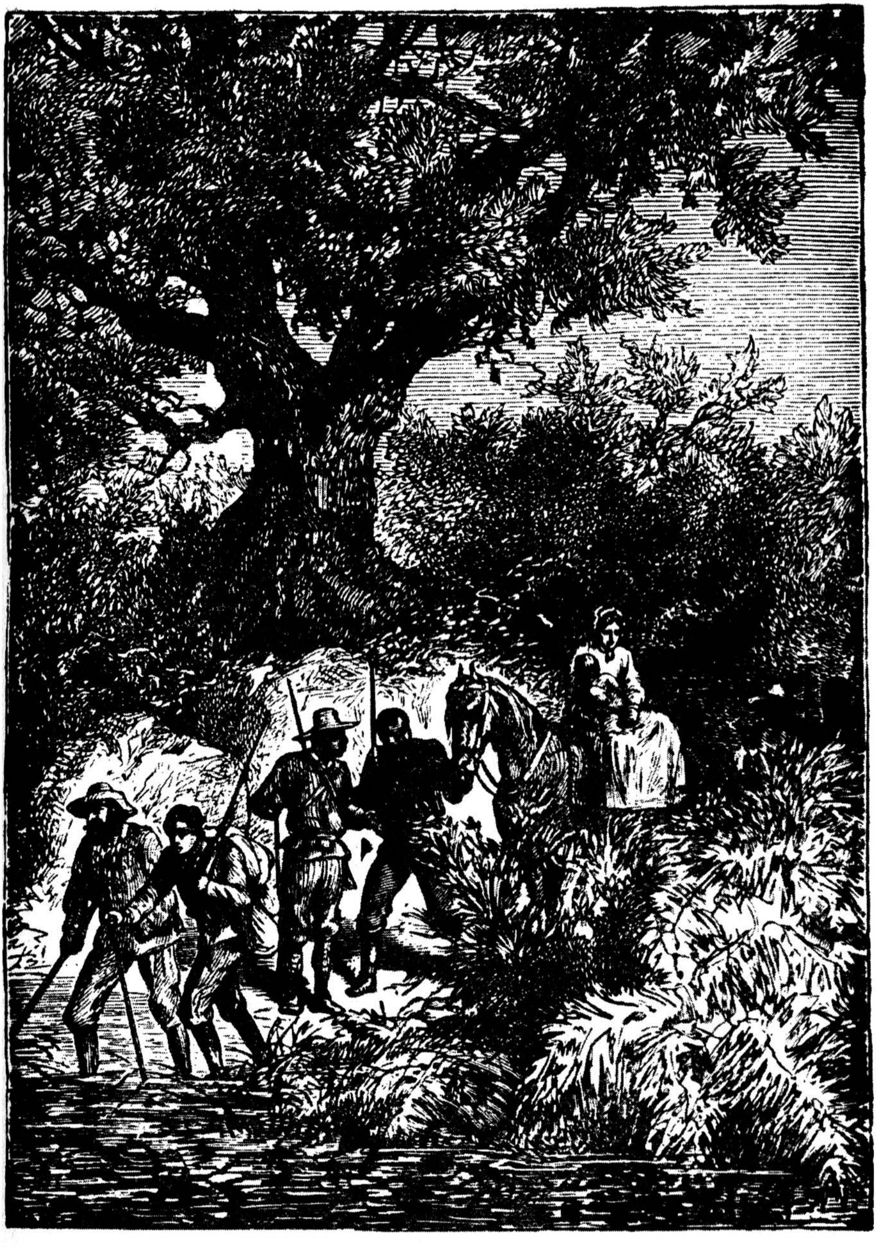
Tokiu beždžionių elgesiu būtų nusivylę klajokliai indėnai. Ne todėl, kad tie čiabuviai žavėtųsi šiuo chorinės muzikos žanru, bet jie medžioja beždžiones, medžioja dėl to, kad šio gyvulio mėsa labai skani, ypač rūkyta.

Dikas Sendas ir jo bendrakeleiviai, be abejo, nežinojo staugūnų įpročių — kitaip būtų nustebę, kad jų negirdi. Jie nubudo vieni anksčiau, kiti vėliau, gerai pailsėję per tas kelias miego valandas, kurių niekas nesutrikdė.

Mažasis Džekas ėmė raivytis toli gražu ne paskutinis. Jis pirmiausia poklausė, ar Herkulis naktį suvalgė vilką. Joks vilkas nebuvo atėjęs, vadinasi, Herkulis dar nepusryčiavęs.

Beje, visi kiti, kaip ir jis, buvo dar nevalgę, ir po rytinės maldos Nana ėmėsi ruošti pusryčius.

Meniu buvo toks pat, kaip ir vakardienos vakarienės. Bet rytmetinis miško oras žadino apetitą, tad niekas nė nemanė aikštytis. Jie galvojo, kad visų pirma reikia sukaupti jėgų

Septintą valandą ryto būrelis vakar nustatyta žygio tvarka vėl iškeliavo į rytus.

žygio dienai; ir sukaupė. Galbūt pirmą kartą pusbrolis Benediktas suprato, kad valgymas anaiptol nėra nereikšmingas ir nenaudingas veiksmas. Jis tik pareiškė, jog atvykęs į šį kraštą ne tam, kad vaikštinėtų rankas susikišęs į kišenes ir, jeigu Herkulis dar trukdysiąs medžioti „kokiujas" ir kitas šviečiančias muses, jam tai geruoju nesibaigs.

Šis grasinimas, rodės, Herkulio per daug neišgąsdino. Vis dėlto misis Veldon pasivedėjo milžiną į šalį ir pasakė, kad tegul tas didelis vaikas pabėginėja, tik nereikia išleisti jo iš akių. Nedera, esą, visiškai užginti pusbroliui Benediktui malonumus, tokius įprastus jo amžiui.

Septintą valandą ryto būrelis vakar nustatyta žygio tvarka vėl iškeliavo į rytus.

Kelias vis ėjo per mišką. Augmenija šioje neliestoje dirvoje, kurioje buvo pakankamai ir šilumos, ir drėgmės, aišku, vešėte vešėjo. Šio milžiniško plokščiakalnio paralelė beveik sutampa su atogrąžų platuma, ir kai kuriais vasaros mėnesiais saulė, pakilusi į zenitą, žeria į žemę spindulius statmenai. Dirvoje susikaupia didelės šilumos atsargos, o podirvis išlieka drėgnas. Tad kokį nuostabų įspūdį darė tie vienas po kito sekantys miškai, arba, tiksliau, tas begalinis miškas.

Tačiau Dikas Sendas negalėjo nepastebėti štai ko: pasak Hario, jie buvo pampų srityje. O pampa — indėnų kalba „kišnu" — reiškia „lyguma". Ir jam rodės, kad jei atmintis jo neapgaudinėja, tos lygumos pasižymi tokiom savybėm: jose nėra vandens, medžių, akmenų; per lietų sezoną apsčiai suželia dagių; dagiai šiltu metų laiku iškeroja beveik sulig krūmais ir sudaro neįžengiamus brūzgynus; be to, pampose auga žemaūgiai medžiai, dygliuoti krūmai; dėl to šitos lygumos atrodo gana skurdžios ir nykios.

Bet kai būrelis, vedamas amerikiečio, paliko pakrantę,

tokio reginio dar nebuvo. Giria tęsėsi iki pat horizonto. Ne, visiškai ne tokią pampą vaizdavosi jūreivis. Tačiau galbūt gamta, kaip sakė Haris, labai savotiška šioje Atakamos plokščiakalnio dalyje, apie kurią, beje, Dikas beveik nieko nežinojo. Nebent tiek, kad Atakama — didžiausia Pietų Amerikos dykuma, kad ji driekiasi nuo Ramiojo vandenyno krantų iki Andų kalnų.

Tą dieną Dikas Sendas uždavė keletą klausimų ir pareiškė amerikiečiui, kad jį stebina toks keistas pampos vaizdas.

Bet Haris jo abejones išblaškė, pateikdamas tikslesnių ir smulkesnių duomenų apie šią Bolivijos dalį ir tuo įrodydamas, kad gerai pažįsta šį kraštą.

— Jūs teisus, jaunasis drauge, — pasakė jis jaunuoliui. — Tikra pampa yra tokia, kaip aprašo kelionių knygos, kitaip sakant, gana nederlinga lyguma, per kurią keliaudamas dažnai susiduri su daugybe sunkumų. Ji primena mūsų Šiaurės Amerikos savanas, tik šios gal kiek labiau pelkėtos. Taip, tokia yra Rio Kolorado pampa, tokios Orinoko ir Venesuelos ljanos. Bet mes esame vietovėje, kurios vaizdas mane patį stebina. Tiesa, aš pirmąsyk einu per Atakamos plokščiakalnį; šis kelias patogus tuo, kad sutrumpins mums kelionę. Bet, nors jos dar nebuvau matęs, žinau, kad ši dykuma į tikrąsias pampas visai nepanaši. Tikrųjų pampų tarp Kordiljerų ir aukštojo Andų kalnagūbrio nėra; jūs pamatytumėt jas tik perėjęs kalnus — rytinėje kontinento pusėje, kuri tęsiasi iki Atlanto vandenyno.

— Tai mums teks kopti per Andų kalnagūbrį? — gyvai paklausė Dikas Sendas.

— Ne, ne, jaunasis drauge, — nusišypsojo amerikietis. — Aš pasakiau: „jūs pamatytumėt", o ne „jūs pamatysite". Būkite ramus, mes keliausime tik šiuo plokščiakalniu, o

aukščiausios jo vietos nesiekia pusantro tūkstančio pėdų. Ak, jei mums būtų reikėję kopti per Kordiljerus tik su tomis keliavimo priemonėmis, kurias turime, aš niekada nebūčiau įvėlęs jūsų į tokį nuotykį.

— Iš tikrųjų, — pasakė Dikas Sendas, — verčiau būtų buvę keliauti pakrante.

— O, šimtą kartų! — atsakė Haris. — Bet San Feličės asjenda yra šiapus Kordiljerų. Taigi nei pirmoje, nei antroje savo kelionės pusėje nesusidursime su jokiais rimtais sunkumais.

— Ir jūs visai nebijote pasiklysti šiose giriose, nors keliaujate per jas pirmą kartą? — paklausė Dikas Sendas.

— Ne, nebijau, jaunasis drauge, — atsakė Haris. — Aš puikiai žinau, kad ši giria — kaip beribė jūra ar, tikriau, kaip jūros dugnas, kur net jūreivis negalėtų išmatuoti ir nustatyti laivo padėties. Bet aš įpratęs keliauti per miškus ir moku rasti kelią vien pagal kai kurių medžių išsidėstymą, pagal jų lapų kryptį, pagal dirvos reljefą ar sudėtį, pagal tūkstantį jums nepastebimų smulkmenų! Būkite tikras, aš nuvesiu jus ir jūsiškius ten, kur reikia!

Visa tai Haris išdėstė labai aiškiai. Eidami būrelio priešakyje, jiedu su Diku Sendu dažnai šnekučiuodavosi, ir niekas į jų pokalbį nesikišdavo. Jeigu jaunajam jūrininkui ir kildavo abejonių, kurias amerikiečiui ne visada pavykdavo išsklaidyti, jis verčiau jas nutylėdavo.

Taip be jokių nuotykių praėjo balandžio 8-oji, 9-oji, 10-oji, 11-oji ir 12-oji. Per dvylika valandų būrelis nueidavo ne daugiau kaip aštuonias ar devynias mylias. Keleiviai valgė ir ilsėjosi reguliariai, ir, nors jautėsi truputį pavargę, sveikata dar buvo nebloga.

Mažąjį Džeką šitas neįprastas ir vienodas gyvenimas miške

pradėjo varginti. Be to, nebuvo ištesėti jam duoti pažadai. Guminiai pajacai, kolibriai – visa tai buvo be paliovos atidėliojama. Buvo taip pat minėta, kad jis pamatys gražiausias pasaulyje papūgas, – jų šiose vešliose giriose tikriausiai netrūko. Tai kurgi žaliaplunksnės papūgos: juk šios vietovės – beveik visų jų gimtinė? Kurgi plikaskruostės ryškių spalvų aros ilgom smailiom uodegom, niekad nevaikščiojančios žeme? Kurgi kamendėjos, daugiausia paplitusios atogrąžų kraštuose, kurgi margaspalvės papūgėlės plunksnotom galvutėm, žodžiu, visi tie plepūs paukščiai, kurie, anot indėnų, iki šiol šneka išmirusių genčių kalba?

Iš papūgų mažasis Džekas tepamatė žako su raudona uodega; medžių šakose jų knibždėte knibždėjo. Bet žako jam nebuvo naujiena. Jų prigabenta į visas pasaulio šalis. Abiejuose Žemės pusrutuliuose nuo jų nepakenčiamo taukšėjimo skamba namai. Iš visos papūgų šeimos jos lengviausiai išmoksta kalbėti.

Be to, reikia pasakyti, kad jeigu Džekas buvo nepatenkintas, tai pusbrolis Benediktas dar labiau. Jam buvo leista truputį palandžioti po mišką. Tačiau jis nerado jokio vabzdžio, kuris būtų vertas praturtinti jo kolekciją. Netgi šviečiantieji vabalai atkakliai nuo jo slėpėsi vakarais ir neviliojo savo pilvelių švytėjimu. Atrodė, gamta iš tikrųjų tyčiojasi iš nelaimingojo entomologo, kurio nuotaika visai subjuro.

Į šiaurės rytus buvo žygiuojama tokiom pat sąlygom dar keturias dienas. Balandžio 16-ąją nuo kranto buvo nueita mažiausiai šimtas mylių. Jei Haris nepaklydo, – o jis nedvejodamas tvirtino, kad ne, – San Feličės asjenda buvo ne daugiau kaip už dvidešimt mylių nuo vietos, kur tą dieną buvo apsistota. Taigi vėliausiai po dviejų parų būrelis susiras ištaigingą pastogę, kur pagaliau galės atsigauti

po savo vargų. Tačiau, nors vidurinė plokščiakalnio dalis jau buvo beveik visa pereita, milžiniškoje girioje nepasitaikė nei čiabuvio, nei klajoklio.

Dikas Sendas ne kartą apgailestavo, nieko niekam nesakydamas, kad laivas nesudužo kitoje pakrantės vietoje! Labiau į pietus ar labiau į šiaurę tikriausiai būtų buvę kaimų, miestelių ar plantacijų, ir misis Veldon ir jos bendrakeleiviai jau seniai būtų radę prieglaudą.

Bet jei kraštas atrodė apleistas žmonių, tai žvėrys paskutinėm dienom būdavo sutinkami vis dažniau. Kartais girdėjosi gailus pratisas riksmas. Haris sakydavo, kad šaukia storieji tinginiai, įprastiniai šių plačių miškingųjų sričių gyventojai. Jie vadinami „aisais".

Tą pat dieną, vidudienį, kai buvo sustota pailsėti, orą perskrodė švilpesys, toks keistas, jog misis Veldon sunerimo.

— Kas gi tai? — paklausė ji pašokdama.

— Gyvatė! — suriko Dikas Sendas ir, griebęs šautuvą, užstojo misis Veldon.

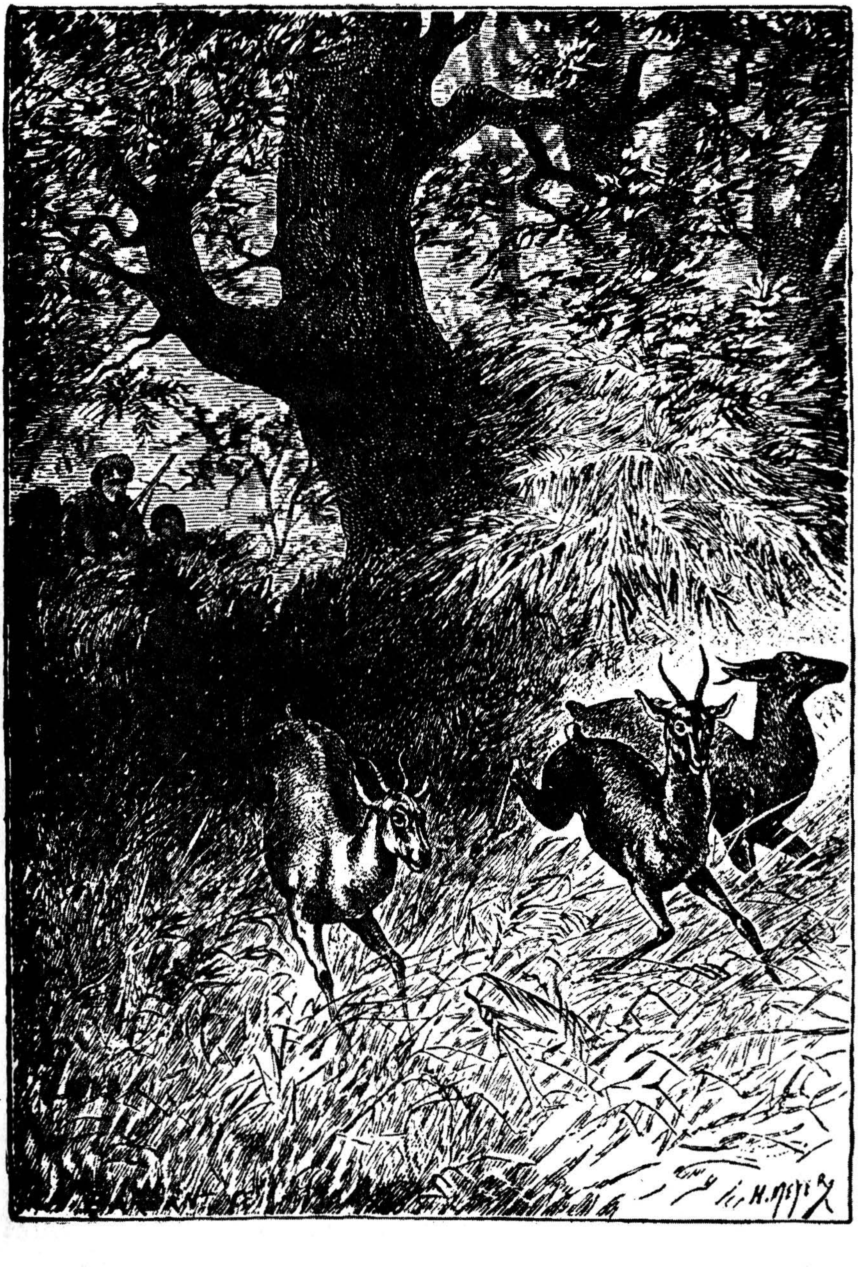
Iš tikrųjų iki poilsio vietos žole galėju prišliaužti koks nors roplys. Nieko stebėtino, jei tai būtų buvęs milžiniškas sukuru, — smauglių rūšis, — kuris kartais siekia keturiasdešimt pėdų ilgio.

Bet Haris tuojau pat sulaikė Diką Sendą, kuriam padėti buvo bešoką negrai, ir nuramino misis Veldon.

Pasak jo, švilpęs čia ne sukuru, nes ši gyvatė nešvilpianti; tas garsas reiškė, kad pasirodę visai nebaisūs keturkojai, kurių nemaža šioje šalyje.

— Taigi nusiraminkite ir nejudėkite, kad jų neišgąsdintumėte.

— Bet kas tai per žvėrys? — paklausė Dikas Sendas,

– Gal vis dėlto galima būtų prisėlinti prie tų švilpiančių antilopių?

kuris laikė savo pareiga klausinėti ir kalbinti amerikietį; šisai, beje, niekada nesibrangino — noriai atsakinėjo.

— Tai antilopės, jaunasis drauge, — atsakė Haris.

— Ak, kaip aš norėčiau jas pamatyti! — sušuko Džekas.

— Sunku, mažyli, — atsiliepė amerikietis. — Labai sunku!

— Gal vis dėlto galima būtų pabandyti prisėlinti prie tų švilpiančių antilopių? — pasiteiravo Dikas Sendas.

— Nespėsite nė trijų žingsnių žengti, ir visa kaimenė pabėgs! — atsakė Haris, purtydamas galvą. — Patariu be reikalo nesivarginti!

Bet Dikas Sendas turėjo savų sumetimų domėtis. Jis norėjo būtinai pamatyti ir su šautuvu rankoje nušliaužė žole. Tuojau pat tuzinas grakščių gazelių mažais smailiais ragiukais umaru nudūmė pro šalį. Skaisčiai rudas jų plaukas kaip ugnies debesis šmėstelėjo po aukštu girios atvašynu.

— Juk aš jums sakiau, — tarė Haris, kai jaunuolis grįžo.

Jei tų greitakojų antilopių iš tikrųjų neįmanoma buvo įžiūrėti, tai priešingai atsitiko, tą pačią dieną pasirodžius kitai gyvulių bandai. Šitų niekas nesutrukdė pamatyti, — tiesa, neaiškiai, — bet dėl jų kilo gana keistas ginčas tarp Hario ir kai kurių jo bendrakeleivių.

Apie ketvirtą valandą vakaro būrelis stabtelėjo proskynoje; staiga iš tankmės už kokio šimto žingsnių išniro ir nepaprastai greitai nukūrė trys ar keturi stambūs žvėrys.

Šį sykį, nepaisydamas amerikiečio įspėjimo, jaunasis jūreivis skubiai pakėlė šautuvą ir paleido šūvį į vieną tų žvėrių. Bet tą pačią akimirką Haris, bakstelėdamas į vamzdį, nukreipė šūvį šalin, ir Dikas Sendas, kad ir koks taiklus šaulys buvo, į tikslą nepataikė.

— Nereikia šaudyti! Nereikia! — tarė amerikietis.

— Klausykit! Bet juk tai žirafos! — šūktelėjo Dikas Sendas, nuleisdamas negirdom Hario pastabą.

— Žirafos! — pakartojo Džekas, pasistiebdamas balne. — Kur tos žirafos?

— Žirafos! — pakartojo misis Veldon. — Klysti, brangusis Dikai. Amerikoje žirafų nėra.

— Iš tiesų, — pritarė Haris, atrodė, gerokai nustebęs, — šiame krašte negali būti žirafų.

— Bet tada?.. — tarstelėjo Dikas Sendas.

— Iš tikrųjų nežinau, ką ir begalvoti! — atsakė Haris. — Ar jūsų neapgavo akys, dranguži? Gal ten greičiau buvo stručiai?

— Stručiai! — pasakė Dikas Sendas ir misis Veldon ir nustebę susižvelgė.

— Taip, paprasčiausi stručiai! — pakartojo Haris.

— Bet stručiai — paukščiai, — atkirto Dikas Sendas, — vadinasi, turi tik dvi kojas!

— Na, o man kaip tik pasirodė, — pasakė Haris, — kad tie gyvūnai, kurie taip greit spruko, ir buvo dvikojai.

— Dvikojai! — pakartojo jaunuolis.

— Man rodos, kad jie tikrai buvo keturkojai, — įsiterpė misis Veldon.

— Ir man, — pridūrė senasis Tomas, kurio žodžius patvirtino Batas, Akteonas ir Ostinas.

— Keturkojai stručiai! — prapliupo juokais Haris. — Įdomu!

— Todėl mes ir manėm, kad tai žirafos, o ne stručiai, — pasakė Dikas Sendas.

— Ne, ne, dranguži! — tarė Haris. — Jūs tikriausiai gerai neįsižiūrėjote. Gal todėl, kad jie taip greit pabėgo.

Beje, ir medžiotojams ne kartą pasitaiko apsirikti, kaip jums, tikrų tikriausiai!

Amerikiečio paaiškinimas buvo labai įtikinamas. Žiūrint iš tam tikro atstumo, stambų strutį lengvai galima palaikyti vidutine žirafa. Juk vis tiek, ar snapu, ar snukiu baigiasi ilgas atloštas kaklas, ir iš bėdos galima pasakyti, kad strutis — beveik žirafa, tik be užpakalinių kojų. Taigi tą dvikojį ir tą keturkojį, kai jie greitai praneria pro šalį, blogiausiu atveju galima supainioti.

Be to, geriausias įrodymas, kad misis Veldon ir kiti klydo, buvo tas, kad Amerikoje žirafų nėra.

Tuomet Dikas pasakė:

— Bet aš maniau, kad Naujajame Pasaulyje nėra stručių, kaip ir žirafų.

— Yra, jaunasis drauge, — atsakė Haris, — ir kaip tik Pietų Amerikoje veisiasi ypatinga jų rūšis — nandu. Va juos ką tik ir matėte!

Haris sakė tiesą. Nandu — paukštis, plačiai paplitęs Pietų Amerikos lygumose. Jauno nandu mėsa tinkama maistui. Šis stiprus paukštis, kartais daugiau kaip dviejų metrų aukščio, turi tiesų snapą, ilgus melsvų vešlių plunksnų sparnus, jo kojos su trim naguotais pirštais, — tuo jis iš esmės skiriasi nuo Afrikos stručio.

Šias žinias, beje, labai tikslias, keliautojams pateikė Haris, kuris, atrodė, gerai pažinojo nandu. Misis Veldon ir jos, bendrakeleiviai turėjo prisipažinti, kad jie apsirikę.

— Be to, — pridūrė Haris, — gali būti, kad mes sutiksime kitą šitų stručių pulką. Taigi šįsyk geriau žiūrėkite, kad nesumaišytumėte paukščių su keturkojais! Bet visų pirma, drauguži, nepamirškite mano įspėjimo ir nešaukite, kad ir kažin koks būtų gyvūnas! Mums nebūtina medžioti

Atėjo vakaras, ir, kaip paprastai, buvo sustota nakčiai.

maistui ir, kartoju, neverta šūvio garsu išsiduoti, jog esame šioje girioje.

Vis dėlto Dikas Sendas liko susimąstęs. Į jo protą dar kartą įsismelkė abejonė.

Kitą dieną, balandžio 17-ąją, jie leidosi toliau. Amerikietis tvirtino, kad po dvidešimt keturių valandų būrelis ilsėsis San Felicės asjendoje.

— Ten, misis Veldon, — pridūrė jis, — jumis bus pasirūpinta kaip reikiant, ir per keletą poilsio dienų jūs atsigausite. Galbūt toje fermoje nebus prabangos, prie kurios esate pripratusi savo namuose, San Franciske, bet pamatysite, kad mūsų asjendoms anaiptol netrūksta patogumų. Mes nesame visiški laukiniai.

— Ponas Hari, — atsakė misis Veldon, — už kilnią jūsų pagalbą mes tegalime atsilyginti dėkingumu, tad dėkojame jums iš visos širdies. Taip, jau būtų metas atvykti į vietą!

— Jūs labai pavargote, misis Veldon?

— Aš — tai niekis! — atsakė misis Veldon. — Bet matau, kad mažasis mano Džekas vis labiau silpsta! Kiekvieną dieną tam tikrom valandom jį pradeda krėsti drugys!

— Taip, — pasakė Haris, — ir, nors klimatas šiame plokščiakalnyje labai sveikas, tenka pripažinti, kad kovo ir balandžio mėnesiais čia siaučia maliarija.

— Taip, — įsiterpė Dikas Sendas, — bet visada ir visur apdairi gamta prieš ligą pateikia vaistų!

— Kaip tai, jaunasis drauge? — paklausė Haris, atrodė, nesupratęs.

— Argi mes ne kinmedžių krašte? — tarė Dikas Sendas.

— Iš tikrųjų, — pasakė Haris, — jūs teisus. Čia tikrai auga medžiai, kurių žievė turi vertingą savybę — numušti temperatūrą.

— Aš net stebiuosi, kad iki šiol dar nė vieno neužtikome! — pridūrė Dikas Sendas.

— O, jaunasis drauge, — atsakė Haris, — šiuos medžius nelengva atpažinti! Tiesa, tai aukšti medžiai dideliais lapais, jų žiedai rausvi ir kvapūs, bet pastebėti juos ne taip paprasta. Jie retai auga guotais. Dažniausiai esti išsisklaidę po girią, ir indėnai, kurie renka jų žievę, pažįsta juos tik iš visuomet žalios lapijos.

— Ponas Hari, — tarė misis Veldon, — jei pamatysite tokį medį, parodykite man.

— Žinoma, misis Veldon, bet asjendoje jūs gausite chinino sulfato. Jis dar geriau karščiui numušti, negu paprasta medžio žievė[1].

Paskutinė kelionės diena prabėgo be nuotykių. Atėjo vakaras, ir, kaip paprastai, buvo sustota nakčiai. Iki šiol nelijo, bet oras, matyt, ruošėsi keistis, nes nuo žemės pakilęs šiltas garas virto tiršta migla.

Iš tiesų artėjo lietingasis sezonas. Laimė, rytoj būrelį svetingai sutiks ištaiginga pastogė. Kentėti beliko tik kelias valandas.

Nors, anot Hario, skaičiuojant atstumą tik pagal kelionėje sugaištą laiką, iki asjendos liko ne daugiau kaip šešios mylios, nakčiai buvo imtasi įprastinių atsargos priemonių. Tomas ir jo bičiuliai turėjo pakaitomis budėti. Dikas Sendas reikalavo, kad šiuo atžvilgiu būtų viskas padaryta. Jis dar labiau nei bet kada nenorėjo atsisakyti įprastinio atsargumo: į jo sąmonę skverbėsi baisi įtartis; tačiau jis dar nenorėjo nieko sakyti.

---

[1] *Kadaise ši žievė buvo sutrinama į miltelius. Jie buvo vadinami „Jėzuitų milteliais", nes 1649 m. Romos jėzuitai gavo didelę jų siuntą iš savo misionierių, gyvenančių Amerikoje.*

Guolį keliautojai įsiruošė po dideliu medžių guotu. Misis Veldon ir jos bendrakeleiviai jau miegojo nuvargę, kai staiga juos pažadino garsus riksmas.

— Ei, kas atsitiko? — gyvai paklausė Dikas Sendas, pašokdamas pirmas.

— Tai aš! Aš surikau! — atsiliepė pusbrolis Benediktas.

— Kas gi jums? — paklausė misis Veldon.

— Man ką tik įkando!

— Gyvatė?.. — su siaubu paklausė misis Veldon.

— Ne, ne! Ne gyvatė, o kažkoks vabzdys, — atsakė pusbrolis Benediktas. — O, aš jį sučiupau! Sučiupau!

— Na, tai sutraiškykite savo vabzdį, — pasakė Haris, — ir duokite mums miegoti, ponas Benediktai!

— Sutraiškyti vabzdį! — sušuko pusbrolis Benediktas. — Tai jau ne! Reikia pažiūrėti, kas čia!

— Koks nors moskitas! — pasakė Haris, truktelėdamas pečiais.

— Anaiptol! Musė! — atsakė pusbrolis Benediktas. — Labai keista musė!

Dikas Sendas užžiebė kišeninį žibintuvėlį ir prikišo jį prie pusbrolio Benedikto.

— Gerasis Dieve! — sušuko šisai. — Štai kas atpirks visus mano nusivylimus! Pagaliau aš padariau atradimą!

Gerajam žmogeliui protas susimaišė. Jis pergalingai žvelgė į savo musę! Būtų mielai ją išbučiavęs!

— Bet kas gi čia? — paklausė misis Veldon.

— Dvisparnis, pussesere, nuostabus dvisparnis!

Ir pusbrolis Benediktas parodė mažesnę už bitę, dulsvos spalvos musę geltonai rainuotu pilvuku.

— Šita musė nenuodinga? — pasiteiravo misis Veldon.

— Ne, ne, pussesere, bent jau žmogui. Bet gyvuliams —

antilopėms, buivolams, net drambliams — ji pavojinga! O, žavingas vabzdys!

— Ar pasakysite mums pagaliau, kas čia per musė? — paklausė Dikas Sendas.

— Ši musė, — atsakė entomologas, — ši musė, kurią aš laikau tarp pirštų, ši musė... tai cėcė! Nuostabus dvisparnis, krašto pasididžiavimas, ir iki šiol dar nė vienas mokslininkas nėra aptikęs musės cėcė Amerikoje!

Dikas Sendas neišdrįso paklausti pusbrolį Benediktą, kurioje pasaulio dalyje tesutinkama ši grėsmingoji cėcė[1]!

Ir, kai jo bendrakeleiviai po šio įvykio vėl sumigo, Dikas Sendas, kad ir baisiai išvargęs, nebesumerkė akių visą naktį!

Aštuonioliktas skyrius

BAISUSIS ŽODIS!

Laikas buvo kelionę baigti. Misis Veldon taip nepaprastai nusikamavo, jog neįstengė toliau keliauti tokiomis sunkiomis sąlygomis. Į mažąjį jos sūnelį skaudu buvo ir žiūrėti: drugio priepuoliui užėjus, jo veidelis degte degdavo, karščiui atslūgus — išbaldavo. Motina, begaliniai susirūpinusi, nenorėjo patikėti Džeko net gerosios Nanos priežiūrai. Ji laikė jį pusiau gulomis ant rankų.

Taip! Laikas buvo kelionę baigti. Jei tikėsime amerikiečiu, dabar, auštančios dienos vakarą, balandžio 18-ąją, mažasis būrelis turėjo pagaliau atvykti į San Feličės asjendą.

---

[1] *Musė cėcė, šiuolaikiniais duomenimis, pavojinga ir žmonėms. Ji nešioja tripanozomas, visos eilės ligų sukėlėjus.*

Dvylika kelionės dienų, dvylika naktų, praleistų po atviru dangumi, visiškai pakirto jėgas net tokiai energingai moteriai, kaip misis Veldon. Bet ištverti visa tai vaikui buvo dar sunkiau. Misis Veldon galėjo palūžti vien tik žiūrėdama į sergantį Džeką, kuriam slaugyti trūko paprasčiausių vaistų.

Dikas Sendas, Nana, Tomas ir jo draugai lengviau pakėlė kelionės nuovargį.

Nors maisto ištekliai ir pradėjo sekti, bet būreliui maisto nepritrūko, ir keleiviai jautėsi neblogai.

Haris, matyt, buvo pripratęs prie tokių ilgų žygių per miškus, ir nuovargis, atrodė, jo nepaveikė. Tačiau Dikas Sendas pastebėjo, kad, jiems artėjant prie asjendos, jis vis labiau niaukiasi ir elgiasi ne taip nuoširdžiai, kaip anksčiau. Turėjo būti lyg ir atvirkščiai. Taip bent galvojo jaunuolis, su vis didesniu nepasitikėjimu žiūrėdamas į amerikietį. Tačiau kokia nauda Hariui juos apgaudinėti? Dikas Sendas nebūtų galėjęs to paaiškinti, bet jis nusprendė nenuleisti akių nuo savo vadovo.

Amerikietis greičiausiai jautė, kad Dikas Sendas žiūri į jį žvairomis, ir, matyt, dėl to dar labiau paniuro ir nebesikalbėjo su „jaunuoju draugu".

Būrelis leidosi toliau.

Miškas retėjo, medžiai, išsibarstę atskirais guotais, nebesudarė nepraeinamų tankumynų. Ar iš tiesų prasidėjo tikrosios pampos, apie kurias pasakojo Haris?

Pirmąsias tos dienos valandas joks įvykis nesuteikė Dikui Sendui dingsties labiau nerimauti. Jį tik nustebino dvi aplinkybės. Jos gal neturėjo itin didelės svarbos, bet esamomis sąlygomis derėjo atsižvelgti į kiekvieną menkniekį.

Pirmiausia jaunuolio dėmesį patraukė Dingas.

Is tikrųjų šuo, visas tas dienas lyg ir sekęs kažkokius

pėdsakus, pasikeitė, ir įvyko tai iš karto. Iki šiol jis bėgo įbedęs nosį į žemę, uostinėdamas žoles ir krūmus, arba tylėjo, arba gailiai lojo, tartum iš skausmo ar iš gailesčio.

O šiandien keistasis padaras ėmė skardžiai, netgi piktai loti, kaip kitados, kai ant „Piligrimo" denio pasirodydavo Negoras.

Dikui Sendui; kilo įtarimas, kuris pasitvirtino, kai Tomas jam pasakė:

— Keista, ponas Dikai! Dingas nebeuosto žemės, kaip uostė dar vakar! Žiūrėkite, jis kažką uodžia pavėjui, nerimsta, jo kailis pasišiaušęs! Sakytum, iš tolo pajuto...

— Negorą, ar ne? — užbaigė Dikas Sendas, čiupęs senajam negrui už rankos ir ženklu liepęs kalbėti tyliau.

— Negorą, ponas Dikai. Ar neseka jis mūsų pėdomis?..

— Taip, Tomai, ir šią akimirką jis turbūt kur nors netoli nuo mūsų.

— Bet... kodėl? — paklausė Tomas.

— Arba Negoras nepažįsta šio krašto, — pasakė Dikas Sendas, — ir todėl jam svarbu nepaleisti mūsų iš akių...

— Arba? — paklausė Tomas, su nerimu žvelgdamas į jaunuolį.

— Arba, — pakartojo Dikas Sendas, — pažįsta jį, ir tuomet...

— Bet iš kur Negoras galėtų šią vietovę pažinti? Jis niekados nėra čia buvęs!

— Niekados nėra čia buvęs? — sumurmėjo Dikas Sendas. — Žodžiu, vienas neginčytinas dalykas — Dingas elgiasi taip, lyg tas jo nekenčiamas žmogus būtų kur nors netoli mūsų!

Paskui nutilo ir pašaukė šunį, kuris, kiek padvejojęs, pribėgo prie jo:

— Ei, Dingai! — šūktelėjo jis. — Negoras! Negoras!

Dingas atsakydamas piktai sulojo. Šis vardas padarė įprastinį įspūdį, ir jis puolė pirmyn, tarsi Negoras būtų tūnojęs kur nors už krūmų.

Haris matė visą šią sceną. Prikandęs lūpą, jis priėjo prie jaunuolio.

— Ką jūs pasakėte Dingui? — paklausė jis.

— O, nieko ypatingo, misteri Hari, — pajuokavo senasis Tomas. — Mes paklausėme, ar nežino jis ko nors apie tą kažkur dingusį mūsų bendrakeleivį iš laivo.

— A! — pasakė amerikietis. — Tą portugalą, laivo virėją, apie kurį man pasakojote?

— Taip, — atsakė Tomas. — Sprendžiant iš Dingo elgesio, Negoras turėtų būti kažkur arti.

— Kaip jis būtų iki čia atsidanginęs? — nusistebėjo Haris. — Juk jūs pasakojote, kad jis niekad šioje šalyje nėra lankęsis!

— Nebent nuo mūsų nuslėpė, — atsakė Tomas.

— Keista, kam jis būtų slėpęs, — tarė Haris. — Bet jei norite, galime paieškoti po šį atžalyną. Gali būti, kad tam vargšui reikia pagalbos, kad jį ištiko nelaimė...

— Neverta, misteri Hari, — atsakė Dikas Sendas. — Jei Negoras sugebėjo vienas atsidanginti iki čia, sugebės nusidanginti ir toliau. Jis ne iš kelmo spirtas.

— Kaip norite, — atsakė Haris.

— Ei, Dingai, nutilk, — trumpai įsakė Dikas Sendas, norėdamas nutraukti pokalbį.

Antra, kas patraukė jaunuolio dėmesį, buvo amerikiečio arklys.

Nebuvo matyti, kad „jis jaustų arklidę", kaip jaučia arkliai. Neuodė oro, nespartino žingsnio, nepūtė šnervių, ne-

žengė, skelbdamas, kad kelionė baigiasi. Atidžiai jį stebint, atrodė, kad jis elgiasi taip abejingai, tarsi asjenda, kurioje jis buvo daug sykių ir kurią turėjo pažinoti, dar būtų buvusi už keleto šimtų mylių.

„Ne šitaip elgiasi arklys, kai namai čia pat!" — dingtelėjo jaunuoliui.

Tačiau, kaip Haris vakar sakė, iki asjendos tebuvo likusios šešios mylios, ir iš tų šešių mylių penktą valandą vakaro keturios jau buvo tikrai nukeliautos.

Bet arklys vis dar „nejautė arklidės", kurios jis iš tiesų turėjo pasigesti, be to, niekas kitas nerodė, kad netoliese didelė plantacija, tokia, kokia turėjo būti San Feličės asjenda.

Misis Veldon, nors dabar jai rūpėjo tik jos vaikas, nustebo, kad vietovė tokia tuščia. Kaip tai! Nė vieno čiabuvio, nė vieno tarno iš taip arti esančios asjendos! Nejaugi Haris paklydo? Ne! Ji kratėsi šios minties. Nauja gaištis būtų grėsusi mirtimi mažajam jos Džekui!

Tuo tarpu Haris žengė pirmyn; bet, matyt, stebėjo miško gilumą — žvalgėsi tai į dešinę, tai į kairę, kaip žmogus, nebetikras savimi ar... keliu, kuriuo eina!

Misis Veldon užsimerkė, kad nematytų.

Nuėjus mylią kelio lyguma, vėl prasidėjo miškas, nors ir ne toks tankus, kaip vakaruose, ir mažasis būrelis vėl atsidūrė aukštų medžių paunksmėje.

Šeštą valandą vakaro jie priėjo tankumyną, per kurį, matyt, neseniai buvo prasibrovusi kaimenė kažkokių stambių gyvulių.

Dikas Sendas labai atidžiai apsidairė aplink.

Žymiai aukščiau žmogaus ūgio šakos buvo nudraskytos ar aplaužytos. Žolė smarkiai sutrypta, drėgnoje dirvoje bu-

vo matyti pėdos, kurios negalėjo būti nei jaguarų, nei kuguarų.

O gal dirvą išmindė tinginiai? Bet kaip tada paaiškinti, kodėl tokiame aukštyje nulaužytos šakos?

Palikti tokias žymes, įspausti tokius didžiulius pėdsakus, prasiskinti tokią properšą per šitą neįžengiamą brūzgyną galėjo, žinoma, tik drambliai. Betgi dramblių Amerikoje nėra. Šitų milžiniškų storaodžių gyvūnų tėvynė — ne Naujasis Pasaulis, ir jų niekados nebandyta ten aklimatizuoti.

Prielaida, kad pro čia praeita dramblių, buvo visai nepriimtina.

Šiaip ar taip, Dikas Sendas neparodė, kokias mintis jam sukėlė šitas neišaiškinamas faktas. Šiuo klausimu jis net nesikreipė į amerikietį. Ko galima laukti iš žmogaus, kuris bandė jį įtikinti, kad jis mato ne žirafas, o stručius? Haris ir vėl būtų davęs kokį nors geriau ar blogiau sugalvotą paaiškinimą, kuris vis tiek nebūtų pakeitęs padėties.

Šiaip ar taip, Diko nuomonė apie Harį buvo aiški. Jis jautė, kad šitas žmogus — apgavikas, ir telaukė progos iškelti aikštėn jo klastą; viskas bylojo, kad ta proga netoli.

Bet koks yra slaptas Hario tikslas? Kas laukia „Piligrimo" keleivių? Dikas Sendas kartojo sau, kad jo atsakomybė nepasibaigė, laivui sudužus. Jam dar reikės, netgi daugiau negu bet kada, pasirūpinti išgelbėjimu tų, kuriuos „Piligrimas" išmetė ant šito kranto. Tik jis vienas gali išgelbėti šią moterį, šį kūdikį, šiuos negrus — visus nelaimės draugus! Bet jeigu jis galėjo ko nors imtis laive kaip jūrininkas, ką jam daryti čia, tarp baisių pavojų, kuriuos nujautė?

Dikas Sendas nenorėjo užmerkti akių ir nematyti siaubingos tikrovės, kuri kas valandėlę darėsi vis akivaizdesnė. Penkiolikametis „Piligrimo" kapitonas vėl turėjo imtis va-

dovauti. Bet jis nenorėjo gąsdinti vargšės motinos, kol dar buvo ne laikas veikti!

Ir nieko nepasakė net tada, kai, palikęs mažąjį būrelį per kokį šimtą žingsnių, atsidūrė ant gana plačios upės kranto ir pastebėjo, kaip kažkokie didžiuliai gyvuliai skubiai puolė į aukštą žolę.

„Hipopotamai! Hipopotamai!" — vos nesušuko jis.

Jis iš tiesų pamatė tuos kresnus žvėris didelėm galvom, plačiais nasrais su daugiau negu per pėdą kyšančiomis iltimis, trumpom kojom, stora, tamsiai rudos spalvos oda be jokio plauko! Hipopotamai Amerikoje!Būrelis žygiavo ištisą dieną, bet sunkiai. Sulėtino žingsnius net ir ištvermingiausieji. Tikrai buvo laikas kelionę baigti, arba reikėjo sustoti nakvynei.

Misis Veldon, susirūpinusi vien mažuoju Džeku, galbūt nejautė nuovargio, bet ir jos jėgos buvo išsekusios. Visi buvo daugiau ar mažiau nusivarę nuo kojų, Dikas Sendas nepasidavė nuovargiui; jį palaikė nepaprasta dvasinė ištvermė, kurios jis sėmėsi iš pareigos jausmo.

Apie ketvirtą valanda po pietų Tomas surado žolėje daiktą, atkreipusį jo dėmesį. Tai buvo ginklas, keistos formos peilis plačiais lenktais ašmenimis ir grubiai išraižytu dramblio kaulo kotu.

Šitą peilį Tomas nunešė parodyti Dikui Sendui, kuris jį apžiūrėjo ir galų gale parodė amerikiečiui, sakydamas:

— Čiabuviai, matyt, netoli!

— Iš tikrųjų, — atsakė Haris, — tačiau...

— Tačiau?.. — pakartojo Dikas Sendas, žiūrėdamas Hariui tiesiai į akis.

— Mes turėtume būti visai arti asjendos, — neryžtingai pasakė Haris, — o aš neatpažįstu...

— Vadinasi, jūs paklydote? — gyvai paklausė Dikas Sendas.

— Paklydau? Ne... Asjenda turėtų būti dabar ne toliau kaip už trijų mylių. Bet aš patraukiau trumpiausiu keliu per mišką ir galbūt be reikalo!

— Galbūt, — atsakė Dikas Sendas.

— Manau, geriau aš vienas eisiu pasižvalgyti, — tarė Haris.

— Ne, misteri Hari, nesiskirkime, — ryžtingai pareiškė Dikas Sendas.

— Kaip norite! — tarė amerikietis. — Bet man bus sunku naktį kelią rasti.

— Na ką gi! — atsakė Dikas Sendas. — Sustosime nakvynei. Misis Veldon sutiks paskutinį kartą praleisti naktį po medžiais, o rytoj, kai prašvis, vėl žygiuosime! Dviem ar trim myliom kelio užteks valandos laiko!

— Gerai, — pasakė Haris.

Tą akimirką Dingas piktai sulojo.

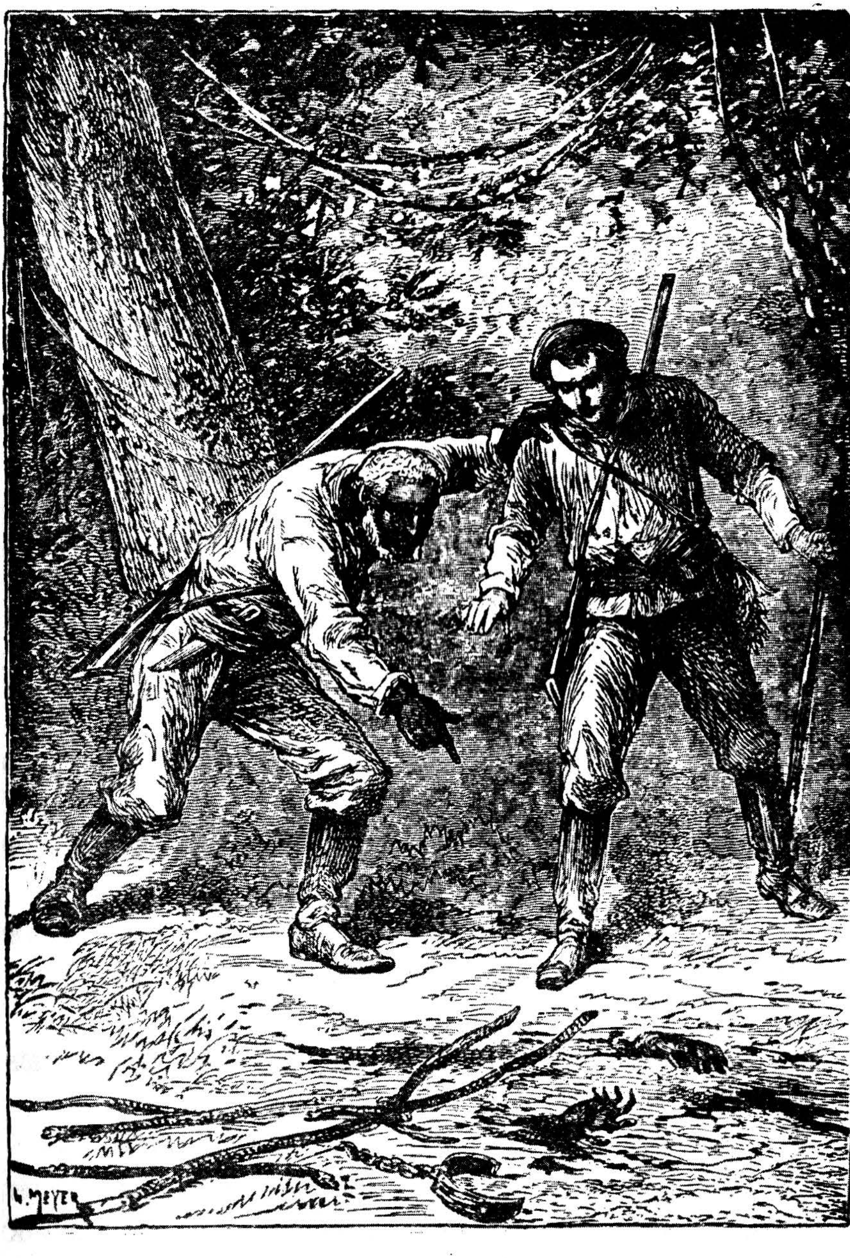
— Šen, Dingai, šen! — riktelėjo Dikas Sendas. — Tu puikiai žinai, kad nieko nėra ir kad mes dykynėje.

Taigi buvo nutarta paskutinį kartą sustoti nakvynei. Misis Veldon nepratarė nė žodžio — paliko savo bendrakeleiviams tvarkytis patiems. Mažasis Džekas, užsnūdęs po drugio priepuolio, miegojo jai ant rankų.

Keleiviai ėmė ieškoti vietos, kur geriausia būtų pernakvoti. Dikas Sendas nusprendė įsitaisyti gultą po dideliu medžių guotu. Bet senasis Tomas, ėjęs prie jo, staiga sustojo ir sušuko:

— Ponas Dikai! Žiūrėkit! Žiūrėkit!

— Kas ten, Tomai? — ramiai paklausė Dikas Sendas, pasirengęs visokiems netikėtumams.

– *Ponas Dikai! Žiūrėkit! Žiūrėkit!*

— Ten, ten... — murmėjo Tomas, — tie medžiai aptaškyti krauju!.. O ant žemės... nukirstos rankos!..

Dikas Sendas šoko į tą vietą, kurią rodė senasis Tomas. Paskui atsigavęs tarė:

— Tylėk, Tomai, tylėk!

Iš tiesų ten ant žemės gulėjo nukirstos rankos, o šalimais — keletas sulaužytų medinių kaklašakių ir nutraukta grandinė!

Laimė, kad to baisaus vaizdo nematė misis Veldon.

Haris stovėjo nuošalyje, ir, jei kas būtų į jį tą valandėlę žvilgtelėjęs, būtų buvęs nustebintas jame įvykusios permainos. Jo veidas buvo žiaurus,

Dingas pribėgo prie Diko Sendo ir, pamatęs tuos kruvinus palaikus, ėmė piktai loti.

Jaunuolis tik vargais negalais jį nuvijo.

Tuo tarpu senasis Tomas, pamatęs šias šakes, šia nutrauktą grandinę, sustingo, tarsi kojos jam būtų įaugusios į žemę. Jis žvelgė, plačiai atvėręs akis, mėšlungiškai sugniaužęs kumščius, ir padrikai kažką murmėjo.

— Aš jau mačiau... mačiau... tokias kaklašakes... kai buvau mažas... mačiau...

Jo galvoje, matyt, budo migloti pirmųjų vaikystės dienų prisiminimai. Jis stengėsi prisiminti!.. Buvo jau beprabyląs...

— Tylėk, Tomai! — tarė Dikas Sendas. — Vardan misis Veldon, vardan mūsų visų tylėk!

Ir jaunuolis nusivedė senąjį negrą į šalį.

Naktigultui buvo pasirinkta kita vieta, truputį toliau, ir pasiruošta miegoti. Vakarienė buvo paduota, bet beveik niekas jos neprisilietė. Nuovargis nugalėjo alkį. Visus apėmė kažkoks nerimas, beveik siaubas.

Sutemos pamažu tirštėjo. Netrukus pasidarė visiškai tamsu. Dangus apsitraukė juodais audros debesimis. Vakarų pusėje, tarp medžių, blykčiojo žaibai be griaustinio. Vėjas buvo nutilęs, ant medžių nejudėjo nė vienas lapas. Po dienos triukšmo stojo visiška tyla; atrodė, kad tvankus oras, prisotintas elektros, pasidarė nebepralaidus garsams.

Dikas Sendas, Ostinas ir Batas budėjo visi kartu. Jie žiūrėjo ir klausėsi, įtempę akis ir ausis, ar neblykstelės kur nors šviesėlė ir nepasigirs įtartinas šnaresys. Niekas netrikdė nei miško tylos, nei tamsos.

Tomas ne snaudė, o sėdėjo sustingęs, nugrimzdęs į prisiminimus, nuleidęs galvą, tarsi negalėdamas atsipeikėti po kažkokio netikėto smūgio.

Misis Veldon supo vaiką ant rankų ir galvojo tik apie jį.

Miegojo turbūt vien pusbrolis Benediktas, nes tik jo neslėgė bendras įspūdis. Taip daug nujausti jis nesugebėjo.

Staiga, apie vienuoliktą valandą, kažkas pratisai ir storai suriaumojo ir tučtuojau pasigirdo šaižesnis garsas.

Tomas pašoko ir ištiesė ranką link tankaus brūzgyno, esančio ne toliau kaip per mylią.

Dikas Sendas griebė jam už rankos, bet Tomas garsiai suriko:

— Liūtas! Liūtas!

Senasis negras atpažino šį riaumojimą, taip dažnai vaikystėje girdėtą.

— Liūtas! — pakartojo jis.

Dikas Sendas, nebeįstengdamas susitvardyti, šoko su peiliu rankoje į tą vietą, kur gulėjo Haris...

Hario nebuvo, buvo dingęs ir jo arklys.

Dikui Sendui viskas staiga pasirodė kitoje šviesoje... Jie buvo ne ten, kur manė! Vadinasi, „Piligrimas" sudužo ne

prie Amerikos krantų! Jūroje jaunuolis atpažino ne Velykų salą, o kažkokią kitą salą, esančią į vakarus nuo to žemyno, kaip Velykų sala yra į vakarus nuo Amerikos!

Kurį laiką jį klaidino kompasas, mes žinome kodėl! Nešamas audros, laivas iškrypo iš kelio, apiplaukė, matyt, Horno ragą ir iš Ramiojo vandenyno pateko į Atlanto! Laivo greitis, kurį Dikas Sendas galėjo tik netobulai apskaičiuoti, audros metu, jam nežinant, padvigubėjo!

Štai kodėl jie nematė kaučiukmedžlų, kinmedžių ir kitų Pietų Amerikos augalų šioje vietovėje. Ši vieta nebuvo nei Atakamos plokštikalnė, nei Bolivijos pampos!

Taip, miško proŠvaistėje tada pasirodė ne stručiai, o žirafos! Tankųjį atvašyną ištrempė drambliai! Dikas Sendas sudrumstė poilsį aukštoje žolėje hipopotamams! Tas dvisparnis, kurį sugavo Benediktas, buvo musė cėcė, baisioji musė cėcė, nuo kurios įkandimo krinta gyvuliai vilkstinėse!

Pagaliau miške dabar suriaumojo liūtas! O šakės, grandinės, tas keistas peilis buvo vergų pirklių įrankiai! Tos nukirstos rankos — juodųjų belaisvių rankos!

Portugalas Negoras ir amerikietis Haris — suokalbininkai!

Ir Dikui Sendui iš lūpų pagaliau išsprūdo baisūs žodžiai:

— Afrika! Pusiaujo Afrika! Vergų ir jų pirklių šalis!

Pirmas skyrius

VERGŲ PREKYBA

Vergų prekyba! Kiekvienas žino, ką reiškia šie žodžiai, kuriems niekada neturėjo būti vietos žmonių kalboje. Ši šlykšti prekyba, nuo seno pelningai varyta Europos tautų, kurios turi kolonijas anapus vandenyno, uždrausta jau daug metų. Tačiau tebevyksta plačiu mastu, ypač Vidurio Afrikoje. Jau devynioliktas amžius, o po vergystės panaikinimo aktu dar nepadėjo savo parašo keletas valstybių, vadinančių save krikščioniškomis.

Gali atrodyti, kad vergų prekyba baigta, kad žmonės nebeperkami ir nebepardavinėjami! Tačiau yra priešingai, ir šitai privalo žinoti skaitytojas, norįs nuoširdžiau pasidomėti antrąja šios istorijos dalimi. Tegul jis sužino, kad žmogus medžiojamas dar ir šiandien, kad šita medžioklė gali išnaikinti ištiso kontinento gyventojus vardan kelių vergvaldinių kolonijų gerovės. Tegul jis sužino, kur ir kaip vyksta tie žvėriški antpuoliai, kiek jie atsieina kraujo, kiek sudeginama ir nusiaubiama kaimų ir kas galų gale iš viso to pelnosi.

Prekiauti vergais negrais buvo pradėta tik XV amžiuje. Ir štai kokiomis aplinkybėmis. Išvarytieji iš Ispanijos musulmonai prisiglaudė anapus sąsiaurio[1], Afrikos pakrantėje.

[1] *Gibraltaro sąsiaurio.*

Šitą pajūrio ruožą tada valdė portugalai, kurie ėmė įnirtingai juos persekioti. Tam tikra dalis tų pabėgėlių buvo paimta į nelaisvę ir pristatyta į Portugaliją. Paversti vergais, jie ir sudarė pirmąjį afrikiečių vergų branduolį Vakarų Europoje nuo krikščioniškosios eros pradžios.

Bet tie musulmonai priklausė daugiausia turtingoms šeimoms, kurios mėgino išpirkti juos auksu. Portugalai išpirkos atsisakė, nors ir kokia didelė buvo. Ką jie veiks su užsienio auksu? Besikuriančiose kolonijose jiems trūko darbo rankų, trumpiau tariant, vergų rankų.

Musulmonų šeimos, įsitikinusios, kad savo giminaičių belaisvių išpirkti negalės, tada pasiūlė juos išmainyti į didesnį skaičių Afrikos negrų, kurių buvo labai lengva įsigyti. Portugalai pasiūlymą priėmė: jiems šitie mainai buvo naudingi. Taip prasidėjo vergų prekyba Europoje.

XVI amžiaus pabaigoje šita bjauri prekyba buvo visuotinai pripažinta, ir barbariški to meto papročiai jos nesmerkė. Ją palaikė visos valstybės, siekdamos kuo greičiau ir kuo patikimiau kolonizuoti Naujojo Pasaulio salas. Juodieji vergai galėjo išgyventi ten, kur baltieji, neprisitaikę prie naujų klimatinių sąlygų, dar neįstengią pakelti tarpatogrąžinių juostų karščio, būtų mirę tūkstančiais. Todėl į Amerikos kolonijas pradėta reguliariai gabenti negrus specialiai pastatytais laivais, ir, šitos užjūrinės prekybos šakos skatinamos, įvairiuose Afrikos pajūrio punktuose ėmė kurtis stambios agentūros. „Prekės" nedaug atsiėjo šaliai, kuri jas „gamino", o pelnas buvo didžiulis.

Bet, nors visais atžvilgiais buvo labai reikalinga steigti užjūrines kolonijas, prekiavimo žmogaus kūnu jos nepateisino. Netrukus vienur kitur kilniaširdžiai žmonės pakėlė balsą prieš prekybą negrais ir žmogiškumo vardan pareika-

lavo, kad Europos vyriausybės išleistų įstatymą, draudžiantį prekiauti žmonėmis.

1751 metais abolicionistų sąjūdžiui ėmė vadovauti kvakeriai. Tai įvyko toje pačioje Šiaurės Amerikoje, kur po šimto metų kilo pilietinis karas; vergovės panaikinimo klausimas suvaidino jame savo vaidmenį. Įvairios Šiaurės valstijos — Virginija, Konektikutas, Masačiūsetsas, Pensilvanija — išleido įstatymą, draudžiantį prekybą vergais, ir grąžino laisvę negrams, kurių atgabenimas į jų teritoriją atsiėjo didelius pinigus.

Bet kvakerių pradėtoji kampanija neapsiribojo šiaurinėmis Naujojo Pasaulio provincijomis. Vergijos šalininkai buvo smarkiai užsipulti net anapus Atlanto, ypač daug šio teisingo reikalo pasekėjų atsirado Prancūzijoje ir Anglijoje. „Verčiau težlunga kolonijos, negu principas!" — toks kilnus lozungas nuskambėjo Senajame Pasaulyje, ir, nors su šiuo klausimu buvo susiję stambūs politiniai ir prekybiniai interesai, šis lozungas persirito per visą Europą.

Postūmis buvo duotas. 1807 metais savo kolonijose prekybą negrais uždraudė Anglija, o 1814 metais jos pavyzdžiu pasekė Prancūzija. Abi galingos tautos sudarė šiuo klausimu sutartį, kurią Šimto dienų[1] valdymo metu patvirtino Napoleonas.

Tačiau tai buvo dar grynai teorinė deklaracija. Negrų pirklių laivai teberaižė jūras ir savo „Juodmedžio krovinį" iškraudavo kolonijiniuose uostuose.

Norint šią prekybą sustabdyti, reikėjo imtis konkretesnių priemonių. Jungtinės Amerikos Valstijos 1820 metais, o Anglija 1824 metais paskelbė, kad prekyba žmonėmis —

---

[1] *Šimtas dienų – laikotarpis, kai Napoleonas antrą kartą, grįžęs iš tremties, valdė Prancūziją (1815.III.1–1815.VI.22).*

plėšikavimas ir tie, kurie ja verčiasi, — piratai. Tai reiškė, kad jiems gresia mirties bausmė, ir juos imta be gailesčio persekioti. Prie naujosios sutarties netrukus prisidėjo ir Prancūzija. Bet Amerikos Pietų valstijos, ispanų ir portugalų kolonijos nepasirašė vergų prekybą draudžiančios sutarties ir toliau lobo, eksportuodamos negrus, nors „laivų apžiūrėjimo teisė" buvo visuotinai pripažinta. Tačiau, šia teise vadovaujantis, tebūdavo tikrinami įtariami laivai.

Vis dėlto naujasis įstatymas atgalinės galios neturėjo. Naujus vergus įsigyti buvo draudžiama, bet senieji laisvės neatgavo.

Šitaip aplinkybėms susiklosčius, pirmoji pavyzdį davė Anglija. 1833 metų gegužės 14 dieną visuotine deklaracija buvo grąžinta laisvė visiems Didžiosios Britanijos kolonijų negrams, ir 1838 metų rugpjūčio mėnesį šeši šimtai septyniasdešimt tūkstančių negrų tapo laisvi.

Po dešimties metų, 1848-aisiais, Prancūzų respublika išlaisvino prancūzų kolonijų vergus, iš viso du šimtus šešiasdešimt tūkstančių negrų.

Tarp Jungtinių Valstijų federalistų ir konfederalistų kilęs karas 1859 metais galutinai panaikino vergovę, ir juodieji vergai atgavo laisvę visoje Šiaurės Amerikoje.

Taigi trijose didžiosiose valstybėse šis humaniškas darbas buvo užbaigtas. Šiuo metu vergų prekyba vyksta tik ispanų ir portugalų kolonijose ir Rytuose — Turkijos ir Arabijos paklausai patenkinti. Brazilija, nors ankstyvesniems savo vergams laisvės dar negrąžino, naujų vergų neįsileidžia, o negrų vaikai joje gimsta laisvais žmonėmis.

Tik Centrinėje Afrikoje dėl šitos žmonių medžioklės tarp afrikiečių karaliukų tebevyksta kruvini susirėmimai, ir į vergovę patenka ištisos gentys. Tada vergų vilkstinės trau-

kia dviem priešingom kryptim: vienos — į vakarus, į portugalų koloniją Angolą; kitos — į rytus, į Mozambiką. Skirtą vietą pasiekia tik maža tų nelaimingųjų dalelė, iš jų vieni siunčiami arba į Kubą, arba į Madagaskarą; kiti — į arabų ar turkų provincijas Azijoje, Meką ar Maskatą. Anglų ir prancūzų sargybiniai laivai nepajėgia užkirsti kelio šiai prekybai — perdaug sunku veiksmingai prižiūrėti tokią ilgą pakrantę.

Argi toks didelis šito šlykštaus eksporto užmojis?

Taip! Skaičiuojama, kad į pajūrį patenka ne mažiau kaip aštuoniasdešimt tūkstančių vergų, ir šis skaičius, atrodo, tesudaro dešimtą dalį visų išžudytųjų čiabuvių. Po klaikių skerdynių lieka nusiaubti laukai, ištuštėja degantys kaimeliai, upės neša lavonus, dykvietėse įsikuria laukiniai žvėrys. Livingstonas, patekęs į tokias provincijas tuoj po žmonių medžioklių, neatpažino jų, nors buvo jose lankęsis prieš porą mėnesių. Ne kitaip apie šitą miškingą Centrinės Afrikos plokščiakalnį, pagrindinę kruvinų karų tarp čiabuvių karaliukų areną, pasakoja ir kiti keliautojai:

Grantas, Spikas, Bertonas, Kameronas, Stenlis. Didžiųjų ežerų rajone, visoj toj plačioj srity, kuri tiekia prekę į Zanzibaro rinką, į Bornu ir Fecaną, taip pat labiau į pietus, ant Niasos ežero ir Zambezės krantų, ir labiau į vakarus, Zairo aukštupio rajonuose, per kuriuos keliavo narsusis Stenlis, toks pat vaizdas — griuvėsiai, žudynės, ištuštėjusios gyvenvietės. Nejaugi vergovė Afrikoje baigsis tada, kai išnyks juodoji rasė? Nejaugi šitos rasės laukia toks pat likimas, kaip australų Naujojoje Olandijoje?

Betgi ispanų ir portugalų kolonijų rinkos vieną dieną užsidarys, šitų prekių pareikalavimas baigsis; civilizuotos tautos nebegali ilgiau pakęsti vergų prekybos!

Taip, žinoma, ir dar šįmet, 1878 metais, privalo būti išlaisvinti visi vergai, tebelaikomi krikščioniškose valstybėse. Vis dėlto musulmonų tautos dar ilgus metus palaikys šią prekybą, kuri niokoja gyventojus Afrikos kontinente. Iš tikrųjų daugiausia negrų išgabenama į musulmonų kraštus: iš savo gimtinės išplėštų ir į rytų pajūrį siunčiamų čiabuvių skaičius kas metai viršija keturiasdešimt tūkstančių. Dar prieš ekspediciją į Egiptą Senaaro negrai tūkstančiais buvo parduodami Darfuro negrams, ir atvirkščiai. Net generolas Bonapartas nusipirko nemaža negrų, kuriuos padarė kareiviais, sukūręs dalinius, panašins į mameliukų. Per tą šimtmetį, kurio keturias penktąsias jau pragyvenome, vergų prekyba Afrikoje nesumažėjo. Priešingai.

Ir iš tiesų islamizmas nesmerkia prekybos vergais. Juk reikėjo musulmonų šalyse baltąjį anų laikų vergą pakeisti juoduoju vergu. Todėl visokio plauko pirkliai ir varo plačiu mastu šią nepakenčiamą prekybą. Šitokiu būdu jie suteikia paspirtį gyventojais toms nykstančioms rasėms, kurios vieną gražią dieną visai išmirs, kadangi nedirba ir todėl neatsinaujina. Šitie vergai, kaip Bonaparto laikais, dažnai tampa kareiviais. Kai kuriose Nigerio aukštupio šalyse jie sudaro pusę Afrikos karaliukų kariuomenės. Šitokiomis sąlygomis jų dalia nėra žymiai blogesnė, negu laisvų žmonių. Tačiau, kai vergas — ne kareivis, jis tampa apyvartine moneta, net Egipte ir Bornu karininkai ir valdininkai apmokami šia moneta. Tai savo akimis matė ir paskui papasakojo Gijomas Ležanas[1].

Tokia dabartinė prekybos vergais padėtis.

Ar reikia pridurti, kad daugelis didžiųjų Europos valsty-

---

[1] *Gijomas Ležanas (1828–1871) – prancūzų keliautojas.*

bių atstovų nesigėdydami žiūri į šią prekybą su apgailėtinu atlaidumu? O juk tai tiesa: patruliniai laivai budi prie Atlanto ir Indijos vandenyno krantų, o šalies viduje prekyba vyksta, niekieno netrukdoma: čia pat, valdininkams ant akių, traukia vilkstinės, iš anksto skirtu laiku vyksta skerdynės, kuriose, kol pagaunamas vienas vergas, žūsta dešimt negrų!

Dabar skaitytojas supras, kokie baisūs buvo Diko Sendo ištarti žodžiai:

— Afrika! Pusiaujo Afrika! Vergų ir jų pirklių šalis!

Ir jis neklydo: tai buvo Afrika, kurioje jo bendrakeleiviams ir jam pačiam grėsė daugybė pavojų.

Bet į kurią Afrikos žemyno dalį nubloškė jį nesuprantama lemtis? Aišku, į vakarinę; ir dar blogiau — jaunuoliui neliko nieko kita, kaip galvoti, kad „Piligrimas" bus sudužęs prie Angolos kranto, į kur suplaukia vilkstinės, aptarnaujančios visą šią Afrikos dalį.

Iš tikrųjų jis sudužo ten. Tai buvo šalis, kurios pietinę dalį po kelių metų perėjo Kameronas, o šiaurinę — Stenlis, bet kokių pastangų kaina! To didžiulio ploto, kurį sudaro trys provincijos — Bengela, Kongas ir Angola, — ištirtas tuomet buvo tik pajūris. Jis driekiasi nuo Nursos pietuose iki Zairo šiaurėje; du žymiausi šios vietovės miestai yra uostai — Bengela ir San Paolo de Luanda, Portugalijos kolonijos sostinė.

Šios šalies centrinės sritys tada buvo beveik neištirtos. Retas keliautojas drįso leistis į jų gilumą. Pražūtingas klimatas, karšta ir drėgna dirva, kurioje siautėja drugys, laukiniai čiabuviai, kai kurie — dar žmogėdros, nuolatiniai karai tarp genčių, įtarumas, su kuriuo vergų pirkliai žiūri į kiekvieną ateivį, bandantį perprasti begėdiškos jų prekybos

paslaptis, — štai kokias kliūtis reikia įveikti, kokius pavojus nugalėti Angoloje, vienoje pavojingiausių Pusiaujo Afrikos provincijų.

1816 metais Tiukėjas nuplaukė Kongo upe į jos aukštupį, net už Ielalos krioklių, bet nukeliavo daugių daugiausia du šimtus mylių. Iš šito nedidelio tarpo rimtai pažinti krašto buvo neįmanoma, tačiau dėl jo gyvybę paaukojo dauguma mokslininkų ir karininkų, šios ekspedicijos dalyvių. Praėjus trisdešimt septyneriems metams, daktaras Livingstonas nukeliavo nuo Gerosios Vilties kyšulio iki Zambezės aukštupio. Iš ten 1853 metų lapkričio mėnesį su nepaprasta drąsa, kurios dar niekas nepralenkė, perėjo Afriką iš pietų į šiaurės vakarus, persikėlė per Kvango upę, vieną iš Kongo intakų, ir 1854 metų gegužės 31 dieną atvyko į San Paolo de Luandą. Livingstonas pirmas prasiskverbė į didžiosios portugalų kolonijos neištirtas glūdumas.

Praslinkus aštuoniolikai metų, du drąsūs tyrinėtojai perėjo Afriką iš rytų į vakarus ir, nugalėję neįsivaizduojamas kliūtis, pasirodė Angoloje — vienas jos pietuose, kitas — šiaurėje.

Pirmasis šią kelionę atliko Anglijos laivyno leitenantas Vernėjus Hovetas Kameronas. 1872 metais pasklido kalbos, kad amerikiečio Stenlio ekspedicija, pasiųsta į Didžiųjų ežerų sritį ieškoti Livingstono, atsidūrusi pavojuje. Leitenantas Kameronas pasisiūlė vykti ieškoti Stenlio pėdsakų. Pasiūlymas buvo priimtas. Kameronas išvyko iš Zanzibaro, lydimas daktaro Dilono, leitenanto Sesilio Merfio ir Roberio Mofa, Livingstono brolėno. Perėjęs Ugogą, jis sutiko ištikimus Livingstono tarnus, gabenančius jo palaikus į rytinę pakrantę. Tačiau vis tiek žygiavo į vakarus, žūtbūt nusprendęs perkeliauti žemyną nuo vieno vandenyno iki

kito; perėjęs Unjanjembę, Ugandą, pateko į Kahuelę, kur surado didžiojo keliautojo dienoraštį. Perplaukęs Tanganikos ežerą, perkopė Bambare kalnus, persikėlė per Lualabos upę, bet plaukti ja žemyn nepajėgė, aplankė visas karo nusiaubtas provincijas — Kilembą, Urua, Lomanės versmes, Uludą, Lovalę, kurių gyventojus išnaikino vergų pirkliai; paskui, persikėlęs per Kvanzą ir perėjęs jos miškus, kuriuose Haris paklaidino Diką Sendą ir jo bendrakeleivius, ryžtingasis Kameronas pagaliau išvydo Atlanto vandenyną ir atvyko į San Filipę — į Bengelą. Ši kelionė, trukusi trejus metus ir keturis mėnesius, atsiėjo gyvybę dviem jo bendrakeleiviams: daktarui Dilonui ir Robertui Mofa.

Šiame atradimų kelyje anglą Kameroną beveik tuoj pat pakeitė amerikietis Henris Morelandas Stenlis. Yra žinoma, kad šis narsus laikraščio „Niujork Herald" korespondentas, pasiųstas ieškoti Livingstono, surado jį 1871 metų spalio 30 dieną Udžidžyje ant Taganikos ežero kranto. Bet tai, ką Stenlis taip sėkmingai padarė žmoniškumo vardan, jis panoro pakartoti geografijos mokslo labui. Jis nusprendė smulkiai ištirti Lualabos krantus, kuriuos tik prabėgom buvo matęs. Kameronas dar klaidžiojo Centrinės Afrikos srityse, kai Stenlis 1874 metų lapkričio mėnesį išvyko iš Bagamojo, esančio rytiniame Afrikos krante, po dvidešimt vieno mėnesio, 1876 metų rugpjūčio 24 dieną, pabėgo iš Udžidžio, kur siautė raupų epidemija, ir per septyniasdešimt keturias dienas nukeliavo į Njangvę, didžiąją vergų prekyvietę, kur prieš jį jau buvo lankęsis Livingstonas ir Kameronas. Čia jis matė, kaip Zanzibaro sultono kariai įsiveržę baisiausiai nusiaubė Marungu ir Manjuemos sritis.

Tada Stenlis išsirengė tirti Lualabos tėkmę ir nuplaukė iki pat jos žiočių. Jo ekspediciją sudarė šimtas keturiasde-

šimt nešėjų, pasamdytų Njangvėje, ir devyniolika laivų. Pačioje kelionės pradžioje teko susiremti su Ugusu žmogėdromis, nešte neštis valtis, apeinant neįmanomus perplaukti krioklius. Prie pusiaujo, ten, kur Lualabos upė pasuka į šiaurę – šiaurės rytus, mažą Stenlio flotilę užpuolė penkiasdešimt keturios valtys su keliais šimtais čiabuvių. Stenliui pavyko juos išvaikyti. Paskui narsusis amerikietis, nuplaukęs iki antro šiaurės platumos laipsnio, nustatė, kad Lualabos upė yra ne kas kita, kaip Zairo, arba Kongo, aukštupys, ir kad, ja plaukdamas, jis atsidurs prie pat vandenyno. Taip jis ir padarė, beveik kasdien gindamasis nuo pakrantėse gyvenančių genčių puolimo. 1877 metų birželio 3 dieną, keliantis per Masasos krioklius, žuvo vienas jo bendrakeleivis, Frensis Pokokas, o jį patį liepos 18 dieną srovė su valtimi nunešė į Mbelo krioklius, ir jis per stebuklą išsigelbėjo nuo mirties.

Pagaliau rugpjūčio 6 dieną Henris Stenlis atvyko į Ni Sanda kaimelį, keturios dienos kelio nuo vandenyno. Po dviejų dienų jis buvo Banza Mbuke, kur jo laukė maisto atsargos, atsiųstos dviejų Embomos pirklių, ir galų gale šitame mažame miestelyje gavo pailsėti. Nuovargis ir nuolatiniai nepritekliai jį be laiko pasendino, nors jam buvo tik trisdešimt penkeri metai. Šis žygis skersai visą Afrikos žemyną atėmė jam iš gyvenimo dvejus metus ir devynis mėnesius. Bet Lualabos tėkmė buvo ištirta iki Atlanto vandenyno, ir, jei Nilas yra didžioji šiaurės arterija, Zambezė – didžioji rytų arterija, dabar yra žinoma, kad Afrikos vakaruose teka dar trečia iš didžiausių pasaulio upių; jos ilgis – du tūkstančiai devyni šimtai mylių[1], jos tėkmė,

---

[1] *4650 km. (Aut. past.)*

vienur vadinama Lualaba, kitur Zairu ir Kongu, jungia Didžiųjų ežerų sritį su Atlanto vandenynu.

Tačiau tie du maršrutai — Stenlio ir Kamerono — Angolos provincijos nesiekė. 1873 metais, tai yra tada, kai ant Afrikos kranto sudužo „Piligrimas", ji buvo beveik neištirta. Apie ją buvo žinoma tiek, kad ji yra vergų prekybos centras vakaruose ir kad svarbiausios vergų prekybos rinkos joje yra Bihė, Kasanga ir Kazondė.

Ir į šį kraštą, daugiau kaip už šimto mylių nuo vandenyno, atviliojo Haris Diką Sendą, nuovargio ir skausmo nukamuotą moterį, merdėjantį berniuką ir kitus bendrakeleivius, negrus — puikų grobį gobšiems vergų pirkliams!

Taip, tai buvo Afrika, o ne toji Amerika, kur nei čiabuviai, nei plėšrieji žvėrys, nei klimatas iš tikrųjų nepavojingi keleiviams, ne toji žmogui palanki sritis, nusidriekusi tarp Kordiljerų kalnų ir vandenyno kranto, kur gausu kaimų, kur keleiviui svetingai atveria duris misionieriai. Kaip toli buvo tos Peru ir Bolivijos žemės, į kur tikriausiai būtų nunešusi „Piligrimą" audra, jei piktadario ranka nebūtų nukreipusi jo kurso, ir iš kur nukentėjusieji būtų taip lengvai galėję grįžti į tėvynę!

Tai buvo baisioji Angola, ir ne tas pajūrio ruožas, kuris yra tiesioginėje portugalų valdžios priežiūroje, o pats tos kolonijos centras, kur prižiūrėtojų rimbų genamos traukia vergų vilkstinės.

Ką žinojo Dikas Sendas apie šį kraštą, į kurį jį nubloškė išdavystė? Labai nedaug — tai, ką apie jį rašė XVI ir XVII amžiaus misionieriai ir portugalų pirkliai, kurie per San Salvadorą keliaudavo iš San Paolo de Luandos į Zairą, tai, ką apie jį papasakojo daktaras Livingstonas po savo 1853 metų kelionės. Ir ne tokiam narsiam žmogui,

kaip jis, šitos žinios būtų įvariusios siaubą. Padėtis iš tiesų buvo kraupi.

Antras skyrius

HARIS IR NEGORAS

Sekančią dieną už trijų mylių nuo tos vietos, kur Dikas Sendas ir jo bendrakeleiviai paskutinį kartą apsistojo nakvynei miške, iš anksto susitarę, susitiko du žmonės.

Tie du žmonės buvo Haris ir Negoras. Skaitytojas sužinos, koks atsitiktinumas suvedė Angolos pajūryje iš Naujosios Zelandijos atvykusį portugalą ir amerikietį, kuris vergų prekybos reikalais nuolat jodinėjo po šitą Vakarų Afrikos sritį.

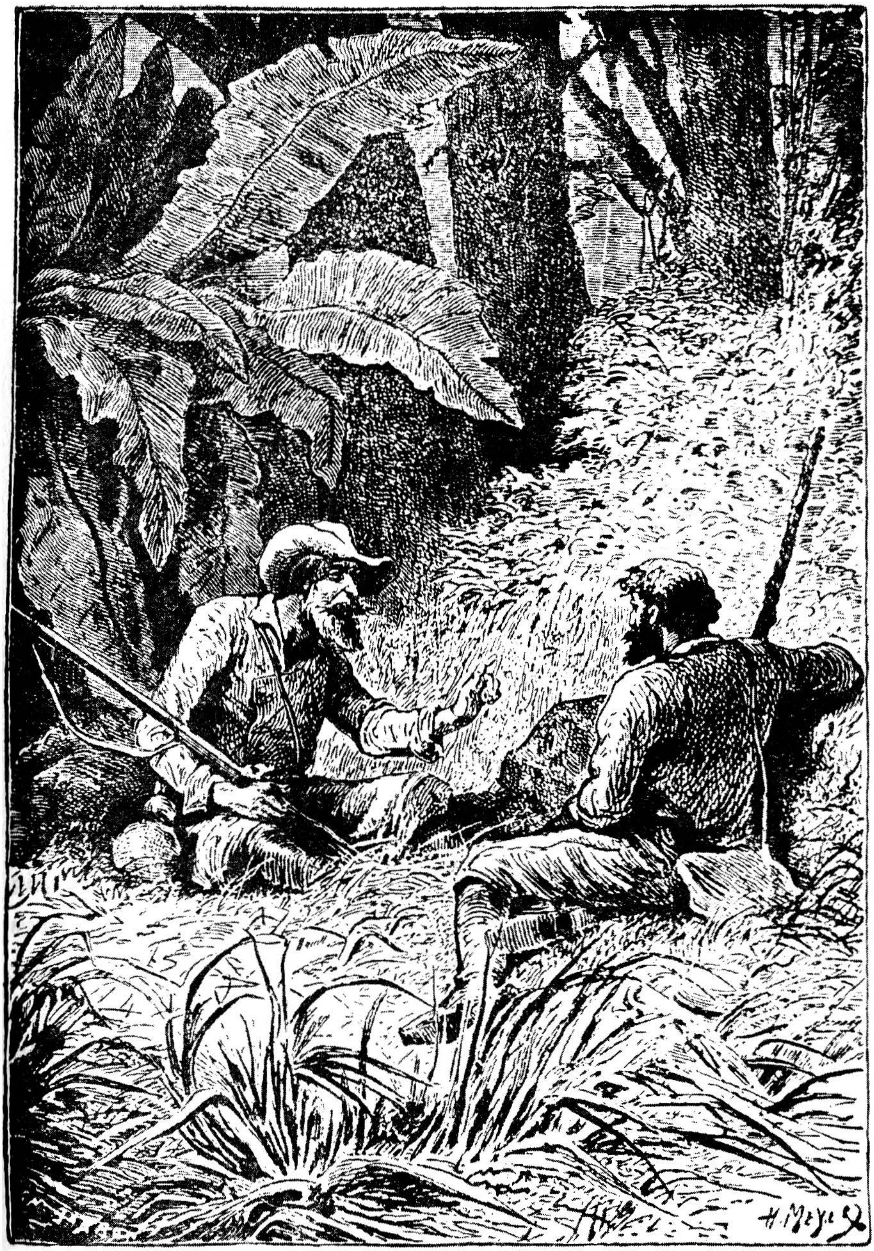
Haris ir Negoras susėdo po didžiuliu banianu prie sraunaus upelio, tekančio per papirusų brūzgynus.

Portugalas ir amerikietis buvo ką tik susiėję ir pradėję kalbėtis; visų pirma jie aptarė šių paskutinių valandų įvykius.

— Taigi, Hari, — prabilo Negoras, — tau nepavyko giliau į Angolą nuvilioti kapitono Sendo būrelio — juk taip jie vadina tą penkiolikos metų jūreivį naujoką?

— Ne, drauguži, — atsakė Haris, — bet reikia dar stebėtis, kad man pasisekė nutempti juos bent šimtą mylių nuo pajūrio! Paskutinėm dienom mano jaunasis draugas Dikas Sendas neramiai sekė mane, jo įtarimai pamažu virto įsitikinimu. Garbės žodis...

— Dar šimtas mylių, Hari, ir tie žmonės būtų tikrai pakliuvę mums į rankas! Tačiau pasistengsime, kad jie neišsprūstų!

... miške, iš anksto susitarę, susitiko du žmonės.

— Kurgi jie pasidės? — atsakė Haris, gūžtelėjęs pečiais. — Kartoju, Negorai, buvo pats metas sprukti. Kiek kartų aš įskaičiau jaunojo savo draugo akyse, kad jam knieti paleisti kulką man tiesiai į krūtinę, o mano skrandis blogai virškina tas slyvas, kurios pardavinėjamos po dvylika vienetų svare!

— Gerai! — tarė Negoras. — Aš taip pat turiu suvesti sąskaitas su tuo vaikėzu...

— Ir suvesi, kada panorėsi, dar ir su procentais! Pirmomis kelionės dienomis man nesunku buvo įtikinti, kad čia — Atakamos dykuma: kadaise ten esu buvęs; bet tas bamblys ėmė reikalauti kaučiukmedžių ir kolibrių, motinai prireikė kinmedžio, o pusbroliui — šviečiančių vabalų!.. Dievaži, mano vaizduotė išsisėmė, ir, kai aš su vargu įšnekėjau, kad jie matė ne žirafas, o stručius... — tai bent atradimas, Negorai! — nebežinojau, ką daugiau beišgalvoti! Beje, mačiau, kad jaunasis mano draugas nebelinkęs tikėti mano aiškinimais! Paskui užėjome dramblių pėdsakus! Paskui, kur buvę, kur nebuvę, pasimaišė hipopotamai! Žinai, Negorai, hipopotamai ir drambliai Amerikoje — tai lyg padorūs žmonės Bengelos kalėjime! Galų gale mane pribaigė senis negras, lyg tyčia aptikęs po medžiais vergų kaklašakes ir grandines, kurias, matyt, nusimetė bėgdami kažkokie vergai! Tą pačią akimirką, kas be ko, dar sustaugė liūtas; ne taip lengva, kai staugia liūtas, įtikinti, kad kniaukia nekalta katytė! Vos spėjau užšokti ant arklio ir atidumti čia.

— Suprantu! — pasakė Negoras. — Vis dėlto man norėjosi, kad jie būtų nusidanginę kokį šimtą mylių giliau į krašto vidų!

— Darai, ką gali, drauguži, — atšovė Haris. — Beje, gerai darei, kad sekei mūsų vilkstinę atsilikęs. Jie jautė,

kad tu netoliese! Ten buvo toks Dingas; atrodo, jis nelabai tave myli. Ką tu padarei tam šuniui?

— Nieko, — atsakė Negoras, — bet netrukus jis gaus kulką į makaulę.

— Kaip būtum ją gavęs pats, jei Dikas Sendas būtų tave pamatęs už poros šimtų žingsnių. Po šimts, puikus šaulys jaunasis mano draugas! Tarp mūsų kalbant, norom nenorom reikia pripažinti, kad tam tikru atžvilgiu jis smarkus vyrukas!

— Kad ir koks smarkus, Hari, brangiai jis užmokės man už savo įžūlumą, — atsakė Negoras nuožmiu veidu.

— Gerai, — burbtelėjo Haris, — tu likai toks, kokį visada tave pažinojau! Kelionės tavęs nesugadino! Paskui patylėjęs pridūrė:

— Klausyk, Negorai, kai aš tave taip nelauktai sutikau ten, kur sudužo laivas, prie Longos žiočių, tu tespėjai paprašyti mane, kad nuvesčiau tuos mielus žmonelius kiek galima toliau per tariamą Boliviją, bet nepapasakojai, ką veikei per dvejus metus! Dveji metai audringame mūsų gyvenime — ilgas laiko tarpas, drauguži. Kai senasis Alvecas, kurio nuolankūs tarnai mes esame, išsiuntė tave vieną gražią dieną su vergų vilkstine iš Kasongos, daugiau negavome apie tave žinių. Maniau, kad įsipainiojai į kokius nemalonumus su anglų patruliniais laivais ir kad tave pakorė!

— Nedaug trūko, Hari!

— Nieko, ateis laikas, Negorai.

— Ačiū!

— Ką padarysi, — abejingai lyg tikras filosofas atsakė Haris, — tai viena mūsų amato galimybių! Kai užsiimi vergų prekyba Afrikos pajūryje, būk pasiruošęs mirti kitur, ne lovoje! Žodžiu, tave buvo sugavę?..

— Taip.

— Anglai?

— Ne, portugalai.

— Ar atidavus krovinį, ar prieš? — paklausė Haris.

— Atidavus... — truputį padvejojęs, atsakė Negoras. — Tie portugalai dabar maivosi! Nebenori vergų prekybos, nors ilgą laiką iš jos patys pelnėsi! Mane kažkas įskundė, sekė. Suėmė...

— Ir nuteisė?..

— Iki gyvos galvos kalėti San Paolo de Luandos sunkiųjų darbų kalėjime.

— Po šimts velnių! — šūktelėjo Haris. — Kalėjime! Bloga vieta žmonėms, įpratusiems, kaip mes, gyventi gryname ore! Aš turbūt pasirinkčiau kartuves!

— Iš kartuvių nepabėgsi, — atsakė Negoras. — O iš kalėjimo...

— Tau pavyko paspruktі?

— Taip, Hari. Praėjus tik dviem savaitėm po išsiuntimo į katorgą, man pavyko pasislėpti vieno anglų garlaivio triume, jis plaukė į Oklendą, į Naująją Zelandiją. Įsispraudęs tarp vandens statinaitės ir konservų dėžės, apsirūpinau maistu ir gėrimu visai kelionei. O, aš baisiai kentėjau, plaukiant jūra, kad negaliu išlįsti į denį. Bet žinojau, kad jei būsiu toks neprotingas ir pasirodysiu, mane nugrūs atgal į triumą, o kančia ta pati — ar kenti savo noru, ar ne! Be to, atplaukus į Oklendą, mane būtų atidavę anglų valdžiai ir galų gale nugabenę į Luandos katorgą arba pakorę, kaip tu sakei! Štai kodėl aš geriau nusprendžiau keliauti inkognito.

— Ir be bilieto! — nusijuokęs šūktelėjo Haris. — Negražu, dranguži! Vykti zuikiu ir dar maitintis nemokamai!..

— Taip, — atsakė Negoras, — bet trisdešimt dienų lindėti triume!..

— Šiaip ar taip, viskas jau praėjo, Negorai. Taigi tu nuvykai į Naująją Zelandiją, į maorių šalį! Bet nepasilikai. Ar grįžai tokiom pat sąlygom?

— O ne, Hari. Pats supranti, kad tenai mane kamavo tik viena mintis: grįžti į Angolą ir vėl imtis vergų prekybos.

— Taip, — atsakė Haris, — mes mėgstame savo verslą... iš įpratimo!

— Pusantrų metų...

Ištaręs tuos žodžius, Negoras staiga nutilo. Jis čiupo savo bendrui už rankos ir sukluso.

— Hari, — sušnabždėjo jis, — ar tuose papirusų brūzgynuose kažkas nesušlamėjo?

— Iš tikrųjų, — atsakė Haris, griebęs šautuvą ir pasiruošęs pykštelėti. Jiedu atsistojo, apsižvalgė ir ištempė ausis.

— Nieko nėra, — netrukus pasakė Haris. — Turbūt upelis, patvinęs po audros, garsiau šniokščia. Per tuos dvejus metus, drauguži, atpratai nuo miško garsų, bet nieko, greit vėl priprasi. Pasakok toliau savo nuotykius. Kai sužinosiu apie praeitį, pakalbėsim apie ateitį.

Negoras ir Haris vėl susėdo po banianu. Portugalas pasakojo toliau:

— Pusantrų metų skurdau Oklende. Kai garlaivis atplaukė, pasprukau iš triumo, niekieno nepastebėtas; bet kišenė buvo tuščia — nė vieno piastro, nė vieno dolerio. Kad nemirčiau badu, teko griebtis visokių darbų...

— Gal dirbai net kaip padorus žmogus, Negorai?

— Taip ir buvo, Hari.

— Vargšas vyrukas!

— Ir visą laiką tykojau progos, bet ji neskubėjo. Tuo

metu į Oklendo uostą atplaukė banginių medžioklės laivas „Piligrimas"

— Ar tas, kur sudužo prie Angolos kranto?

— Tas pats, Hari. Juo turėjo išplaukti misis Veldon, jos sūnus ir pusbrolis. Kaip buvęs jūreivis — kadaise aš net tarnavau kapitono padėjėju vergų laive — lengva širdimi nutariau parsisamdyti į laivą. Nuėjau pas „Piligrimo" kapitoną, bet jūreivių jam nereikėjo. Mano laimė, buvo ką tik pabėgęs brigantinos virėjas. Kaip žinai, nėra jūreivio, kuris nemokėtų virti. Pasisiūliau dirbti virėju. Nieko geresnio neradęs, kapitonas mane priėmė, ir po kelių dienų „Piligrimas", išplaukęs į atvirą jūrą, nutolo nuo Naujosios Zelandijos.

— Bet kiek supratau iš savo jaunojo draugo žodžių, — pasakė Haris, — „Piligrimas" plaukė ne į Afriką! Kokiu būdu jis čia pateko?

— Dikas Sendas dar ir dabar tikriausiai nesupranta ir vargu ar kada supras, — atsakė Negoras, — bet aš paaiškinsiu, kas atsitiko, Hari, o tu, jei norėsi, galėsi papasakoti savo jaunajam draugui.

— Kaipgi, būtinai! — tarė Haris. — Pasakok, drauguži, pasakok!

— „Piligrimas", — kalbėjo Negoras, — plaukė į Valparaisą. Parsisamdydamas į laivą, ketinau nusidanginti tiktai į Čilę. Juk Čilė yra pusiaukelėje tarp Naujosios Zelandijos ir Angolos; taip aš būčiau priartėjęs keletą tūkstančių mylių prie Afrikos pakrantės. Bet štai kas atsitiko. Išplaukus iš Oklendo, po trijų savaičių kapitonas Hulis ir visa jo įgula paskendo, medžiodami banginį. Tą dieną laive liko tik du jūreiviai, Dikas Sendas ir virėjas Negoras.

— Ir tu pradėjai eiti kapitono pareigas? — paklausė Haris.

— Ši mintis iš pradžių man šovė į galvą, bet aš mačiau, kad manimi nepasitiki. Laive buvo penki stiprūs negrai, laisvieji! Aš vis tiek nebūčiau galėjęs šeimininkauti. Viską apsvarstęs, likau, kuo buvau, — „Piligrimo" virėju.

— Vadinasi, laivas prie Afrikos krantų atsidūrė visai atsitiktinai?

— Ne, Hari, — atsakė Negoras, — visame šitame nuotykyje yra tiktai vienas atsitiktinumas — kad aš sutikau tave, kai tu savo prekybos reikalais pasirodei kaip tik tame pajūrio ruože, kur sudužo „Piligrimas". Bet į Angolą mes atplaukėme todėl, kad tokia buvo mano valia, slapta mano valia. Tavo jaunasis draugas, dar labai nepritvręs plaukiotojas, laivo padėtį mokėjo nustatyti tik lagu ir kompasu. Ir šit vieną gražią dieną lagas nugrimzdo į jūra. O vieną gražią naktį aš pakreipiau į šalį kompaso rodyklę, ir „Piligrimas", genamas stiprios audros, nukrypo nuo kurso. Kelionė truko nepaprastai ilgai, Dikas Sendas negalėjo niekaip suprasti kodėl. Net ir įgudęs jūrininkas nebūtų supratęs. Jaunuolis nežinojo, jam net nekilo įtarimas, kad mes praplaukėme Horno ragą, bet aš, Hari, atpažinau jį pro miglas. Tada pasistengiau, kad kompaso rodyklė grįžtų į normalią padėtį, ir laivas, pašėlusio uragano nešamas į šiaurės rytus, sudužo prie Afrikos kranto, Angolos žemėje, kurią aš ir norėjau pasiekti!

— Ir kaip tik tuo metu, Negorai, — pasakė Haris, — lyg tyčia pasipainiojau aš, kad tave sutikčiau ir tuos mielus žmonelius nuvesčiau į šalies gilumą. Jie manė, — kitaip ir negalėjo manyti, — kad jie Amerikoje, ir man nesunku buvo įkalbėti, kad čia Žemutinė Bolivija, mat, iš tikrųjų Angola šiek tiek į ją panaši. Taip, iš tiesų Angolą jie palaikė Bolivija, kaip tavo jaunasis draugas, plaukdamas pro Tris-

tan da Kunją[1], pamanė, kad tai Velykų sala. Kiekvienas juo dėtas būtų apsirikęs, Negorai.

– Žinau, Hari, ir aš nutariau šia klaida pasinaudoti. Šiaip ar taip, misis Veldon ir jos bendrakeleiviai štai dabar už šimto mylių nuo pajūrio, Afrikos gilumoje, kur ir norėjau juos nuvilioti.

– Bet dabar jie žino, kur jie, – pasakė Haris.

– Na ir kas! – šūktelėjo Negoras.

– Ką tu su jais darysi? – paklausė Haris.

– Ką aš su jais darysiu!.. – atsakė Negoras. – Palauk, atsakysiu, Hari, bet pirma papasakok, kaip sekasi mūsų šeimininkui Alvecui. Juk jau dveji metai jo nemačiau!

– O, senis sukčius jaučiasi nuostabiai. Jis nudžiugs, tave pamatęs.

– Ar jis Bihėje? – paklausė Negoras.

– Ne, prieš metus persikėlė į savo kontorą, į Kazondę.

– O kaip jo reikalai, geri?

– Taip, po šimts velnių, – pasakė Haris, – nors prekiauti vergais kasdien sunkiau, bent jau šitoje pakrantėje. Iš vienos pusės – portugalų valdžia, iš kitos – anglų sargybiniai laivai; visa tai trukdo eksportą. Dabar kiek sėkmingiau einasi pakrauti negrus tik Mosamedeso apylinkėse, pietinėje Angoloje. Šiuo metu barakai prikimšti vergų, laukiame laivų, kurie turi nugabenti juos į Ispanijos kolonijas. Išsiųsti juos per Bengelą arba San Paolo de Luandą neįmanoma. Gubernatoriai nenori apie tai nė girdėti, portugalų valdytojų taip pat neįkalbėsi. Taigi reikės kraustytis į faktorijas, esančias šalies gilumoje; taip ir mano daryti senis Alvecas. Jis ketina vykti link Njangvės ir Tanganikos,

[1] *Tristan da Kunja – grupė salų Atlanto vandenyne, į vakarus nuo Gerosios Vilties kyšulio.*

ten mainyti savo audinius į dramblio kaulą ir vergus. Vis dar pelningai prekiaujama su aukštutiniu Egiptu ir Mozambiko pakrante, kuri aprūpina vergais visą Madagaskarą. Bet bijau, kad nebetoli laikas, kai vergų prekyba turės sustoti. Anglai vis labiau įsitvirtina vidurinėje Afrikoje. Misionieriai skverbiasi pirmyn ir veikia prieš mus! Tas Livingstonas — kad jį kur perkūnas! — ištyrinėjo Ežerų sritį, o dabar, sako, ketina dangintis į Angolą. Be to, žmonės kalba apie kažkokį leitenantą Kameroną, kuris užsimojęs pereiti skersai visą žemyną — nuo rytų į vakarus. Baiminamasi taip pat, kad amerikietis Stenlis norįs tą pat padaryti! Visi šitie apsilankymai galų gale pakenks mūsų „operacijoms", Negorai, ir, jei mes šiek tiek nutuokiame apie savo reikalus, nė vienas iš tų „svečių" neprivalo grįžti į Europą ir plepėti, ką drįso pamatyti Afrikoj!

Jei būtų kas išgirdęs šituos sukčius, ar nebūtų atrodę, kad šnekasi du garbingi pirkliai, dėl prekybinės krizės laikinai pašlijus jų reikalams? Kam būtų atėję į galvą, kad kalbama ne apie kavos maišus ar cukraus statines, o apie gyvus žmones ir jų, tarsi kokių prekių, išsiuntimą? Vergų pirkliai nebežino, kas teisinga ir kas neteisinga. Jie neturi jokio moralės jausmo, o jei ir turėtų, greitai jį prarastų, susidūrę su baisiomis prekybos vergais žiaurybėmis.

Bet Haris buvo teisus viena prasme — sakydamas, kad civilizacija pamažu skverbiasi į šias laukines sritis paskui tuos narsius keliautojus, kurių vardas neatskiriamai susijęs su atradimais Pusiaujo Afrikoje. Šie didvyriai, kurių priekyje eina Deividas Livingstonas, o įkandin jo — Grantas, Spikas, Bertouas, Kameronas, Stenlis, paliks neišdildomą atmintį kaip žmonijos geradariai.

Šitiek išgirdęs, Haris dabar žinojo, kaip vertėsi Negoras

per paskutiniuosius dvejus metus. Buvęs vergų pirklio Alveco agentas, pabėgęs iš Luandos katorgos, grįžo toks, kokį jis visados pažinojo, — pasiruošęs bet kam. Tačiau, kaip ketino pasielgti Negoras su nelaimės ištiktaisiais „Piligrimo" keleiviais, Haris dar nežinojo. Todėl paklausė sėbrą:

— O dabar sakyk, ką tu su tais žmonėmis ketini daryti.

— Padalinsiu juos į dvi rūšis, — atsakė Negoras tvirtai, kaip žmogus, seniai sudaręs planą, — vienus parduosiu į vergiją, o kitus...

Portugalas neužbaigė sakinio, bet nuožmi jo veido išraiška kalbėjo už jį.

— Kuriuos parduosi? — paklausė Haris.

— Negrus, kurie lydi misis Veldon, — atsakė Negoras. — Už senąjį Tomą turbūt ne kažin kiek gausiu, bet kiti keturi — stiprūs žaliūkai, ir Kazondės turgavietėje už juos brangiai bus sumokėta!

— Aš manau, Negorai! — atsakė Haris. — Keturi gražiai nuaugę negrai, įpratę dirbti, nepanašūs į tuos gyvulius, kuriuos gauname iš vidurinės Afrikos! Žinoma, brangiai juos parduosi! Vergai, gimę Amerikoje ir atsiųsti į Angolos prekyvietes — reta prekė! Bet, — pridūrė amerikietis, — tu nepasakei, ar buvo „Piligrime" pinigų.

— O, man pavyko nudžiauti vos porą šimtų dolerių! Laimė, aš pasikliauju kai kuriom įplaukom...

— Kokiom, drauguži? — smalsiai paklausė Haris.

— Et, jokiom!.. — atsakė Negoras, matyt, pasigailėjęs, kad per daug prasitarė.

— Belieka dabar pasiglemžti šitą vertingą prekę, — pasakė Haris.

— Argi jau taip sunku? — paklausė Negoras.

— Ne. Už dešimties mylių nuo čia, prie Kvanzos upės,

apsistojusi vergų vilkstinė. Ją veda arabas Ibn Hamisas. Jis laukia tik manęs, kad galėtų tuoj pat išvykti į Kazondę. Vilkstinę lydi čiabuvių kareivių būrys, daugiau negu reikia Dikui Sendui ir jo bendrakeleiviams į nelaisvę pačiupti. Jei mano jaunajam draugui kiltų mintis pasukti link Kvanzos upės...

— Bet ar kils jam ši mintis? — paklausė Negoras.

— Tikriausiai, — atsakė Haris. — Juk jis protingas jaunuolis ir negali nujausti pavojaus, kuris ten jo laukia. Dikas Sendas vargu ar panorės grįžti į pajūrį tuo keliu, kuriuo kartu žygiavome. Jis pasiklystų tose begalinėse giriose. Esu tikras, jis bandys prieiti kurią nors upę, įtekančią į vandenyną, kad galėtų plaustu leistis pasroviui. Kitos išeities jam nėra, jis taip ir padarys — aš jį pažįstu.

— Taip... galbūt! — susimąstęs pasakė Negoras.

— Gali sakyti ne „galbūt", o „tikrai", — tarė Haris. — Matai, Negorai, aš taip įsitikinęs, tarsi būčiau paskyręs jaunajam savo draugui pasimatymą ant Kvanzos kranto!

— Na, tai pirmyn, — atsakė Negoras. — Pažįstu Diką Sendą. Jis negaiš nė valandėlės, o mes turim jį pralenkti.

— Ką gi, pirmyn!

Kai Haris ir Negoras buvo bepakylą, vėl pasigirdo šlamesys, jau anksčiau atkreipęs portugalo dėmesį. Šnarėjo aukšti papiruso stiebai.

Negoras sustingo ir griebė Hariui už rankos.

Staiga nuaidėjo duslus lojimas. Pakrantėje, apačioje, pasirodė šuo, išsižiojęs, pasiruošęs pulti.

— Dingai! — šūktelėjo Haris.

— Šį sykį jis nuo manęs nepaspruks! — pasakė Negoras.

Kai Dingas puolė Negorą, šisai, griebęs Hario šautuvą, greit pakėlė jį prie peties ir iššovė.

Dingas gailiai sukaukė ir nėrė į tankius paupio krūmokšnius.

Negoras tuoj pat nusileido pakrantėn.

Keletas papiruso stiebų buvo aptaškyta krauju, o upelio žvyru driekėsi ilgas raudonas ruožas.

— Galų gale tas prakeiktas šuo atsiėmė savo! — sušuko Negoras. Haris tylėdamas stebėjo šią sceną.

— Matyt, Negorai, — tarė jis, — šitas šuo buvo gerokai ant tavęs įpykęs.

— Taip atrodo, Hari, bet daugiau nepyks!

— O kodėl tavęs jis taip nekentė?

— Et, senos sąskaitos.

— Senos sąskaitos?.. — pakartojo Haris.

Negoras nieko daugiau nepasakė, ir Haris nusprendė, kad portugalas nuslėpė kažkokį savo praeities nuotykį, bet neklausinėjo.

Netrukus, eidami upelio krantu pasroviui, juodu pasuko per mišką link Kvanzos.

Trečias skyrius

ŽYGYJE

Afrika! Šitas žodis, kuris buvo toks baisus esamomis aplinkybėmis, šitas žodis, kuriuo reikėjo pagaliau pakeisti žodį „Amerika", nė valandėlę neišėjo Dikui Sendui iš galvos. Jaunasis jūreivis, perkratinėdamas kelių paskutinių savaičių įvykius, kaskart stengdavosi rasti atsaką į klausimą, kaip „Piligrimas" atsidūrė galų gale prie šio grėsmingo kranto, kaip apsuko Horno ragą ir nuplaukė iš vieno van-

Dingas gailiai sukaukė ir nėrė į tankius paupio krūmokšnius.

denyno į kitą! Žinoma, dabar jam paaiškėjo, kodėl, nors ir greitai plaukė jo laivas, taip ilgai nepasirodė žemė: kelias, kurį jis nuėjo, buvo dvigubai ilgesnis už tą, kurį būtų turėjęs nueiti, kad pasiektų Amerikos krantus.

„Afrika! Afrika!" — kartojo Dikas Sendas.

Paskui, kai jis atkakliai stengėsi atgaminti sąmonėje visus tos slėpiningos kelionės įvykius, staiga jam dingtelėjo, kad jo kompasas buvo tyčia sugadintas. Jis prisiminė, kaip sudužo atsarginis kompasas, kaip nutrūko lago virvė; nuo tada jis nebegalėjo kontroliuoti „Piligrimo" greičio.

„Taip! — galvojo jis. — Laive liko tik vienas kompasas, ir aš negalėjau patikrinti, ką jis rodo!.. O vieną naktį mane išbudino šūktelėjęs senasis Tomas!.. Ten, laivugalyje, aš pamačiau Negorą!.. Jis pargriuvo ant naktouzo!.. Ar tik nesugadino jis?.."

Dikui Sendui ėmė šviesėti galvoje. Jis užčiuopė tiesą. Pagaliau suprato, koks įtartinas buvo Negoro elgesys. Suvokė, kad prie tos eilės nelaimingų atsitikimų, kurie pražudė „Piligrimą", o dabar grėsė pražūtimi jo keleiviams, nagus buvo prikišęs Negoras.

Bet kas per vienas tasai niekšas? Jūrininkas? Jis visada tvirtino, kad ne. Ar turėjo jis pakankamai patirties, kad sugalvotų tą šlykščią kombinaciją, kuri atvedė laivą prie Afrikos krantų?

Šiaip ar taip, jei praeityje dar ir buvo tamsių aplinkybių, tai dabartyje viskas buvo aišku. Jaunasis jūreivis puikiai žinojo, kad jis Afrikoje ir greičiausiai toje pragaištingoje jos srityje, kuri vadinasi Angola, daugiau kaip už šimto mylių nuo jūros kranto. Jis taip pat žinojo, kad Haris juos išdavė. Vadinasi, piršosi paprasčiausia logiška išvada, kad amerikietis ir portugalas seniai vienas kitą pažįsta, kad lem-

tingas atsitiktinumas suvedė juos šiame pajūryje ir jiedu sudarė sąmokslą, kuris turės liūdnų pasekmių „Piligrimo" keleiviams.

Bet dabar kilo klausimas — kam visos tos bjaurios machinacijos? Galima buvo iš bėdos tarti, kad Negorui maga čiupti Tomą su jo draugais ir parduoti į vergiją šioje šalyje, kur dar klesti vergų prekyba. Be to, buvo aišku, kad, degdamas neapykanta, portugalas nori atkeršyti jam, Dikui Sendui, nors šisai elgėsi su juo kaip tas buvo nusipelnęs. Bet ką ketina daryti tas niekšas su misis Veldon, su motina ir mažu jos vaiku?

Jei Dikas Sendas būtų nugirdęs Hario ir Negoro pokalbį, būtų žinojęs, kas jų laukia ir kokie pavojai gresia misis Veldon, negrams ir jam pačiam!

Padėtis buvo baisi, bet jaunasis jūreivis nepalūžo. Jis buvo kapitonu laive, bus kapitonu ir sausumoje. Jis turi išgelbėti misis Veldon, mažąjį Džeką, visus tuos, kurių likimą jam patikėjo dangus. Jis tik dabar pradeda vykdyti savo užduotį! Ir ja įvykdys!

Dvi ar tris valandas Dikas Sendas svarstė, ką žada gero ir blogo ateitis, — blogo, deja, buvo daugiau. Paskui pakilo pilnas tvirtybės ir ryžto.

Pirmieji auštančios dienos spinduliai nušvietė aukštas medžių viršūnes. Išskyrus jaunuolį ir Tomą, visi miegojo.

Dikas Sendas priėjo prie senojo negro.

— Tomai, — sušnabždėjo jis, — girdėjote riaumojant liūtą; matėte vergų pirklių įrankius ir žinote, kad mes Afrikoje!

— Taip, ponas Dikai, žinau.

— Taigi va, Tomai, nė žodžio apie tai nei misis Veldon, nei savo draugams. Tik mudu turime žinoti, negąsdinkime kitų!..

— Tik mudu... iš tikrųjų... Taip reikia!.. — atsakė Tomas.

— Tomai, — kalbėjo toliau jaunuolis, — turime būti akylesni negu bet kada. Mes priešų šalyje, ir kokių priešų, kokioje šalyje! Pasakysime savo draugams, kad Haris mus išdavė, šito užteks — jie bus budrūs. Bijos, kad neužpultų klajokliai indėnai, ir to pakaks.

— Galite visiškai pasikliauti jų drąsa ir atsidavimu, ponas Dikai.

— Žinau. Taip pat žinau, kad galiu pasikliauti jūsų sveika nuovoka ir patirtimi. Jūs man padėsite, gerasis mano Tomai?

— Visur ir visada.

Dikas Sendas jau buvo nusprendęs, ką veikti, ir senasis negras jam pritarė. Haris buvo sučiuptas išdavystės vietoje, dar nespėjęs įvykdyti savo plano, todėl jaunajam jūreiviui ir jo bendrakeleiviams negrėsė bent jau tiesioginis pavojus. Iš tikrųjų rastosios grandinės, matyt, numestos pabėgusių vergų, ir netikėtai suriaumojęs liūtas staiga išbaidė amerikietį — jis dingo. Pajuto, kad jo kaukė nuplėšta, ir spruko greičiausiai būreliui dar nepriėjus tos vietos, kur jis turėjo būti užpultas. O Negoras, kurį tikriausiai užuodė Dingas paskutinėmis žygio dienomis, turbūt jau susitiko su Hariu, ir dabar jie veiks bendrai. Šiaip ar taip, praeis galbūt keletas valandų, kol Dikas Sendas ir jo būrelis bus užpultas, ir reikėjo šį laiką išnaudoti.

Vienintelis jų tikslas buvo kuo greičiausiai grįžti į pajūrį. Jaunasis jūreivis visai pagrįstai manė, kad tas pajūris — Angolos. Iš ten Dikas Sendas ketino nusigauti — vis tiek, į šiaurę ar į pietus — iki portugalų faktorijų, kur jo bendrakeleiviai galės saugiai laukti progos grįžti į tėvynę.

Bet kuriuo keliu patraukti į pajūrį — tuo pačiu, kuriuo atėjo? Dikas Sendas galvojo, kad neverta, ir šia prasme jo ir Hario nuomonės sutapo — Haris aiškiai numatė, kad aplinkybės vers jaunąjį jūreivį rinktis trumpiausią kelią.

Iš tikrųjų būtų buvę nepatogu ar bent neatsargu vėl skverbtis per mišką ir atsidurti, beje, toje pačioje vietoje, iš kur buvo išvykę. Be to, Negoro sėbrai būtų galėję sekti iš paskos aiškiais jų pėdsakais. Liko vienas būdas keliauti, nepaliekant ženklų, — upė, kuria jie leisis pasroviui. Mažiau reikės bijoti ir plėšriųjų žvėrių, kurie, laimė, iki šiol laikėsi atokiai. Tokiomis sąlygomis ne taip baisu bus, jei čiabuviai užpuls. Dikas Sendas ir jo bendrakeleiviai, būdami ant tvirto plausto, gerai ginkluoti, galės sėkmingiau gintis. Svarbiausia rasti upę, jei tokia yra.

Reikia dar pridurti, kad šis keliavimo būdas buvo pats patogiausias, turint omenyje, kokie nusikamavę misis Veldon ir mažasis jos Džekas. Žinoma, netrūko rankų, pasiruošusių nešti sergantį kūdikį. Netekus Hario arklio, buvo galima nupinti iš šakų misis Veldon ir Džekui neštuvus. Bet tada du negrai iš penkių būtų turėję juos nešti, o Dikas Sendas pagrįstai norėjo, kad visų jo draugų rankos būtų laisvos — juk juos galėjo staiga užpulti.

Be to, leisdamasis upe, jaunasis jūreivis vėl pasijustų įprastinėje savo aplinkoje! Beliko sužinoti, ar yra netoliese laivuojama upė; Dikas Sendas manė, kad yra. Ir štai kodėl.

Upė, įtekanti į Atlanto vandenyną toje vietoje, kur sudužo „Piligrimas", negalėjo atitekėti iš labai toli, nes iš šiaurės rytų akiratį užstojo gana arti esantis kalnagūbris — tas pats, kurį jie palaikė Kordiljerais. Vadinasi, upė arba teka iš šitų aukštumų, arba daro vingį į pietus — abiem atvejais Dikas Sendas netrukus užeis jos tėkmę. Gal net, dar nepriėjus

upės, įtekančios tiesiai į vandenyną, pasitaikys vienas iš jos intakų, kuriuo būrelis taip pat galės plaukti. Šiaip ar taip, netoliese turėjo būti koks nors vandens kelias.

Iš tiesų, žygiuojant paskutines mylias, vietovaizdis pakito. Kalnų šlaitai tapo žemesni ir drėgnesni. Tai vienur, tai kitur sruveno siauri upeliukai, kurie liudijo, kad podirvis išraizgytas ištiso vandenų tinklo. Paskutinę kelionės dieną vilkstinė žygiavo pagal vieną upelį, kurio vandenys, tekėdami tarp apgriuvusių šlaitų, buvo nusidažę geležies oksidu. Vėl jį rasti neturi būti nei sunku, nei ilga. Žinoma, leistis plaustu sraunia jo vaga nebus galima, bet, eidamas krantu, būrelis lengvai pasieks vandeningesnę upę, į kurią jis įteka, — vandeningesnę, vadinasi, tinkamesnę laivybai.

Toks buvo labai paprastas planas, kurio, pasitaręs su senuoju Tomu, nutarė laikytis Dikas Sendas.

Išaušus keleiviai vienas po kito ėmė busti. Misis Veldon atidavė tebemiegantį mažąjį Džeką Nanai į rankas. Į išblyškusio vaiko veidelį, kai jo nekrėtė drugys, graudu buvo žiūrėti.

Misis Veldon priėjo prie Diko Sendo.

— Dikai, — paklausė ji, pažiūrėjusi į jį, — kur Haris? Aš jo nematau.

Jaunasis jūreivis pagalvojo, kad jis gali nesakyti bendrakeleiviams, kad jie ne Bolivijos žemėje, bet neprivalo slėpti amerikiečio išdavystės. Todėl nedvejodamas tarė:

— Hario nebėra.

— Jis išėjo į priekį? — paklausė misis Veldon.

— Jis pabėgo, misis Veldon, — atsakė Dikas. — Tas Haris — išdavikas ir atviliojo mus čia, susitaręs su Negoru!

— Kokiu tikslu? — gyvai paklausė misis Veldon.

— Nežinau, — atsakė Dikas Sendas, — žinau tiktai, kad mes nedelsdami turime grįžti į pajūrį.

— Tas žmogus... išdavikas! — pakartojo misis Veldon. — Aš jaučiau! Ir tu manai, Dikai, kad jis veikė išvien su Negoru?

— Turbūt, misis Veldon. Tas nenaudėlis sekė mūsų pėdomis. Tuos du apgavikus suvedė atsitiktinumas ir...

— Ir aš tikiuosi, kad jie dar nebus išsiskyrę, kai paklius man po ranka, — įsiterpė Herkulis. — Aš taip trinktelėsiu jų galvas vieną į kitą, kad jos sutrupės! — pridūrė milžinas, atkišęs baisius savo kumščius.

— Bet mano vaikas! — sušuko misis Veldon. — O aš tikėjausi, kad San Feličės asjendoje rasiu kuo jį gydyti!..

— Džekas pasitaisys, — atsakė senasis Tomas, — kai išeisime į pajūrį: ten oras sveikesnis.

— Dikai, tu iš tikrųjų manai, kad tas Haris mus išdavė?

— Taip, misis Veldon, — atsakė jaunasis jūreivis, kuris norėjo išvengti bet kokio išsamesnio aiškinimo šiuo klausimu. Todėl skubiai pridūrė, įsmeigęs akis į senąjį negrą:

— Mudu su Tomu šiąnakt susekėme jo išdavystę, ir, jeigu jis nebūtų nujojęs, būčiau jį užmušęs!

— Vadinasi, ta ferma...

— Nėra čia nei fermos, nei kaimo, nei miestelio, — atsakė Dikas Sendas. — Misis Veldon, kartoju, reikia grįžti į pajūrį.

— Tuo pačiu keliu, Dikai?..

— Ne, misis Veldon, mes leisimės upe žemyn iki jūros... Nenuvargsime, ir bus saugiau. Dar keletas mylių pėsčiomis, ir aš neabejoju...

— O, aš stipri, Dikai! — atsakė misis Veldon, stengdamasi atrodyti žvali. — Galiu eiti! Ir sūnelį nešti!..

— Juk mes čia, misis Veldon, — pasakė Batas. — Mes ir jus nešime!

— Taip! Taip!.. — pritarė Ostinas. — Paimsime porą karčių, perpinsime šakomis...

— Dėkoju, bičiuliai, — atsakė misis Veldon, — bet aš noriu eiti pėsčia... Ir eisiu. Keliaukime!

— Duokit man Džeką! — pasakė Herkulis, imdamas berniuką iš Nanos. — Nieko nenešdamas, aš pavargstu!

Ir šaunusis negras taip švelniai paėmė miegantį berniuką ant stiprių savo rankų, kad šis net nepabudo.

Jie rūpestingai patikrino ginklus. Maisto likučiai buvo surišti į vieną ryšulį, kad susidarytų našta tik vienam žmogui. Akteonas užsimetė jį ant nugaros, tokiu būdu jo draugų rankos liko laisvos.

Pusbrolis Benediktas, kurio ilgos tarsi plieninės kojos nežinojo nuovargio, buvo pasiruošęs žygiui. Ar jis pastebėjo, kad dingo Haris? Tvirtinti būtų neprotinga. Jis nesuko dėl jo galvos. Beje, išgyveno baisiausią nelaimę, kokia tik galėjo jį užgriūti! Iš tiesų jį ištiko rimta bėda: pusbrolis Benediktas pametė savo didinamąjį stiklą ir akinius.

Laimė, Batas surado abu brangiuosius prietaisus aukštoje žolėje, — mokslininkas to nežinojo, — kur jie buvo sustoję pailsėti; bet Dikas Sendas patarė neatiduoti jų savininkui... Tokiu būdu jie galėjo būti tikri, kad didysis vaikas ramiai keliaus — juk jis dabar, kaip sakoma, toliau savo nosies galo nematė.

Todėl mokslininkui buvo liepta eiti tarp Akteono ir Ostino ir griežčių griežčiausiai įsakyta nesitraukti nuo jų, ir pusbrolis Benediktas nė nemanė priešgyniauti: jis laikėsi savo eilės ir liūdnai spūdino paskui draugus, tarsi neregys paskui vedlį.

Būreliui nenuėjus nė penkiasdešimt žingsnių, senasis Tomas staiga sustojo ir paklausė:

— O Dingas?

— Iš tikrųjų Dingo nėra! — pasakė Herkulis. Ir negras keletą kartų garsiai pašaukė šunį. Šuo nesulojo.

Dikas Sendas tylėjo. Iš tiesų buvo gaila, kad šuo prapuolė: jis būtų saugojęs būrelį nuo bet kokio netikėtumo.

— Nejaugi Dingas būtų nusekęs paskui Harį? — paklausė Tomas.

— Paskui Harį, ne... — atsakė Dikas Sendas, — bet galėjo aptikti Negoro pėdsakus. Jis užuodė, kad tas seka paskui mus!

— Tam prakeiktam virėjui nušauti jį vieni niekai!.. — sušuko Herkulis.

— Jei tik Dingas pirmiau jo nepasmaugs! — atšovė Batas.

— Galbūt! — atsakė Dikas Sendas. — Bet Dingo laukti mes negalime. Jeigu jis gyvas, jis tiek protingas, jog sugebės mus rasti. Pirmyn!

Buvo labai karšta. Vos tik prašvitus, dangų akiratyje aptraukė debesys. Artėjo audra. Tikriausiai į dienos pabaigą sudundės griaustinis. Laimė, miške, nors ir ne tokiame tankiame, buvo šiek tiek vėsiau. Tai vienur, tai kitur tarp ištekinių medžių pasitaikydavo pievos, apaugusios aukšta ir šiurkščia žole. Kai kuriose vietose ant žemės tysojo didžiuliai jau suakmenėję šiekštai — ženklas, kad dirvoje yra akmens anglies, — jų dažnai galima aptikti Afrikos kontinente. Be to, proskynose, kurių žaliame kilime buvo susiraizgiusios rausvos šakelės, žydėjo įvairiausių spalvų gėlės: geltonasis ir mėlynasis imbieras, blyškios lobelijos, raudonos orchidėjos, po kurias dūzgė, jas apvaisindami, vabzdžiai.

Medžiai nebesudarė neįžengiamų tankmių, bet buvo įvairesnių rūšių. Čia augo aliejinės palmės, iš kurių gaunamas

Afrikoje labai vertinamas aliejus; medvilnės krūmai, aštuonių — dešimties pėdų aukščio; ant jų stambų — ilgapluoštė medvilnė, beveik tokia pat, kaip Fernambuko. Iš kopalų kamienų pro skylutes, išvarpytas vabzdžių, sunkėsi kvepianti derva, varvėdama ant žemės, kur ji kaupėsi čiabuvių poreikiams. Aplinkui pabirai augo citrinmedžiai, laukiniai granatmedžiai ir daugybė kitų medžio pavidalo augalų, liudijančių apie nuostabų šio Centrinės Afrikos plokščiakalnio derlingumą. Kai kur uoslę maloniai glostė švelnus vanilės kvapas, nors negalima buvo susekti, kuris krūmas jį skleidžia.

Visi šitie medžiai ir krūmai dailiai žaliavo, nors buvo pats sausros metas, ir šitą derlingą dirvožemį palaistydavo, matyt, tik viena kita audringa liūtis. Taigi buvo drugio sezonas; bet, kaip pastebėjo Livingstonas, ligonis paprastai gali nuo jo išsigelbėti, pabėgęs iš tos vietos, kur apsikrėtė. Dikas Sendas buvo skaitęs šią didžiojo keliautojo pastabą ir tikėjosi, kad mažojo Džeko pavyzdys ją patvirtins. Pamatęs, kad įprastinis priepuolis, kurio greičiausiai buvo baiminamasi, nepasikartojo ir vaikas ramiai miega ant Herkulio rankų, jis pasidalino šia mintimi su misis Veldon.

Būrelis atsargiai ir sparčiai žengė pirmyn. Kartkartėmis jis užtikdavo neseniai praėjusių žmonių ar žvėrių pėdsakus. Ten, kur krūmuose ir brūzgynuose šakos buvo praskirtos ir išlaužytos, žygiuoti sekėsi geriau. Bet būrelį dažnai gaišino daugybė kliūčių, kurias reikėjo nugalėti, ir Dikas Sendas labai jaudinosi. Buvo susipynusios lianos, — jos panėšėjo į susiraizgiusį laivo takelažą, — kai kurios atvašos buvo tarsi riesti kardai, į kurių ašmenis lyg būtų kas prismaigstęs dyglių; žeme kaip gyvatės driekėsi penkiasdešimties ar šešiasdešimties pėdų ilgio vijokliai, kurie užminti

atsitiesdavo ir badė keleivį smailiais spygliais. Negrai iš peties kapojo juos kirviais, bet lianos raizgėsi visur — nuo pažemės iki aukščiausių medžių viršūnių ir sviro nuo jų girliandomis.

Gyvūnijos pasaulis šioje Angolos dalyje buvo toks pat įdomus, kaip augmenijos. Vešlioje medžių lapijoje sklezdėjo aibės paukščių, bet jiems, žinoma, joks pavojus negrėsė — žmonės, kurie norėjo kuo greičiau prasmukti nepastebėti, nė nemanė jų šaudyti. Buvo matyti didžiuliai pulkai patarškų, įvairiausių rūšių kurapkų, labai baikščių, ir tų paukščių, kurie Šiaurės Amerikoje vadinami „vip pur vil", — šie trys skiemenys tiksliai perteikia jų šauksmą. Dikas Sendas ir Tomas tikrai būtų galėję pamanyti, kad jie kurioje nors naujojo kontinento srityje. Deja, jie žinojo, kur jie!

Iki šiol plėšrieji žvėrys, tokie pavojingi Afrikoje, arti būrelio nesirodė. Šio pirmojo etapo metu vėl pasimaišė žirafos, kurias Haris tikriausiai būtų pavadinęs stručiais — šį sykį nesėkmingai. Greitieji žvėrys skubiai nėrė pro šalį, išsigandę šiuose miškuose retai pasitaikančios vilkstinės. Tolumoje, palaukėse, kartais pakildavo tirštas dulkių debesis. Prašuoliuodavo buivolų banda, dundėdama tarsi sunkiai pakrauti ratai.

Dikas Sendas vedė savo būrį dvi mylias pagal upeliuką, kuris, jo manymu, turėjo įtekėti į kokią nors didesnę upę.Jam rūpėjo kuo greičiau patikėti savo bendrakeleivius kurios nors didelės, į vandenyną įtekančios upės tėkmei. Jis vylėsi, kad tada sumažės pavojai ir nuovargis.

Iki vidurdienio būrelis, nieko nemalonaus nesutikęs, nuėjo tris mylias. Hario ir Negoro nebuvo nei girdėti, nei regėti. Dingas nepasirodė.

Reikėjo pailsėti ir pavalgyti.

Poilsiavietę jie įsiruošė tankiame bambukų gojelyje, kuris juos visiškai uždengė.

Valgydami beveik nekalbėjo. Misis Veldon vėl paėmė sūnų ant rankų ir nenuleido nuo jo akių; valgyti ji negalėjo.

— Reikia nors kiek užkąsti, misis Veldon, — keletą kartų pasakė Dikas Sendas. — Kas bus, kai jūs nusilpsite? Valgykite, valgykite! Mes tuoj kilsime toliau ir, radę upę, be jokio vargo nuplauksime iki vandenyno.

Dikui Sendui šitaip kalbant, misis Veldon žvelgė jam tiesiai į akis. Iš ugningo jaunuolio žvilgsnio tryško visa jo drąsa. Žiūrėdama į jį, žiūrėdama į tuos šaunius, tokius atsidavusius negrus, misis Veldon, moteris ir motina, dar kovojo su neviltim. Beje, kodėl ji turėtų nuleisti rankas? Juk ji svetingoje žemėje! Hario išdavystė, jos akimis žiūrint, negali turėti labai rimtų padarinių. Dikas Sendas įspėjo jaunosios moters mintis ir vos įstengė atlaikyti jos žvilgsnį.

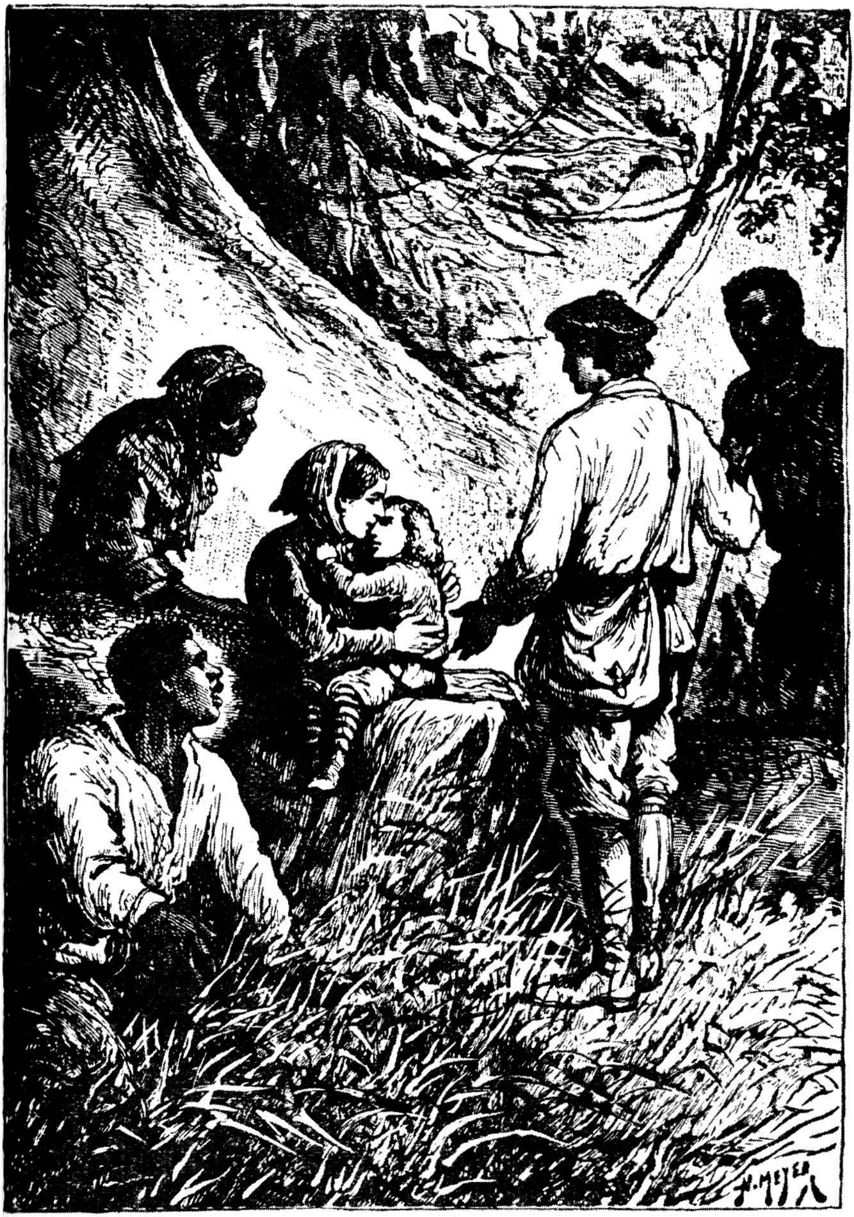
Ketvirtas skyrius

SUNKIAIS ANGOLOS KELIAIS

Tą akimirką nubudo mažasis Džekas. Jis apsikabino rankutėmis motinos kaklą. Jo akys buvo šviesesnės. Drugio priepuolis nepasikartojo.

— Tau geriau, branguti? — paklausė misis Veldon, glausdama sergantį vaiką prie krūtinės.

— Taip, mamyte, — atsakė Džekas. — Bet aš noriu gerti. Buvo tik šalto vandens, bet berniukas godžiai nurijo kelis gurkšnius.

– Tau geriau, branguti? – paklausė misis Veldon,
glausdama sergantį vaiką prie krūtinės.

— O kur mano draugas Dikas? — pasiteiravo jis.

— Aš čia, Džekai, — atsiliepė Dikas Sendas ir paėmė jį už rankos.

— O mano draugas Herkulis?..

— Herkulis čia, — atsakė milžinas, prikišęs šypsantį veidą.

— O arkliukas? — paklausė Džekas.

— Arkliukas? To tai nėra, — atsakė Herkulis. — Dabar aš arkliukas! Pajodinsiu tave. Tu manai, kad aš per daug kratysiu?

— Ne, — atsakė mažasis Džekas, — bet tada aš negalėsiu rankoje laikyti pavadžio.

— O, uždėsi man žąslus, jei norėsi, — atsakė Herkulis ir plačiai išsižiojo, — ir galėsi tampyti, kiek patiks!

— Aš smarkiai netempsiu!

— Be reikalo! Mano burna tvirta!

— O kur pono Hario ferma? — paklausė berniukas.

— Tuojau ten būsime, Džekai, — atsakė misis Veldon. — Taip... tuojau!

— Gal jau keliausime? — paklausė Dikas Sendas, norėdamas tą pokalbį nutraukti.

— Taip, Dikai, eime, — atsakė misis Veldon. Būrys pakilo ir pajudėjo, laikydamasis tos pačios tvarkos. Norint nenutolti nuo upeliuko, reikėjo brautis per brūzgynus. Kadaise čia būta takelių, bet tie takeliai, kaip sako čiabuviai, „mirė", tai yra apžėlė erškėčiais ir dygiais krūmais. Tokiomis vargingomis sąlygomis jie nuėjo vieną mylią ir sugaišo tris valandas. Negrai darbavosi be perstojo. Herkulis, atidavęs nešti Džeką Nanai, prisidėjo prie kitų, ir dar kaip prisidėjo! Smarkiai šnopuodamas, jis mojavo kirviu, o tankmėje prieš jį vėrėsi properša, tartum visaryjančios ugnies išdeginta.

Laimė, neilgai reikėjo šitaip sunkiai skintis kelią. Nuėję pirmąją mylią, keleiviai pamatė plačią proskyną: ji įstrižai kirto atvašyną ir vedė prie upeliuko, o paskui traukėsi jo krantu. Tai buvo dramblių išmintas takas; tie žvėrys tikriausiai buvo įpratę šimtais leistis šia miško dalimi prie upeliuko. Dirvą, pažliugusią lietingojo sezono metu, margino didžiulės duobės, įmintos milžinų storaodžių gyvūnų, — purioje žemėje šie gilūs pėdsakai lengvai įsispausdavo.

Netrukus paaiškėjo, kad šituo taku naudojasi ne vien žvėrys milžinai. Juo ne kartą traukė ir žmonės, kaip traukia gyvulių kaimenės, negailestingai varomos į skerdyklą. Vienur kitur ant žemės mėtėsi žmonių griaučiai, apgraužti plėšriųjų žvėrių, ant kai kurių tebebuvo pančiai!

Centrinėje Afrikoje yra nemaža toli besitęsiančių kelių, nuklotų žmonių palaikais. Vilkstinės nueina šimtus mylių, ir kiek daug nelaimingųjų užplaka kelyje prievaizdų rimbai, kiek jų žūsta iš nuovargio ir nukamuoti ligų! O kiek išskerdžia patys pirkliai, kai vilkstinė pritrūksta maisto! Taip, kai nėra kuo jų maitinti, juos iššaudo, užkapoja kardais, nuduria peiliais, ir tokios skerdynės ne retenybė!

Vadinasi, šiuo keliu eita vergų vilkstinių! Visą mylią Dikas Sendas ir jo bendrakeleiviai kas žingsnis kliuvo už tų barkšančių kaulų baidydami didžiulius lėlius, kurie, sunkiai pakilę į orą, sukosi jiems virš galvų.

Misis Veldon žiūrėjo, bet nieko nematė. Dikas Sendas bijojo, kad ji neimtų klausinėti, nes vis dar tikėjosi atvesti ją į pajūrį, nepasakęs, kad išdavikas Haris paklaidino juos Afrikoje. Laimė, misis Veldon nesistengė išsiaiškinti, ką mato jos akys. Ji vėl paėmė ant rankų vaiką ir visą dėmesį sutelkė į miegantį berniuką. Nana žingsniavo šalia jos, bet nei viena, nei kita neuždavė jaunajam jūreiviui tų baisių

klausimų, kurių jis bijojo. Senasis Tomas žengė nudelbęs akis. Jis puikiai suprato, kodėl šio tako pakraščiai nusėti žmonių kaulais.

Jo draugai nustebę dairėsi į dešinę ir į kairę, lyg būtų ėję per nesibaigiančias kapines, kuriose žemės drebėjimas išvartė kapus. Bet ir jie tylėjo.

Tuo tarpu upeliuko vaga darėsi gilesnė ir platesnė. Jis buvo nebe toks sraunus. Dikas Sendas tikėjosi netrukus pamatyti, kad tas upelis laivuojamas arba įteka į didesnę upę, nešančią savo vandenis į Atlanto vandenyną.

Jaunasis jūreivis žūtbūt pasiryžo keliauti pagal upelį. Todėl nedvejodamas išėjo iš proskynos, kai šioji pakilo įstrižai aukštyn ir atitolo nuo upelio.Būrelis dar kartą įlindo į tankumyną, kirviu skindamasis kelią per lianas ir beviltiškai susiraizgiusius krūmus. Ši augmenija, tiesa, kliudė eiti, bet vis dėlto nebuvo panaši į tankųjį mišką, susisiekiantį su pajūriu. Medžiai retėjo. Virš žolės buvo matyti vien guotai bambukų, ir taip aukštai, jog iš jų nekyšojo net Herkulio galva. Kad čia eina būrelis žmonių, galima buvo spėti tik iš judančių stiebų.

Tą dieną, apie trečią valandą po pietų, dirvos pobūdis visiškai pasikeitė. Priešais tįsojo bekraštė lyguma, liūčių metu, matyt, visiškai vandens apsemiama. Dirva, dar klampesnė, buvo apaugusi vešliomis samanomis, virš kurių supo si žavūs paparčiai. Ten, kur kūpsojo statūs kauburiai, buvo matyti rudo hematito sluoksniai, tikriausiai paskutiniai kurių nors turtingų rūdos klodų ženklai.

Dikas Sendas prisiminė, — ir labai laiku, — ką buvo skaitęs Livingstono kelionių knygose. Drąsusis tyrinėtojas ne kartą vos nežuvo, įklimpęs šiose labai klastingose pelkėse.

— Dėmesio, draugai, — tarė Dikas, eidamas į priekį. — Prieš žengdami išbandykite koja žemę.

— Iš tiesų, — atsiliepė Tomas, — atrodo, kad žemė pažliugusi nuo lietaus, tačiau pastarosiomis dienomis nelijo.

— Ne, — įsiterpė Batas, — bet audra netoli!

— Todėl juo labiau reikia skubėti, — pasakė Dikas Sendas, — pereiti pelkę dar prieš audrą! Herkuli, paimkite Džeką! Batai, Ostinai, eikite šalia misis Veldon, reikalui esant, padėkite jai. O jūs, ponas Benediktai... Ką jūs ten darote, ponas Benediktai?

— Krintu! — trumpai atsakė pusbrolis Benediktas ir prasmego, tarsi jam po kojų staiga būtų atsivėrusios rūsio durys.

Iš tikrųjų vargšas žmogynas žengė į liūgą ir murktelėjo iki pusiaujo į lipnų purvą. Kažkas ištiesė jam ranką, ir jis išlindo visas dumblinas, bet patenkintas, kad nenukentėjo brangioji jo dėžutė su entomologijos kolekcija. Šalia pastatytas Akteonas turėjo dabar prižiūrėti, kad nelaimingasis vėl nenugrimztų.

Beje, pusbrolis Benediktas nelabai vykusiai pasirinko tą liūgą, į kurį įmarmėjo. Kai jis buvo ištrauktas iš tos tižios dirvos, į jos paviršių iškilo eibė dujų burbuliukų, kurie sprogdami paskleidė troškinantį tvaiką. Livingstonas, kuris kartais iki krūtinės murdėsi šitame dumble, rašė, kad ši juoda ir išakijusi žemė, kur iš po kojų trykšta čiurkšlės vandens, panaši į didžiulę kempinę. Tokios vietos visada pavojingos keleiviams.

Dikas Sendas ir jo draugai šita koryta, vandens prisigėrusia dirva klampojo pusę mylios. Ji pasidarė tokia bjauri, jog misis Veldon toliau eiti nebegalėjo — grimzdo į liūną

iki pusės blauzdų. Herkulis, Batas ir Akteonas, gelbėdami ją ne tiek nuo nuovargio, kiek nuo naujų nemalonumų, padarė iš bambukų neštuvus, ant kurių ji sutiko sėstis. Ji pasiėmė ant rankų mažąjį Džeką, ir būrys pasistengė kuo greičiau pereiti šią pragaištingą pelkę.

Eiti buvo labai sunku. Akteonui reikėjo stipriai prilaikyti pusbrolį Benediktą. Tomas padėjo Nanai, kuri, jei ne jis, būtų jau keletą kartų nugarmėjusi į kokią nors kiaurymę. Trys kiti negrai nešė neštuvus. Būrelio priekyje Dikas Sendas tyrinėjo kelią. Parinkti vietą, kur statyti koją, buvo tikrai nelengva. Geriausia buvo eiti pelkės pakraščiais, apžėlusiais tankia ir šiurkščia žole; bet dažnai ir čia nebūdavo tvirtesnės atramos, ir keleiviai grimzdo į dumblą iki kelių.

Apie penktą valandą popiet pelkė liko už jų, žemė pasidarė standesnė, bet po ja jautėsi drėgnas podirvis. Ši vietovė tikriausiai buvo žemiau gretimų upių lygio, ir jų vanduo sunkėsi į korytą žemę.

Kaitra buvo alpi. Ji būtų buvusi nepakeliama, jei tarp svilinančių saulės spindulių ir žemės nebūtų buvę tirštų audros debesų. Tolumoje dangų raižė žaibai, ir dusliai griaudė perkūnas. Turėjo pratrūkti baisi audra.

Šitokios liūtys Afrikoje siaubingos: lietus pliaupia, viesulas varto stipriausius medžius, trankosi perkūnai — tokia yra gamtos jėgų kova šioje geografinėje platumoje. Dikas Sendas tatai žinojo ir baisiai nerimavo. Būrys negalėjo likti naktį po atviru dangumi. Grėsė potvynis, o lygumoje nebuvo matyti nė vieno kauburėlio, ant kurio būtų buvę įmanoma rasti prieglobstį! Bet kaip šioje plynoje lomoje, kur neauga joks medis, joks krūmas, rasti prieglobstį? Net ir žemės gelmės nebūtų jo suteikusios. Dvi pėdos nuo paviršiaus telkšojo vanduo.

Tačiau atrodė, kad šiaurėje pelkėtoji lyguma baigiasi virtine neaukštų kalvų. Tai buvo tarsi koks šios daubos kraštas. Ant paskutinio šviesesnio, debesų dar neaptraukto ruožo akiratyje ryškėjo kelių medžių siluetai.

Ten, jei ir nebuvo pastogės, būreliui bent jau negrėsė potvynis. Tenai gal buvo išsigelbėjimas.

— Pirmyn, bičiuliai, pirmyn! — kartojo Dikas Sendas. — Dar trys mylios, ir mes išsikapstysime į saugesnę vietą, negu ši loma.

— Gyviau, gyviau! — šaukė Herkulis.

Šaunusis negras mielai būtų paėmęs visus ant rankų ir vienas išnešęs iš daubos.

Jo raginami tie pasiryžėliai, nors ir išvarginti dienos žygio, žengė net sparčiau, nei kelionės pradžioje.

Kai prasidėjo audra, būreliui iki tikslo buvo dar daugiau negu dvi mylios. Tvykstelėjus pirmiesiems žaibams, kuriais pasikeitė žemė ir įsielektrinę debesys, lietus — jo labiausiai ir bijojo keleiviai — pliūptelėjo ne iš karto. Pasidarė beveik visiškai tamsu, nors saulė dar nepasislėpė už horizonto. Bet debesų kupolas pamažu leidosi, tartum grasindamas užgriūti žemę, o užgriuvęs virsti liūtimi. Jį raižyte raižė raudoni ir mėlyni žaibai, apraizgydami lygumą ugniniu voratinkliu.

Diko ir jo bendrakeleivių keliolika kartų vos nenutrenkė perkūnas. Šioje plikoje lygumoje, kur nebuvo jokio medžio, jie buvo vieninteliai iškilūs taškai, galį pritraukti elektros išlydį. Džekas, pažadintas griaustinio, slėpėsi Herkulio glėbyje. Vargšas mažylis labai bijojo, bet, nenorėdamas sukelti sielvarto motinai, stengėsi neparodyti savo baimės. Herkulis žengė dideliais žingsniais ir ramino jį kaip įmanydamas.

— Nebijok, Džekai, — kartojo jis. — Jei griaustinis priartės, aš jį ranka perskelsiu pusiau! Aš stipresnis už jį!

Ir Džekas truputį nurimo, pajutęs, koks šis milžinas galingas. Tuo tarpu netrukus tikriausiai pradės lyti, ir tada sutirštėję debesys prapliups vandens srautais. Kas laukia misis Veldon ir jos bendrakeleivių, jeigu jie neras kur prisiglausti?

Dikas Sendas priėjo prie senojo Tomo.

— Ką daryti? — paklausė jis.

— Reikia eiti, — atsakė Tomas. — Šioje lygumoje likti negalime. Ji virs didžiuliu liūnu.

— Aišku, Tomai, aišku! Bet kur prisiglausti? Kad pasitaikytų nors lūšnelė!..

Dikas Sendas neužbaigė sakinio. Visą lygumą nutvieskė šviesesnis žaibas.

— Kas ten už ketvirčio mylios? — šūktelėjo Dikas Sendas.

— Aš taip pat kažką pamačiau... — atsakė senasis Tomas, kinkuodamas galvą.

— Stovyklą, ar ne?

— Taip... turbūt stovyklą... bet čiabuvių stovyklą!

Vėl blykstelėjus žaibui, jie geriau įsižiūrėjo: stovykla buvo išsidėsčiusi vienoje didžiulės lygumos dalyje.

Toje vietoje iš tiesų buvo koks šimtas simetriškai sustatytų kūgio formos palapinių, nuo dvylikos iki penkiolikos pėdų aukščio. Beje, kareivių nesimatė. Gal jie tūnojo palapinėse, pasislėpę nuo audros, o gal buvo iš stovyklos išsikraustę?

Pirmuoju atveju Dikas Sendas, kad ir koks grėsmingas atrodė dangus, turėjo kuo greičiausiai iš čia sprukti. Antruoju — ten gal jų laukė prieglobstis, kurio jie ieškojo?

„Sužinosiu", — tarė jis sau.

Paskui kreipėsi į senąjį Tomą:

— Likite čia. Tegul niekas neina paskui mane! Eisiu apsižvalgyti.

— Leiskite kuriam nors iš mūsų jus palydėti.

— Ne, Tomai, eisiu vienas. Aš nejučiom prisėlinsiu. Palaukite manęs.

Būrelis su Tomu ir Diku Sendu priešakyje sustojo. Jaunuolis tuoj pat atsiskyrė nuo visų ir dingo tamsoje, kuri atrodė neįžvelgiama, kai debesų neraižė žaibai.

Paptelėjo pirmieji stambūs lietaus lašai.

— Kas yra? — paklausė misis Veldon, priėjusi prie senojo negro.

— Pastebėjome stovyklą, misis Veldon, — atsakė Tomas, — stovyklą... o gal kaimelį, ir mūsų kapitonas nutarė nueiti pasižvalgyti, prieš mus ten vesdamas!

Misis Veldon pasitenkino šiuo atsakymu. Po kokių trijų minučių Dikas Sendas grįžo.

— Eikit šen! — šaukė jis linksmu balsu.

— Stovykloje nieko nėra? — paklausė Tomas.

— Tai ne stovykla! — atsakė jaunasis jūreivis. — Ir ne kaimelis! Skruzdėlynai!

— Skruzdėlynai! — šūktelėjo pusbrolis Benediktas, staiga pagyvėjęs.

— Taip, ponas Benediktai, bet skruzdėlynai mažiausiai dvylikos pėdų aukščio. Pabandysime juose pasislėpti!

— Jei taip, — atsakė pusbrolis Benediktas, — tai bus greičiausiai karingųjų arba visaryjančių termitų skruzdėlynai! Tik šitie genialūs vabzdžiai geba statyti tokius paminklus, kurie nedarytų gėdos garsiausiems architektams!

— Termitai ar ne termitai, ponas Benediktai, — atsakė

Dikas Sendas, — mes turime juos iškraustyti ir užimti jų būstą.

— Jie mus suės! Ir teisingai padarys!

— Pirmyn! Pirmyn...

— Bet palaukite, — pridūrė pusbrolis Benediktas. — Aš maniau, kad tokių skruzdėlynų yra tik Afrikoje!..

— Pirmyn! — paskutinį kartą sušuko Dikas Sendas su kažkokiu įtūžiu — jis būgštavo, kad misis Veldon nebūtų išgirdusi entomologo žodžių.

Visi skubiai nusekė paskui Diką Sendą. Pakilo smarkus vėjas. Į žemę ėmė barbenti stambūs lietaus lašai. Dar valandėlė, ir viesului neįmanoma bus atsispirti.

Keleiviai netrukus priėjo vieną iš kūgių, stūksančių lygumoje, ir, nors kokie grėsmingi buvo termitai, nebebuvo galima dvejoti, ar dalintis su jais būstu, jei bus neįmanoma jų išvyti.

Kūgio, nulipdyto iš rausvo molio, apačioje žiojėjo siaura anga. Herkulis per keletą minučių praplatino ją peiliu tiek, kad galėjo įlįsti net toks vyras, kaip jis.

Pusbrolis Benediktas didžiai nustebo, kad neišlindo nė vienas iš tų tūkstančių termitų, kurie turėjo čia gyventi. Nejaugi kūgis jo šeimininkų apleistas?

Kai Herkulis baigė platinti angą, Dikas ir jo bendrakeleiviai sulindo į vidų. Herkulis įropojo paskutinis. Tuo metu lietus ėmė taip pliaupti, kad rodės, gesino žaibus.

Bet keleiviai šios papliūpos nebebijojo. Laimingas atsitiktinumas atvedė būrelį į šį saugų prieglobstį, geresnį, negu palapinė, geresnį, negu čiabuvių lūšna.

Tie kūgio formos termitų statiniai, suręsti tų mažų vabzdžių, stebina labiau, negu Egipto piramidės, pastatytos žmonių rankų.

Kai Herkulis baigė platinti angą,
Dikas ir jo bendrakeleiviai sulindo į vidų.

„Kad prilygtų termitams, — sakė jis, — žmonės turėtų supilti tokį kalną, kaip Everestas — viena aukščiausių Himalajų kalnagūbrio viršūnių."

Penktas skyrius

PASKAITA APIE SKRUZDĖLES SKRUZDĖLYNE

Tuo metu audra ėmė šėlte šėlti; tokių audrų vidutinio klimato juostoje nebūna.

Laimė, apvaizda atvedė Diką Sendą ir jo bendrakeleivius į šį prieglobstį!

Iš tikrųjų lietus krito ne atskirais lašais, bet pylėsi čiurkšlėmis. Kartais jos susijungdavo ir sudarydavo lyg kokią sieną, kaip Niagaros krioklys. Įsivaizduokite, kad ore staiga apsivožia baseinas, kuriame telpa ištisa jūra. Tokiai pylai užėjus, žemė paplaunama, lomos virsta ežerais, upeliai — srauniais kalnų upokšniais, patvinusios upės apsemia didžiulius plotus. Taip atsitinka todėl, kad, priešingai negu vidutinio klimato juostose, kur audros jėga atvirkščiai proporcinga trukmei, Afrikoje, nors ir kokios smarkios būna audros, jos trunka keletą dienų. Kaip gali susikaupti debesyse tiek elektros? Iš kur tiek vandens garų? Sunku suprasti, tačiau taip yra, ir žmogui atrodo, kad jį kažkas perkėlė į pasakiškus tvano laikus.

Laimė, storos skruzdėlyno sienos visiškai nepraleido vandens. Hermetiškesnis nebūtų buvęs nė bebrų būstas iš plūktos žemės. Net visam kriokliui pasipylus, į vidų nebūtų prasisunkęs nė lašas vandens.

Vos tik įlindę į skruzdėlyną, Dikas Sendas ir bendrake-

leiviai ėmė tyrinėti jo vidaus sandarą. Užsidegė žibintą, kurio šviesos visiškai pakako. Kūgis, dvylikos pėdų aukščio viduje, buvo vienuolikos pėdų pločio, išskyrus viršutinę dalį, kuri buvo apvali kaip cukraus galva. Sienos buvo maždaug pėdos storio, pagal jas aukštais ėjo kameros; aukštus vieną nuo kito skyrė tušti tarpai.

Kad ir kokie neįtikėtini atrodo šitie paminklai, darbščių vabzdžių falangų darbas, vis dėlto jie dažnai užtinkami Vidurinėje Afrikoje. Praeito šimtmečio olandų keliautojas Smitmenas su keturiais savo bendrakeleiviais buvo įsitaisęs ant vieno tokio kūgio viršūnės. Livingstonas matė Lundėje tokių termitynų, sulipdytų iš raudono molio, penkiolikos ar dvidešimt pėdų aukščio. Njangvėje leitenantas Kameronas šių kūgių grupes, stūksančias lygumoje, ne kartą palaikė karių stovyklomis. Jis netgi buvo apsistojęs papėdėje tikrų pastatų, jau ne dvidešimties, bet keturiasdešimties ir penkiasdešimties pėdų aukščio, pasitaikančių Pietų Afrikoje; tie milžiniški kūgiai, lyg koks katedros kupolas, turi iš šonų priestatus — bokštelius.

Kokia skruzdžių rūšis stato šituos įstabius skruzdėlynus?

— Tai karingųjų termitų darbas, — nedvejodamas atsakė pusbrolis Benediktas, susipažinęs su statybai panaudotomis medžiagomis.

Ir iš tikrųjų sienos, kaip sakėme, buvo rausvo molio. Jeigu jos būtų buvusios iš pilkos ar juodos žemės, tai jų statytojais būtų reikėję laikyti *termes mordax*[1] arba *termes atrox*[2].

Kaip matyti, šių vabzdžių vardai nelabai padrąsinantys ir

---

[1] *Kandantysis termitas. (Lot.)*
[2] *Žiaurusis termitas. (Lot.)*

galėjo patikti nebent tokiam aistringam entomologui, kaip pusbrolis Benediktas.

Tuščioje centrinėje kūgio dalyje, kurioje iš pradžių prisiglaudė būrelis, vietos visiems nebūtų užtekę; bet plačios ertmės, išsidėsčiusios aukštais, sudarė lyg ir kokias kameras, kuriose galėjo susigūžti vidutinio ūgio žmogus. Įsivaizduokite eilę atvirų stalčių, tuose stalčiuose — milijonus akučių, kuriose kadaise gyveno termitai, ir lengvai suprasite, kaip atrodė skruzdėlyno vidus. Apskritai, tie stalčiai buvo vienas virš kito, kaip gultai laivo kajutėje; misis Veldon, mažasis Džekas, Nana ir pusbrolis Benediktas įsikūrė viršutiniuose „gultuose". Aukštu žemiau įsitaisė Ostinas, Batas, Akteonas. Dikas Sendas, Tomas ir Herkulis liko kūgio apačioje.

— Bičiuliai, — tarė jaunasis jūreivis, kreipdamasis į abu negrus, — žemė pradeda drėkti. Reikia ją užpilti moliu iš apatinės sienos dalies; bet pilkime atsargiai, kad neužverstume angos, pro kurią patenka iš lauko oras. Antraip uždusime.

— Juk čia mums tereikės praleisti vieną naktį, — atsakė senasis Tomas.

— Na, tai pasistenkime gerai pailsėti po dienos nuovargio! Juk po dešimties dienų pirmą kartą nakvosime po stogu!

— Taip, po dešimties dienų! — pakartojo Tomas.

— Beje, — pridūrė Dikas Sendas, — kadangi šis kūgis — patikima pastogė, man rodos, ne pro šalį būtų praleisti čia visą parą. Tuo tarpu aš eisiu pažiūrėti tos upės, kurios ieškome. Ji negali būti labai toli. Aš net manau, kad, kol nepasistatysime plausto, geriau iš šito prieglobsčio ir nesikraustyti. Audra čia mums nebaisi. Taigi prie darbo! Kad mūsų asla būtų tvirtesnė ir sausesnė!

Diko Sendo įsakymas buvo tučtuojau įvykdytas. Herkulis kirviu išgriovė pirmąjį korių aukštą, nulipdytą iš gana biraus molio, ir suvertė ant aslos. Tokiu būdu jis paaukštino dumbliną dirvą, ant kurios stovėjo termitynas, per gerą pėdą, o Dikas Sendas patikrino, ar oras laisvai patenka į kūgio vidų pro angą apačioje.

Žinoma, keleiviams labai pasisekė, kad termitai išsidangino iš savo būsto. Būtų buvę neįmanoma įsikurti jame, jeigu ten būtų knibždėję keletas tūkstančių tų skruzdėlių. Bet ar termitynas seniai ištuštėjęs, ar tie rajūs tinklasparniai paliko jį visai neseniai? Pasidomėti šiuo klausimu buvo ne pro šalį. Pusbroliui Benediktui šis klausimas kilo iš pat pradžių — taip jį nustebino termitų išsikraustymas, ir jis netrukus įsitikino, kad tai įvyko neseniai.

Neiškentęs jis nusileido ant žemės ir, pasišviesdamas žibintu, ėmė apžiūrinėti slapčiausius skruzdėlyno užkaborius. Užtiko tai, ką pavadino „bendruoju sandėliu",vietą, kur tie sumanūs vabzdžiai krauna visos kolonijos atsargas. Tai buvo įduba sienoje, netoli „karališko" narvelio, kurį kirviu suardė Herkulis, kaip ir narvelius, skirtus perams.

Šiame sandėlyje pusbrolis Benediktas rado dar nesukietėjusius sakų ir augalų nektaro lašus — vadinasi, termitai visai neseniai buvo juos čia atsinešę.

— Ne, ne! — sušuko jis, tartum atsakydamas prieštaraujančiam oponentui. — Ne! Iš savo skruzdėlyno šeimininkai išsikraustė neseniai!

— O kas gi tai neigia, ponas Benediktai? — pasakė Dikas Sendas. — Neseniai ar seniai, mums vis tiek, svarbu viena: kad jie išsidangino, jeigu jų vietoje buvo skirta įsikurti mums!

— Svarbu viena, — atsakė pusbrolis Benediktas, — išsiaiškinti, kodėl jie išsikraustė! Vakar, netgi šįryt šitie įžvalgūs tinklasparniai čia gyveno, matote, nektaras dar skystas, o šį vakarą...

— Bet kokia jūsų išvada, ponas Benediktai? — paklausė Dikas Sendas.

— Kad išsikelti iš savo būsto juos prispyrė slapta nuojauta. Neliko nė vieno termito narveliuose, negana to, jie kuo rūpestingiausiai išsigabeno ir perus! Nerandu nė vieno! Taigi kartoju, visa tai įvyko ne be priežasties, šitie apdairūs vabzdžiai nujautė kažkokį netolimą pavojų!

— Nujautė, kad į jų gyvenvietę įsibrausime mes! — nusijuokė Herkulis.

— Iš tikrųjų! — sušuko pusbrolis Benediktas, kurį šaunuolio negro atsakymas aiškiai įžeidė. — Jūs įsivaizduojate esąs toks stiprus, jog tiems drąsiems vabzdžiams pavojinga su jumis susitikti? Keletas tūkstančių tų tinklasparnių beregint paverstų jus skeletu, radę kelyje jūsų lavoną!

— Lavoną, žinoma! — atšovė Herkulis, nenorėdamas pasiduoti. — Bet gyvo — ne. Aš sutraiškyčiau jų tūkstančių tūkstančius.

— Sutraiškytumėte šimtą tūkstančių, penkis šimtus tūkstančių, milijoną! — atkirto įsikarščiavęs pusbrolis Benediktas. — Bet ne milijardą, o milijardas sugraužtų jus — gyvą ar mirusį — iki paskutinio gabalėlio!

Kol jie ginčijosi, iš tikrųjų ne taip tuščiai, kaip galėtų pasirodyti, Dikas Sendas svarstė pusbrolio Benedikto pastabą. Jokios abejonės, kad mokslininkas puikiai pažįsta termitų įpročius ir neapsirinka. Jeigu jis tvirtina, kad slaptas instinktas paakino vabzdžius bėgti iš skruzdėlyno, gal iš tiesų jame įsikurti pavojinga.

Tačiau kadangi audra nepaprastai smarkiai šėlo ir negalėjo būti nė kalbos apie išsikraustymą iš šitos pastogės, Dikas Sendas nebesistengė sukti galvos ir išsiaiškinti tai, kas atrodė neišsiaiškinama; jis pasitenkino atsakęs:

— Na ką gi, ponas Benediktai, jeigu termitai paliko čia savo maisto atsargas, tai mes neužmirškim, kad atsinešėme savąsias, ir pavakarieniaukim. Rytoj, kai audra praeis, pagalvosim, ką veikti toliau.

Jie ėmė ruošti vakarienę. Nors ir labai buvo pavargę šie tvirti ėjikai, nuovargis neužslopino jų apetito. Priešingai, konservai, kurių turėjo užtekti dar dviem dienom, buvo entuziastingai priimti. Džiūvėsiai sudrėkti nespėjo, ir keletą minučių buvo girdėti, kaip traškina juos stiprūs Diko Sendo ir jo draugų dantys. O Herkulio žandikauliai veikė kaip girnos. Džiūvėsius jis ne traškino, o malte malė.

Tik misis Veldon vos prisilietė valgio, ir, Diko Sendo neprašoma, būtų visai nevalgiusi. Jam rodėsi, kad ta narsi moteris labiau susirūpinusi, labiau nuliūdusi, negu iki šiol. Bet mažasis Džekas jautėsi geriau, drugio priepuoliai nesikartojo, ir tą valandėlę jis ramiai miegojo čia pat, viename termityno narvelyje, minkštai išklotame drabužiais. Dikas Sendas nežinojo, ką galvoti.

Nėra reikalo sakyti, kad pusbrolis Benediktas kirto iš peties. Nemanykite, kad jį domino valgomo maisto kokybė ar kiekis — ne, entomologas džiaugėsi, kad atsirado proga paskaityti paskaitą apie termitus. Ak, jeigu jis būtų radęs nors vieną vičvienaitį termitą ištuštėjusiame skruzdėlyne! Deja, nieko!

— Šitie nuostabūs vabzdžiai, — kalbėjo pusbrolis Benediktas, nesirūpindamas, ar jo kas klauso, ar ne, — šitie nuostabūs vabzdžiai priskiriami stebuklingam tinklaspar-

nių būriui. Jų antenos ilgesnės už galvą, žandai labai išsivystę, antroji pora sparnų dažniausiai tokio pat ilgio, kaip ir pirmoji. Šį būrį sudaro penkios šeimos: skorpionmusės, skruzdžių liūtai, auksaakės, termitai ir ankstyvės. Nėra reikalo pridurti, kad vabzdžiai, kurių būstą mes galbūt nederamai užėmėme, yra termitai.

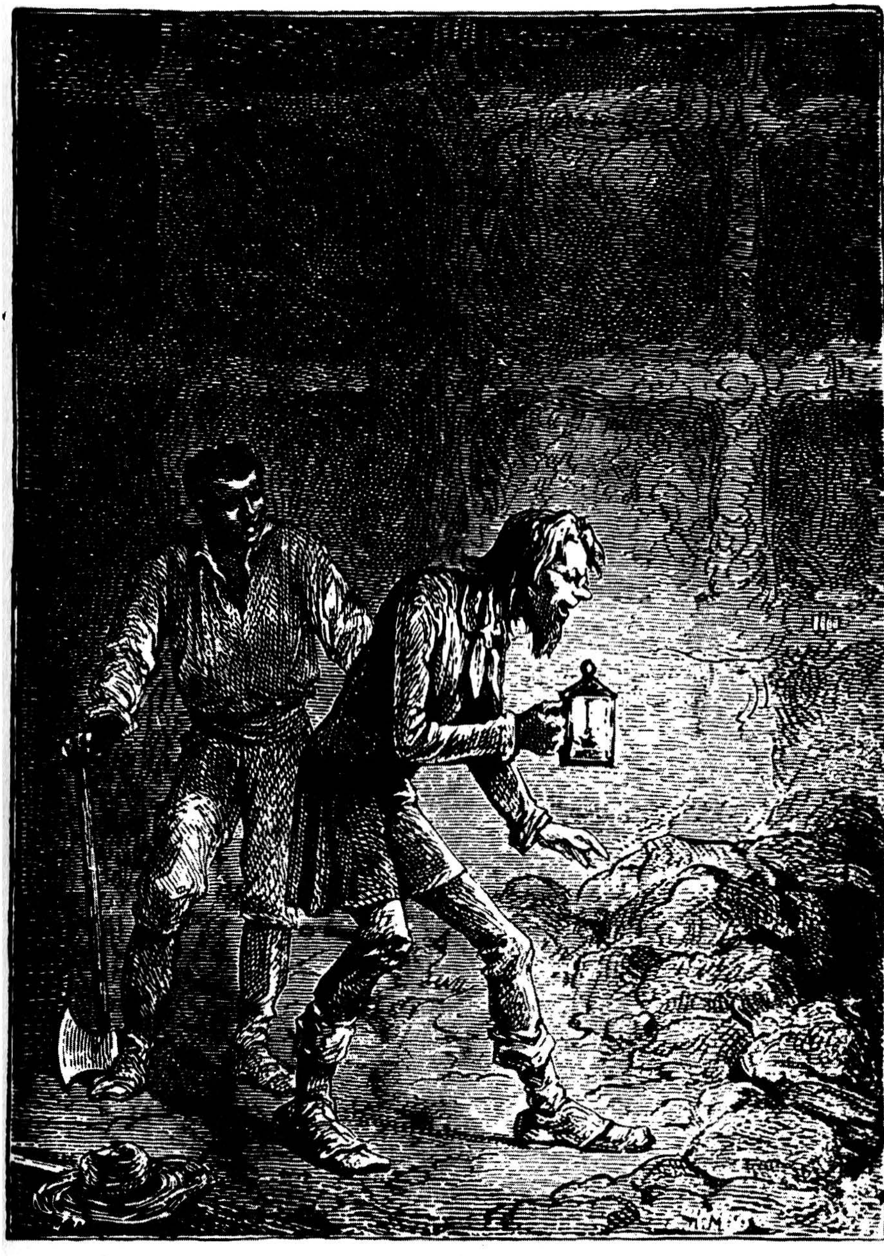
Tą akimirką Dikas Sendas labai atidžiai klausėsi pusbrolio Benedikto. Nejaugi, aptikęs termitus, mokslininkas nesuprato, kad jie Afrikos žemyne, nors ir nežinojo, koks nelemtas likimas juos čia atvedė? Jaunasis jūreivis labai bijojo, klausydamasis jo paskaitos, tuo įsitikinti.

O mokslininkas, užsisėdęs ant savo mėgstamo arkliuko, šuoliavo dar greičiau.

— Šitų termitų, — pasakė jis, — kojelės susideda iš keturių narelių, jie turi nepaprastai stiprius žandus. Yra mantispų gentis, rafidų gentis, termitų gentis, dažnai žinoma baltųjų skruzdžių vardu. Jai priklauso „pražūtingasis" termitas, termitas geltonu pilveliu, termitas, bėgąs nuo šviesos, termitas kandantysis, termitas griaunantysis...

— O kokie termitai pastatė šį kūgį? — paklausė Dikas Sendas.

— Karingieji! — atsakė pusbrolis Benediktas tokiu balsu, tartum būtų kalbėjęs apie makedoniečius ar kitą kurią antikinę tautą, pasižymėjusią narsa kare. — Taip, karingieji įvairiausio dydžio termitai! Skirtumas tarp Herkulio ir nykštuko būtų mažesnis, negu skirtumas tarp didžiausiojo ir mažiausiojo šių vabzdžių. Tarp jų yra „darbininkų", penkių milimetrų ilgio, „kareivių" — dešimties, patinų ir patelių dvidešimties milimetrų ilgio, sutinkama taip pat labai keista jų rūšis, vadinama „sirafu", pusės colio ilgio, jų žandai — tarsi kokios žnyplės, o galva didesnė už visą

– Tai karingųjų termitų darbas, – nedvejodamas atsakė pusbrolis Benediktas.

kūną, kaip ryklių! Tai vabzdžių pasaulio rykliai, ir, jeigu susiimtų sirafu ir ryklys, aš statyčiau už sirafu.

— O kur paprastai tie sirafu gyvena? — paklausė Dikas Sendas.

— Afrikoje, — atsakė pusbrolis Benediktas, — vidurio ir pietų srityse. Afrika yra visų pirma skruzdžių šalis. Reikia paskaityti, ką apie ją rašo Livingstonas paskutiniuose savo užrašuose, kuriuos pargabeno Stenlis. Daktarui Livingstonui pasisekė labiau, negu man: jis gavo pamatyti homerišką mūšį tarp dviejų skruzdėlių kariuomenių — juodųjų ir raudonųjų. Nugalėjo raudonosios — „draivers", čiabuviai jas vadina „sirafu". Juodosios — „tčungu" — nors ir narsiai gynėsi, pabėgo, nusinešdamos kiaušinėlius ir jauniklius. Livingstonas teigia, kad niekados nei žmonės, nei gyvuliai nerodo tokio karingo įkarščio! Sirafu priverčia atsitraukti patį narsiausią žmogų — stipriais savo žandais jie išplėšia gyvos mėsos gabalus. Net ir didžiausi žvėrys — liūtai, drambliai — bėga nuo jų. Jų nesustabdo jokia kliūtis: nei medžiai, kuriais jie užlipa iki viršūnės, nei upeliai, kuriuos jie pereina, pasidarę pakabinamus tiltus iš savo pačių sukibusių kūnų! O kokie tie termitai skaitlingi! Kitas Afrikos tyrinėtojas, Diu Saju, dvylika valandų laukė, kol pražygiavo šių skruzdėlių kolona. Tačiau jos negaišo kelyje! Beje, kas čia stebėtina, kad jų miriadai? Vabzdžiai neįtikėtinai vislūs. Va, pavyzdžiui, kad ir mūsų karingieji termitai, Nustatyta, kad patelė padeda iki šešiasdešimt tūkstančių kiaušinėlių per dieną! Čiabuviams gyventojams šitie tinklasparniai — skaniausias maistas. Keptos skruzdėlės, draugužiai! Nėra nieko gardesnio!

— Ar jūs, ponas Benediktai, jų valgėte? — paklausė Herkulis.

— Ne, — atsakė mokslininkas, — bet valgysiu!

— Kur?

— Čia.

— Bet mes ne Afrikoje! — gyvai pasakė Tomas.

— Ne!.. Ne!.. — atsakė pusbrolis Benediktas. — Tačiau ligi šiol karingieji termitai ir jų gyvenvietės buvo aptinkami tik Afrikos žemyne. Ak, tie keliautojai! Jie nemoka žiūrėti! Galų gale juo geriau! Aš suradau musę cėcė Amerikoje! Mano vardas dar labiau išgarsės, kai paskelbsiu tame pačiame kontinente aptikęs karinguosius termitus. Kiek medžiagos straipsniui, kuris sukels sensaciją Europos mokslininkų tarpe! Ką ten straipsniui, gal net storam tomui su priedu — lentelėmis ir graviūromis!..

Buvo aišku, kad pusbrolio Benedikto smegenys nesuvokė tiesos. Vargšas žmogynas ir visi jo bendrakeleiviai, išskyrus Diką Sendą ir Tomą, vis dar vaizdavosi ir, aišku, turėjo vaizduotis esą ten, kur nebuvo! Reikėjo kitų atsitiktinumų, rimtesnių faktų, negu kai kurios mokslinės keistenybės, kad jie suprastų klydę!

Buvo devinta valanda vakaro, kai pusbrolis Benediktas baigė kalbėti. Ar pastebėjo jis, kad jo klausytojai, įsikūrę savo narveliuose, pamažu sumigo, kol jis skaitė savo paskaitą apie entomologiją? Žinoma, ne. Jis dėstė pats sau. Dikas Sendas daugiau neklausinėjo ir nejudėjo, nors nemiegojo. Herkulis kovojo su miegu ilgiau už kitus; bet ir jam iš nuovargio užsimerkė akys, o su akimis užsivėrė ir ausys.

Pusbrolis Benediktas dar kurį laiką postringavo. Tačiau ir jį galų gale įveikė miegas; jis įsirangė į aukščiausią kūgio narvelį, kurį buvo nusižiūrėjęs guoliui.

Termityne tuomet įsiviešpatavo gili tyla, o lauke grumė-

jo griaustinis ir švysčiojo žaibai. Niekas nerodė, kad gamtos gaivalai kada nors nurimtų.

Žibintą užgesinus, kūgį apgaubė visiška tamsa.

Visi tikriausiai miegojo. Tik Diko Sendo neėmė miegas, nors poilsis būtų buvęs taip reikalingas. Galvą jam kvaršino įvairiausios mintys. Jis galvojo apie savo draugus, kad turi žūt būt juos išgelbėti. „Piligrimas" sudužo, bet žiaurios jų nelaimės nesibaigė: atvirkščiai, jeigu jie pateks čiabuviams į rankas, jiems grės dar baisesnės kančios.

Kaip išvengti šio blogiausio pavojaus, grįžtant prie vandenyno? Aišku, Haris ir Negoras ne geruoju nuvedė juos šimtą mylių į Angolos gilumą — slaptas jų tikslas buvo juos pagrobti! Bet ką mano daryti tas niekšas portugalas? Ant ko jis įpykęs? Jaunasis jūreivis kartojo pats sau, kad tik jis vienas tą neapykantą užsitraukęs, ir vėl perbėgo mintimis visa, kas įvyko, plaukiant „Piligrimu": kaip jie susidūrė su sudužusiu laivu, išgelbėjo negrus, medžiojo banginį, kaip žuvo kapitonas Hulis ir jo įgula!

Tada Dikas Sendas, būdamas penkiolikos metų, tapo kapitonu laivo, kuris netrukus dėl piktadariškų Negoro machinacijų liko be kompaso ir lago. Jis prisiminė, kaip, pasinaudojęs kapitono valdžia, pagrasino akiplėšai virėjui sukaustysiąs jį grandinėmis arba paleisiąs jam kulką į kaktą. Ak, kam sudrebėjo jo ranka! Negoro lavonas būtų buvęs išmestas į jūrą, ir kiek baisių nelaimių išvengta!

Štai kokios mintys sukosi jaunuolio galvoje. Paskui akimirką jos stabtelėjo ties „Piligrimo" sudužimu, kuriuo užsibaigė jų kelionė. Jis prisiminė, kaip pasirodė išdavikas Haris ir kaip ši Pietų Amerikos sritis pamažu ėmė keistis. Bolivija virto baisiąja Angola su drugį nešančiu klimatu,

plėšriaisiais žvėrimis ir už juos dar žiauresniais čiabuviais! Ar įstengs mažytis būrelis, grįždamas į pajūrį, jų išsilenkti? Ar plaukdami ta upe, kurios Dikas Sendas ieškojo, kurią tikėjosi rasti, jie saugesni ir ne tokie nuvargę pasieks vandenyną? Jis vijo šalin abejones, nes žinojo, kad žygiuoti pėsčiomis šimtą mylių per šitą nesvetingą šalį, kur nuolat jų tyko pavojai, nebeįmanoma!

„Laimė, — galvojo jis, — kad misis Veldon ir kiti nesupranta, kokia rimta padėtis! Tik Tomas ir aš žinome, kad Negoras atvedė mūsų laivą prie Afrikos krantų, o Haris įviliojo mus į Angolos gilumą."

Tokios liūdnos mintys nedavė ramybės Dikui Sendui, kai jis pajuto prie savo kaktos kažką alsuojant. Petį jam palietė ranka, ir susijaudinęs balsas šnabžtelėjo į ausį:

— Aš viską žinau, vargšeli Dikai, bet Dievas dar gali mus išgelbėti! Teesie Jo valia!

Šeštas skyrius

NARO VARPAS

Į tokį nelauktą prisipažinimą Dikas Sendas nieko nebūtų galėjęs atsakyti! Bet misis Veldon tuoj pat pasišalino ir grįžo į savo vietą šalia mažojo Džeko. Ji tikriausiai ir nenorėjo nieko daugiau pasakyti, o jaunasis jūreivis nedrįso jos sulaikyti.

Vadinasi, misis Veldon viską žino. Jai taip pat atvėrė akis įvairūs įvykiai kelyje ir galbūt žodis „Afrika", kurį taip nevykusiai vakar ištarė pusbrolis Benediktas!

„Misis Veldon viską žino, — kartojo sau mintyse Dikas

Sendas. — Ką gi, gal šitaip geriau? Narsioji moteris nepraranda vilties! Tad negaliu pulti į neviltį ir aš!"

Dabar Dikas Sendas nekantriai laukė, kad kuo greičiau išauštų. Jis eis apžiūrėti termitų gyvenvietės aplinkos. Visų pirma reikėjo rasti sraunią upę, kuria būtų galima nugabenti būrelį prie Atlanto vandenyno. Jam rodėsi, kad šis vandens kelias turi būti netoliese. Svarbiausia buvo išvengti susitikimo su čiabuviais, kuriuos Haris ir Negoras jau galbūt pasiuntė jų pėdsakais.

Bet dar neaušo. Joks šviesos spindulys nesiskverbė į kūgį pro angą apačioje. Griaustinio dundėjimas, kuris šiapus storų sienų buvo duslus, liudijo, kad audra nerimsta. Atidžiai klausydamasis, Dikas Sendas taip pat girdėjo, kaip smarkiai šniokščia liūtis, bet sunkūs lietaus lašai teškėjo nebe ant kietos dirvos, ir jis padarė išvadą, kad visa lyguma apsemta.

Buvo maždaug vienuolikta valanda vakaro. Dikas Sendas pajuto, kad jį kausto stingulys, kad jis iš tikrųjų užmigs. Ką gi, truputį pailsės. Bet tą akimirką, kai jau buvo beužsnūstąs, jam toptelėjo mintis, kad suverstas šlapias molis gali užkimšti angą. Tada orui iš lauko nebūtų pro kur įeiti, ir dešimt žmonių kaipmat užtrokštų nuo jų pačių prikvėpuotos angliarūgštės.

Dikas Sendas nusileido nuo aslos, kuri buvo paaukštinta ant jos supilto molio iš pirmojo aukšto narvelių.

Tasai molio sluoksnis buvo dar visiškai sausas, o anga — atvira. Oras laisvai ėjo į kūgio vidų, o su juo — žaibų atšvaitai ir skardus griausmas: nors pliaupė lietus, audra nenurimo.

Dikas Sendas įsitikino, kad viskas tvarkoje. Rodės, joks tiesioginis pavojus negresia žmonėms, pakeitusiems termi-

– Aš viską žinau, vargšeli Dikai!

tyne tinklasparnių koloniją. Jaunasis jūreivis nutarė pailsėti, numigdamas keletą valandų, nes jautė, kad jau limpa akys.

Tiktai, būdamas nepaprastai atsargus, atsigulė ant paaukštintos molio aslos, ties ta siaurąja anga. Tokiu būdu jis pirmas įspės kitus, jei kas nors atsitiks. Be to, čia jį pažadins pirmieji aušros spinduliai, ir jis galės išeiti apžiūrėti lygumos.

Pasidėjęs po ranka šautuvą ir galvą atrėmęs į sieną, Dikas Sendas atsigulė ir beveik tuoj pat užmigo.

Nebūtų galėjęs pasakyti, kiek laiko miegojo. Staiga jį pažadino nemalonus šalčio jausmas.

Jis pašoko ir, baisiai išsigandęs, pamatė, kad į termityną veržiasi vanduo ir taip smarkiai, kad per keletą sekundžių pasiekė tą korių aukštą, kur gulėjo Tomas ir Herkulis.

Dikas Sendas, juos pažadinęs, parodė, koks naujas pavojus jiems gresia.

Uždegtas žibintas apšvietė termityną.

Vanduo sustojo maždaug penkių pėdų aukštyje ir daugiau nekilo.

— Kas yra, Dikai? — paklausė misis Veldon.

— Nieko baisaus, — atsakė jaunuolis. — Apatinę kūgio dalį užpylė vanduo. Galimas daiktas, kad audros metu išsiliejo šalimais esanti upė ir apsėmė lygumą.

— Puiku! — sušuko Herkulis. — Vadinasi, upė netoli!

— Taip, — atsakė Dikas Sendas, — ir ja mes nuplauksime iki vandenyno. Būkite rami, misis Veldon, vanduo nepasieks nei jūsų, nei mažojo Džeko, nei Nanos, nei pusbrolio Benedikto!

Misis Veldon neatsakė. Pusbrolis miegojo kaip tikras termitas.

Tuo tarpu negrai, pasilenkę ties vandens paviršiumi, kuriame atsispindėjo žibinto šviesa, laukė, ką jiems įsakys Dikas Sendas, — jaunuolis matavo kūgį apsėmusio vandens aukštį.

Dikas Sendas, liepęs sudėti maistą ir ginklus aukščiau, kad nepasiektų potvynis, dabar tylėjo.

— Vanduo įsiveržė pro angą? — paklausė Tomas.

— Taip, — atsakė Dikas Sendas, — ir dabar jis nepraleidžia tyro oro.

— Ar negalima iškirsti skylę sienoje aukščiau vandens lygio? — paklausė senis negras.

— Žinoma, Tomai... Bet jei viduje vanduo siekia penkių pėdų aukštį, tai lauke jis galbūt siekia šešių, septynių... ar net daugiau!

— Jūs taip manote, ponas Dikai?

— Aš manau, Tomai, kad vanduo, skverbdamasis į termityną, suspaudė orą viršutinėje jo dalyje, ir dabar tas suspaustas oras neleidžia jam aukščiau kilti. Bet jei mes pragręšime sienoje skylę, per kurią oras prasiverš laukan, vanduo kūgyje arba dar pakils, iki susilygins su lauke esančio vandens paviršiumi, arba, jei vanduo lauke aukščiau, negu prakirstoji skylė, jis šiame kūgyje kils tol, kol jį vėl sustabdys suspaustas oras. Mes čia tarsi darbininkai naro varpe.

— Tai ką daryli? — paklausė Tomas.

— Gerai apgalvoti, o paskui veikti, — atsakė Dikas Sendas. — Už neatsargų žingsnį galime užmokėti gyvybe!

Jaunojo jūreivio pastaba buvo labai tiksli. Jis buvo teisus, lygindamas kūgį su vandenin panertu varpu. Skirtumas tik toks, kad tame aparate oras tolydžio atnaujinamas specialiais siurbliais, narai kvėpuoja laisvai ir nejaučia jo-

kių kitų nepatogumų, išskyrus tuos, kuriuos sukelia ilgesnis buvimas suspaustoje atmosferoje, — juk spaudimas ten nenormalus.

Bet termityne prie šių nepatogumų prisidėjo dar kitų: įsiveržus vandeniui, trečdaliu sumažėjo būsto erdvė, be to, orą atnaujinti buvo galima tik susisiekus su lauko atmosferą — per skylę sienoje.

Ar bus galima, išgręžus šią skylę, išvengti pavojaus, apie kurį kalbėjo Dikas Sendas? Ar dar labiau nepablogės padėtis?

Šiuo metu tikra buvo viena — kad vandens lygis viduje nesikeičia. Pakilti jis galėjo tik dėl dviejų priežasčių:

pirma, jei, pragręžus sienoje kiaurymę, pasirodytų, kad lauke vandens lygis aukštesnis; antra, jei tas lygis lauke dar pakiltų. Abiem atvejais kūgyje labai sumažėtų erdvė, kurioje prikvėpuotas oras būtų dar labiau suspaustas.

Bet ar negali potvynis atplėšti termityną nuo žemės ir apversti? Tai būtų nepaprastai pavojinga visiems, kurie buvo viduje. Ne, negali. Jis labai stipriai laikosi, ne blogiau, kaip bebrų būstas.

Taigi visų labiausiai teko baimintis, kad audra neužtruktų ir, vadinasi, potvynis nedidėtų. Jei vandens lygis duboje pasieks trisdešimt pėdų, tai yra pakils aštuoniolika pėdų virš kūgio, suspaus orą viduje, slėgdamas jį vienos atmosferos jėga.

Viską gerai apgalvojęs, Dikas Sendas ėmė baimintis, kad potvynis dar labiau neišsiplėstų. Iš tikrųjų jis kilo, matyt, ne vien dėl liūties, kuri pylėsi iš debesų. Greičiausiai patvinusi nuo audros išsiliejo iš krantų kuri nors netoliese esanti upė ir apsėmė šitą duburį. O kas gali tuomet įrodyti, kad jų termitynas nėra visiškai apsemtas ir kad jau nebeįmano-

ma iš jo išsigelbėti net per viršų, kurį nebūtų sunku pramušti!

Baisiai susirūpinęs, Dikas Sendas svarstė, ką daryti. Laukti ar, ištyrus padėtį, paskubinti atomazgą?

Buvo trečia valanda ryto. Visi tylomis ir nejudėdami klausėsi. Vandens apsemta anga slopino audros griausmą. Vis dėlto duslus tolydinis gaudesys liudijo, kad gamtos jėgų grumtynės nesiliovė.

Tuo metu senasis Tomas pasakė, kad vandens lygis pamažu kyla.

— Taip, — atsiliepė Dikas Sendas, — o jei kyla, nors oras laukan išsiveržti negali, tai todėl, kad potvynis lauke didėja ir vis labiau jį spaudžia!

— Iki šiol jis kyla nežymiai, — tarė Tomas.

— Taip, — atsakė Dikas Sendas, — bet kada jis sustos?

— Ponas Dikai, — tarė Batas, — jei norite, aš išeisiu iš termityno. Nersiu ir bandysiu išlįsti pro angą...

— Geriau aš pats pamėginsiu, — atsakė Dikas Sendas.

— Ne, ponas Dikai, ne, — gyvai pasipriešino senasis Tomas. — Leiskite mano sūnui, pasikliaukite jo miklumu. Jeigu jam nepavyks sugrįžti... jūs taip reikalingas čia! — Paskui pašnibždomis pridūrė: — Neužmirškite misis Veldon ir mažojo Džeko!

— Gerai, — atsakė Dikas Sendas. — Nerkite, Batai! Jei termitynas apsemtas, grįžti nesistenkite. Mes bandysime išsigelbėti tuo pačiu keliu, kaip jūs. Bet pasiimkite kirvį ir, jei kūgis dar kyšo iš vandens, kirskite juo į viršų. Išgirdę mes savo ruožtu mėginsime laužtis iš vidaus. Supratote?

— Taip, ponas Dikai, — atsakė Batas.

— Pirmyn, sūnau! — pridūrė senasis Tomas, paspaudęs sūnui ranką.

Batas, giliai įkvėpęs ir apsirūpinęs oro atsarga, nėrė į skystą masę, kurios gylis viršijo penkias pėdas. Uždavinys buvo sunkus: reikėjo susirasti angą, išlįsti pro ją, paskui lauke iškilti į vandens paviršių. Visa tai turėjo būti labai mitriai atlikta.

Praėjo maždaug pusė minutės. Dikas Sendas nusprendė, kad Batas jau išlindęs iš kūgio, bet šisai staiga išniro prieš jį.

— Na kaip? — šūktelėjo Dikas Sendas.

— Anga užkimšta molio! — atgavęs kvapą, atsakė Batas.

— Užkimšta! — pakartojo Tomas.

— Taip! — patvirtino Batas. — Vanduo, matyt, paplovė molį!.. Ranka apgraibiau aplink visas sienas... Angos nebėra!

Dikas Sendas palingavo galvą. Jis ir jo draugai buvo aklinai uždaryti šiame kūgyje, galbūt apsemtame vandens.

— Jei angos nėra, — tarė Herkulis, — reikia iškirsti kitą!

— Palaukite, — atsakė jaunasis jūreivis, sulaikęs Herkulį, kuris, pasiėmęs kirvį, jau ruošėsi nerti į vandenį, Dikas Sendas valandėlę mąstė. Paskui prabilo:

— Padarysime kitaip. Svarbiausia sužinoti, ar termitynas po vandeniu, ar ne. Pragręžkime mažytę skylutę kūgio viršuje ir pamatysime, kaip iš tikrųjų yra. Bet jei termitynas apsemtas, vanduo jį visą užtvindys, ir mes žūsime. Reikia atsargiai...

— Bet negalima gaišti! — atsiliepė Tomas.

Iš tiesų vanduo pamažu kilo. Jo lygis kūgyje pasiekė šešias pėdas. Išskyrus misis Veldon, jos sūnų, pusbrolį Benediktą ir Naną, kurie prisiglaudė aukščiausiuose narveliuose, visi kiti mirko vandenyje iki juosmens.

Reikėjo skubiai veikti, kaip siūlė Dikas.

Jis nusprendė pragręžti skylę molinėje sienoje per vieną

pėdą virš vandens lygio viduje, tai yra septynios pėdos nuo aslos.

Jei per tą skylę vidun įsiverš lauko oras, vadinasi, kūgis tebekyšo iš vandens. Bet jei pragręžta skylė bus žemiau vandens lygio lauke, orą viduje suslėgs, tada skylę reikės skubiai užkimšti, antraip vanduo pakils iki tos angos. Paskui reikės pakartoti bandymą viena pėda aukščiau ir t.t. Bet jei ir viršūnėje, pragręžus skylę, nebus susisiekta su oru, bus aišku, kad vanduo dauboje viršija penkiolika pėdų ir visa termitų gyvenvietė užtvinusi. Kokia tada belieka termityno belaisviams viltis išsigelbėti iš visų baisiausios mirties — užtroškimo!

Dikas Sendas visa tai žinojo, bet nė akimirką neprarado šalto kraujo. Jis iš anksto aiškiai apskaičiavo, kokios gali būti jo bandymo pasėkos. Beje, ilgiau laukti nebuvo galima. Šitoje ankštoje erdvėje, kuri kas akimirką vis mažėjo ir jau buvo persisotinusi angliarūgštės, keleiviai pradėjo dusti.

Visų geriausias įrankis, kurį Dikas Sendas galėjo panaudoti skylei gręžti, buvo šautuvo stumplis su graižtva gale, kuria iškrapštomas šovinys. Greitai sukamas, jis kaip grąžtas smigo į molį, ir skylė pamažu gilėjo. Jos diametras buvo ne didesnis už stumplio, bet ir tokios skylės užteks orui įeiti.

Herkulis, iškėlęs žibintą, švietė Dikui Sendui. Keleiviai dar turėjo keletą žvakių ir todėl nebijojo, kad gali pritrūkti šviesos.

Po minutės stumplis persmeigė sieną. Tučtuojau kažkas dusliai sugurguliavo, tarsi pro vandens klodą būtų veržęsis oras. Oras skverbėsi laukan, o vandens lygis kūgyje pakilo ir sustojo skylės aukštyje. Vadinasi, pragręžta buvo per žemai.

— Kitą gręžti! — šaltai įsakė Dikas, skubiai užkimšęs skylę molio sauja.

Vanduo kūgyje nebekilo, bet erdvė sumažėjo daugiau negu aštuoniais coliais. Kvėpuoti darėsi sunkiau, nes pradėjo trūkti deguonies. Žibinto liepsna raudo ir blėso.

Dikas Sendas ėmė tuoj pat gręžti antrą skylę, pėda aukščiau pirmosios. Jei bandymas nepavyks, vanduo kūgyje dar daugiau pakils... bet reikėjo rizikuoti!

Dikui Sendui sukant grąžtą, pusbrolis Benediktas staiga sušuko:

— Po šimts perkūnų! Tai va... va kodėl!

Herkulis iškėlė žibintą ir nukreipė šviesą į pusbrolį Benediktą, jo veidas švytėjo didžiausiu pasitenkinimu.

— Taip, — pakartojo jis, — va kodėl protingieji termitai išsikraustė iš savo būsto! Jie nujautė potvynį! Ak bičiuliai, tai instinktas, tai instinktas! Termitai už mus gudresni, daug gudresni!

Tokia buvo išvada, kurią iš susidariusios padėties padarė pusbrolis Benediktas.

Tą akimirką Dikas Sendas, pragręžęs sieną, ištraukė stumplį. Pasigirdo švilpesys. Vanduo kūgyje vėl pakilo per pėdą... Ir šita skylė buvo išgręžta žemiau vandens paviršiaus!

Padėtis buvo baisi. Misis Veldon, kurios kojas jau pasiekė vanduo, iškėlė sūnų ant rankų. Aukštoje erdvėje visi duso. Ausyse spengė. Žibintas beveik išblėso.

— Nejaugi visas kūgis apsemtas? — sušnabždėjo Dikas Sendas.

Norint sužinoti, reikėjo gręžti trečią skylę pačioje kūgio viršūnėje.

Bet jei šis paskutinis bandymas baigsis taip pat nesėkmingai, jie užtrokš, tuoj mirs. Viduje dar likęs oras prasi-

skverbs pro viršutinį sluoksnį, ir kūgis prisipildys vandens iki viršaus!

— Misis Veldon, — tarė Dikas, — jūs suprantate, kokia padėtis. Jei delsime, pritrūks gryno oro. Jei ir trečiasis bandymas nepavyks, vanduo užpildys visą erdvę. Mums belieka vienintelė viltis — kad kūgio viršūnė tebekyšo iš vandens. Reikia bandyti paskutinį kartą. Jūs sutinkate?

— Sutinku, Dikai! — atsakė misis Veldon.

Tą valandėlę dėl deguonies trūkumo užgeso žibintas. Misis Veldon ir jos bendrakeleivius apgaubė visiška tamsa.

Herkulis įsikibo į vieną šoninę narvelio pertvarą, iš vandens kyšojo tik jo galva. Dikas Sendas atsistojo jam ant pečių. Misis Veldon, Džekas, pusbrolis Benediktas sėdėjo susigūžę paskutiniame korių aukšte.

Dikas Sendas ėmė gręžti, jo stumplis įlindo į molį. Šioje vietoje siena buvo storesnė, kietesnė ir todėl sunkiau įveikiama. Dikas Sendas skubėjo, baisiai jaudindamasis, nes per šitą siaurą angelę į vidų įsiskverbs arba grynas oras ir su juo — gyvenimas, arba vanduo ir su juo — mirtis!

Staiga pasigirdo šaižus švilpesys. Suspaustas oras išsiveržė laukan... ir pro skylę suspindo šviesos spindulys. Vanduo pakilo tik aštuonis colius ir sustojo — Dikui Sendui skylės užkimšti nereikėjo. Tarp vandens lygio lauke ir viduje susidarė pusiausvyra. Kūgio viršūnė kyšojo iš vandens. Misis Veldon ir jos bendrakeleiviai buvo išgelbėti!

Kūgyje nuaidėjo skambus „valio!", bet iš visų balsų išsiskyrė griausmingas Herkulio balsas. Tuojau pat į darbą buvo paleisti peiliai. Smarkiai puolamas, kūgio viršus pamažu trupėjo. Skylė prasiplėtė, į vidų plūstelėjo grynas oras, kartu su juo įsiskverbė pirmieji tekančios saulės spinduliai. Keleiviai tikėjosi, kad kai bus nugriauta kūgio vir-

šūnė, jie lengvai užsiropš ant sienos ir tada nuspręs, kaip prisikasti iki artimiausios aukštumos, kuriai negrėsė potvynis.

Dikas Sendas pirmas iškišo galvą iš kūgio...

Staiga jis sušuko.

Ore pasigirdo tas ypatingas garsas, puikiai pažįstamas Afrikos tyrinėtojams, — lekiančios strėlės zvimbimas.

Dikas Sendas spėjo pastebėti, kad už šimto žingsnių nuo termityno išsidėsčiusi stovykla, o už dešimt žingsnių nuo jų kūgio, užtvinusioje lomoje, plaukia ilgos valtys, prisėdusios čiabuvių.

Iš vienos tų valčių buvo paleistas visas debesis strėlių, kai iš skylės pasirodė jaunuolio galva.

Dikas Sendas trumpai pasakė draugams, kas atsitiko. Stvėręs šautuvą, jis vėl išlindo pro kūgio viršų kartu su Herkuliu, Akteonu ir Batu, ir visi keturi ėmė į tą valtį šaudyti.

Krito keletas čiabuvių; į Diko ir jo draugų salvę atsakydami, laukiniai sukaukė ir ėmė šaudyti.

Bet ar galėjo Dikas Sendas ir jo draugai atsispirti prieš kokį šimtą afrikiečių, kurie supo juos iš visų pusių!

Termitynas buvo paimtas šturmu. Misis Veldon, jos sūnus, pusbrolis Benediktas — visi buvo žiauriai iš kūgio ištempti. Jie nespėjo nei atsisveikinti, nei paskutinį kartą paspausti ranką draugams: buvo atskirti, matyt, pagal iš anksto duotą įsakymą.

Pirmoji valtis nuplaukė su misis Veldon, mažuoju Džeku ir pusbroliu Benediktu. Dikas Sendas matė, kaip jie dingo stovykloje.

Jis pats kartu su Nana, senuoju Tomu, Herkuliu, Batu, Akteonu ir Ostinu buvo įmestas į antrąją pirogą, kuri pasuko link kitos aukštumos vietos.

Bet ar galėjo Dikas Sendas ir jo draugai atsispirti prieš kokį šimtą afrikiečių, kurie supo juos iš visų pusių!

Šioje valtyje sėdėjo dvidešimt čiabuvių. Paskui juos plaukė dar penkios pirogos. Priešintis buvo neįmanoma, tačiau Dikas Sendas ir jo draugai mėgino kovoti. Jie sužeidė keletą vilkstinės kareivių ir tikriausiai būtų už priešinimąsi užmokėję gyvybe, jei kariams nebūtų buvę griežtai įsakyta pristatyti juos gyvus.

Plaukė jie tik keletą minučių. Tą akimirką, kai valtis atsirėmė į žemę, Herkulis mikliai iššoko ant kranto. Jį puolė du čiabuviai, bet milžinas pamosavo šautuvu lyg kuoka, ir abu čiabuviai krito perskeltomis galvomis.

Dar akimirka, ir, zvimbiant kulkoms, Herkulis dingo medžių tankmėje. Tuo tarpu Dikas Sendas ir jo draugai buvo išvilkti ant kranto ir sukaustyti grandinėmis kaip vergai!

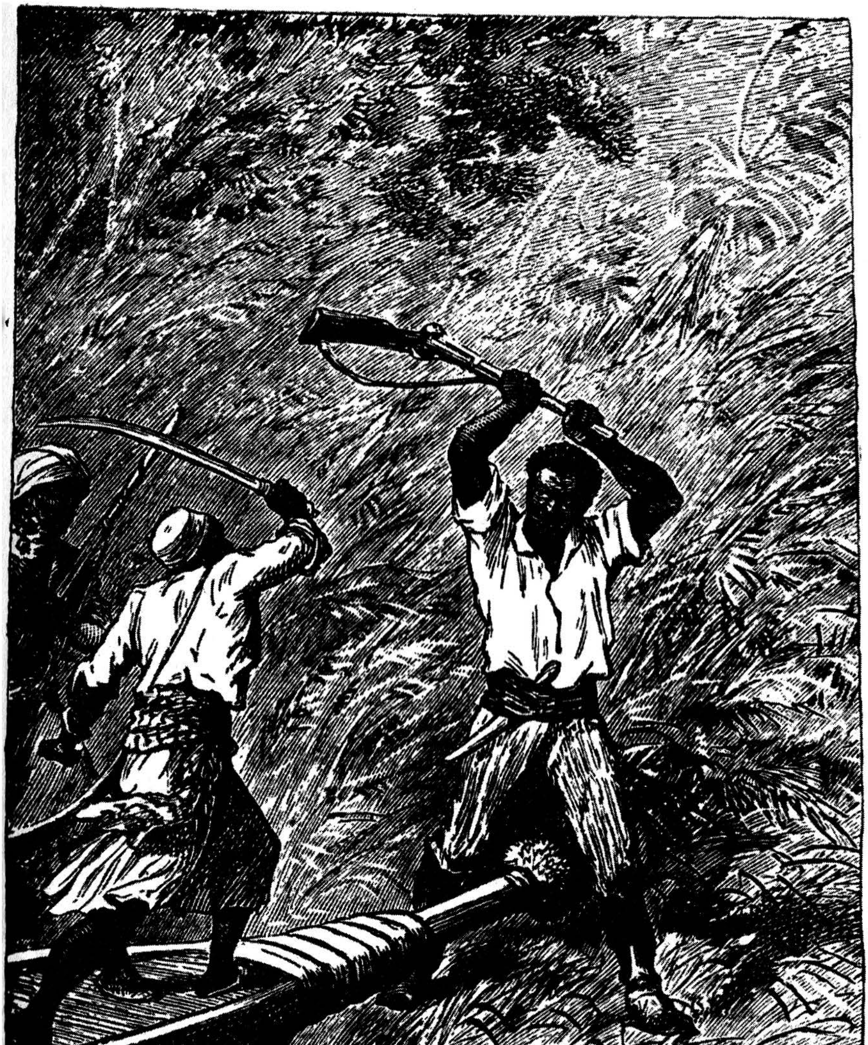
Septintas skyrius

STOVYKLA ANT KVANZOS KRANTO

Vietovės vaizdas buvo visiškai pasikeitęs — slėnį, kur stovėjo termitų gyvenvietė, potvynis pavertė ežeru. Iš vandens buvo išlindę kokia dvidešimt kūgiškų termitynų viršūnių, tik jos vienos ir kyšojo šito plačiai tyvuliuojančio baseino paviršiuje.

Nuo liūties patvinus intakams, Kvanzos upė naktį išsiliejo iš krantų.

Kvanza, viena iš didžiųjų Angolos upių, įteka į Atlanto vandenyną, už šimto mylių nuo tos vietos, kur sudužo „Piligrimas". Tai ta pati upė, per kurią po keleto metų, prieš pasiekdamas Bengelą, persikėlė leitenantas Kameronas. Kvanzai skirta tapti šitos Portugalijos kolonijos dalies vidi-

Herkulį puolė du čiabuviai, bet milžinas pamosavo šautuvu lyg kuoka, ir abu jie krito perskeltomis galvomis.

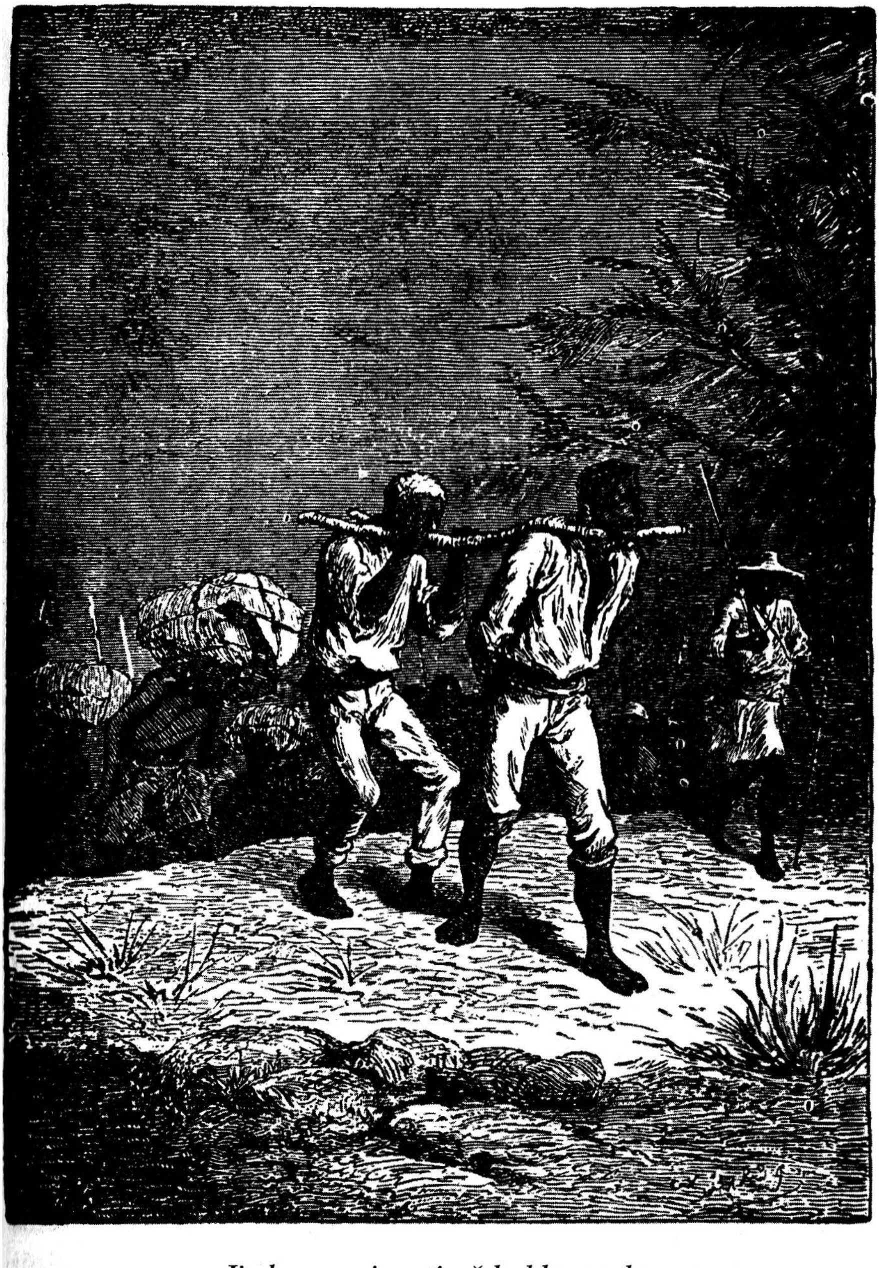
nio tranzito keliu. Garlaiviai jau plaukioja jos žemupiu, nepraeis nė dešimt metų, ir jie ims aptarnauti jos aukštupį. Taigi Dikas Sendas, šiaurėje ieškodamas laivybai tinkamos upės, elgėsi protingai. Upeliūkštis, kurio krantu jis vedė savo būrį, įtekėjo į pačią Kvanzą. Jei ne tas netikėtas užpuolimas, kurio jis negalėjo numatyti, tą upę būtų atradęs už vienos mylios nuo termitų miestelio; jo draugai ir jis būtų sėdę ant plausto, kurį nesunku buvo pasidaryti, ir laimingai nuplaukę Kvanzos upe žemyn iki portugalų gyvenviečių; čia jau stoja garlaiviai, ir jie būtų buvę visai saugūs.

Bet ne taip lėmė likimas.

Stovykla, kurią pastebėjo Dikas Sendas, buvo įsikūrusi ant kalvos, netoli termityno, į kurį jį, lyg į spąstus, įviliojo piktas likimas. Kalvos viršūnėje augo didžiulis figmedis-sikomoras, po kurio išsikerojusiom šakom lengvai būtų sutilpę penki šimtai žmonių. Kas nėra matęs šitų Centrinės Afrikos medžių milžinų, negali jų įsivaizduoti. Jų šakos sudaro ištisą mišką, kuriame galima pasiklysti. Toliau šitą platų reginį papildė keli stori banianai — tie, kurių sėklos neišauga į vaisius.

Po figmedžiu, tarsi kokioje slaptoje priegloboje, ir buvo apsistojusi ištisa vilkstinė — ta pati, apie kurią Haris pasakojo Negorui. Čiabuvius, išplėštus iš gimtųjų kaimų, vergų pirklio Alveco agentai varė į Kazondės prekyvietę. Iš ten vergai pagal reikalą buvo siunčiami arba į barakus, į vakarinę vandenyno pakrantę, arba į Njangvę, Didžiųjų ežerų sritį, iš kur jie išskirstomi — vieni į Aukštutinį Egiptą, kiti į Zanzibaro faktorijas.

Vos tik atsidūrę stovykloje, Dikas Sendas ir jo draugai virto vergais. Su senuoju Tomu, jo sūnumi, Ostinu, Akteo-

Jie buvo sujungti už kaklų po du
šešių ar septynių pėdų ilgio kartimis

nu ir vargše Nana. Nors jie nebuvo afrikiečiai, buvo pasielgta kaip su čiabuviais belaisviais. Jie buvo nuginkluoti, nors beviltiškai priešinosi, ir sujungti už kaklų po du šešių ar septynių pėdų ilgio kartimis, kurių abu dvišakiai galai buvo uždaromi geležiniu strypu. Todėl jie turėjo eiti vorele, vienas paskui kitą, nenukrypdami nei į dešinę, nei į kairę. Iš atsargumo vergai dar būdavo surakinami per juosmenį vienas su kitu sunkia grandine. Taigi jie turėdavo laisvas rankas kroviniams nešti ir laisvas kojąs žengti, bet pasinaudoti jomis ir pabėgti nebūtų galėję.

Šitaip jie turėjo žygiuoti šimtus mylių, raginami havildaro rimbų. Dikas Sendas ir jo draugai gulėjo numesti atokiau, sugniužę po kovos su negrais, ir nejudėjo. Kodėl jiems, kaip Herkuliui, nepavyko pabėgti? Tačiau ko gali tikėtis bėglys? Nors ir koks jis stiprus, kas laukia jo šitoje nesvetingoje žemėje, kur viskas prieš jį — alkis, vienatvė, plėšrieji žvėrys, čiabuviai? Ar neims jis netrukus pavydėti savo draugams? Bet ir pastarieji anaiptol nemanė susilauksią pasigailėjimo iš vilkstinės viršininkų, arabų ar portugalų, kurie tarp savęs kalbėjosi jiems nesuprantama kalba ir su belaisviais bendravo tik grėsmingais žvilgsniais ir mostais.

Dikas Sendas nebuvo suporuotas su kitu vergu. Jis buvo baltasis, ir pirkliai nedrįso, matyt, elgtis su juo kaip su kitais vergais. Jis buvo nuginkluotas, bet kojos ir rankos liko nesurakintos, tik jam prižiūrėti buvo paskirtas specialus havildaras. Dikas Sendas stebėjo stovyklą ir kas minutę dairėsi Negoro ir Hario... Tačiau gavo nusivilti. Vis dėlto jis neabejojo, kad termityno puolimui vadovavo tiedu niekšai.

Todėl jam dingtelėjo mintis, kad misis Veldon, mažąjį Džeką ir pusbrolį Benediktą atskirti nuo kitų buvo įsakęs

amerikietis arba portugalas; nematydamas nei vieno, nei kito, jis nutarė, kad abu bendrai greičiausiai lydi savo aukas. Kur jie juos gabena? Kaip ketina su jais pasielgti? Toks buvo didžiausias Diko Sendo rūpestis. Jis užmiršo save ir galvojo tik apie misis Veldon ir jos artimuosius.

Vilkstinę, stovyklaujančią po milžinišku sikomoru, sudarė ne mažiau kaip aštuoni šimtai žmonių, iš jų — penki šimtai abiejų lyčių vergų, du šimtai kareivių, nešėjų arba marodierių, prižiūrėtojų, havildarų ir pirklių agentų arba viršininkų.

Viršininkai buvo arabai ir portugalai. Sunku įsivaizduoti, kaip nežmoniškai tie žiaurūs žmonės elgiasi su belaisviais. Jie be paliovos juos muša, o tuos, kurie krinta nusikamavę ir nebetinka pardavimui, pribaigia šautuvų buožėm ar peiliais. Drausmė palaikoma siaubu; dėl šitokios elgsenos, vilkstinei atvykus į paskirtą vietą, pirklys pasigenda penkiasdešimties procentų vergų: vieniems pasisekė pabėgti, kitų, žuvusių žygio metu, kaulais nukloti ilgi vilkstinių keliai, einantys iš krašto gilumos iki pakrantės.

Nesunku įsivaizduoti, kad agentai europiečiai, daugiausia portugalai, tėra niekšai, kurių išsižadėjo jų šalis, — nusikaltėliai, pabėgę kaliniai, buvę vergų laivų savininkai, likę nesučiupti, vienu žodžiu, žmonijos atmatos. Toks buvo Negoras, toks buvo Haris; dabar jie tarnavo vienam iš didžiausių vergų pirklių Centrinėje Afrikoje — Chosė Antonijui Alvecui, kurį gerai pažinojo smulkūs vergų pirkliai; leitenantas Kameronas suteikė apie jį įdomių žinių.

Kareivius, kurie lydi belaisvius, vergų pirkliai paprastai samdo iš čiabuvių. Bet žmonių medžioklė, kuri aprūpina pirklius vergais, nėra jų monopolis. Negrų karaliukai taip pat žiauriai užpuldinėja vieni kitus tuo pačiu tikslu; nuga-

lėtuosius vyrus, moteris ir vaikus pavertę vergais, nugalėtojai parduoda juos pirkliams už kelis jardus perkelio, už paraką, šaunamuosius ginklus, rausvus ar raudonus karolius, o bado metais dažnai, sako Livingstonas, ir už keletą grūdų kukurūzų.

Kareiviai, lydintys senio Alveco karavaną, buvo tipiškas afrikiečių kariuomenės pavyzdys. Tai pusnuogių juodųjų plėšikų banda, ginkluota ilgais titnaginiais šautuvais, kurių vamzdis apkaustytas vario žiedais. Su tokia palyda, su kuria kartu eina ne ką geresni marodieriai, agentams, beje, dažnai nelengva susitvarkyti. Ji nenoromis paklūsta įsakymams, pati sprendžia, kur ir kada sustoti, grasina viską mesti, ir agentai neretai norom nenorom turi šitai ginkluotai gaujai nusileisti.

Nors, vilkstinei žygiuojant, krovinius paprastai neša ant pečių vergai — vyrai ir moterys, — pirkliai dar samdo ir nešėjus, vadinamus „pagazis". Jiems patikimi ryšuliai su brangiomis prekėmis, visų pirma, dramblio kaulu. Kartais tos dramblio kaulo iltys tokios didelės, — kai kurios sveria ligi šimto šešiasdešimt svarų, — jog vienai iš jų nešti reikia dviejų tokių „pagazis". Iš pakrantės faktorijų ši brangi prekė siunčiama į Chartumo, Zanzibaro ir Natalio rinkas, Šitiems nešėjams yra apmokama, atvykus į vietą, pagal susitarimą, kokiom dviem dešimtim jardų medvilninio audeklo arba medžiagos, vadinamos „merikani", trupučiu parako, sauja kauri[1], karolių vėriniu arba, kai pirklys pritrūksta kitų vertybių, netgi tais vergais, už kuriuos jis nesitiki pardavęs daug gauti.

Tarp penkių šimtų vergų Alveco vilkstinėje pagyvenusių

[1] *Kiaukutai, kurių gausu šalyje ir kurie atstoja smulkius pinigus. (Aut. past.)*

vyrų buvo mažai. Taip yra todėl, kad, antpuoliui užsibaigus ir kaimą padegus, visi čiabuviai virš keturiasdešimt metų negailestingai išžudomi ir pakariami ant medžių. Rinkoms tiekiami tik jauni abiejų lyčių vergai ir vaikai. Po tokių medžioklių iš nugalėtųjų gyvas išlieka vos dešimtas žmogus. Tuo paaiškinama, kodėl taip baisiai sumažėjęs gyventojų skaičius pusiaujo Afrikoje ir kodėl kai kurios plačios sritys virtusios dykumomis.

Šios vilkstinės vaikai ir jaunuoliai buvo pusnuogiai, teprisidengę tam tikrų medžių žievės skiaute — „mbuzu". Šitos žmonių kaimenės būklė pasibaisėtina: moterys aptekusios žaizdomis nuo havildarų rimbų, vaikai išbalę, sulysę, kruvinom kojom; moterys, tempdamos sunkią savo naštą, dar bando nešti ir vaikus; jaunuoliai įsprausti į tas šakes ant kaklo, kurios iškamuoja labiau, negu katorgos grandinės. Taip, šie nelaimingieji, beveik žodžio neįstengiantys pratarti leisgyviai žmonės, „griaučiai iš juodmedžio", kaip juos pavadino Livingstonas, būtų sugraudinę net plėšriuosius žvėris; bet jų kančios nejaudino kietaširdžių arabų, o portugalai, jei tikėsime Kameronu, dar žiauresni už arabus[1].

---

[1] *Štai ką rašo Kameronas: „Kad įsigytų tas penkiasdešimt moterų, kurių savininku sakėsi esąs Alvecas, buvo nusiaubta dešimt kaimų... Dešimt kaimų, kurių kiekvienas turėjo nuo šimto iki dviejų šimtų gyventojų: iš viso tūkstantis penki šimtai; keletui iš jų pavyko išsigelbėti; bet dauguma – beveik visi – žuvo liepsnose, buvo nužudyti, kai bandė ginti šeimas, arba mirė badu džiunglėse, jeigu jų kančią neužbaigė plėšrieji žvėrys."*

...„Šitie nusikaltimai, daromi Centrinėje Afrikoje žmonių, kurie išdidžiai vadina save krikščionimis ir portugalais, gali atrodyti neįtikėtini civilizuotų kraštų gyventojams. Negali būti, kad Lisabonos vyriausybė žino, kaip žiauriai elgiasi žmonės, prisidengę jos vėliava, ir giriasi esą jos piliečiai."

(„Aplink pasaulį", vert. Loro)

N. B. Šitie Kamerono teiginiai sukėlė labai gyvą protestą Portugalijoje. (Aut. past.)

Savaime aišku, kad, tiek žygiuojant, tiek sustojus poilsio, belaisviai buvo griežčiausiai saugomi. Todėl Dikas Sendas suprato, kad apie pabėgimą neverta net galvoti. Bet kaip tada susirasti misis Veldon? Jis buvo tvirtai įsitikinęs, kad ją ir jos vaiką pagrobė Negoras. Kokį tikslą turėjo portugalas, atskirdamas ją nuo jos bendrakeleivių, jaunasis jūreivis dar nesuvokė, bet kad čia įsivėlęs Negoras, jis neabejojo, ir širdis jam sruvo krauju, kai pagalvodavo apie misis Veldon gresiančius pavojus.

„Ak! — svarstė jis. — Kai pamanau, kad galėjau tuodu niekšus nušauti ir nenušoviau!.."

Šita mintis įkyriausiai lindo Dikui Sendui į galvą, Kiek nelaimių jie būtų išvengę, jei Haris ir Negoras būtų buvę nubausti mirtimi, teisingai nubausti! Nuo kokios daugybės kančių galėjo jis išgelbėti bent jau tuos, su kuriais šitie žmogaus kūno pirkliai elgiasi dabar kaip su vergais!

Dikui Sendui stojo prieš akis siaubinga misis Veldon ir mažojo Džeko padėtis. Nei motina, nei vaikas negali tikėtis paramos iš pusbrolio Benedikto. Vargšas žmogynas savimi vos geba pasirūpinti! Jie visi trys tikriausiai bus nugabenti į kurią nors atkampią Angolos vietovę. Bet kas neša dar sergantį vaiką?

„Motina! Aišku, motina! — kartojo mintyse Dikas Sendas. — Ji ras jėgų! Darys tą pat, ką daro nelaimingosios vergės; ir susmuks, kaip jos! Ak, tesuveda mane Dievas su jos budeliais, ir aš..."

Bet jis buvo belaisvis! Viena iš galvų toje kaimenėje, kurią havildarai ginė į Afrikos gilumą! Jis net nežinojo, ar Negoras ir Haris patys vadovauja vilkstinei, į kurią pateko jų aukos! Dingo nebėra, nėra kam užuosti portugalo pėdsakų, pakelti triukšmą, kai jis artinasi. Tik vienas Herkulis

galėtų ateiti į pagalbą nelaimingajai misis Veldon. Bet ar galima tikėtis tokio stebuklo?

Tačiau Dikas Sendas stvėrėsi tos minties. Jis prisiminė, kad stipruolis negras laisvas. Jo atsidavimu neabejojo! Herkulis padarys visa, kas įmanoma žmogaus jėgoms, kad padėtų misis Veldon. Taip! Arba Herkulis bandys atsekti jų pėdsakus ir susisiekti su jais, arba, jei neras, mėgins susižinoti su juo, Diku Sendu, ir galbūt jį pagrobti, išvaduoti jėga! Ar negalėtų Herkulis naktį, toks pat juodas, kaip ir kiti belaisviai, susimaišęs su jais, apgauti budrią sargybą, prišliaužti prie jo, Diko, išlaisvinti jį, nusivesti į mišką; ten, būdami laisvi, jie viską padarytų, kad tik išgelbėtų misis Veldon! Paskui jie upe nusigautų iki vandenyno, ir Dikas Sendas, dabar geriau žinodamas, kokie sunkumai gali pastoti jiems kelią, sėkmingiau įvykdytų planą, kurį taip nelemtai suardė čiabuvių puolimas!

Jaunasis jūreivis blaškėsi tarp baimės ir vilties. Apskritai, ryžtinga jo prigimtis nepasidavė nevilčiai, ir jis telaukė, gal jam pasitaikys nors ir mažiausia proga.

Visų pirma reikėjo sužinoti, į kokią prekyvietę varoma vergų vilkstinė. Jei į kurią nors Angolos faktoriją, tada beliko keli etapai. O gal ši vilkstinė žygiuos per Centrinę Afriką dar šimtus mylių? Pagrindinė vergų rinka yra Njangvė Manjemoje, prie dienovidžio, dalijančio Afrikos žemyną į dvi beveik lygias dalis, ten, kur plyti Didžiųjų ežerų sritis, per kurią tada keliavo Livingstonas. Bet nuo stovyklos ant Kvanzos kranto iki Njangvės labai toli; keliauti reikėtų daug mėnesių.

Toks buvo didžiausias Diko Sendo rūpestis. Net jei misis Veldon, Herkuliui, kitiems negrams ir jam pavyktų iš Njangvės pabėgti, kaip sunku — beveik neįmanoma —

būtų grįžti iš ten prie vandenyno tuo ilgu keliu, pilnu pavojų!

Bet Dikas Sendas netrukus įsitikino, kad vilkstinė netoli tikslo. Nors jis ir nesuprato vilkstinės viršininkų kalbos — arabų kalbos ir afrikiečių tarmės mišinio, — bet įsidėmėjo, kad jie dažnai mini vieną svarbią šios srities prekyvietę — Kazondę. Jis žinojo, kad tenai vyksta didžiulė prekyba vergais. Todėl padarė išvadą, kad ten ir bus sprendžiamas belaisvių likimas: arba jie atiteks vietiniam karaliukui, arba kokiam turtingam vergų pirkliui. Kaip žinome, jis neapsiriko.

Dikas Sendas, domėjęsis naująja geografija, gana tiksliai žinojo, kur yra Kazondė. Atstumas nuo San Paolo de Luandos iki to miesto ne daugiau kaip keturi šimtai mylių, vadinasi, nuo stovyklos prie Kvanzos upės ją skiria daugiausia du šimtai penkiasdešimt mylių. Dikas Sendas skaičiavo apytikriai, remdamasis tuo kelio tarpu, kurį mažasis būrelis nuėjo Hario vedamas. Paprastomis sąlygomis tokį kelią galima nueiti per dešimt — dvylika dienų. Kadangi vilkstinė jau buvo ilgo kelio nuvarginta, šį laiką reikėjo padvigubinti. Taigi Dikas Sendas manė, kad kelionė nuo Kvanzos iki Kazondės užtruks tris savaites. Jis mielai būtų pasidalinęs savo spėliojimais su Tomu ir jo draugais. Juos būtų bent kiek paguodusi žinia, kad jie nevaromi į Pusiaujo Afriką, į tas pragaištingas vietas, iš kur nebėra vilties išsigelbėti. Norint perduoti šią žinią, užteko tik prabėgomis ištarti vieną kitą žodelį. Bet ar jam pavyks?

Tomas su Batu — tėvas ir sūnus atsitiktinai atsidūrė drauge, — Akteonas su Ostinu, įsprausti į šakes po du, buvo stovyklos dešinėje, pačiame jos pakraštyje; juos saugojo havildaras ir koks tuzinas kareivių.

Dikas Sendas, nesukaustytas grandinėmis, nutarė po truputį artintis prie savo draugų, kurie ilsėjosi už penkiasdešimt žingsnių nuo jo. Jis ėmė nežymiai stumtis link jų.

Labai galimas daiktas, kad senasis Tomas atspėjo Diko Sendo mintį. Jis šnabžtelėjo porą žodžių draugams, kad šie nesnaustų. Jie nesukrutėjo, bet pastatę akis ir ausis žiūrėjo ir klausėsi.

Netrukus Dikas Sendas lyg niekur nieko pasislinko dar per penkiasdešimt žingsnių. Iš tos vietos, kur buvo, jis jau galėjo sušukti, kad Tomas išgirstų, Kazondės vardą ir pasakyti, kiek maždaug gali trukti kelionė. Bet dar geriau būtų buvę smulkiau pasikalbėti ir pasitarti, kaip elgtis keliaujant. Todėl jis vis sėlino artyn. Jo širdis jau suplakė viltimi; bet kai jis buvo tik už keleto žingsnių nuo tikslo, havildaras, tartum staiga įspėjęs jo ketinimą, šoko ant jo. Tam pasiutėliui sušukus, atbėgo dešimt kareivių, kurie žvėriškai nutempė Diką Sendą atgal, o Tomą ir jo draugus nuvarė į kitą stovyklos pusę.

Nesitverdamas pykčiu, Dikas Sendas puolė havildarą; sulaužė, plėšdamas jam iš rankų, šautuvą; bet jį iš karto užgriuvo septyni ar aštuoni kareiviai, ir jis norom nenorom nusileido. Įsiutę jie būtų jį nužudę, jei ne vienas aukštas nuožmaus veido arabas. Tai buvo tas pats Ibn Hamisas, apie kurį buvo kalbėjęs Haris. Jis ištarė keletą žodžių — Dikas Sendas, žinoma, jų nesuprato, — ir kareiviai, paleidę auką, pasišalino.

Taigi, pirma, buvo aišku, kad jaunajam jūreiviui griežtai draudžiama bendrauti su savo draugais; antra, įsakyta nesikėsinti į jo gyvybę. Kas galėjo duoti tokius įsakymus, jei ne Haris ar Negoras?

Tuo metu nuaidėjo kimus kudu[1] rago balsas, sudundėjo būgnas. Poilsis baigėsi. Buvo balandžio 19-oji, devinta valanda ryto.

Viršininkai, kareiviai, nešėjai, vergai — visi tuoj pat pakilo. Belaisviai užsivertė ryšulius ant pečių, sustojo į keletą būrių, kurių kiekvieną vedė havildaras, iškėlęs ryškiaspalvę vėliavą.

Buvo duotas ženklas žygiuoti.

Pasigirdo daina, bet dainavo ne nugalėtojai, o nugalėtieji.

Ir štai ką bylojo jų daina, grasinanti savo engėjams, savo budeliams ir kartu kupina naivaus tikėjimo:

„Jūs nuvarėte mane prie jūros, bet kai aš mirsiu, išsilaisvinsiu iš jungo ir grįšiu jūsų nužudyti!"

Aštuntas skyrius

IŠ DIKO SENDO UŽRAŠŲ

Vakarykštė audra praėjo, bet oras buvo dar labai apniukęs. Šioje Afrikos kontinento zonoje prasidėjo antrasis lietų sezono periodas, vadinamas „mazika". Šiuo laikotarpiu savaitę, dvi ar tris lyja, ypač naktimis. Dėl to belaisvių vilkstinės vargai dar padidėjo.

Tą dieną vilkstinė pajudėjo darganotu oru ir, nuėjusi nuo Kvanzos krantų, pasuko beveik tiesiai į rytus.

Apie penkiasdešimt kareivių ėjo priešakyje, apie šimtas — iš abiejų kolonos šonų, kiti sudarė ariergardą. Net ir nesu-

[1] *Afrikos gromulinis gyvulys. (Aut. past.)*

rakintiems belaisviams būtų buvę sunku pabėgti. Gretos buvo mišrios; moterys, vaikai, vyrai ėjo sumišai, havildarai ragino juos rimbais. Kai kurios nelaimingosios moterys, žindydamos kūdikį, laisva ranka nešė dar antrą. Kitos tempė paskui save mažyčius nuogus padarėlius, basomis žengiančius per dygią žolę.

Vilkstinės viršininkas, tas nuožmusis Ibn Hamisas, įsiterpęs į Diko susirėmimą su havildaru, akylai prižiūrėjo savo kaimenę, čia pasirodydamas ilgos kolonos priekyje, čia — gale. Jam ir jo agentams visiškai nerūpėjo belaisvių kančios, bet jie negalėjo nesiskaityti su kareiviais, reikalaujančiais didesnio maisto davinio, arba nešėjais, užsigeidusiais sustoti. Kildavo ginčai, dažnai net rietynės. Vergai kentėdavo nuo amžinai suirzusių havildarų. Vienur aidėjo grasinimai, kitur šaukė kankinami belaisviai; tie, kurie ėjo paskutinėse gretose, mynė žemę, aplaistytą priekyje žengiančių krauju.

Diko Sendo draugai, visą laiką akylai sekami ir varomi vilkstinės priekyje, negalėjo su juo susisiekti. Jie žengė vorele, pora už poros, jų kaklai buvo įsprausti į tas sunkias šakes, kurios neleido net pajudinti galvos. Varovai čaižė juos rimbais ne mažiau, kaip jų nelaimės draugus!

Batas, poroje su tėvu, žengė pirma jo, stengdamasis, kad nekrestelėtų šakės, ir ieškodamas kur geriau pastatyti koją — juk jo pėdomis ėjo senasis Tomas. Retkarčiais, kai havildaras šiek tiek atsilikdavo, jis pašnibždomis jį drąsindavo. Tomas nugirsdavo vieną kitą žodį. Pajutęs, kad Tomas pavargęs, Batas net mėgindavo sulėtinti žingsnius. Kokia kančia buvo gerajam sūnui, kad negali atsigręžti ir pažiūrėti į gerąjį savo tėvą, kurį taip mylėjo. Tomas guodėsi nors tuo, kad mato sūnų, bet brangiai už šią paguodą mokėjo. Kiek

kartų iš akių jam riedėjo ašaros, kai havildaras rimbu čaižė Bato nugarą! Tai buvo skaudžiau, negu jį patį būtų mušę.

Ostinas ir Akteonas, sukaustyti vienas su kitu, ėjo per keletą žingsnių paskui juos tolydžio botago plakami. Ak, kaip jie pavydėjo Herkuliui! Kad ir kokie pavojai grėsė jam toje laukinėje šalyje, jis bent galėjo panaudoti jėgą ir kovoti už savo gyvybę.

Vos tik patekęs į nelaisvę, senasis Tomas pagaliau atskleidė draugams visą tiesą. Jie labai nustebo, sužinoję, kad jie Afrikoje, kad juos visų pirma čia atvedė, o paskui į jos gilumą nuviliojo dviguba išdavystė — Negoro ir Hario — ir kad jie negali tikėtis jokio gailesčio iš tų, kuriems dabar atiteko.

Su Nana buvo elgiamasi ne geriau, kaip su kitais. Ji žengė moterų būry, vilkstinės viduryje. Nana buvo sukaustyta grandine su jauna dviejų vaikų motina: vienas buvo dar žindomas kūdikis, kitas — trejų metų berniukas, vos pradėjęs vaikščioti. Nana iš gailesčio paėmė šį padarėlį ant rankų, ir vargšė vergė padėkojo pakėlusi į ją ašarotas akis. Taigi Nana nešė vaiką, gelbėdama nuo nuovargio, kuris būtų jį pražudęs, ir nuo rimbo kirčių, kurių jam nebūtų pagailėjęs havildaras. Bet tai buvo sunki našta senajai Nanai; ji bijojo, kad jai neilgam užteks jėgų, ir galvojo apie mažąjį Džeką! Ji vaizdavosi berniuką ant motinos rankų. Nuo ligos jis labai sulysęs, bet nusilpusiai misis Veldon tikriausiai sunku jį nešti! Kur ji dabar? Kas jai nutiko? Ar bepamatys ją kada nors senoji jos tarnaitė?

Dikas Sendas buvo pastatytas beveik vilkstinės gale. Jis nematė nei Tomo, nei jo draugų, nei Nanos. Toli nutįsusios vilkstinės priekis pasirodydavo tik tada, kai ji eidavo kuria nors lyguma. Jis žengė apgultas liūdniausių minčių, iš ku-

rių jį vos įstengdavo pažadinti varovų šauksmai. Negalvojo nei apie save, nei apie vargus, kurie dar jo laukė, nei apie kančias, kurias galbūt ruošė jam Negoras! Jam terūpėjo misis Veldon. Jis žvalgėsi, ar nepamatys žemėje, ant pakelės spyglių, apatinių medžių šakų kokio ženklo, kuris bylotų, kad čia jos eita, bet veltui. Ji negalėjo eiti kitu keliu, jei, iš visko sprendžiant, buvo gabenama į Kazondę. Kaip brangiai būtų jis užmokėjęs už kokį nors ženklą, rodantį, kad jos kelionės tikslas tas pats, kaip ir jų.

Taip jautėsi jaunasis jūreivis ir jo draugai fiziškai ir dvasiškai. Nors ir labai jie buvo susirūpinę savo likimu, nors ir labai kentėjo patys, bet su gailesčiu žiūrėjo į pasibaisėtinas kančias tos belaisvių minios, su kuria taip nežmoniškai žiauriai elgėsi jų šeimininkai. Deja, jie negalėjo nei pagelbėti pirmiesiems, nei pasipriešinti antriesiems!

Kraštas į rytus nuo Kvanzos per dvidešimt mylių ištisai apaugęs mišku. Tačiau medžiai čia ne taip tankūs, kaip gretimuose pakrantės miškuose, — gal juos naikina daugybė šiose vietose besiveisiančių vabzdžių, o gal dar jaunus išlaužo drambliai. Žygiuoti per mišką buvo lengviau negu krūmais apaugusia vietove. Čia apsčiai augo medvilnė, septynių ar aštuonių pėdų aukščio medžiai; iš jos gaminama medžiaga juodomis ir baltomis juostelėmis, vartojama šalies gilumoje.

Kai kur kelias pasinerdavo į tankias džiungles, per kurias eidama vilkstinė dingdavo iš akių. Iš visų vietinių žvėrių tik dramblių ir žirafų galvos kyšodavo iš švendrių, panašių į bambuką, iš žolių, kurių stiebo skersmuo — vienas colis. Agentai turėjo gerai pažinoti šį kraštą, jei nepasiklydo.

Vilkstinė išeidavo kasdien auštant ir sustodavo valandai poilsio tik vidudienį. Tada havildarai atrišdavo keletą ma-

nioko ryšulių ir šykščiai išdalindavo jį belaisviams. Jei kareiviai, eidami per kokį kaimą, apiplėšdavo jį, tai prie šių menkų pusryčių pridėdavo batatų, gabaliuką ožkienos ar veršienos. Bet poilsis būdavo toks trumpas, netgi neįmanomas lietingomis naktimis, belaisviai taip išvargę, jog kai ateidavo maisto dalinimo valanda, jie vos pajėgdavo prisiliesti valgio. Todėl, praėjus tik savaitei, kai jie paliko Kvanzos krantus, dvidešimt jų krito kelyje ir atiteko kaip grobis plėšriesiems žvėrims, sekantiems paskui vilkstinę. Liūtai, panteros ir leopardai, tykodami aukų, kurios turėjo jiems atitekti, slankiojo aplinkui ir kiekvieną vakarą, saulei nusileidus, riaumojo taip arti, kad galima buvo laukti tiesioginio puolimo.

Klausydamasis to riaumojimo, kuris tamsoje aidėjo dar baisiau, Dikas Sendas su siaubu galvojo, kad kiekvienas susitikimas su plėšriaisiais žvėrimis yra kliūtis, pastojanti kelią Herkulio sumanymams, kad jam kas žingsnis gresia pavojai. Tačiau, radęs progą bėgti, jis būtų nesvyravęs.

Beje, štai Diko Sendo užrašai; šias eilutes jis parašė keliaudamas nuo Kvanzos iki Kazondės. Dviem šimtams penkiasdešimt mylių nueiti prireikė dvidešimt penkių „žygių": vergų pirklių kalba „žygis" reiškia dešimties mylių kelią su dviem postoviais — dieną ir naktį.

„Balandžio 25—27. — Praėjome kaimą, aptvertą aštuonių ar devynių pėdų aukščio švendrėmis. Laukai apsėti kukurūzais, pupomis, sorgu ir arachiu. Pagauti du negrai ir surakinti. Penkiolika nužudyta. Gyventojai išbėgiojo.

Sekančią dieną persikėlėme per sraunią upę, šimto penkiasdešimt jardų pločio. Tiltas padarytas is medžių kamienų, surištų lianomis. Poliai aplūžę. Dvi moterys, pritvirtintos prie tų pačių šakių, įkrito į vandenį. Viena su vaiku ant

rankų. Vanduo sujudėjo ir nusidažė krauju. Tarp tilto šakų lindi krokodilai. Gali įkišti koją tiesiai į pražiotus nasrus...

Balandžio 28. — Perėjome mišką. Daug išlakių bauhinijų. Portugalai bauhiniją vadina geležiniu medžiu. Smarkiai lijo. Žemė pažliugo. Eiti labai sunku. Vidury vilkstinės pamačiau vargšę Naną. Ji neša mažą negriuką. Vos velka kojas. Su ja surakinta vergė šlubuoja, jai iš peties, perkirsto rimbu, srūva kraujas. Nakčiai apsistojome po didžiuliu baltai žydinčiu baobabu švelniai žalia lapija.

Naktį staugė liūtai ir leopardai. Vienas čiabuvis kareivis nušovė panterą. Kur Herkulis?..

Balandžio 29 ir 30. — Pirmieji Afrikos „žiemos" šalčiai. Labai didelė rasa. Lietų sezonas baigiasi balandžio mėnesį. Prasideda lapkričio. Lygumos dar labai patvinusios. Pučia rytų vėjai, kurie neleidžia prakaituoti, ir žmonės greičiau suserga maliarija.

Kur misis Veldon, ponas Benediktas? Jokių pėdsakų. Kur jie gabenami? Tik į Kazondę. Jie turbūt eina tuo pačiu keliu, kaip vilkstinė, pirma mūsų. Mane graužia nerimas. Mažasis Džekas tikriausiai vėl susirgo drugiu šioje nesveikoje vietovėje. Ar iš viso jis dar gyvas?..

Gegužės 1—6. — Keliais etapais perėjome didžiules lygumas, kur tebetelkšo balos. Tarpais vandens iki juosmens. Į kūną siurbiasi tūkstančiai dėlių. O eiti vis tiek reikia. Ant kai kurių iš vandens kyšančių aukštumų auga lotosai, papirusai. Vandenyje matyti kitokie augalai dideliais kaip kopūsto lapais. Žmonės, užkliuvę už jų, klumpa ir dažnai griūna.

Šiuose klanuose — daugybė mažų žuvyčių, kažkokia šamų rūšis. Čiabuviai gaudo jas tūkstančiais, pinučiais užtverdami vandenį, ir pardavinėja vilkstinėms.

Neįmanoma rasti vietos naktigultui. Kiek akys aprėpia — patvinusi lyguma. Reikia eiti ir sutemus. Rytoj vilkstinei stigs daugybės vergų! Kokios kančios! Žmonės krinta ir keliasi, kam? Pora minučių po vandeniu, ir viskas baigta! Havildaro rimbas jau nepasieks jūsų tamsoje!

Taip! Bet misis Veldon ir jos sūnus? Neturiu teisės jų palikti! Ištversiu iki galo! Tai mano pareiga!

Naktį staiga nuaidi siaubingi šauksmai!

Kareiviai prilaužo dervingų šakų, kyšančių iš vandens. Tamsoje blankiai sušvinta ugnys.

Štai mano išgirstų šauksmų priežastis! Krokodilai. Dvylika ar penkiolika šių pabaisų puolė vilkstinę iš šono, pačiupo keletą moterų ir vaikų ir nusitempė juos į savo „maisto saugyklas". Taip Livingstonas vadina tas gilias duobes, kur šitos amfibijos pasideda grobį, pirma paskandinusios, kadangi krokodilai ėda jį tik tada, kai jis apipūva.

Vienas krokodilas man smarkiai brūkštelėjo žvynais. Vergas šalia manęs buvo sugriebtas ir ištrauktas iš šakių, laikiusių jį už kaklo. Šakės lūžo. Koks beviltiškas buvo riksmas! Koks skausmingas klyksmas! Jis tebeskamba man ausyse!

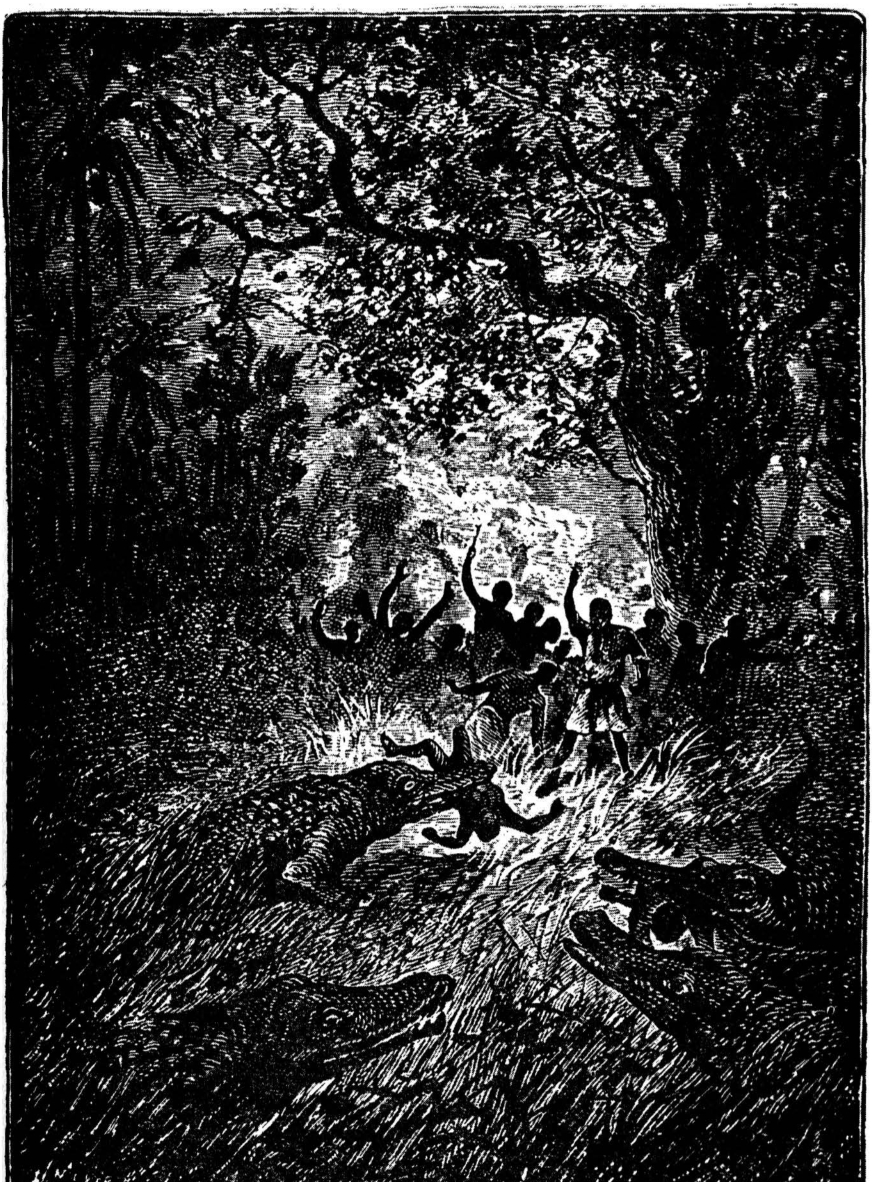
Gegužės 7 ir 8. — Skaičiuojamos praėjusios nakties aukos. Dingo dvidešimt vergų.

Švintant ėmiau ieškoti akimis Tomo ir jo draugų. Garbė Dievui! Jie gyvi! Deja! Ar dėkoti už tai Dievui? Ar ne laimingesni tie, kuriems baigėsi šios kančios?

Tomas eina vilkstinės priekyje. Akimirką, kai Batas suko keliu, šakės persikreipė, ir Tomas pamatė mane.

Veltui ieškau akimis senosios Nanos! Ar ji įsimaišė tarp kitų viduriniame būryje, ar žuvo šią siaubingą naktį?

Dvidešimt keturias valandas bridę vandeniu, rytojaus dieną patvinusią lygumą palikom už savęs. Sustojome pailsėti

Dvylika ar penkiolika šių pabaisų puolė vilkstinę iš šono.

ant kažkokios kalvos. Šiek tiek apdžiūvame saulėje. Valgome, bet koks menkas davinys! Truputis manioko, pora saujų kukurūzų! Geriam drumzliną vandenį, kitokio nėra. Belaisviai sugula ant žemės. Kiek jų nebeatsikels!

Ne! Negalimas daiktas, kad misis Veldon ir jos sūnus turėjo tiek iškentėti! Dievas jų pasigailėjo, ir į Kazondę jie gabenami kitu keliu! Nelaimingoji motina būtų neištvėrusi!..

Vilkstinėje vėl keletas žmonių susirgo raupais, jie vadina šią ligą „ndue". Ligoniai toli nenueis. Nejaugi juos pames čia?

Gegužės 9. — Leidomės į kelionę vos prašvitus. Atsiliekančių nėra. Havildaro rimbas mitriai pastatė ant kojų nusikamavusius ir ligonius! Šitie vergai — vertybė. Pinigai. Kol jie bent kiek pasivelka, varovai jų nepaliks. Aplink mane — gyvi griaučiai. Jie nebeturi jėgų net balsu dejuoti.

Pagaliau pastebėjau senąją Naną! Skaudu į ją žiūrėti! Vaikučio, kurį ji nešė, nebėra! Beje, ji viena! Jai bus lengviau eiti, bet grandinė tebėra ant juosmens; ji turėjo persimesti laisvąjį jos galą per petį.Man pavyko, paspartinus žingsnius, prie jos prisiartinti. Atrodo, kad ji manęs nepažino! Nejaugi aš taip pasikeičiau?

— Nana! — pašaukiau aš.

Senoji tarnaitė ilgai žiūrėjo į mane. Pagaliau tarė:

— Jūs, ponas Dikas! Aš... aš... aš greit mirsiu!

— Ne, ne! Nenusiminkite! — atsakiau. Nuleidau akis, kad nematyčiau šitos bekraujės šmėklos!

— Mirsiu, — pakartojo ji, — ir niekad nebepamatysiu savo brangiausios šeimininkės nei mažojo Džeko! Dieve! Dieve! Pasigailėk manęs!

Norėjau prilaikyti senąją Naną. Ji visa tirtėjo po savo

skarmalais. Būčiau laimingas, jei mane sukaustytų su ja ir galėčiau nešti jai tą grandinę, kurią, kelionės draugei mirus, ji tempia viena!

Bet mane atstumia tvirta ranka, o vargšė Nana rimbu nuvaroma į vergų minią. Norėjau pulti ant to žvėries... Bet staiga pasirodė arabas viršininkas, sugriebė mane už rankos ir nepaleido, kol praėjo visa vilkstinė ir aš vėl atsidūriau paskutinėje eilėje.

Paskui jis pasakė:

— Negoras!

Negoras! Vadinasi, portugalo įsakymu jis elgiasi su manimi kitaip, negu su mano nelaimės draugais?

Koks man skirtas likimas?

Gegužės 10. — Šiandien praėjome pro du liepsnojančius kaimus. Iš visų pusių dega šiaudai. Ant medžių, kurie išvengė gaisro, kabo lavonai. Gyventojai išbėgioję. Laukai nuniokoti. Čia vyko gaudynės. Žuvo du šimtai žmonių, galbūt dėl to, kad vergų pirkliams į nagus patektų tuzinas vergų.

Temsta. Sustojome nakčiai. Stovykla įsikūrė po dideliais medžiais. Pamiškė apžėlusi aukšta tarsi krūmai žole.

Vakar, sulaužę šakes, pabėgo keletas belaisvių. Juos pagavo ir neregėtai žiauriai nubaudė. Kareiviai ir havildarai nenuleidžia nuo belaisvių akių.

Užėjo naktis. Riaumoja liūtai ir staugia hienos. Tolumoje šnopuoja hipopotamai. Matyt, netoliese yra ežeras ar upė.

Nors pavargęs, bet užmigti negaliu! Neduoda ramybės daugybė minčių!

Paskui man pasivaidena, kad aukštoje žolėje kažkas kruta. Turbūt koks plėšrus žvėris. Ar drįs jis veržtis į stovyklą?

Pastatau ausis. Nieko! Ne, švendrėse šmėsteli kažkoks

žvėris. Neturiu ginklo. Bet ginsiuosi! Šauksiu! Turiu gyventi dėl misis Veldon, dėl savo draugų!

Įsižiūriu į tamsą. Mėnulio nėra. Naktis — nors pirštu į akį durk. Tamsoje, tarp papirusų, blyksteli dvi ugnelės — hienos ar leopardo akys! Jos dingsta... vėl pasirodo...

Pagaliau sučeža žolė. Ant manęs šoka žvėris!..

Noriu šaukti, pakelti triukšmą...

Laimė, susilaikiau!..

Netikiu savo akimis!.. Dingas... Dingas šalia manęs!.. Šaunusis Dingas!.. Kokiu būdu jis grįžo pas mane? Kaip mane surado? Ak, koks instinktas!.. Ne, neįmanoma paaiškinti tokių ištikimybės stebuklų vien tik instinktu! Jis laižo man rankas. Ak, gerasis šunelis, vienintelis mano draugas dabar! Vadinasi, jie tavęs neužmušė!..

Glostau jį. Jis supranta mane! Nori loti...

Nuraminu! Niekas neturi išgirsti, kad jis čia. Tegul seka paskui vilkstinę ir nesirodo, kas žino, galbūt!.. Bet kas jam? Jis atkakliai trina kaklą man į rankas, tarsi sakytų: „Ieškok!" Ieškau ir užčiuopiu kažką ant kaklo... Tai švendrės stiebelis, įkištas į kaklasaitį, ant kurio išpjaustytos raidės S. V. Jų paslapties mes dar neišsiaiškinome.

Taip... Ištraukiu švendrę... Perlaužiu! Randu raštelį...

Ak, tas raštelis!.. Negaliu perskaityti! Reikia laukti šviesos!.. šviesos... Norėčiau Dingą sulaikyti, gerasis šunelis laižo man rankas, bet, matyt, skuba bėgti!.. Suprato, kad savo uždavinį atliko!.. Vienu šuoliu tyliai dingsta žolėje! Kad tik, saugok Dieve, nepakliūtų liūtui ar hienai į dantis!

Dingas tikriausiai grįžo pas tą, kuris jį siuntė pas mane!

Raštelis, kurio dar negaliu įskaityti, degina man pirštus.

Kas jį parašė? Misis Veldon? Herkulis? Kaip ištikimasis šuo susitiko vieną ar kitą? Juk mes manėme, kad jis žuvęs! Kas tame raštelyje parašyta? Gal tai planas, kaip pabėgti, o gal tik žinios apie tuos, kurie man brangūs! Šiaip ar taip, šis įvykis mane labai sujaudino ir numaldė kančias.

Ak, kaip ilgai nešvinta!

Žiūriu, kada suboluos horizontas. Negaliu sumerkti akių. Teberiaumoja plėšrieji žvėrys! Vargšeli Dingai! Kad tik nebūtum patekęs jiems į nagus!

Pagaliau ima švisti, šiuose atogrąžų kraštuose prašvinta beveik iš karto. Stengiuosi, kad manęs nepastebėtų!..

Bandau skaityti... Dar tamsu.

Pagaliau! Perskaičiau! Rašo Herkulis!

Popieriaus skiautelėje, pieštuku...

Štai ką jis rašo:

Misis Veldon ir mažasis Džekas gabenami kitanda. Juos lydi Haris ir Negoras. Jie pralenkė vilkstinę trim ar keturiais etapais. Kartu su jais yra pusbrolis Benediktas. Susižinoti su jais man nepavyko. Suradau Dingą. Jis, matyt, buvo pašautas... Bet pasveiko. Nenusiminkite, ponas Dikai. Galvoju tik apie jus visus ir bėgau todėl, kad galėčiau būti jums naudingas.

Herkulis

Ak! Misis Veldon ir jos sūnus gyvi! Garbė Dievui, kad jie ne su mumis ir jiems nereikia patirti sunkaus žygio kančių! Kitanda — tai savotiški neštuvai, nupinti iš sausų šakų, pakabinti ant ilgos bambuko karties, kurią du vyrai neša, persimetę per pečius. Ją dengia audeklinė užuolaida. Taigi misis Veldon ir mažasis Džekas kitandoje. Ką ketina su jais daryti Haris ir Negoras? Tie niekšai, aišku, gabena

juos į Kazondę! Taip!.. Taip!.. Aš surasiu juos! Ak, kokią gerą, džiugią žinią atnešė man Dingas, kai aplinkui tiek kančių!

Gegužės 11—15. — Vilkstinė juda toliau. Belaisviai žengia vis sunkiau. Dauguma palieka paskui save žemėje kruvinus pėdsakus. Mano apskaičiavimu, iki Kazondės dar dešimt dienų kelio. Kiek žmonių iki to laiko liausis kentėję! Bet aš turiu nueiti ten gyvas! Ir nueisiu!

Baisu! Vilkstinėje kai kurių nelaimingųjų vergių kūnai — ištisinė žaizda! Virvės, kuriomis jos surištos, įsirėžusios į gyvą mėsą!..

Viena motina dar nuo vakardienos tebeneša ant rankų kūdikį, mirusį badu!.. Nenori su juo skirtis!..

Mūsų nueitas kelias nuklotas lavonais. Raupai vėl siaučia.

Praėjome pro medį... Prie to medžio pririšti vergai mirė iš bado.

Gegužės 16—24. — Mano jėgos baigiasi, bet aš nepasiduodu. Lietūs visai liovėsi lijęs. Prasidėjo „sunkaus žygio" dienos. Vergų pirkliai vadina tokį žygį „tirikesa", arba popietiniu žygiu. Reikia sparčiau žengti, o kelias kyla gana stačiai į kalną.

Brendame per „niasi" — aukštą, labai kietą žolę. Jos stiebai braižo man veidą, dygios sėklos lenda pro suplyšusius drabužius iki odos. Laimė, mano batai tvirti ir dar laikosi!

Havildarai pradeda palikti sergančiuosius, kurie nesuspėja su kitais. Be to, ima trūkti maisto; kareiviai ir nešėjai pakeltų maištą, jeigu jiems būtų sumažintas davinys. Vilkstinės vadovai nedrįsta jo apkarpyti, ir tuo blogiau belaisviams!

— Tegul ryja vienas kitą! — pareiškė vilkstinės viršininkas.

Štai viso to pasekmė: jauni, dar stiprūs vergai, pažiūrėti visai sveiki, staiga krinta negyvi. Prisimenu, ką apie tai rašė Livingstonas: „Tie nelaimingieji ima skųstis, kad skauda širdį, prisispaudžia ranką prie krūtinės ir krinta negyvi. Iš tikrųjų jiems sprogsta širdis! Tatai dažnai ištinka laisvus žmones, netikėtai pakliuvusius į vergiją, kuriai jie nepasiruošę!"

Šiandien havildarai kirviais užkapojo dvidešimt belaisvių, kurie nebepavilko kojų! Vilkstinės viršininkas arabas matė šias žudynes, bet nesustabdė.

Reginys buvo kraupus!

Šiose baisiose skerdynėse krito ir senoji Nana perskelta galva... Praeidamas užkliuvau už jos lavono! Negaliu net palaidoti jos krikščioniškai!..Iš „Piligrimo" keleivių, kurie liko gyvi po laivo sudužimo, ją pirmą pasišaukė Dievas! Vargšė geroji moterėlė! Vargšė Nana!

Kasnakt laukiu Dingo. Jis nebegrįžta! Ar neištiko jo nelaimė? O gal Herkulis įkliuvo? Ne... ne... Nenoriu tikėti!.. Toji tyla, kuri man taip prailgo, rodo, kad Herkulis neturi nieko naujo man pranešti! Beje, jis privalo būti atsargus ir budrus.

Devintas skyrius

KAZONDĖ

Vergų vilkstinė į Kazondę atvyko gegužės 26 dieną. Penkiasdešimt procentų sugautųjų belaisvių krito kelyje. Vis

dėlto vergų pirkliai dar tikėjosi didelio pelno; paklausa nemažėjo, ir vergų kainos Afrikos turguose turėjo kilti.

Angola tuo laikotarpiu dar labai gyvai prekiavo juodaisiais. Portugalų vyriausybė San Paolo de Luandoje ir Bengeloje vargu ar būtų įstengusi šią prekybą sukliudyti, nes vilkstinės traukdavo link Afrikcs žemyno centro. Vandenyno pakrantėje barakai lūžo nuo vergų; keletas vergus gabenančių laivų, kuriems pavykdavo prasmukti pro pajūrio patrulinius laivus, neįstengdavo visų jų išgabenti į ispanų kolonijas Amerikoje.

Kazondė, esanti trys šimtai mylių nuo Kvanzos žiočių, yra viena stambiausių „lakoni", viena didžiausių negrų prekybos rinkų šioje srityje. Prekyba vyksta didžiojoje miesto aikštėje — „čitokoje"; čia vergai išstatomi ir paskui parduodami. Iš šito punkto ir keliauja paskui vilkstinės link didžiųjų ežerų.

Kazondė, kaip visi dideli Centrinės Afrikos miestai, dalijasi į dvi dalis: vienoje gyvena arabai, portugalai ir čiabuviai pirkliai; čia stovi ir jų barakai; antroje yra negrų karaliuko buveinė. Tas karaliukas — koks nors nuožmus karūnuotas girtuoklis, jis valdo baime ir gyvena iš dovanų, kurių jam nešykšti vergų pirkliai.Kazondės miesto prekybinė dalis priklausė tada tam Chosė Antonijui Alvecui, apie kurį kalbėjo Haris ir Negoras, paprasčiausi jo samdiniai. Ten buvo pagrindinė šio pirklio kontora, antrąją jis turėjo Bihėje, o trečią — Kasangėje, Bengelos srityje, kur su juo po keleto metų susitiko leitenantas Kameronas.

Ilga pagrindinė gatvė, iš abiejų pusių „tembės" — nameliai plokščiais stogais, drėbto molio sienomis. Keturkampiuose kiemuose laikomi galvijai; gatvės gale — didžiulė čitoka, apstatyta barakais. Virš šitų gyvenamų pastatų ma-

tyti milžiniški bananai vešliai iškerojusiom šakom; tarpais auga didžiulės palmės, nelyginant apverstos šluotos; gatvių dulkėse kapstosi plėšrieji paukščiai, miestelio sanitarai. Toks yra prekybinis Kazondės kvartalas.

Netoliese teka Luhi, upė, kurios vaga dar neištirta. Tai, galimas daiktas, Kongo intakas ar bent jau kurio nors jo intako intakas.

Kazondės karaliuko buveinė, susisiekianti su prekybiniu kvartalu, — tik krūva nešvarių lūšnų, išsimėčiusių kvadratinės mylios plote. Vienos tų trobelių neaptvertos, kitos apjuostos švendrių tvora ar apsodintos krūminiais figmedžiais. Atskiras plotas, apvestas papirusų gyvatvore, apie trisdešimt pirkelių, skirtų vado vergams, keletas jo žmonų lūšnelių, šiek tiek didesnė už kitas tembė, beveik pasislėpusi vidury manioko plantacijų, — tokia yra Kazondės karališkoji rezidencija. Pats karaliukas, kuris vadinosi Muani Lunga, buvo penkiasdešimties metų amžiaus žmogus, palyginti su pirmtakais, gerokai nusigyvenęs. Jis neturėjo nė keturių tūkstančių kareivių, o pirmieji čia atvykę pirkliai rado jų dvidešimt tūkstančių. Jis jau negalėtų, kaip anais gerais laikais, kasdien paaukoti Dievams po dvidešimt — penkiasdešimt vergų.

Ištvirkavimas ir stiprūs alkoholiniai gėrimai pavertė, beje, šitą dar neseną žmogų visišku iškaršėliu ir nuožmiu maniaku. Užgaidos pagautas, jis žalodavo savo valdinius, karininkus ir ministrus: įsakydavo vieniems nupjauti nosį ar ausis, kitiems — pėdą ar plaštaką. Valdiniai laukė jo mirties, žinia apie ją būtų buvusi sutikta be mažiausio apgailestavimo.Tik vienam žmogui visoje Kazondėje Muani Lungos mirtis būtų buvusi nuostolinga. Vergų pirkliui Chosė Antonijui Alvecui, kuris puikiai sugyveno su šiuo girtuok-

liu, šeimininkaujančiu visoje provincijoje. Po karaliuko mirties sostą turėjo paveldėti jo pirmoji žmona, karalienė Muana. Alvecas bijojo, kad jei žmonės jos nepripažins, Muani Lungos valdas užpuls kaimyninis varžovas, vienas iš Ukusu valdovų. Tas karaliukas, jaunesnis ir energingesnis, jau buvo užgrobęs keletą kaimų, priklausančių Kazondės valdovui, be to, turėjo jam atsidavusį kitą vergų pirklį, Alveco varžovą, Tipo-Tipo, juodą grynakraujį arabą, su kuriuo Kameronas netrukus susitiko Njangvėje.

Beje, štai portretas to Alveco, kuris buvo šio pakvaišėlio negro karalystėje valdovas, puoselėjantis ir išnaudojantis jo ydas.

Chosė Antonijas Alvecas, jau senyvas žmogus, anaiptol nebuvo, kaip galima būtų tikėtis, „msungu", tai yra baltaodis. Portugališkas buvo tik jo vardas, kurį jis pasiskolino galbūt pirkliškais sumetimais. Alvecas buvo grynas negras, gerai žinomas vergų pirklių pasaulyje; vadinosi jis Kendele. Gimė Donde, ant Kvanzos kranto, iš pradžių dirbo paprastu vergų pirklių tarpininku, o dabar tas niekšų niekšas, vadinąs save sąžiningiausiu žmogumi pasaulyje, varė vergų prekybą.

Tą Alvecą 1874 metų pabaigoje ir sutiko Kameronas Kilemboje, Urua vado Kasongo sostinėje; jis nuėjo su jo vilkstine iki Bihės kontoros, tai yra septynis šimtus mylių.

Atvykusi į Kazondę, vergų vilkstinė buvo nuvesta į didžiąją aikštę.

Buvo gegužės 26-oji. Diko Sendo apskaičiavimai pasitvirtino. Kelionė nuo išvykimo iš stovyklos, išsidėsčiusios ant Kvanzos kranto, truko trisdešimt aštuonias dienas. Penkios savaitės baisiausių kančių, kokias tik kada nors iškentėjo žmogus!

Buvo vidudienis, kai jie įžengė į Kazondę. Dundėjo būgnai, gaudė kudu ragai, tratėjo šautuvai. Vilkstinę lydėjusieji kareiviai šaudė į orą, o Chosė Antonijo Alveco tarnai linksmai pritarė jiems. Visi tie plėšikai džiaugėsi susitikę po keturis mėnesius trukusio atsiskyrimo. Pagaliau jie pailsės ir atsigriebs už prarastą laiką ištvirkavimu ir girtuoklyste.

Vilkstinėje dar buvo du šimtai penkiasdešimt belaisvių, dauguma visai išsekę. Atvaryti kaip galvijų kaimenė, jie buvo uždaryti į barakus, kuriuose Amerikos fermeriai nebūtų sutikę laikyti savo galvijų. Tenai jie jau rado tūkstantį du šimtus ar tūkstantį penkis šimtus vergų, kurie rytojaus dieną turėjo būti išstatyti didžiojoje Kazondės prekyvietėje. Į tuos barakus buvo sugrūsti ir naujosios vilkstinės vergai. Sunkiosios šakės nuo kaklo buvo nuimtos, bet grandinės paliktos.

Nešėjai sustojo aikštėje, sudėję ant žemės savo naštą — dramblio kaulą, kurį turėjo priimti Kazondės pirkliai. Paskui, atsiėmę atlygį — keletą jardų perkelio ar kitokios, kiek brangesnės medžiagos, — jie leisis ieškoti kitos vilkstinės.

Taigi senasis Tomas ir jo draugai išsivadavo iš tų antkaklių, kurie vargino juos penkias savaites. Batas pagaliau puolė tėvui į glėbį. Nelaimės draugai paspaudė vienas kitam ranką. Bet beveik nedrįso nė žodžio pratarti. Ką jie galėjo vienas kitam pasakyti? Kiekvienu žodžiu reikšti savo neviltį? Iškentėti vargai nepalaužė Bato, Akteono, Ostino, stiprių jaunų žmonių, kurie buvo pripratę prie sunkių darbų; bet senasis Tomas, nusilpęs nuo įvairiausių nepriteklių, buvo visai bejėgis. Dar pora dienų, ir jo lavonas, kaip senosios Nanos, būtų buvęs numestas plėšriesiems žvėrims!

Visi keturi buvo sugrūsti į siaurą baraką, o durys tuoj pat užrakintos. Čia jie rado šiek tiek maisto ir dabar laukė

pirklio, kuriam norėjo, — žinoma, bergždžia viltis! — priminti, kad jie Amerikos piliečiai.

Dikas Sendas liko aikštėje, jam prižiūrėti buvo paskirtas specialus havildaras.

Pagaliau jis Kazondėje, kur tikriausiai jau buvo misis Veldon, mažasis Džekas ir pusbrolis Benediktas. Dairėsi jų, kai vilkstinė ėjo per įvairius miesto kvartalus, ieškojo akimis net tembėse, kuriomis buvo apstatyta čitoka, beveik tuščia tą valandą.

Bet misis Veldon niekur nebuvo!

„Nejaugi jie jos čia neatgabeno? — svarstė Dikas Sendas. — Kur jinai? Ne! Herkulis negalėjo apsirikti. Beje, aš tikras, tokie buvo slapti Hario ir Negoro kėslai!.. Tačiau aš ir jų nematau!.."

Diką Sendą ėmė kamuoti nerimas. Kad nuo jo dar slepia misis Veldon, paimtą nelaisvėn, — šitai galima buvo paaiškinti. Bet Hariui ir Negorui, ypač pastarajam, tikriausiai knieti kuo greičiau pamatyti jaunąjį jūreivį, patekusį į jų valdžią, pasimėgauti savo pergale, įžeidinėti, kankinti jį, vienu žodžiu — atkeršyti! Ar reikia iš to spręsti, kad jų nukeliauta kita kryptimi ir nusivesta misis Veldon į kitą Centrinės Afrikos vietą? Nors amerikiečio ir portugalo pasirodymas reikštų, kad prasidės jo kančia, Dikas Sendas nekantriai jų lauktų. Jei Haris ir Negoras Kazondėje, vadinasi, ir misis Veldon su vaiku čia!

Tada Dikui Sendui toptelėjo, kad Dingas, atnešęs tą naktį Herkulio laiškelį, daugiau nepasirodė. Jaunuolis dėl visa ko buvo parašęs atsakymą ir paprašęs Herkulį rūpintis tik misis Veldon, neišleisti jos iš akių, pranešti jai, kiek įmanoma, apie visa, kas vyksta, tačiau to atsakymo negavo perduoti tam, kuriam skyrė. Kodėl Herkulis neatsiuntė

šuns antrąsyk, kaip buvo atsiuntęs pirmą, — kodėl neleido jam prisėlinti prie vilkstinės gretų? Gal ištikimasis šuo žuvo, vykdydamas uždavinį? O gal Herkulis, sekdamas misis Veldon pėdomis, kaip juo dėtas būtų daręs ir Dikas Sendas, nukeliavo kartu su Dingu miškingon Afrikos plokščiakalnio gilumon, kur tikėjosi rasti kokią nors faktoriją?

Ką galvoti, jei iš tikrųjų čia nėra nei misis Veldon, nei jos pagrobėjų? Dikas Sendas buvo taip įsitikinęs, — galbūt klaidingai, — kad ras juos Kazondėje, jog, jų nepamatęs, pasijuto priblokštas. Akimirką jį apėmė neviltis, kurios neįstengė nustelbti. Jeigu jo gyvybė nebegali būti naudinga tiems, kuriuos jis myli, tai kam ji! Belieka tik mirti! Bet, šitaip galvodamas, Dikas Sendas nesuprato savęs paties! Išgyvenęs tiek nelaimių, berniukas tapo vyru, ir nusivylimas tegalėjo būti laikina duoklė, sumokėta silpnai žmogaus prigimčiai.

Tą akimirką nuaidėjo fanfaros ir šauksmai. Dikas Sendas, kuris ką tik susmukęs sėdėjo čitokos dulkėse, staiga pašoko. Kiekvienas naujas įvykis galėjo nukreipti jį pėdsakais tų, kurių jis ieškojo. Mūsų nusivylėlis atgavo viltį.

— Alvecas! Alvecas!

Šį vardą kartojo čiabuvių ir kareivių minia, plūstanti į didžiąją aikštę. Pagaliau pasirodys žmogus, nuo kurio priklausė daugybės nelaimingųjų likimas. Galimas daiktas, kad jį lydės ir jo agentai, Haris ir Negoras. Dikas Sendas stovėjo, plačiai atvėręs akis, išpūtęs šnerves. Jei tiedu išdavikai čia, jaunasis penkiolikos metų jūreivis, tiesus, tvirtas, drąsiai pažvelgs jiems į veidą! „Piligrimo" kapitonas nesudrebės, stojęs prieš buvusį laivo virėją!

Pagrindinės gatvės gale pasirodė neštuvai — kitanda su

palaike, lopyta, nublukusia uždanga, apsiūta nubrizgusiais kutais. Iš jos išlipo senas negras. Tai ir buvo vergų pirklys Chosė Antonijas Alvecas.

Jį lydėjo keli tarnai, žemai lankstydamiesi.

Kartu su Alvecu iš neštuvų išlindo ir jo draugas Koimbra, majoro Koimbros sūnus iš Bihės, pasak leitenanto Kamerono, didžiausias šios srities nedorėlis. Tai buvo purvinas nevaleika krauju pasruvusiom akim, smulkiai garbanotais šiurkščiais plaukais, pageltusiu veidu. Jis buvo apsivilkęs suplyšusiais marškiniais ir segėjo iš žolių nupintu sijonėliu. Su šiaudine nušiurusia skrybėle ant galvos, sakytum, bjauriausia senė. Tas Koimbra buvo Alveco patikėtinis, parsidavęs jam kūnu ir siela. Tai jis organizuodavo žmonių gaudynes ir labai tiko į vergų pirkliui talkinančių plėšikų gaujos vadus.

Pats pirklys seno turko kostiumu, kuris atrodė lyg po maskarado, gal buvo ne toks šlykštus, kaip jo pakalikas, tačiau nekvėpė geros nuomonės apie faktorijų viršininkus, urmu prekiaujančius vergais.

Jaunasis jūreivis labai nusivylė — nei Hario, nei Negoro tarp Alveco palydovų nebuvo. Nejaugi nebeliko vilties susitikti juos Kazondėje?

Tuo tarpu vilkstinės viršininkas arabas Ibn Hamisas paspaudė Alvecui ir Koimbrai rankas. Pastarieji karštai jį sveikino. Sužinojęs, kad penkiasdešimt procentų visų vergų žuvo, Alvecas susiraukė; bet apskritai reikalai dar buvo ne tokie jau blogi. Ta „gyvąja preke", kurią pirklys dabar turėjo savo barakuose, jis galės patenkinti vidinę paklausą ir išsikeisti vergus į dramblio kaulą ir vario „hanas", primenančias švento Andriejaus kryžių: tokia forma tas metalas eksportuojamas į Centrinę Afriką.

Pirklys nepašykštėjo pagyrimų havildarams ir davė įsakymą tučtuojau išmokėti atlyginimą nešėjams.

Chosė Antonijas Alvecas ir Koimbra kalbėjo savotišku portugalų žargonu su vietinės tarmės priemaišomis. Lisabonos gyventojas vargu ar būtų jį supratęs. Dikas Sendas, aišku, nesuprato, ką tie pirkliai vienas kitam sako. Gal jie kalba apie jo draugus ir jį, taip išdavikiškai įjungtus į vilkstinės sudėtį? Jaunajam jūreiviui nebeliko abejonių, kai, Ibn Hamisui davus ženklą, vienas havildaras pasuko link daržinės, kur buvo uždaryti Tomas, Ostinas, Batas ir Akteonas.

Keturi amerikiečiai tuoj pat buvo atvesti prieš Alvecą.

Dikas Sendas nežymiai prisėlino arčiau. Jis nenorėjo praleisti nė mažiausios šios scenos smulkmenos.

Chosė Antonijo Alveco veidas nušvito, kai jis pamatė šiuos gražiai nuaugusius negrus. Poilsis ir gausesnis maistas greit grąžins jiems jėgas. Į senąjį Tomą jis pažvelgė prabėgom ir su panieka. Senyvas amžius mažino jo vertę; bet kitus tris jis brangiai parduos artimiausioje Kazondės mugėje.

Čia Alvecas, pasirausęs atmintyje, prisiminė keletą angliškų žodžių, kuriuos jis buvo išmokęs iš tokių agentų, kaip amerikietis Haris, ir senoji baidyklė ironiškai pasveikino naujuosius vergus, laimingai atvykusius į Kazondę.

Tomas suprato, ką sako pirklys; jis tuoj pat žengė artyn ir, rodydamas į savo draugus ir save, pasakė:

— Mes laisvi žmonės! Jungtinių Amerikos Valstijų piliečiai!

Alvecas, matyt, suprato; jis atsakė, linksmai išsiviepęs, maktelėjęs galva:

— Taip... taip... amerikiečiai!.. Sveiki atvykę! Sveiki!

— Sveiki atvykę, — pridūrė Koimbra.

Bihės majoro sūnus priėjo prie Ostino ir kaip pirklys, derąs prekę, ėmė čiupinėti jam krūtinę, pečius, bandė pražiodyti ir patikrinti dantis.

Bet tą akimirką senjoras Koimbra gavo į veidą tokį smarkų smūgį kumštimi, kokio iki šiol nėra gavęs nė vieno majoro sūnus!

Alveco patikėtinis nulėkė per dešimtį žingsnių. Keletas kareivių puolė Ostiną, kuris gal būtų brangiai užmokėjęs už savo pyktį.

Bet juos rankos mostu sustabdė Alvecas. Pamatęs, kad jo draugas Koimbra prarado du dantis — o beturėjo iš viso penkis ar šešis, — jis, garbės žodis, kvatojo!

Chosė Antonijas Alvecas nenorėjo, kad būtų žalojama jo prekė. Be to, buvo linksmo būdo ir jau seniai nebuvo taip smagiai juokęsis!

Tačiau jis puolė guosti baisiai suglumusį Koimbrą, ir šisai atsistojęs sugrįžo į savo vietą šalia pirklio, kumščiu grūmodamas narsiajam Ostinui.

Šiuo metu vienas havildaras nustūmė prie Alveco Diką Sendą.

Tasai, aišku, žinojo, kas šis jaunuolis, iš kur jis ir kaip pateko į Kvanzos stovyklos nelaisvę.

Todėl piktai į jį dėbtelėjo ir prasta anglų kalba suburbėjo:

— Aha, mažasis jankis!

— Taip! Jankis! — atsakė Dikas Sendas. — Ką jūs norite daryti su manim ir mano draugais?

— Jankis! Jankis! Mažasis jankis! — kartojo Alvecas. Ar jis nesuprato, ar nenorėjo suprasti Diko Sendo klausimo?

Dikas Sendas antrą kartą uždavė klausimą apie savo drau-

gus ir save. Jis kreipėsi ir į Koimbrą, iš kurio veido, nors ir labai subjauroto besaikio gėrimo, suprato, kad jis ne čiabuvis.

Koimbra tik dar kartą pagrūmojo, kaip Ostinui, ir neatsakė.

Tuo laiku Alvecas gyvai šnekučiavosi su arabu Ihn Hamisu, aišku, apie Diką Sendą ir jo draugus. Matyt, jie ketino juos vėl išskirti. Kažin, ar kada nors jiems dar teks vienu kitu žodeliu persitarti?

— Bičiuliai, — pusbalsiu tarė Dikas Sendas, tarsi kalbėdamas pats su savimi. — Tik porą žodžių! Herkulis per Dingą man atsiuntė raštelį. Jis sekė paskui vilkstinę. Misis Veldon, Džeką ir pusbrolį Benediktą nugabeno Haris ir Negoras. Kur? Nežinau, jeigu jų nėra Kazondėje. Kantrybės! Ištvermės! Būkite pasiruošę kiekvienai progai. Tepasigaili mūsų Dievas!

— O Nana? — paklausė senasis Tomas.

— Nana mirė!

— Pirmoji auka!..

— Ir paskutinioji!.. — atsakė Dikas Sendas. — Mes sugebėsime!..

Tuo metu jaunuoliui ant peties nusileido ranka, ir jis išgirdo, kaip gerai jam pažįstamas balsas saldžiai tarė:

— A, jei neklystu, tai jūs, jaunasis mano drauge. Džiaugiuosi susitikęs!

Dikas Sendas atsigręžė. Priešais jį stovėjo Haris.

— Kur misis Veldon? — šūktelėjo Dikas Sendas, žengdamas prie amerikiečio.

— Deja! — atsakė Haris su apsimestiniu gailesčiu. — Vargšė motina! Kaip ji galėjo išlikti gyva...

— Ji mirė! — sušuko Dikas Sendas. — O jos sūnus?..

— Vargšas kūdikis! — atsakė Haris tuo pačiu tonu. — Kaip jis būtų galėjęs ištverti tokius vargus!..

Vadinasi, tie, kuriuos Dikas Sendas mylėjo, mirė! Ką jis pajuto? Nesuvaldomą pyktį, troškimą atkeršyti, kurį jis žūtbūt turėjo numalšinti!

Dikas Sendas puolė prie Hario, ištraukė amerikiečiui iš už diržo peilį ir suvarė jam į širdį.

— Prakeikimas!.. — suriko Haris krisdamas. Haris mirė.

Dešimtas skyrius

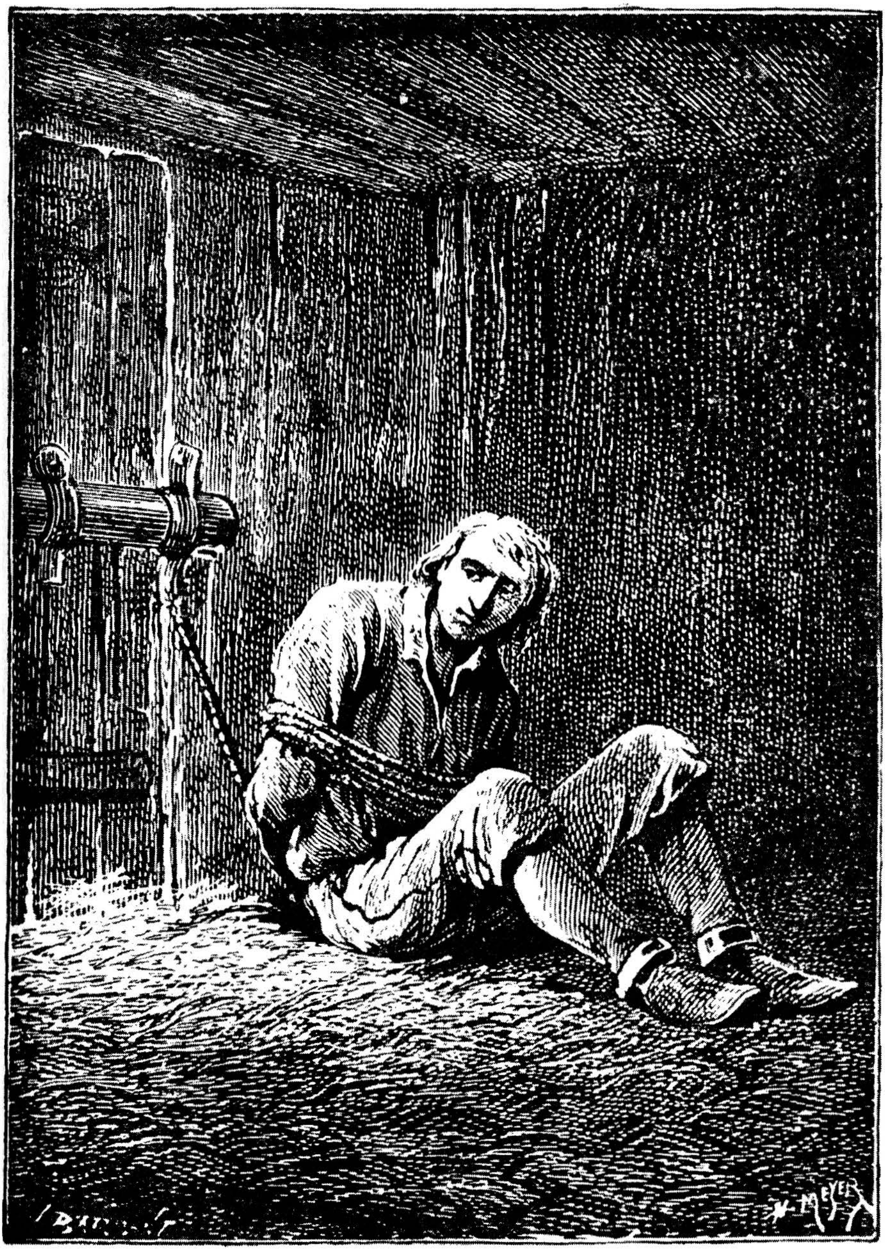
MUGĖ

Dikas Sendas taip staiga susidorojo su Hariu, kad niekas nespėjo įsikišti. Keletas čiabuvių prišoko prie jo ir būtų jį nužudę, bet tuo metu pasirodė Negoras.

Portugalui mostelėjus, čiabuviai atsitraukė, paskui pakėlė ir nunešė Hario lavoną. Alvecas ir Koimbra reikalavo Diką Sendą tučtuojau nužudyti; bet Negoras šnibžtelėjo jiems į ausį, kad nieko nepralaimėsią, truputį palaukę, ir buvo įsakyta jaunąjį jūreivį išvesti, nė valandėlės nenuleidžiant nuo jo akių.

Dikas Sendas pagaliau susitiko Negorą pirmą kartą po to, kai jie paliko pajūrį. Jis žinojo, kad šitas nedorėlis — vienintelis „Piligrimo" katastrofos kaltininkas ir neapkentė jo labiau negu jo sėbro. Tačiau, perdūręs amerikietį, Dikas Sendas nesiteikė net žodžio pratarti Negorui.

Haris pasakė, kad misis Veldon ir jos sūnus mirę!.. Niekas daugiau jo nedomino, net paties likimas. Kareiviai nutempė jį. Kur? Jam buvo vis tiek.

Diką Sendą tvirtai surišo ir įmetė į tamsų tvartą, savotišką karcerį.

Diką Sendą tvirtai surišo ir įmetė į tamsų tvartą, savotišką karcerį, kur Alvecas uždarydavo vergus, pasmerktus mirti už maištą arba kokį kitą nusikaltimą. Čia Dikas Sendas buvo atskirtas nuo išorinio pasaulio; bet nė nemanė sielvartauti. Atkeršijo už tuos, kuriuos mylėjo, kurių nebėra! Kad ir kažin koks likimas jo laukė, jis buvo pasiruošęs.

Nesunku suprasti, kodėl Negoras neleido čiabuviams nubausti Diką Sendą už Hario nužudymą — tausojo jį toms baisioms kančioms, kokias moka išgalvoti čiabuviai. Laivo virėjas turėjo savo rankose penkiolikos metų kapitoną; kad visiškai atkeršytų, jam tetrūko Herkulio.

Po dviejų dienų, gegužės 28-ąją, prasidėjo „lakoni" — mugė, kurioje turėjo susitikti pagrindinių Centrinės Afrikos faktorijų pirkliai ir čiabuviai iš kaimyninių Angolai sričių. Šioje mugėje buvo parduodami ne tik vergai, čia suplaukdavo visi derlingos Afrikos žemės produktai, taip pat ir tie, kurie juos gamino.Nuo pat ankstyvo ryto sujudimas erdvioje Kazondės čitokoje buvo didžiulis, sunku jį ir aprašyti. Aikštėje susitelkė keturi ar penki tūkstančiai žmonių, įskaitant ir Chosė Antonijo Alveco vergus, tarp kurių buvo ir Tomas su savo draugais. Šitais vargšais žmonėmis — būtent todėl, kad jie buvo svetimos kilmės — turėjo ypatingai domėtis tie, kurie prekiavo „žmogaus kūnu"!

Alvecas buvo vienas pagrindinių asmenų mugėje; jis vaikščiojo po aikštę ir siūlė pirkliams, atvykusiems iš vidurinių sričių, savo vergų partijas vilkstinėms sudaryti. Iš tų pirklių išsiskyrė kai kurie metisai iš Udžidžio, svarbiausios prekyvietės prie Tanganikos ežero, ir keli arabai, kur kas apsukresni už metisus šios rūšies prekyboje.

Buvo matyti ir nemaža čiabuvių: vaikų, vyrų ir moterų; pastarosios — itin aistringos prekiautojos, savo prekybi-

niais sugebėjimais tikriausiai būtų pralenkusios ir baltosios rasės atstoves. Nė vieno didelio Europos miesto prekyvietėse, net ir mugės dieną, nėra tiek triukšmo ir tiek sujudimo. Civilizuotose šalyse reikalas parduoti turbūt pranoksta norą pirkti. Afrikos laukiniams tiek pat aistrų žadina ir pasiūla, ir paklausa.

Abiejų lyčių čiabuviams lakoni yra šventė, ir, jeigu jie neapsivelka — kaip ir dera — tą dieną gražiausiais savo rūbais, tai bent jau kiek galėdami įmantriau išsigražina. Vyrams ant galvų dažniausiai ištisi pastatai — vieni savo plaukus padalija į keturias dalis ir užsideda ant jų pagalvėlius, kiti susipina juos į kasas ir padaro aukštus šinjonus, kitų kasytės styro priekyje tarsi keptuvės rankenos, papuoštos raudonų plunksnų sultonais; treti suraito plaukus į ragus, aplipdydami juos raudonu moliu, įtrindami riebalais, pavyzdžiui, švino suriko glaistu, kuriuo tepamos mašinų jungtys. Šitos tikrų ar netikrų plaukų šukuosenos pribadomos sagių, geležinių ar dramblio kaulo smeigtukų; dabišiai dažnai įsikiša į šį savo garbanų kūgį tatuiravimo peilį. Kiekvienas šio kūgio plaukas pervertas sofi, stikliniu karolėliu, kurie visi kartu sudaro lyg ir kokį įvairiaspalvį kilimą. Moterys labiau mėgsta dalyti plaukus į vyšnios didumo kuodelius, garbanas, sruogas, kurių galai sudaro reljefinį piešinį, arba kaip kamščiatraukius nukabinti abipus veido. Tik keletas paprastesnių ir galbūt dailesnių moterų buvo nuleidusios plaukus ant nugaros anglių papročiu, kitos pagal prancūzų madą pasikirpusios ant kaktos. Beveik visos jos tuos savo gaurus buvo išsitepusios riebalais, moliu ir „nkola", blizgančiais raudonais sakais, gaunamais iš santalo medžio, todėl šitos dabišės atrodė galvas prisidengusios čerpėmis.

Nereikia manyti, kad čiabuviai šitaip įmantriai puošia tik plaukus. Kam reikalingos ausys, jei į jas negalima būtų įverti brangaus medžio kaladėlių, varinių išraižytų žiedų, iš kukurūzo šiaudelių nupintų grandinėlių, kurios patempia jas į priekį, arba nedidelių buteliukų, atstojančių tabakines. Ausų speneliai kartais ištįsta jų savininkėms iki pečių. Afrikos laukiniai juk nežino, kas yra kišenės, ir iš kur jiems žinoti? Todėl pasideda kaip ir kur įmano peilius, pypkes ir kitus smulkius kasdieninio vartojimo daiktus. Kaklas, rankos, riešai, kojos, kulkšnys — šios įvairios kūno dalys, jų akimis žiūrint, neabejotinai skirtos nešioti vario ar bronzos apyrankes, raižytus ir blizgančiomis sagomis puoštus ragus, raudonų karolių vėrinius, vadinamus „samė-samė", arba „talaka", kurie buvo tada labai madingi. Vietiniai turčiai, apsikarstę šiomis brangenybėmis, atrodė tarsi vaikščiojanti relikvijų dėžutė.

Be to, jei gamta apdovanojo čiabuvius dantimis, tai ar ne tam, kad jie išsirautų priekinius kaplius viršuje ir apačioje arba aštriai juos išgaląstų, padarytų iš jų smailius kabliukus kaip gyvačių barškuolių nuodingieji dantys? Jei gamta davė nagus ant pirštų, tai ar ne tam, kad jie užaugtų tokie begaliniai ilgi, jog naudotis ranka būtų beveik neįmanoma? Jei žmogaus kūną dengia juoda ar ruda oda, tai, žinoma, tam, kad būtų galima ją išmarginti „tembo", arba tatuiruote, vaizduojančia medžius, paukščius, delčią ir pilną mėnesį, arba tomis banguotomis linijomis, kurios Livingstonui priminė senojo Egipto piešinius. Šita tradicinė tatuiruotė, atliekama mėlynais dažais, kurie įleidžiami į įraižas, tikslių tiksliausiai įsispaudžia ant vaikų kūno; pagal ją ir atpažįstama, kokiai genčiai ir kokiai šeimai jie priklauso. Ką darysi, reikia

išsiraižyti savo herbą ant krūtinės, kai negali jo nusipiešti ant karietos durų!

Tokią tat vietą užėmė puošmenys čiabuvių madose. Na, o dėl drabužių tiesiogine prasme — tie ponai ryšėjo paprasčiausią prijuostėlę iš antilopės odos, kuri siekė kelius, arba mūvėjo ryškių spalvų sijonėlį iš žolių; damos dėvėjo žalią sijoną, išsiuvinėtą šilku, puoštą stiklo grūdeliais ar kiaukutais, sujuostą karoliukų diržu, kai kurios buvo apsirišusios klubus „lamba" — žolių audiniu, nudažytu mėlynai, juodai ir geltonai, kurį labai brangina zanzibarietės.

Aprašėme čia tik negrus turčius. Visi kiti — prekiautojai ir vergai — buvo beveik nuogi. Krovinius daugiausia nešioja moterys. Jos ateina į mugę su didžiulėmis pintinėmis ant nugarų, pritvirtintomis diržu, juosiančiu kaktą. Užėmusios vietą, išsidėsčiusios prekes, pačios atsitupia į tuščias pintines.

Žemė šiame krašte tokia įstabiai derlinga, jog į lakoni suplaukia pirmos rūšies produktai. Gausiai pardavinėjami ryžiai, duodantys šimtąjį grūdą; kukurūzai, kurių derlius per aštuonis mėnesius nuimamas tris kartus ir atneša dušimtąjį grūdą; sezamas, pipirai iš Urua, aštresni ir už Kajenos; maniokas, sorgas, muskato riešutai, druska, palmių aliejus. Į aikštę buvo suvaryta šimtai ožkų, kiaulių, bevilnės veislės avių, tikriausiai totoriškos kilmės, paukščių, žuvų ir t. t. Savo ryškiomis spalvomis akį traukė įvairūs moliniai puodai, labai lygiai išžiesti. Mėgėjus viliojo įvairūs gėrimai, kuriuos spiegiančiais balsais siūlė vaikiūkščiai: jie pardavinėjo bananų vyną, stiprų, labai populiarų antpilą „pombė", saldų alų „malofu", pagamintą iš bananų, ir midų, skaidrų medaus ir vandens mišinį, paraugintą su salyklu.

Bet dar įdomesnė Kazondės mugė buvo savo prekyba medžiagomis ir dramblio kaulu.

Medžiagų buvo tūkstančiai sieksnių, arba „šuka"; tarp jų: merikani, nebaltintas perkelis, pagamintas Saleme, Masačiusetso valstijoje, „kaniki", mėlynas medvilninis trisdešimt keturių colių pločio audinys; „sochari", medžiaga baltais ir mėlynais langeliais su raudonu krašteliu, peraustu smulkiom mėlynom juostelėm, pigesnė už „dijuli" — žalią, raudoną ar geltoną — Surato šilką; jo trijų jardų atraiža kainuoja septynis dolerius, o jei ataustа auksu — net aštuoniasdešimt dolerių.

Dramblio kaulas buvo sugabenamas iš visų Centrinės Afrikos faktorijų, o iš čia siunčiamas į Chartumą, Zanzibarą ir Natalą. Daugelis pirklių vertėsi tik šia afrikinės prekybos šaka.

Sunku ir įsivaizduoti, kiek reikia išžudyti dramblių, norint surinkti tuos penkis šimtus tūkstančių kilogramų dramblio kaulo[1], kurie kasmet, pristatomi į Europos ir ypač Anglijos rinkas. Vien tik anglų pramonei patenkinti reikia nužudyti keturiasdešimt tūkstančių dramblių. Vienas vakarinis Afrikos pajūris patiekia šimtą keturiasdešimt tonų šitos brangios žaliavos. Dvi dramblio iltys vidutiniškai sveria dvidešimt aštuonis svarus. 1874 metais už jas buvo mokama iki tūkstančio penkių šimtų frankų. Bet yra ilčių, kurios sveria iki šimto šešiasdešimt penkių svarų. Kazondės rinkoje žinovai būtų galėję rasti nuostabaus dramblio kaulo, kuris nepersišviečia, skaidrus, lengvai išdirbamas, padengtas rusva žieve; po šiuo sluoksniu jis išlieka baltas ir negeltonuoja laikui bėgant, kaip dramblio kaulas iš kitų sričių.

---

[1] *Peilių gamykla Šefilde sunaudoja 170 000 kilogramų dramblio kaulo. (Aut. past.)*

O kaip atsiskaitinėjo, sudarinėdami sandėrius, pirkėjai ir pardavėjai? Kokiu piniginiu vienetu jie naudojosi? Jau anksčiau sakėme: Afrikos vergų pirkliams piniginis vienetas — vergas.

Čiabuvis juk moka stiklo karoliukais, pagamintais Venecijoje, vadinamais „kačokalos", kai jie kalkių baltumo, „bubulu" — kai juodi, „sikundereče" — kai rausvi. Karoliukų vėriniai iš dešimties eilių, du kartus apjuosiantys kaklą, vadinosi „fundo". Jų vertė didelė. Įprastinis šių karolių matas yra frazila, sveriantis septyniasdešimt svarų; Livingstonas, Kameronas ir Stenlis, vykdami į ekspediciją, visada stengdavosi gausiai pasiimti šių „pinigų". Kai pritrūksta stiklinių karolių, Afrikos kontinento prekyvietėse vartojama „pise", keturių santimų vertės Zanzibaro moneta, ir „vjungua", kiaukutas, aptinkamas rytiniame pajūryje. Na, o žmogėdrų gentys tam tikrą vertę teikia žmonių dantims, ir mugėje su tokiais rožančiais ant kaklo buvo galima pamatyti kokį nors čiabuvį, kuris, reikia manyti, pats ir suvalgė buvusius jų savininkus; bet dantys pradeda išeiti iš apyvartos.

Taip atrodė didžioji mugė. Vidudienį sambrūzdis prekyvietėje pasiekė aukščiausią laipsnį, triukšmas buvo kurtinantis. Sunku būtų ir aprašyti, kaip tūžo pardavėjai, kuriems nesisekė įsiūlyti savo prekę, ir kaip irzo pirkėjai, iš kurių per daug buvo užsiprašoma. Dažnai viskas baigdavosi peštynėmis, nes sargų šitai stūgaujančiai miniai sutramdyti, suprantama, buvo per mažai.

Vidudienį Alvecas davė įsakymą atvesti į mugę vergus, skirtus pardavimui. Minia padidėjo dviem tūkstančiais žmonių. Daugelis šitų įvairaus amžiaus nelaimingųjų išbuvo uždaryti barakuose keletą mėnesių. Jo „prekių partija" atrodė neblogai. Gerai pailsėję, patenkinamai maitinami, ver-

gai atsigavo, ir jų vertė rinkoje pakilo. Paskiausiai atgabentieji negalėjo nė iš tolo lygintis su pirmaisiais; mėnesį palaikęs barakuose, Alvecas tikriausiai būtų pelningiau juos pardavęs; bet paklausa rytiniame pajūryje buvo tokia didelė, kad jis nutarė išstatyti juos tokius, kokie buvo.

Tai buvo didelė nelaimė Tomui ir trims jo draugams. Havildarai nuvarė juos kartu su kaimene, kuri užplūdo aikštę. Jie buvo sukaustyti grandinėmis, bet jų žvilgsniai bylojo, kokie jie įtūžę ir pažeminti.

— Pono Diko čia nėra! — beveik tuoj pat pasakė Batas, akimis perbėgęs plačią Kazondės aikštę.

— Ne! — atsakė Akteonas. — Jie nedrįs jo parduoti!

— Jį nužudys, jeigu dar nenužudė! — pridūrė senasis negras. — O mums belieka tik viltis, kad mus visus nupirktų tas pats pirklys. Kokia būtų paguoda, jei mūsų neišskirtų!

— Ak, kaip baisu pagalvoti, kad tu būsi toli nuo manęs, vergausi... mano vargšas senasis tėve! — raudodamas sušuko Batas.

— Ne... — tarė Tomas. — Ne! Jie mūsų neišskirs, gal mums pavyks?..

— Jei Herkulis būtų čia! — sušuko Ostinas.

Bet milžinas daugiau nepasirodė. Nuo to laiko, kai jis atsiuntė Dikui Sendui laiškelį, nebuvo jokios žinios nei apie jį, nei apie Dingą. Tai ar vertėjo Herkuliui pavydėti? Taip, žinoma, nes, jei Herkulis ir žuvo, jis bent nepažino vergijos pančių!

Tuo tarpu prasidėjo varžytynės. Alveco agentai vedžiojo po minią vyrų, moterų, vaikų būrelius, nesirūpindami, ar atskiria, ar ne motinas nuo jauniklių! Juk neapsiriksime, pavartoję šį žodį, — su tais nelaimingaisiais buvo elgiamasi

kaip su naminiais gyvuliais! Tomas ir jo draugai buvo vedami nuo pirkėjo prie pirkėjo. Priešais ėjo agentas, skelbdamas nustatytą kainą už jų būrelį. Juos apžiūrinėjo makleriai arabai ir metisai iš centrinių sričių, stebėdamiesi, kad jie neturi požymių, būdingų afrikiečių rasei, požymių, jau pakitusių Amerikoje su antrąja karta. Bet šituos stiprius ir protingus negrus, tokius nepanašius į juoduosius, atvarytus nuo Zambezės ar Lualabos krantų, jie aukštai įvertino. Čiupinėjo juos, kraipė, žiūrėjo į dantis. Taip daro maininininkai, pirkdami arklius. Paskui, numetę lazdą, liepdavo bėgti jos atnešti — šitaip patikrindavo, ar jie greiti.

Taip buvo apžiūrimi visi belaisviai, nė vienas neišvengė šitų pažeminimų. Nereikia manyti, kad tie nelaimingieji abejingi tokiam elgesiui su jais! Ne. Išskyrus vaikus, kurie neįstengė suprasti, kad tai baisus paniekinimas, visi kiti — vyrai ir moterys — raudonavo iš gėdos. Beje, jie buvo plūstami ir mušami. Jau pusgirtis Koimbra ir Alveco agentai elgėsi su jais itin nuožmiai, o naujieji šeimininkai, užmokėję už juos dramblio kaulu, audiniais ar karoliais, sutikdavo juos ne ką geriau. Pirkliai žiauriai atskirdavo motiną nuo kūdikio, vyrą nuo žmonos, brolį nuo sesers — neleisdavo jiems nei apsikabinti, nei pasibučiuoti atsisveikinant. O juk šioje mugėje jie matydavosi paskutinį kartą.

Ir iš tikrųjų vergų prekybos sumetimais ne tos pačios lyties vergai. išsiunčiami skirtingom kryptim. Pirkliai, kurie perka vyrus, neperka moterų. Moterys daugiausia nukreipiamos į musulmonų šalis, kur vyrauja daugpatystė. Ten jos mainomos į dramblio kaulą. Vyrai naudojami sunkiausiems darbams. Jie siunčiami į vakarų ir rytų pajūrio faktorijas, o iš ten gabenami arba į ispanų kolonijas, arba į Maskato ir Madagaskaro prekyvietes. Dėl tokio surūšiavi-

mo vyksta širdį draskančios scenos tarp tų, kuriuos agentai išskiria ir kurie mirs, niekada vienas kito nepamatę.

Tomo ir jo draugų likimas buvo toks pat, kaip visų. Bet, tiesą sakant, tatai jų negąsdino. Jiems iš tikrųjų buvo geriau, jeigu juos išveš į kurią nors vergovinę koloniją. Ten jie bent turės šiokios tokios vilties, kad galės reikalauti savo teisių. Priešingai, likę kurioje nors Centrinės Afrikos srityje, jie nebūtų galėję net svajoti, kad vėl kada nors taps laisvi!

Įvyko taip, kaip jie norėjo. Beveik neįtikėtina paguoda! Jie nebuvo išskirti. Dėl šio būrelio gyvai varžėsi keletas pirklių iš Udžidžio. Chosė Antonijas Alvecas plojo iš džiaugsmo rankomis. Kainos kilo. Visi grūdosi prie vergų, už kuriuos buvo siūlomi dar negirdėti pinigai Kazondės prekyvietėje. Alvecas, aišku, neprisipažino, kur juos gavo. O Tomas ir jo draugai, nemokėdami vietinės kalbos, negalėjo protestuoti.

Jų šeimininku tapo turtingas pirklys arabas, po keleto dienų turėjęs išgabenti juos prie Tanganikos ežero, kur praeina svarbiausios vergų vilkstinės; paskui iš ten — į Zanzibaro faktorijas.

Ar jie pasieks gyvi tas vietas? Juk reikia pereiti pačias nesveikiausias ir pavojingiausias Centrinės Afrikos sritis. Nužygiuoti tūkstantį penkis šimtus mylių per kraštą, kur vyksta karai tarp genčių vadų, kur toks pragaištingas klimatas! Ar pakaks senajam Tomui jėgų, ar pakels jis tokias kančias? Ar nekris kelyje kaip senoji Nana?

Bet vargšai žmonės nebuvo išskirti! Net grandinė, kuria jie buvo visi kartu surakinti, atrodė jiems lengvesnė! Arabas pirklys liepė uždaryti juos atskirame barake. Jam, aišku, svarbu buvo pataupoti prekę, kuri žadėjo didelį pelną Zanzibaro prekyvietėje.

Tomas, Batas, Akteonas ir Ostinas buvo išvesti iš aikštės; todėl jie nepamatė ir nesužinojo, kokiu įvykiu užsibaigė didžioji Kazondės mugė.

Vienuoliktas skyrius

KAZONDĖS KARALIAUS PUNŠAS

Buvo ketvirta valanda popiet, kai pagrindinės gatvės gale garsiai sudundėjo būgnai, suskambo cimbolai ir kiti afrikietiški instrumentai. Žmonės visuose prekyvietės kampuose dar labiau sujudo. Pusę dienos šūkavę, pešęsi, tie pasiutėliai pirkliai nei užkimo, nei pavargo. Liko dar neparduota nemaža vergų; pirkėjai derėjosi dėl belaisvių su tokiu įkarščiu, prieš kurį nublanksta Londono Biržos azartas net tą dieną, kai kyla vertybiniai popieriai.

Bet, staiga nuaidėjus nedarnaus koncerto garsams, visi sandėriai buvo atidėti, ir išverstagerkliai galėjo atsikvėpti.

Didžiąją mugę savo apsilankymu pagerbė Kazondės karalius Muani Lunga. Jį lydėjo gausi palyda žmonų, „valdininkų", kareivių ir vergų. Alvecas ir kiti vergų pirkliai nuskubėjo pasitikti valdovo, žinoma, sveikindami jį su perdėta pagarba, kurios nepaprastai troško tas vainikuotas stuobrys.

Muani Lunga, atneštas sename palankine, išlipo didžiosios aikštės viduryje, prilaikomas dešimties paslaugių rankų,

Karaliui buvo penkiasdešimt metų, bet jam galėjai duoti aštuoniasdešimt. Įsivaizduokite beždžionę, sulaukusią giliausios senatvės. Ant galvos jam kėksojo lyg ir kokia tiara,

papuošta raudonai nudažytais leopardo nagais ir balzganų vilnų kuokštais — Kazondės valdovų karūna. Jis segėjo du sijonus iš kudu odos, siuvinėtus karoliukais ir labiau sudiržusius negu kalvio prijuostė. Krūtinę puošė sudėtinga tatuiruotė, liudijanti apie karališkos kilmės senumą; jeigu ja tikėtume, Muani Lungos karališkos giminės pradžia dingsta amžių tamsoje. Jo didenybei ant kulkšnių, riešų, dilbių žvangėjo varinės apyrankės su inkrustacijomis iš sofi; apsiavęs buvo liokajaus batais su geltonais atvartais — juos prieš kokia dvidešimt metų jam padovanojo Alvecas. Įdėkite karaliui į kairę ranką didelę lazdą su pasidabruotu bumbulu, į dešinę — tauškutį musėms mušti karoliukais nusagstyta rankena; iškelkite virš galvos seną skėtį su įvairiaspalviais lopais, tarsi iškirptą iš Arlekino kelnių, pagaliau užkabinkite ant kaklo lupą, o karališkąją nosį pabalnokite akiniais, — tai tie patys daiktai, kurių taip pasigedo pusbrolis Benediktas ir kurie buvo pavogti iš Bato kišenės, — ir štai kaip gyvas prieš jus portretas to negrų monarcho, prieš kurį drebėjo sritis per šimtą mylių aplinkui.

Muani Lunga manėsi esąs dangiškos kilmės vien todėl, kad sėdėjo soste, ir tuos iš savo valdinių, kurie būtų ja suabejoję, būtų pasiuntęs į aną pasaulį įsitikinti jo tvirtinimo teisingumu. Jis sakė, kad, būdamas dieviškos prigimties, esąs aukščiau žmogiškų poreikių. Jeigu jis valgo, tai todėl, kad jam patinka; geria — iš malonumo. Beje, gerti daugiau, negu jis gėrė, buvo neįmanoma. Jo ministrai, valdininkai, nepagydomi girtuokliai, palyginti su juo, buvo blaivininkai. Tai buvo alkoholiu permirkęs monarchas, nuolat prisisiurbęs stipraus alaus, pombės, ir tam tikros 36° degtinės, kuria jį gausiai aprūpindavo Alvecas.

Muani Lunga savo hareme turėjo įvairaus amžiaus ir

rango žmonų. Dauguma jų atlydėjo jį į mugę. Muana, pati pirmoji, ta, kuri turėjo karalienės titulą, buvo keturiasdešimties metų ragana, karališko kraujo, kaip ir jos draugės. Ji buvo apsisiautusi ryškių spalvų languota skara, segėjo iš žolių pintą sijoną, išsiuvinėtą karoliukais, buvo apsikabinėjusi, kur tik įmanoma, karolių vėriniais; mažytė jos galva buvo aprėminta daugiaaukštės šukuosenos. Žodžiu, baidyklė. Paskui ją žengė kitos žmonos, karaliaus pusseserės arba seserys, ne taip prabangiai apsirengusios, bet jaunesnės, pasiruošusios, viešpačiui mostelėjus, atlikti savo pareigą — pabūti gyvais baldais. Šitos nelaimingosios baldai, tiesą sakant, tėra. Kai karalius nori atsisėsti, dvi jo žmonos pritupia ant žemės ir atstoja krėslą, o kitos atsigula, ir jis padeda ant jų kojas, kaip ant juodo kilimo!

Paskui Muani Lungą žengė jo ministrai, karo vadai ir burtininkai. Į akis pirmiausia krito tai, kad šitiems laukiniams, kurie taip pat netvirtai laikėsi ant kojų, kaip ir jų valdovas, trūko kurios nors kūno dalies: vienam ausies, kitam — akies, trečiam — nosies, ketvirtam — rankos. Nebuvo nė vieno, kuris būtų turėjęs visą kūno komplektą.

Taip buvo todėl, kad Kazondėje taikomos tik dviejų rūšių bausmės: kūno sužalojimas arba mirtis, ir viskas priklausė nuo karaliaus užgaidos. Už mažiausią nusižengimą — suluošinimas. Sunkiausia bausmė, kai jie netenka ausų, nes tada nebegali nešioti auskarų!

„Kilolo" — vadai, rajonų valdytojai užimą šį postą arba pagal paveldėjimą, arba skiriami ketveriems metams, mūvėjo zebro odos kepurėmis, o visą kitą jų apraangą tesudarė raudonos liemenės. Rankose laikė ilgas palmės medžio lazdas, kurių vienas galas buvo įtrintas magiškomis žolėmis.

Kareivių puolamieji ir ginamieji ginklai buvo lankai su medine rankena, apvyniota apsaugine virve ir papuošta kutais, peiliai, dvišakiai kaip gyvatės liežuviai, plačios ir ilgos ietys, palmės medžio skydai, išdrožinėti vingriais raštais. Na, o mundurai, tiesą sakant, jo didenybės iždui nieko nekainavo.

Pagaliau karališkos eisenos gale ėjo dvaro burtininkai ir muzikantai.

„Mgangai" — raganiai — yra šioje šalyje ir gydytojai. Tie laukiniai šventai tiki burtininkų galia, užkalbėjimais, amuletais, baltai ir raudonai išmargintomis molio figūrėlėmis, vaizduojančiomis pasakiškus gyvulius, arba iš medžio išdrožtomis vyrų ir moterų skulptūrėlėmis. Beje, burtininkai buvo ne mažiau suluošinti, kaip ir kiti dvariškiai, monarchas tikriausiai šitaip užmokėdavo jiems už nepasisekusį gydymą.

Muzikantai, vyrai ir moterys, barškino šaižiom terkšlėm, mušė skardžius būgnus arba lazdelėmis su gutaperčiniais bumbuliukais ant galo barbeno į „marimebą" — lyg į kokį timpaną, padarytą iš dviejų eilių įvairaus dydžio moliūginių buteliukų, — visa tai kėlė kurtinantį triukšmą, kurį galėjo pakęsti tik afrikiečio ausis.

Virš karališkos palydos plevėsavo keletas vėliavų ir vimpelų, o ant iečių baltavo pamautos kaukolės kaimyninių vadų, kuriuos nugalėjo Muani Lunga.

Kai karalius išlindo iš savo palankino, iš visų pusių kilo audringi sveikinimo šūksniai. Vilkstinių sargyba iššovė iš senų šautuvų į orą, bet menką jų šūvių garsą nuslopino minios riksmas. Havildarai, išsitrynę juodas fizionomijas cinoberio milteliais, kuriuos nešiojosi maiše, sukniubo prieš karalių. Alvecas, išėjęs į priekį, įteikė karaliui ryšulį šviežio

tabako — „raminančios žolės" kaip jis čia vadinamas. O Muani Lungai labai reikėjo nusiraminti, nes jis buvo, nežinia kodėl, labai bjauriai nusiteikęs.

Kartu su Alvecu galingam Kazondės valdovui savo atsidavimą pareiškė Koimbra, Ibn Hamisas ir vergų pirkliai, arabai ir metisai. „Marhaba''. — sakė arabai; Centrinėje Afrikoje gyvenančių arabų kalba tai reiškė: „Sveikas atvykęs." Kiti plojo rankomis ir lankstėsi iki žemės; dar kiti išsitepliojo dumblu ir šliaužiote šliaužiojo prieš šlykštųjį monarchą.

Muani Lunga net nežiūrėjo į visus šiuos žmones; jis žengė plačiai išsižergęs, tarsi po juo žemė būtų siūbavusi. Šitaip jis vaikštinėjo arba, tiksliau, svyrinėjo tarp atvestų parduoti vergų, ir, jei vergų pirkliai nuogąstavo, kad jam nešautų į galvą pasisavinti keletą belaisvių, pastarieji dar labiau bijojo patekti šiam žvėriui į nagus.

Negoras nė žingsnio nesitraukė nuo Alveco ir drauge su juo meilikavo karaliui. Juodu šnekėjosi čiabuvių tarme, jei iš viso žodis „šnekėjosi" gali būti taikomas pokalbiui, kuriame Muani Lunga kažką mykė, vos praverdamas girtas lūpas. Jis teprašė savo draugą Alvecą, kad šisai papildytų degtinės išteklius, kurie išseko per paskutines didžiules išgertuves.

— Karalius Lunga — laukiamas svečias Kazondės prekyvietėje! — sušuko vergų pirklys.

— Noriu gerti! — atsakė monarchas.

— Jis gaus savo dalį pelno iš didžiosios mugės, — pridūrė Alvecas.

— Gerti! — kartojo Muani Lunga.

— Mano draugas Negoras džiaugiasi vėl pamatęs Kazondės valdovą po tiek laiko!

— Gerti! — kartojo girtuoklis, kuris pasibaisėtinai trenkė spiritu.

— Na ką gi, duokite šen pombės, midaus! — šūktelėjo Alvecas, puikiai žinodamas, ko nori Muani Lunga.

— Ne!.. Ne!.. — suriko karalius. — Degtinės! Už kiekvieną ugninio savo vandens lašą mano draugas Alvecas gaus...

— Lašą baltaodžio žmogaus kraujo! — sušuko Negoras, davęs ženklą Alvecui, kuris, jį supratęs, pritariamai linktelėjo galvą.

— Baltaodžio žmogaus! Užmušti baltaodį! — šūktelėjo Muani Lunga, kuriam portugalo pasiūlymas sužadino laukinius instinktus.

— Šitas baltaodis nužudė vieną Alveco agentą, — pridūrė Negoras.

— Taip, jis nužudė mano agentą Harį, — atsakė vergų pirklys, — ir už jo mirtį mes turime atkeršyti!

— Pasiųsti šitą baltaodį karaliui Masongo, į Zairo aukštupį! Asua kariai sukapos jį į gabalėlius ir suvalgys gyvą! Jie dar neužmiršo žmogienos skonio! — riktelėjo Muani Lunga.

Tas Masongo buvo iš tikrųjų žmogėdrų genties karaliukas, ir tikra teisybė, kad kai kuriose Centrinės Afrikos srityse dar išsilaikęs kanibalizmas. Apie tai savo kelionės užrašuose pasakoja Livingstonas. Lualabos pakrantėse gyvenanti gentis manijemas valgo ne tik kare užmuštus priešus, bet perka vergus ir paskui juos suryja. Jie sako, kad „žmogiena sūroka, ir jai reikia labai nedaug prieskonių!" Kameronas taip pat susidūrė su žmogėdrom — moene buga. Bet jie valgo lavonus, keletą dienų mirkę juos tekančiame vandenyje. Stenlis taip pat pastebėjo, kad Ukusu

gyventojai tebesilaiko kanibališkų papročių, labai paplitusių Centrinėje Afrikoje.

Kad ir kokią žiaurią mirtį Dikui Sendui sugalvojo karalius, Negoras nebuvo patenkintas: jis anaiptol nenorėjo paleisti aukos iš savo rankų.

— Baltaodis nužudė mūsų draugą Harį, — tarė jis.

— Ir čia jis turi mirti! — pridūrė Alvecas.

— Žudyk, kur nori, Alvecai, — atsakė Muani Lunga. — Bet lašas ugninio vandens už lašą kraujo!

— Taip, — atsakė vergų pirklys, — ugninio vandens, ir šiandien tu įsitikinsi, kad ne veltui jis taip vadinamas! Jis liepsnos! Chosė Antonijas Alvecas pavaišins karalių Muani Lunga punšu!..

Girtuoklis pliaukštelėjo Alvecui per rankas. Jis nesitvėrė džiaugsmu. Jo žmonos ir dvariškiai šėlo kartu su juo. Jie dar niekada nematė, kaip liepsnoja degtinė, ir, aišku, galvojo, kad galės gerti ją liepsnojančią. Paskui tikriausiai bus patenkintas kartu su spirito troškuliu ir kraujo troškulys, toks būtinas šitiems laukiniams.

Vargšas Dikas Sendas! Kokios kraupios kančios jo laukė! Kai pagalvoji, kad ir civilizuotuose kraštuose girtas žmogus tampa baisus ir komiškas, lengva įsivaizduoti, kaip siaubingai veikia alkoholis laukinius.

Nesunku suprasti, kad proga nukankinti baltąjį patiko ir visiems čiabuviams, ir Chosė Antonijui Alvecui, negrui, kaip ir jie, ir Koimbrai, metisui su juodo kraujo priemaiša, ir pagaliau Negorui, kuris baisiai neapkentė savo spalvos žmonių.

Atėjo vakaras, iš karto, be jokios prieblandos, ir diena beveik tuoj pat virto naktimi; liepsnojantis spiritas turėjo labai įspūdingai atrodyti!

Alvecui iš tiesų šovė į galvą nuostabi mintis — pasiūlyti negrui monarchui punšą ir sugundyti jį nauja degtinės forma. Muani Lunga ėmė galvoti, kad ugninis vanduo, tiesą sakant, nepateisina savo pavadinimo. Galbūt liepsnojanti ir karšta degtinė maloniau erzins nebejautrius jo liežuvio gumburėlius!

Taigi į vakaro programą įėjo visų pirma punšas, paskui — baltojo kankinimas.

Dikas Sendas, užrakintas tamsiame savo kalėjime, turėjo iš jo išeiti tik vedamas mirti. Kiti vergai, parduoti ar ne, vėl buvo suvaryti į barakus. Aikštėje tesišlaistė vergų pirkliai, havildarai, kareiviai, tikėdamiesi paragauti punšo, jei po karaliaus ir jo dvaro puotos kas nors liks.

Negoro pamokytas, Chosė Antonijas Alvecas labai gerai viską paruošė. Liepė atnešti didžiulį vario katilą, kuriame tilpo mažiausiai du šimtai pintų skysčio, ir pastatyti jį vidury aikštės. Į katilą buvo supilta keletas statinaičių prastos rūšies, bet labai stipraus spirito. Nepašykštėta cinamono, pipirų ir kitų prieskonių, kad tas laukinių punšas būtų dar aštresnis.

Visi sustojo ratu aplink karalių. Muani Lunga svirduliuodamas priėjo prie katilo. Atrodė, kad tasai degtinės bakas jį burte užbūrė ir kad jis tučtuojau šoks į jį.

Alvecas gailestingai sulaikė jį ir įspraudė jam į ranką uždegtą dagtį.

— Ugnis! — sušuko jis su klastinga, patenkinta šypsena.

— Ugnis! — pakartojo Muani Lunga, prikišęs prie spirito dagtį.

Koks įspūdis, kai katilo paviršiuje suplazdeno melsvos liepsnelės! Kad spiritas būtų dar aitresnis, Alvecas tikriausiai įbėrė į jį porą rieškučių jūros druskos. Žmonių veidai

Kazondės karalius staiga užsiliepsnojo kaip žibalo butelis.

aplinkui pasidarė vaiduokliškai melsvi — tokius mes vaizduojamės šmėklų veidus. Negrai, apsvaigę vien nuo kvapo, ėmė šaukti, gestikuliuoti ir, susiėmę už rankų, šokti ratelį aplink Kazondės karalių.

Alvecas didžiuliu metaliniu samčiu maišė skystį, kurio blyškūs atšvaitai nutvieskė šias siuto apimtas pabaisas.

Muani Lunga priėjo artyn. Ištraukė samtį vergų pirkliui iš rankų, panėrė į katilą, pasisėmė liepsnojančio punšo ir pakėlė prie burnos.

Kaip baisiai sukaukė Kazondės karalius!

Jis staiga užsiliepsnojo kaip žibalo butelis. Ta ugnis nebuvo labai kaitri, bet vis dėlto degino.

Čiabuvių ratelis pakriko.

Vienas ministras šoko prie savo valdovo, norėdamas jį užgesinti; bet, ne mažiau primirkęs spirito kaip jo šeimininkas, taip pat užsidegė.

Visiems Muani Lungos dvariškiams grėsė ta pati mirtis!

Alvecas ir Negoras nežinojo, kaip padėti jo didenybei. Karaliaus žmonos išsigandusios puolė bėgti. Koimbra skubiai nurūko šalin, žinodamas esąs iš greitai užsidegančios medžiagos.

Karalius ir jo ministras, parkritę ant žemės, raitėsi nuo baisiausio skausmo.

Kiaurai permirkę alkoholiu kūnai degdami duoda tik lengvą melsvą liepsną, ir vandeniu jos užgesinti negalima.

Ugnis, užslopinta kūno paviršiuje, toliau degtų viduje. Kai alkoholis persisunkęs per visus audinius, nėra jokios priemonės jų degimui sustabdyti.

Po valandėlės Muani Lunga ir jo ministras mirė, bet jų lavonai tebedegė. Netrukus ten, kur jie krito, tesimėtė kelios anglys, pora stuburo kaulelių, kojų ir rankų pirštai,

kurių staiga plykstelėjusi ugnis nepajėgia sunaikinti, bet aptraukia juos šlykščiais ir aitriais suodžiais.

Štai kas liko iš Kazondės karaliaus ir jo ministro.

Dvyliktas skyrius

KARALIAUS LAIDOTUVĖS

Rytojaus dieną, gegužės 28-ąją, Kazondės miestas atrodė neįprastai. Išsigandę čiabuviai tūnojo savo lūšnose. Dar niekas jų niekada nebuvo matęs, kad karalius, skelbęsis esąs dieviškos kilmės, ir ministras mirtų tokia baisia mirtimi. Jie, žinoma, ir patys buvo suspirginę po vieną kitą savo giminės atstovą, o seniai dar nebuvo užmiršę tam tikrų kulinarinių pasiruošimų, kurių reikalauja žmogienos valgymas. Vadinasi, jie žinojo, kaip sunku sudeginti žmogaus kūną, o štai jų karalius ir ministras sudegė patys! Tai jiems atrodė — ir iš tikrųjų turėjo atrodyti — nesuprantama!

Chosė Antonijas Alvecas tylutėliai lindėjo savo namuose. Jis bijojo, kad nebūtų suversta ant jo atsakomybė už šį įvykį. Negoras paaiškino jam, kaip viskas atsitiko, ir patarė būti atsargiam. Jeigu jis bus apkaltintas dėl Muani Lungos mirties, iš tos keblios padėties greičiausiai neišsisuks nenukentėjęs.

Bet Negorui šovė į galvą puiki mintis. Jis pasirūpino paskleisti gandą, kad Kazondės valdovo mirtis nepaprasta, kad didysis Manitu skiria ją tik savo išrinktiesiems, ir prietaringieji čiabuviai lengvai patikėjo šiuo prasimanymu. Ugnis, kuria liepsnojo karaliaus ir jo ministro kūnai, tapo šventa ugnimi. Liko tik pagerbti Muani Lungą laidotuvėmis, kurių

nusipelnė žmogus, priimtas į dievų tarpą. Tos laidotuvės, kurias Afrikos gentys sieja su savotiškomis apeigomis, buvo Negorui proga suteikti jose vaidmenį Dikui Sendui. Sunku būtų ir patikėti, kiek kraujo turėjo atsieiti karaliaus Muani Lungos mirtis, jei Centrinės Afrikos tyrinėtojai, tarp jų ir Kameronas, nebūtų aprašę faktų, kuriais negalima abejoti.

Kazondės karaliaus sostą turėjo paveldėti karalienė Muana. Ji tučtuojau davė įsakymą ruoštis laidotuvėms, tuo paskelbdama aukščiausias savo teises ir užbėgdama už akių varžovams, ypač tam Ukusu karaliui, kuris kėsinosi pasisavinti Kazondės valdovų teises. Be to, Muana, tapdama karaliene, išvengė žiaurios dalios, skirtos kitoms velionio karaliaus žmonoms, taip pat atsikratė jauniausiųjų, kuriomis ji, pati pirmoji ir seniausia, aišku, turėjo pagrindo skųstis. Toks patvarkymas tiko ir šitos raganos nuožmiai prigimčiai. Todėl ji liepė kudu ragais ir marimbomis paskelbti, kad karaliaus palaikai bus laidojami sekančios dienos vakare, prisilaikant visų nustatytų apeigų.

Karalienės įsakymams neprieštaravo nei rūmai, nei liaudis. Alvecui ir kitiems pirkliams nebuvo ko bijoti tos į sostą įžengusios karalienės Muanos. Jie tikėjosi lengvai palenkti ją į savo pusę dovanomis ir meilikavimais. Taigi sosto paveldėjimo klausimas buvo išspręstas be vargo. Siaubą išgyveno tik haremas, ir ne be reikalo.

Laidotuvėms pradėta ruoštis tą pačią dieną. Didžiosios Kazondės gatvės gale tekėjo gilus ir sraunus upelis, Kvango intakas. Reikėjo nukreipti jį kitur, nusausinti vagą; karalienė įsakė toje vagoje iškasti kapą; karalių palaidojus, upelis turėjo būti sugrąžintas į tikrąją savo tėkmę.

Čiabuviai uoliai šoko statyti užtvankos, kad upelio van-

duo laikinai srūtų nauja vaga per Kazondės lygumą. Laidotuvių apeigų pabaigoje toji užtvanka bus nugriauta, ir upelis vėl grįš į senąją vagą.

Negoras nutarė įtraukti Diką Sendą į skaičių žmonių, kurie turėjo būti paaukoti dievams ant karaliaus kapo. Jis matė, kokiu lemtingu smūgiu atsakė supykęs jaunuolis Hariui, kai šisai pranešė apie misis Veldon ir mažojo Džeko mirtį. Negoras, niekšas ir bailys, nė nemanė rizikuoti savo kailiu ir susilaukti tokio pat likimo kaip jo bendras.

Bet dabar belaisvis stipriai suRištom kojom ir rankom, jo manymu, buvo nepavojingas, ir jis nusprendė jį aplankyti. Negoras buvo vienas tų nenaudėlių, kuriems neužtenka kankinti savo aukas — jie dar turi ir pasimėgauti jų kančiomis.

Jis nuėjo vidudienį į baraką, kur Diką Sendą budriai saugojo vienas havildaras. Jaunuolis gulėjo paslikas ant aslos surištom rankom ir kojom. Paskutinę parą jis beveik visai negavo valgyti. Nusilpęs nuo išgyventų nelaimių, kentėdamas baisų skausmą, — virvės buvo giliai įsirėžusios jam į kūną, — vos pajėgdamas pasisukti, Dikas Sendas laukė, kada mirtis, nors ir kokia žiauri tikriausiai bus, padarys galą jo kančioms.

Tačiau, išvydęs Negorą, jis visas sudrebėjo. Nejučiomis pasimuistė, bandydamas nutraukti pančius, kad galėtų pulti tą niekšą ir susidoroti su juo. Bet net Herkulis nebūtų pajėgęs jų nutraukti. Dikas Sendas suprato, kad tarp jųdviejų prasideda kito pobūdžio kova. Jis ramiai pažiūrėjo Negorui tiesiai į akis, nusprendęs nesiteikti jam atsakyti, kad ir kažin ką tasai šnekėtų.

— Laikiau savo pareiga, — pradėjo Negoras, — pasku-

tinį kartą aplankyti jaunąjį savo kapitoną ir pareikšti jam užuojautą, kad čia jis negali komanduoti, kaip komandavo „Piligrime".

Matydamas, kad Dikas Sendas neatsako, pridūrė:

— Ką, kapitone, argi nebeatpažįstate buvusio savo virėjo? O juk jis atėjo norėdamas gauti jūsų įsakymą ir paklausti, ką liepsite paruošti pusryčiams.

Taip kalbėdamas, Negoras smarkiai spyrė jaunuoliui, gulinčiam ant aslos,

— Beje, norėčiau, — vėl prabilo jis, — užduoti jums dar vieną klausimą, jaunasis kapitone. Ar negalėtumėte pagaliau man paaiškinti, kaip, ketinęs priplaukti Amerikos krantą, patekote į Angolą?

Dikui Sendui ir be šių portugalo žodžių buvo aišku, kad jis teisingai įspėjo, jog „Piligrimo" kompasą sugadino šisai išdavikas. Bet Negoro klausimas buvo tiesioginis prisipažinimas. Dikas Sendas ir toliau paniekinamai tylėjo.

— Prisipažinkite, kapitone, — kalbėjo Negoras, — kad jums pasisekė, jog laive atsirado jūrininkas, tikras jūrininkas. Kur mes būtume nusidanginę, didysis Dieve, jei ne jis. Audros nubloškštas laivas būtų sudužęs ant kokios nors povandeninės uolos. Bet to jūrininko dėka jūs atsidūrėte svetingoje žemėje, saugiame prieglobstyje; be reikalo jį niekinote, jaunasis kapitone!

Šitaip kalbėdamas, Negoras, pažiūrėti ramus, iš tikrųjų nežmoniškomis pastangomis valdėsi; jis pasilenkė prie Diko Sendo; staiga sužvėrėjęs jo veidas beveik prisilietė Diko veido; atrodė, kad jis jį praris. Pagaliau šito niekšo įtūžis prasiveržė.

— Kiekvienam ateina eilė! — suriko jis, staiga pagautas baisaus įsiūčio, kurį kurstė jo aukos romumas. — Šiandien

aš esu kapitonas, aš šeimininkas! Tavo gyvybė, nevykėli, mano rankose.

— Imk ją, — ramiai atsakė Sendas. — Bet žinok, danguje yra Dievas, kuris keršija už visus nusikaltimus, ir tavo bausmės valanda netoli!

— Jei Dievui rūpi žmonės, pats laikas jam pasirūpinti tavimi.

— Aš pasiruošęs stoti prieš aukščiausiojo teismą, — šaltai atsakė Dikas Sendas, — mirties nebijau!

— Pažiūrėsim! — suriaumojo Negoras. — Ar tik nesitiki kieno nors pagalbos? Pagalbos Kazondėje, kur Alvecas ir aš visagaliai! Tu iš proto išėjai. Gal manai, kad tavo draugai — senis Tomas ir kiti — tebėra čia? Apsirinki! Jie seniai parduoti ir išvaryti į Zanzibarą, ir jausis laimingi, jei nenudvės kelyje!

— Dievas tūkstančiais būdų įgyvendina savo teisinguną, — atšovė Dikas Sendas. — Jis gali pasinaudoti menkiausiu įnagiu. Herkulis laisvas.

— Herkulis! — sušuko Negoras, treptelėdamas koja. — Jį seniai suėdė liūtai ir panteros, tik apgailestauju, kad plėšrieji žvėrys užbėgo už akių mano kerštui.

— Jei Herkulis žuvo, — atsakė Dikas Sendas, — tai gyvas tebėra Dingas. Tokiam šuniui susidoroti su tokiu žmogumi, kaip tu, Negorai, vieni niekai, Aš tave kiaurai perpratau, Negorai, — tu bailys. Dingas tavęs ieško ir suras tave, tu neišvengsi jo dantų.

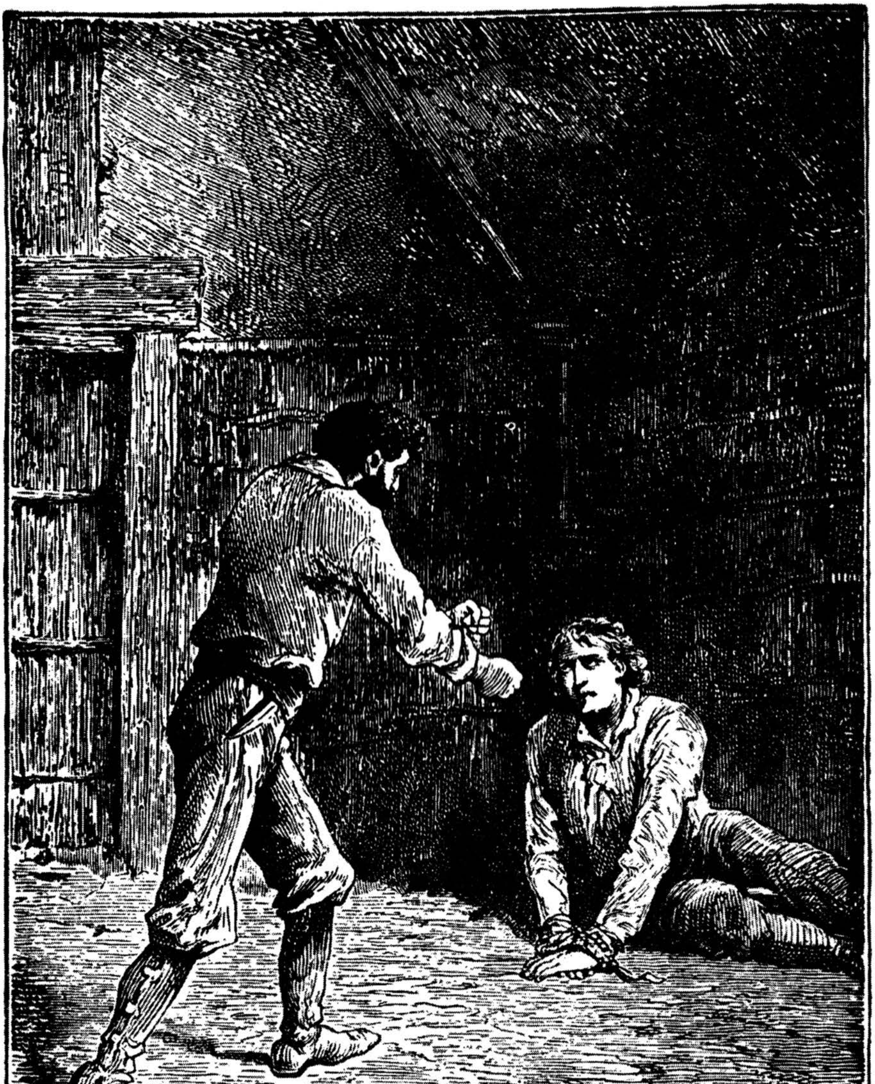
— Niekše! — suriko įsiutęs portugalas. — Niekše! Dingą aš pats nušoviau! Jis nebegyvas, kaip nebegyva misis Veldon ir jos sūnus, jis gavo galą, kaip gaus galą ir visi tie, kurie plaukė „Piligrimu"!..

— Ir kaip tu pats netrukus! — atsakė Dikas Sendas, nuo kurio ramaus žvilgsnio portugalas išbalo.

Nesitverdamas pykčiu, Negoras vos neperėjo nuo žodžių prie veiksmų ir savo paties rankomis vos nepasmaugė beginklio belaisvio. Pripuolęs ėmė piktai jį purtyti. Bet staiga, kažką atsiminęs, susivaldė. Suprato, kad jei nužudys savo auką, viskas tada bus baigta — išgelbės Diką Sendą nuo ilgos kankynės, kurią jam ruošė. Atsitiesė, pasakė porą žodžių havildarui, ramiai stovinčiam sargyboje, liepė budriai sergėti belaisvį ir išėjo iš barako.

Šita scena ne tik neprislėgė Diko Sendo, bet, priešingai, grąžino jam dvasinę tvirtybę. Ji palankiai paveikė ir fizinę jo būseną — jis pasijuto atgavęs jėgas. Kas čia? Nejaugi, purtydamas jį iš pykčio, Negoras atpalaidavo pančius, kurie iki šiol neleido jam nė krustelėti? Gali būti, nes Dikas Sendas pastebėjo, kad jo rankos ir kojos laisviau juda, negu prieš budeliui ateinant. Jaunuoliui pasidarė lengviau, ir jis pagalvojo, kad jam gal pavyks be ypatingų pastangų ištraukti rankas. Įmestas į šį aklinai uždarytą kalėjimą, kur nuo jo nenuleido akių prižiūrėtojas, jis suprato, kad tatai tebus vienu nemalonumu, viena kančia mažiau; bet būna gyvenime valandėlių, kai menkiausias pagerėjimas atrodo neįkainojama laimė.

Žinoma, Dikas Sendas nieko nesitikėjo. Pagalba jam tegalėjo ateiti iš šalies. Bet iš kur? Jis buvo susitaikęs su savo likimu. Tiesą sakant, net ir gyventi nebenorėjo! Galvojo apie visus tuos, kurie pralenkė jį kelyje į mirtį, ir troško tik kuo greičiau nueiti paskui juos. Negoras pakartojo, ką buvo sakęs Haris: misis Veldon ir mažasis Džekas mirę. Labai galimas daiktas, kad Herkulis, kurio kiekviename žingsnyje tykojo pavojai, taip pat žuvo, ir greičiausiai jo mirtis buvo žiauri. Tomas ir jo draugai toli, Dikas amžinai juos prarado. Tikėtis ko nors kito, o ne kančių galo buvo tikra

– Šiandien aš esu kapitonas, aš šeimininkas!

beprotybė, nes mirtis jam negalėjo būti baisesnė už gyvenimą. Taigi jaunuolis ruošėsi mirti, Dievui pavesdamas visus kitus išgyvenimus ir prašydamas jį drąsos, kad iki galo ištvertų kančias, neparodęs silpnybės. Bet mintis apie Dievą — gera ir kilni mintis. Ne veltui žmogus dvasia pakyla iki to, kuris viską gali, ir, kai Diko Sendo auka buvo visiškai sudėta, jo širdies gelmėse teberuseno paskutinė vilties kibirkštėlė, ta kibirkštėlė, kurią dvelksmas iš dangaus gali paversti, nepaisant visų tikimybių, skaisčia liepsna.

Bėgo valandos. Sutemo naktis. Dienos šviesa, besiskverbianti pro šiaudinio stogo plyšius, pamažu užgeso. Nuščiuvo galų gale ir čitoka, kurioje tą dieną, palyginti su vakarykščiu klegesiu, buvo iš viso tylu. Sutemos ankštame Diko kalėjime labai sutirštėjo. Netrukus Kazondėje viskas nurimo.

Dikas Sendas užmigo sveiku miegu ir išmiegojo dvi valandas. Pabudo pailsėjęs ir tvirtesnis. Jam pasisekė išraukti iš virvių vieną ranką, kuri jau buvo ne tokia sutinusi, ir jis lankstė ją su didžiausiu malonumu.

Matyt, buvo jau po pusiaunakčio. Havildaras kietai miegojo, išgėręs butelį degtinės; mėšlungiškai suriestais pirštais jis tebelaikė jo kaklelį. Butelį laukinis buvo ištuštinęs iki paskutinio lašo. Dikui Sendui dingtelėjo į galvą, kad reikėtų atimti iš sargo ginklus, kurie jam praverstų pabėgus; bet tuo metu pasivaideno, kad kažkas tyliai sukrebždėjo prie durų, pačioje apačioje. Pasiremdamas laisvąja ranka, jis nušliaužė iki slenksčio. Havildaras nepabudo.

Dikas Sendas neapsiriko. Kažkas krebždėjo kaip krebždėjęs, tik dabar aiškiau. Atrodė, kad rausia žemę po durimis. Bet kas? Gyvulys ar žmogus?

„Ak, jei tai būtų Herkulis!" — pagalvojo jaunuolis.

Jis žvilgtelėjo į sargą; tasai gulėjo kaip negyvas ir kietai miegojo. Dikas Sendas priglaudė lūpas prie slenksčio ir sušnibždėjo: „Herkuli." Jam atsakė dusliai ir gailiai amtelėjęs šuo.

„Tai ne Herkulis, — pagalvojo Dikas Sendas, — o Dingas! Jis užuodė mane net šitame barake! Gal jis ir vėl atneša man raštelį nuo Herkulio? Bet jei Dingas gyvas, vadinasi, Negoras melavo. Gali būti, kad ir..."

Tą akimirką pro durų apačią įlindo koja. Dikas Sendas sugriebė ją: tai buvo Dingo koja. Bet jeigu jis atnešė raštelį, tas raštelis gali būti prisegtas tik prie kaklasaičio. Ką daryti? Ar įmanoma iškasti tokią duobę, kad Dingas įkištų pro ją galvą? Šiaip ar taip, reikia bandyti.

Bet, vos tik Dikas Sendas pradėjo nagais rausti žemę, aikštėje sukilo šunys: lojo ne Dingas. Ištikimąjį šunį užuodė vietiniai šunys, ir jis, matyt, spruko. Nudrioksėjo keli šūviai. Havildaras šiek tiek prasiblaivė. Dikas Sendas, praradęs viltį pabėgti, — nes aliarmas buvo duotas, — vėl susirangė savo kampe; po ilgo neramaus laukimo pagaliau išaušo diena, paskutinė jo gyvenimo diena.

Visą tą dieną duobkasių darbas virte virė. Dirbo daugybė čiabuvių, vadovaujami karalienės Muanos ministro pirmininko. Viskas turėjo būti baigta skirtą valandą, kitaip darbininkams grėsė suluošinimas; naujoji valdovė žadėjo tiksliai sekti velionio karaliaus pragaištingu pavyzdžiu.

Upelio vandenys buvo nukreipti, sausoje vagoje iškasta didžiulė duobė: dešimties pėdų gylio, penkiasdešimties — ilgio ir dešimties — pločio.

Pavakare pradėta į ją varyti gyvas moteris, parinktas iš

Muani Lungos vergių tarpo. Paprastai tos nelaimingosios, kuriomis išklojama duobės dugnas ir šonai, būdavo užkasamos gyvos. Bet keistos ir galbūt stebuklingos Muani Lungos mirties garbei buvo nuspręsta, kad jos bus paskandintos greta savo valdovo kūno[1].

Pagal paprotį miręs karalius, prieš jį laidojant, turėjo būti aprengiamas prabangiausiais savo rūbais. Bet šį sykį, kadangi iš karališkosios asmenybės teliko pora suanglėjusių kaulų, teko elgtis kitaip. Iš karklo vytelių buvo nupintas manekenas, panašus ar gal net gražesnis už Muani Lungą, ir į jį sukišta visa, ko ugnis nesunaikino. Tada manekenas buvo aprėdytas karališkais drabužiais, — kaip žinome, tos išdėvos neturėjo jokios piniginės vertės. Nepamiršta papuošti jį ir pusbrolio Benedikto akiniais. Tas maskaradas buvo kažkoks juokingas ir kartu klaikus.

Apeigos turėjo vykti fakelų šviesoje, labai iškilmingai. Jose turėjo dalyvauti visi Kazondės gyventojai: ir čiabuviai, ir ne čiabuviai.

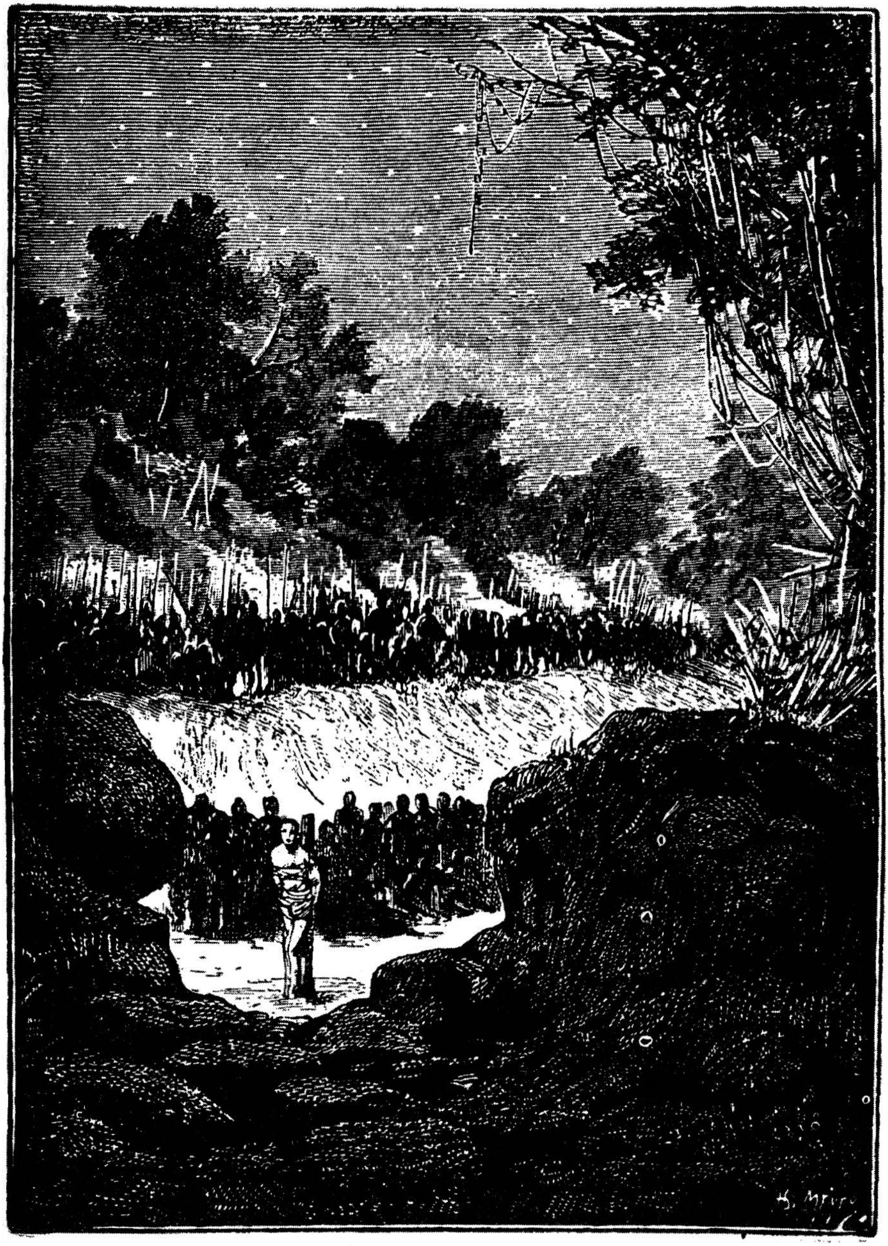
Kai sutemo, pagrindine gatve nuo čitokos iki laidotuvių vietos patraukė ilga procesija. Netrūko nieko — nei riksmų, nei gedulingų šokių, nei šūkaujančių burtininkų, nei instrumentų trenksmo, nei senų muškietų salvių.

Prie Kazondės gyventojų prisidėjo Chosė Antonijas Alvecas, Koimbra, Negoras, vergų pirkliai arabai, jų havildarai. Iš mugės dar niekas nebuvo išvykęs: karalienė Muana nebūtų ir leidusi, o nepaklusti tai, kuri dar mokėsi valdovės amato, būtų buvę neprotinga.

Karaliaus palaikai, paguldyti kitandoje, buvo nešami pas-

---

[1] *Sunku įsivaizduoti, kokios baisios vyksta žudynės Centrinėje Afrikoje, kai norima prideramai pagerbti kurio nors galingo genties vado atmintį. Kameronas rašo, kad per Kasongo karaliaus tėvo laidotuves buvo paaukota per šimtą žmonių. (Aut. past.)*

Prie to raudonai nudažyto stulpo buvo pririštas baltasis, kuris taip pat turėjo tapti šių kruvinų laidotuvių auka.

kutinėje procesijos eilėje. Kitandą supo antrojo rango žmonos, kurių keletas turėjo palydėti vyrą į aną pasaulį. Karalienė Muana, pasipuošusi iškilmingais rūbais, ėjo paskui šį savotišką katafalką. Buvo jau visiškai tamsu, kai procesija pasiekė upelio krantą; bet nuo smaluotų deglų ant minios krito mirksinčios liepsnos atšvaitai.

Deglų šviesoje aiškiai žiojėjo duobė, išklota juodais dar gyvais kūnais; buvo matyti, kaip jie juda, grandinėmis pritvirtinti prie žemės. Penkiasdešimt jaunų vergių, dauguma čiabuvės, laukė, kada jas užpils vandenys: vienos tylėjo, susitaikiusios su likimu, kitos dejavo.

Žmonas, kurios turėjo mirti ir buvo šventiškai išsipuošusios, parinko pati karalienė.

Viena tų aukų — ta, kuriai priklausė antrosios žmonos titulas, — paklupdyta pasirėmė rankomis į žemę: ant jos it ant krėslo turėjo būti pasodintas negyvas karalius, kaip sėdėdavo, būdamas gyvas. Trečioji žmona prilaikė manekeną, ketvirtoji atsigulė jam prie kojų, atstodama pagalvėlę.

Priešais manekeną, kitame duobės gale, iš žemės kyšojo raudonai nudažytas stulpas. Prie to stulpo buvo pririštas baltasis, kuris taip pat turėjo tapti šių kruvinų laidotuvių auka.

Tai buvo Dikas Sendas. Ant apnuoginto iki juosmens jo kūno margavo žymės tų kankinimų, kuriuos jis jau iškentėjo Negoro įsakymu. Pririštas prie stulpo, jis laukė mirties, kaip žmogus, visą savo viltį sudėjęs tik į kitą gyvenimą...

Tačiau valanda, skirta užtvankai nugriauti, dar neišmušė.

Karalienei davus ženklą, Kazondės budelis perpjovė gerklę ketvirtajai žmonai, tai, kuri gulėjo karaliui prie kojų, ir duobė prisisunkė kraujo. Tai buvo siaubingų skerdynių

pradžia. Papjauta penkiasdešimt belaisvių. Upės vaga pasruvo krauju.

Pusę valandos aukos klykė, žiūrovai staugė, ir bergždžia būtų buvę ieškoti šioje minioje pasišlykštėjimo ar gailesčio jausmo!

Pagaliau karalienė Muana mostelėjo ranka, ir užtvanka, laikanti aukštupio vandenis, pamažu ėmė žiotis. Kad ilgiau būtų mėgaujamasi žiauriu reginiu, užtvanka ne iš karto buvo nugriauta, ir vanduo į senąją vagą bėgo silpna srovele. Vietoj greitos mirties — lėta mirtis!

Iš pradžių vanduo užpylė verges, kurios buvo suguldytos duobės dugne. Dusdami tie gyvi kūnai baisiai raitėsi. Dikas Sendas, apsemtas iki kelių, iš paskutiniųjų stengėsi nutraukti virves.

Bet vanduo kilo. Srauni srovė, grįžtanti į savo vagą, apsėmė paskutines galvas, ir neliko nė ženklo, kad tos upės dugne iškastas kapas, kuriame Kazondės karaliaus garbei paaukota šimtas gyvybių.

Plunksna atsisakytų aprašinėti tokius reginius, jei vardan tiesos pareiga neverstų atvaizduoti juos su visomis tikroviškomis baisybėmis. Deja, toje niaurioje šalyje toks yra žmonių išsivystymo laipsnis. Nebegalima to nežinoti.

Tryliktas skyrius

FAKTORIJOJE

Haris ir Negoras melavo, sakydami, kad misis Veldon ir mažasis Džekas mirę. Jiedu kartu su pusbroliu Benediktu

buvo Kazondėje. Po skruzdėlyno šturmo iš Kvanzos stovyklavietės juos išgabeno Haris ir Negoras, lydimi tuzino čiabuvių kareivių.

Misis Veldon ir mažasis Džekas keliavo palankinu, vietinių gyventojų vadinamu „kitanda". Kodėl toks žmogus, kaip Negoras, taip jais rūpinasi? Misis Veldon nedrįso aiškintis.

Kelias nuo Kvanzos į Kazondę buvo įveiktas greitai ir belaisvių nenuvargino. Pusbrolis Benediktas, kurio, atrodė, visai nepaveikė ištikusios nelaimės, žengė sparčiai. Kadangi jam buvo leista bėgioti į šalis, savo likimu jis anaiptol nesiskundė. Taigi būrelis atvyko į Kazondę savaitę anksčiau, negu Ibn Hamiso vilkstinė. Misis Veldon su sūnumi ir pusbroliu Benediktu buvo uždaryti Alveco faktorijoje.

Reikia skubiai pasakyti, kad mažasis Džekas jautėsi žymiai geriau. Būreliui pasitraukus iš pelkėtų vietovių, kur berniukas buvo susirgęs drugiu, jo sveikata pamažu taisėsi, ir dabar jis jautėsi gerai. Nei jo motina, nei jis tikriausiai nebūtų pakėlę kelionės sunkumų, eidami su vilkstine, bet šitokiom sąlygom — jie toli gražu nestokojo tam tikros priežiūros — jų savijauta buvo patenkinama, bent jau fizinė.

Apie savo bendrakeleivius misis Veldon jokių žinių neturėjo. Ji matė, kaip Herkulis pabėgo į mišką, bet nežinojo, kas jį toliau ištiko. Vylėsi, kad su Diku Sendu, nuo vilkstinės atsiskyrus Hariui ir Negorui, kurie būtų jį kankinę, laukiniai gal nedrįs blogai elgtis. Nana, Tomas, Batas, Ostinas, Akteonas — negrai, ir aišku, kad jų nebus pasigailėta. Vargšai žmonės! Jie niekad neturėjo įžengti į Afrikos žemę, bet juos čia nubloškė išdavystė!

Misis Veldon, negalinti palaikyti jokio ryšio su išoriniu

pasauliu, nežinojo, kad Ibn Hamiso vilkstinė atvyko į Kazondę.

Nieko jai nepaaiškino ir lakoni triukšmas. Niekas nepasakė, kad Tomas ir jo draugai parduoti vergų pirkliui is Udžidžio ir kad greitai bus išgabenti. Negirdėjo nei apie Hario nužudymą, nei apie karaliaus Muani Lungos mirtį, nei apie karališkąsias laidotuves, kuriose Dikas Sendas tapo viena iš daugybės kitų aukų. Taigi nelaimingoji moteris buvo viena Kazondėje, vergų pirklių ir Negoro valdžioje, ir netgi negalėjo ieškoti išsigelbėjimo mirtyje, nes su ja buvo sūnus!

Taigi misis Veldon visiškai nežinojo, koks likimas jos laukia. Per visą kelionę iš Kvanzos į Kazondę Haris ir Negoras nepratarė jai nė žodžio. Atvykus į Kazondę, ji nei vieno, nei kito nebematė, o išeiti už užtvaros, juosiančios turtingo vergų pirklio faktoriją, buvo draudžiama.

Ar bereikia sakyti, kad misis Veldon nesusilaukė jokios pagalbos iš didelio savo vaiko, pusbrolio Benedikto? Tatai, beje, savaime suprantama.

Kai orusis mokslininkas sužinojo, kad jis ne Amerikos žemyne, kaip manė, anaiptol nepasidomėjo, kaip tat atsitiko. Ne! Visų pirma jį apėmė baisus apmaudas. Iš tiesų tie vabzdžiai, kuriuos jis tarėsi pirmas aptikęs Amerikoje, tos musės cėcė ir kiti, tebuvo paprasčiausi Afrikos šešiakojai, kuriuos daugybė gamtininkų anksčiau už jį buvo radę jų tėvynėje. Tad reikėjo atsisveikinti su viltimi, kad tie atradimai išgarsins jo vardą. Iš tikrųjų kas čia ypatinga, kad pusbrolis Benediktas surinko afrikinių vabzdžių kolekciją, būdamas Afrikoje!

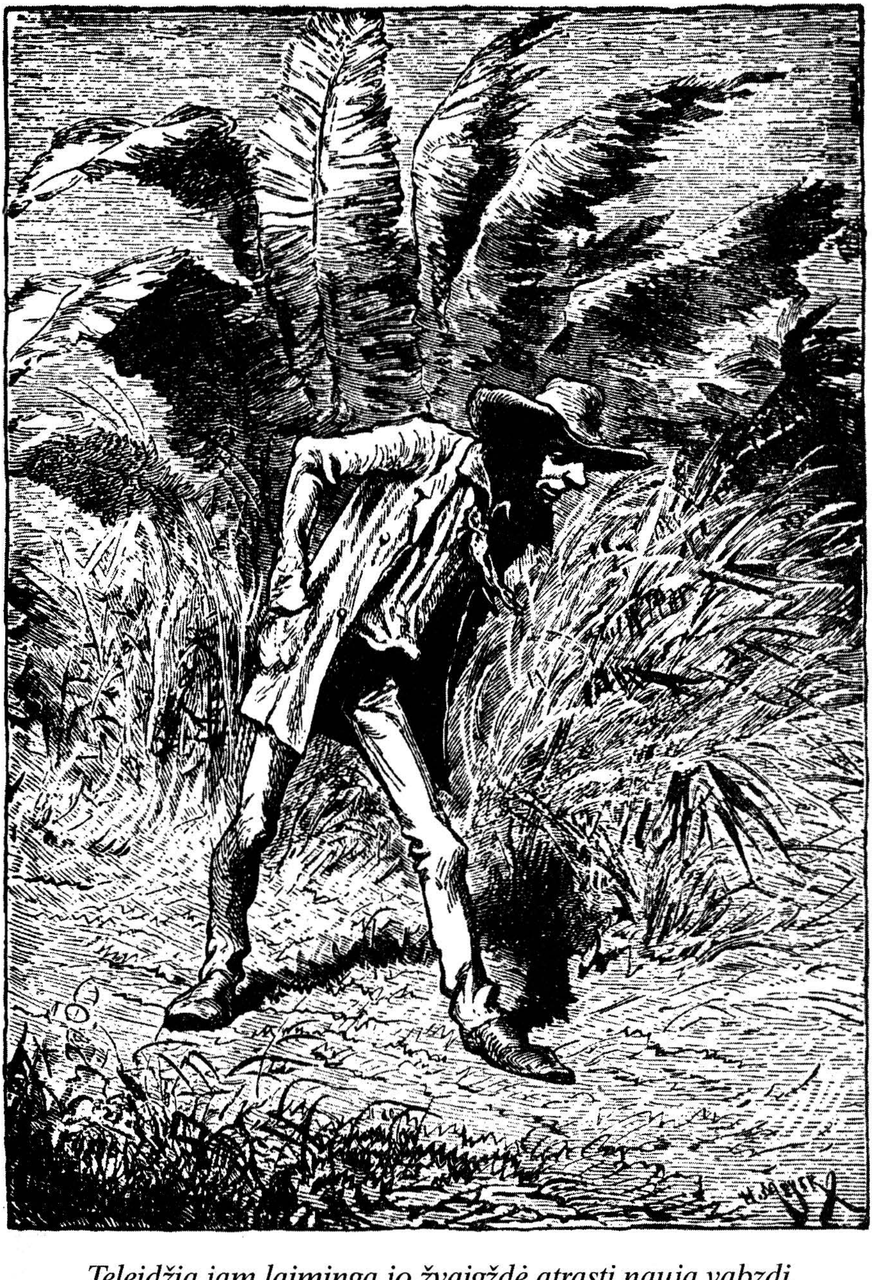
Bet, pirmajam apmaudui praėjus, pusbrolis Benediktas tarė sau, kad „faraonų žemė", — jis taip ją tebevadino, —

turi neprilygstamų entomologijos turtų ir kad jis nieko neprarado, atsidūręs ne „inkų žemėje".

— Ak, — kartojo jis sau ir net misis Veldon, kuri visiškai jo neklausė, — čia gyvena mantikoros, tie kietasparniai ilgom plaukuotom kojom, suaugusiais smailiais antsparniais, didžiuliais žandais, kurių nuostabiausia — gumburėtoji mantikora! Čia gyvena kalosomos auksiniais taškais; Gvinėjos ir Gabono vabalai-galijotai dygliuotomis kojomis; dėmėtosios bitės antidijos, dedančios kiaušinėlius į tuščius sraigių kiaukutus; šventieji skarabėjai, kuriuos senovės egiptiečiai, Aukštutinio Egipto gyventojai, garbino kaip dievus. Iš čia kilę tie sfinksai, vadinami „kaukolėtaisiais sfinksais", dabar paplitę po visą Europą, ir tos „Idias Bigoti", kurių įgėlimo taip bijo senegaliečiai. Taip! Čia galima padaryti puikių atradimų, ir aš juos padarysiu, jei tie gerieji žmonės man leis!

Aišku, kas buvo tie „gerieji žmonės", kuriais pusbrolis Benediktas nė nemanė skųstis. Tarp kitko, kaip buvo sakyta, entomologas Negoro ir Hario draugijoje naudojosi tam tikra laisve, kurios jam nedavė Dikas Sendas, kai jie keliavo nuo pajūrio į Kvanzą. Naivų mokslininką sujaudino toks atlaidumas.

Žodžiu, pusbrolis Benediktas būtų buvęs laimingiausias iš entomologų, jei ne viena labai jį prislėgusi nelaimė. Skardinę savo dėžutę jis tebeturėjo, bet ant nosies nebebuvo akinių, o ant kaklo nebekabojo lupa! O koks čia gamtininkas be lupos ir be akinių... Tačiau pusbroliui Benediktui šiuos du optinius prietaisus atgauti nebuvo lemta, nes jie buvo palaidoti su karaliaus manekenu. Todėl, suradęs kokį vabzdį, jis turėdavo prisikišti prie pat akių, kad įžiūrėtų pagrindinius jo savitumus. Ak, koks sielvartas pusbroliui

Teleidžia jam laiminga jo žvaigždė atrasti naują vabzdį, kuriam jis suteiktų savo vardą!

Benediktui! Jis būtų brangiai sumokėjęs už porą stiklų, bet tokios prekės Kazondės lakoni nebuvo. Šiaip ar taip, pusbroliui Benediktui buvo leidžiama bastytis po Chosė Antonijo Alveco faktoriją. Visiems buvo aišku, kad pabėgti jis nesugebės. Be to, faktoriją nuo kitų miesto kvartalų skyrė aukšta statinių tvora, kurią nelengva būtų buvę įveikti.

Tasai sklypas, nors ir gerai aptvertas, užėmė ne mažesnį kaip mylia plotą. Įprastiniai Afrikos medžiai, krūmai, aukštos žolės, pora upokšnių, šiaudinės trobelės ir barakai – sąlygos itin palankios rečiausiems šiame žemyne vabzdžiams, kurie galėjo pusbrolį Benediktą padaryti jei ne turtingą, tai bent laimingą. Iš tiesų jis aptiko kelis šešiakojus ir taip atsidėjęs tyrinėjo juos be akinių, kad vos neapako. Šiaip ar taip, padidino brangią savo kolekciją ir paruošė pagrindus dideliam kūriniui apie Afrikos vabzdžius. Teleidžia jam laiminga jo žvaigždė atrasti naują vabzdį, kuriam jis suteiktų savo vardą, – daugiau nieko jis netrokštų šiame pasaulyje!

Jei Alveco faktorija buvo pakankamai didelė mokslinėms pusbrolio Benedikto iškyloms, tai mažajam Džekui, kuris galėjo čia bėginėti visiškai laisvai, ji atrodė milžiniška. Bet šį berniuką mažai viliojo malonumai, tokie įprasti jo amžiaus vaikams. Jis retai atsitraukdavo nuo motinos, kuri nenorėjo paleisti jo vieno ir vis bijojo kokios nors nelaimės. Mažasis Džekas dažnai minėjo tėvą, kurio jau taip seniai nematė! Prašė grįžti pas jį. Klausinėjo apie visus: senąją Naną, savo draugą Herkulį, Batą, Ostiną, Akteoną ir Dingą, kuris, atrodė, taip pat jį pamiršo. Norėjo vėl pamatyti Diką Sendą. Labai įjautrinta vaiko vaizduotė gyveno tik tais prisiminimais. Užuot atsakiusi į jo klausimus, misis Veldon

priglausdavo jį prie krūtinės ir apiberdavo bučiniais. Ji galėjo tik neraudoti jo akivaizdoje!

Misis Veldon pastebėjo, kad Alveco faktorijoje, iš visko sprendžiant, bus elgiamasi su ja taip pat neblogai, kaip ir kelionėje. Čia tegyveno vergai, aptarnaujantys patį pirklį. Visi kiti, kurie buvo jo prekė, buvo patalpinami čitokos barakuose, paskui parduodami vietiniams agentams. Dabar faktorijos sandėliai lūžo nuo audinių ir dramblio kaulo — audiniai buvo skirti mainams centriniuose rajonuose, dramblio kaulas turėjo būti išgabentas į svarbiausias žemyno rinkas.

Vienu žodžiu, faktorijoje žmonių mažai. Misis Veldon su Džeku užėmė vieną atskirą trobelę; pusbrolis Benediktas — kitą. Jie visai nebendravo su vergų pirklio tarnais. Valgė prie bendro stalo. Maisto buvo pakankamai: ožkiena arba aviena, daržovės, maniokas, sorgas, šio krašto vaisiai. Jauna vergė Halima, specialiai skirta patarnauti misis Veldon, kaip begalėdama ir bemokėdama reiškė jai kažką panašaus į laukinį, bet visiškai nuoširdų prisirišimą.

Misis Veldon tik retkarčiais matydavo Alvecą, užimantį didžiausią faktorijos namą, ir visai nematė Negoro, kuris faktorijoje negyveno. Kodėl jis nesirodė — sunku buvo paaiškinti. Ji negalėjo atsistebėti tokiu santūrumu, bet ir nerimavo dėl to.

„Ko jis nori? Ko laukia? — mąstė ji. — Kam reikėjo mus atgabenti į Kazondę?"

Taip prabėgo aštuonios dienos, kol atvyko Ibn Hamiso vilkstinė, — dvi dienos prieš laidotuvių ceremoniją ir šešios po jos.

Užgulta tiek rūpesčių, misis Veldon vis galvojo, kad jos vyrą, nesulaukusį sugrįžtant į San Franciską žmonos su

sūnum, tikriausiai kamuoja baisiausia neviltis. Iš kur misteriui Veldonui žinoti, kad jo žmonai šovė į galvą pražūtinga mintis keliauti „Piligrimu"? Jis turbūt mano, kad ji išplaukė kuriuo nors transokeaninės kompanijos garlaiviu. Tie garlaiviai atplaukdavo į San Franciską reguliariai, bet nei misis Veldon, nei Džeko, nei pusbrolio Benedikto juose nebuvo. Be to, ir pačiam „Piligrimui" jau buvo laikas grįžti į uostą. Tačiau jis nesirodė, ir Džeimsas Veldonas greičiausiai įtraukė jį į sąrašą laivų, dingusių be žinios. Ir koks baisus turbūt buvo jam smūgis, kai jis gavo iš savo Oklendo įgaliotinių pranešimą apie „Piligrimo" išplaukimą ir apie tai, kad juo išvyko misis Veldon. Ką jis darė? Juk negalėjo patikėti, kad sūnus ir jinai žuvo jūroje? Bet kur tada jų ieškoti? Žinoma, Ramiojo vandenyno salose, galbūt Amerikos pajūryje. Bet niekada, ne, niekada neateis jam į galvą mintis, kad ji išmesta į tos pražūtingos Afrikos krantą.

Taip mąstė misis Veldon. Bet ką jai daryti? Bėgti? Kaip? Nuo jos nenuleidžiama akių! Be to, jei pabėgs, turės leistis į tuos tankius miškus, tarp tūkstančio pavojų, ir nukeliauti daugiau kaip du šimtus mylių, kol pasieks pakrantę. Ir vis dėlto misis Veldon buvo pasiryžusi bėgti, jei nepasitaikys jokios kitos progos atgauti laisvę. Bet prieš tai ji norėjo tiksliai sužinoti, kokie Negoro planai. Ir pagaliau sužinojo.

Birželio 6-ąją, trys dienos po Kazondės karaliaus laidotuvių, Negoras atėjo į faktoriją, kur dar nebuvo įkėlęs kojos po savo sugrįžimo, ir nužingsniavo tiesiai į trobelę, kurioje gyveno jo belaisvė.

Misis Veldon buvo viena. Pusbrolis Benediktas buvo išsidanginęs į vieną iš savo mokslinių iškylų. Mažasis Džekas, prižiūrimas vergės Halimos, vaikštinėjo po aptvertą sodybą.

Negoras atidarė trobelės duris ir be jokios įžangos tarė:

— Misis Veldon, Tomas ir jo bičiuliai parduoti pirkliams iš Udžidžio.

— Tesaugo juos Dievas! — atsakė misis Veldon, braukdama ašarą.

— Nana mirė kelyje, Dikas Sendas žuvo...

— Nana mirė! Ir Dikas!.. — sušuko misis Veldon.

— Taip, teisingumas reikalavo, kad jūsų penkiolikos metų kapitonas gyvybe užmokėtų už Hario nužudymą, — pasakė Negoras. — Jūs viena Kazondėje, misis, visiškai viena buvusio „Piligrimo" laivo virėjo valdžioje, girdite!

Deja, tai, ką sakė Negoras, buvo tiesa, netgi ką sakė apie Tomą ir jo draugus. Senasis negras, jo sūnus Batas, Akteonas ir Ostinas vakar išvyko su vergų pirklio iš Udžidžio vilkstine, nebeišvydę misis Veldon, netgi nežinodami, kad jų nelaimės draugė Kazondėje, Alveco faktorijoje. Jie išvyko į ežerų kraštą, į kelionę, skaičiuojamą šimtais mylių, kurią nedaug kas užbaigia ir iš kurios nedaug kas sugrįžta!

— Na ir ką? — sušnibždėjo misis Veldon, nieko neatsakydama, tik žvelgdama į Negorą.

— Misis Veldon, — griežtai pasakė Negoras, — galėčiau atkeršyti jums už blogą elgesį su manim „Piligrime"! Bet man užteks Diko Sendo mirties! Dabar aš vėl pirklys. Ir štai ką manau su jumis daryti!

Misis Veldon tebežiūrėjo į jį, netardama nė žodžio.

— Jūs, jūsų vaikas ir tas kvailys, kuris bėgioja paskui muses, — kalbėjo Negoras, — turite tam tikrą prekybinę vertę, kurią ketinu išnaudoti. Aš jus parduosiu!

— Aš laisvas žmogus! — atkirto misis Veldon.

— Jūs būsite vergė, jei panorėsiu.

— O kas gi pirktų baltąją?

— Žmogus, kuris užmokės už jus tiek, kiek aš paprašysiu.

Akimirką misis Veldon nuleido galvą, nes žinojo, kad šiame baisiame krašte viskas įmanoma.

— Girdėjote? — pakartojo Negoras.

— Kas tasai žmogus, kuriam ketinate mane parduoti? — pasiteiravo misis Veldon.

— Parduoti ar perparduoti!.. Aš bent taip manau! — nusišaipė portugalas.

— Kuo jis vardu? — paklausė misis Veldon.

— Tasai žmogus... Džeimsas Veldonas, jūsų vyras!

— Mano vyras! — sušuko misis Veldon, negalėdama patikėti tuo, ką išgirdo.

— Jis pats, misis Veldon, jūsų vyras, kuriam aš noriu ne grąžinti, o parduoti žmoną, vaiką ir priedo pusbrolį!

Misis Veldon pagalvojo, ar Negoras nespendžia jai pinklių. Tačiau atrodė, kad jis kalba labai rimtai. Niekšu, kuriam pinigai — viskas, regėjos, galima patikėti, kai kalba eina apie piniginį sandėrį. O čia buvo piniginis sandėris.

— O kada siūlote atlikti šią operaciją? — pasiteiravo misis Veldon.

— Kaip galima greičiau.

— Kur?

— Čia pat. Misteris Veldonas, žinoma, nesudvejos ir atvyks į Kazondę atsiimti žmonos ir sūnaus.

— Ne, nesudvejos! Bet kas jam praneš?

— Aš! Aš nuvyksiu į San Franciską pas Džeimsą Veldoną. Šitai kelionei pinigų užteks.

— Pinigų, pasivogtų iš „Piligrimo"?

— Taip... tų... ir dar kitų, — įžūliai atsakė Negoras. — Bet aš noriu parduoti jus ne tik greitai, bet ir brangiai. Manau, Džeimsas Veldonas nepagailės šimto tūkstančio dolerių...

— Nepagailės, jei įstengs tiek duoti, — šaltai atsakė misis Veldon. — Tiktai mano vyras, kuriam jūs, be abejo, pasakysite, kad aš įkalinta Kazondėje, Centrinėje Afrikoje...

— Žinoma!

— Jei nepristatysite įrodymų, mano vyras jumis nepatikės ir nebus toks neatsargus, kad sulig pirmu jūsų žodžiu vyktų į Kazondę.

— Atvyks, — atsiliepė Negoras, — jei nuvešiu jūsų laišką, kuriame nusakysite savo padėtį, pavaizduosite mane kaip ištikimą tarną, ištrūkusį iš tų laukinių...

— Mano ranka niekada nepakils tokio laiško rašyti! — dar šalčiau atsakė misis Veldon.

— Atsisakote? — sušuko Negoras.

— Atsisakau!

Ji pagalvojo apie pavojus, į kuriuos pateks jos vyras, keliaudamas į Kazondę, be to, nepasitikėjo portugalo pažadais ir žinojo, kaip lengvai jis gali sulaikyti Kazondėje Džeimsą Veldoną, gavęs sutartą išpirką, ir dėl visų šių priežasčių iš karto ryžtingai atmetė Negoro pasiūlymą, užmiršusi net savo vaiką.

— Jūs parašysite tą laišką!.. — pakartojo šisai.

— Ne... — vėl atsisakė misis Veldon.

— O, žiūrėkit! — sušuko Negoras. — Jūs čia ne viena! Mano valdžioje ir jūsų vaikas, ne tik jūs, ir aš sugebėsiu!..

Misis Veldon norėjo atsakyti, jog niekada to nedarysianti, bet jos širdis smarkiai daužėsi krūtinėje, ir jai atėmė žadą.

— Misis Veldon! — tarė Negoras. — Apsvarstykite mano pasiūlymą. Po savaitės įteiksite man laišką, adresuotą Džeimsui Veldonui, arba gailėsitės!

Ir, tai pasakęs, portugalas išėjo; jis neleido prasiveržti

pykčiui, bet buvo aiškiai matyti, jog truks plyš privers misis Veldon paklusti.

Keturioliktas skyrius

ŠIS TAS APIE DAKTARĄ LIVINGSTONĄ

Likusi viena, misis Veldon pirmiausia pagalvojo, kad galutinio atsakymo Negoras ateis ne anksčiau kaip po savaitės. Užteks laiko pamąstyti ir apsispręsti. Pasikliauti reikėjo ne Negoro sąžiningumu, o gobšumu. Jo belaisvės „prekinė vertė" turėjo, be abejo, apsaugoti ir bent laikinai apginti ją nuo visų pavojų. Galbūt ji ras tarpinį kelią — grįš pas vyrą taip, kad Džeimsui Veldonui nereikėtų atvažiuoti į Kazondę. Ji gerai žinojo, kad, vos tik gaus žmonos laišką, Džeimsas Veldonas išvyks, nepabūgęs pavojų, laukiančių jo šioje kelionėje į baisiausias Afrikos sritis. Bet, kai šimtas tūkstančių dolerių bus Negoro rankose, kas garantuos Džeimsui Veldonui, jo žmonai, vaikui ir pusbroliui Benediktui, kad jiems bus leista išvykti iš Kazondės? O jeigu įsigeis juos čia sulaikyti karalienė Muana? Ar nebūtų geriau, jei šis misis Veldon ir jos artimųjų „perdavimas" įvyktų pajūryje, nustatytoje vietoje? Džeimsui Veldonui nereikėtų leistis pavojingon kelionėn į krašto gilumą ir susidurti su grįžimo atgal sunkumais, jei iš viso būtų galima grįžti.

Štai apie ką mąstė misis Veldon. Štai kodėl iš pradžių atsisakė priimti Negoro pasiūlymą ir įteikti jam laišką, kurį jis turėjo perduoti jos vyrui. Ji taip pat pagalvojo, kad jei Negoras antrą kartą atsilankys tik po savaitės, tai, be abejo,

todėl, kad jam pačiam reikia pasiruošti kelionei; jei ne, jis pasirodytų anksčiau ir prievarta išgautų laišką.

— Nejaugi jis tikrai norėtų atskirti mane nuo sūnaus? — sušnabždėjo ji.

Tą akimirką į trobelę įėjo Džekas, ir motina instinktyviai sugriebė jį, lyg Negoras būtų buvęs čia pat, pasirengęs jį iš jos išplėšti.

— Tu nusiminusi, mama? — paklausė berniukas.

— Ne, ne, Džekai! — atsakė misis Veldon. — Aš galvojau apie tavo tėtę! Ar norėtum jį pamatyti?

— O, taip, mama! Ar jis atvažiuos?

— Ne... ne! Nereikia, kad atvažiuotų!

— Tai mes važiuosime pas jį?

— Taip, Džekai!

— Su mano draugu Diku... ir Herkuliu... ir senuoju Tomu?

— Taip... taip!.. — atsakė misis Veldon, nuleisdama galvą, kad paslėptų ašaras.

— Tu gavai iš tėtės laišką? — pasiteiravo mažasis Džekas.

— Ne, brangusis.

— Tai tu pati jam rašysi, mama?

— Taip... taip... galbūt! — atsakė misis Veldon. Nieko nežinodamas, mažasis Džekas tiesiogiai įsiterpė į motinos mintis. Nenorėdama atsakinėti, ji apibėrė jį bučiniais.

Dabar reikia pasakyti, kad be įvairių priežasčių, paskatinusių misis Veldon priešintis Negoro įsakymams, buvo dar viena gana rimta priežastis. Misis Veldon labai netikėtai švystelėjo viltis, kad ji atgaus laisvę, neįpainiojusi į šį reikalą vyro ir netgi prieš Negoro valią. Tai tebuvo dar gana miglotas pragiedrulys, bet vis dėlto buvo.

Mat, prieš kelias dienas nugirdusi porą žodžių iš vieno pokalbio, nedrąsiai ėmė tikėtis, kad netoli, jei taip galima sakyti, apvaizdos siunčiama pagalba.

Buvo taip. Už keleto žingsnių nuo trobelės, kur gyveno misis Veldon, šnekučiavosi Alvecas ir metisas iš Udžidžio. Nieko stebėtino, kad garbiųjų pirklių pokalbio tema buvo prekyba vergais. Tiedu žmogaus kūno makleriai aptarinėjo savo reikalus. Kalbėjosi apie savo prekybos ateitį ir nuogąstavo, kad anglai stengiasi ją panaikinti ne tik už Afrikos ribų — kreiseriais, bet ir pačiame žemyne — siųsdami čia misionierius ir keliautojus.

Chosė Antonijo Alveco nuomone, šių narsių pionierių žygiai gali tik pakenkti prekybinių operacijų laisvei. Pašnekovas visiškai pritarė jo nuomonei. Šis manė, kad visus tuos atvykėlius, civilius ir dvasiškius, reikėtų sutikti šautuvų šūviais.

Neretai taip ir būdavo; tačiau dideliam pirklių nepasitenkinimui, nužudžius keletą tų smalsuolių, atvykdavo keletas naujų. O šie, grįžę į tėvynę, skleidė, anot Alveco, „išpūstus" gandus apie vergų prekybos baisybes, tuo nepaprastai kenkdami šiam verslui, kuris jau ir taip pernelyg teršiamas.

Metisas pritarė ir ypač apgailestavo, kad nepasisekė Njangvės, Udžidžio, Zanzibaro ir viso Didžiųjų ežerų rajono rinkoms. Čia vienas po kito lankėsi Spikas, Grantas, Livingstonas, Stenlis ir kiti. Tikras antplūdis! Netrukus į jų kraštą susikraustys visa Anglija ir visa Amerika!

Alvecas nuoširdžiai užjautė savo bendrą ir pasakė, kad vakarinės Afrikos sritys iki šiol buvusios laimingesnės — mažiau lankomos; bet keliautojų epidemija jau pradedanti plisti ir čia. Jei Kazondė dar nuo jos nenukentėjusi, to

nepasakysi apie Kasangą ir Bihę, kur Alvecas taip pat turi savo faktorijų. Prisiminkime netgi, kaip Haris pasakojo Negorui apie kažkokį leitenantą Kameroną, kuriam, atrodo, pakaksią įžūlumo perkeliauti Afriką skersai, nuo vieno kranto iki kito – įžengti į Afrikos žemę Zanzibare ir išvykti iš jos per Angolą.

Vergų pirklys iš tiesų ne be reikalo baiminosi. Yra žinoma, jog po kelių metų Kameronas pietuose, o Stenlis šiaurėje išžvalgė tas mažai ištirtas vakarines sritis, aprašė tolydines prekybos vergais baisybes, atskleidė nusikalstamą svetimšalių agentų bendrininkavimą ir suvertė atsakomybę tikriesiems kaltininkams.

Apie šiuos Kamerono ir Stenlio tyrinėjimus nei Alvecas, nei metisas, aišku, dar nieko negalėjo žinoti. Bet štai ką jie žinojo, ką pasakė, ką nugirdo misis Veldon ir kas ją labai sudomino. Žodžiu, štai kas sutvirtino jos ryžtą nesutikti su Negoro reikalavimais: artimiausiu metu, labai galimas daiktas, į Kazondę atvyks daktaras Deividas Livingstonas.

Livingstono ir jo palydos atvykimas, didžiojo keliautojo įtaka Afrikoje, parama, kurią tikriausiai jam suteiks portugalų valdžia Angoloje, – visa tai žadino vilčių, kad misis Veldon ir jos artimieji atgaus laisvę ant pykčio Negorui ir Alvecui! Belaisviai galbūt netrukus grįš į tėvynę, ir Džeimsui Veldonui nereikės rizikuoti gyvybe kelionėje, kuri gali tik liūdnai baigtis.

Bet ar tiesa, kad daktaras Livingstonas netrukus aplankys šią žemyno dalį? Taip, nes, vykdamas šiuo maršrutu, jis turėjo užbaigti Centrinės Afrikos tyrinėjimą.

Visi žino, koks didvyriškas buvo šio smulkaus arbatos pirklio sūnaus gyvenimas. Gimė jis 1813 metų kovo 13 dieną Blentairo kaime, Lenarko grafystėje. Deividas Livings-

tonas, antrasis iš šešių vaikų, baigęs biologijos ir medicinos studijas ir atitarnavęs bandomąjį laikotarpį „Londono misionierių draugijoje", 1840 metais atvyko į Keiptauną, kur turėjo prisidėti prie misionieriaus Mofato Pietų Afrikoje.

Iš Keiptauno būsimasis keliautojas patraukė į bečuanų kraštą. Pirmasis ištyręs šias sritis, grįžo į Kurumaną, vedė Mofato dukterį, — ši narsi moteris pasirodys verta jo, — ir 1843 metais Mabotso slėnyje įsteigė misiją.

Po ketverių metų persikėlė į Kolobengą bečuanų srityje, du šimtai dvidešimt penkios mylios į šiaurę nuo Kurumano.

Dar po dvejų metų, 1849-aisiais, Livingstonas su žmona, trim vaikais ir dviem draugais, Osvelu ir Mariu išvyko iš Kolobengo. Tų pat metų rugpjūčio 1-ąją jis surado Ngamio ežerą ir Cugos upe pasroviui grįžo į Kolobengą.

Šios kelionės metu priešiškai nusiteikę čiabuviai sutrukdė Livingstonui nuvykti už Ngamio. Toks pat nesėkmingas buvo ir antrasis mėginimas. Trečiasis pavyko. Taigi, vėl patraukęs į šiaurę su šeima ir Osvelu, po baisių vargų, — jie pritrūko maisto ir vandens, ir Livingstonas vos neužmokėjo už šį žygį vaikų gyvybe, — keliaudamas Zambezės intako Chobės paupiu, jis pasiekė makalolų žemes. Jų vadas Sebituanė jį sutiko Linijantyje. 1851 metų birželio pabaigoje buvo atrasta Zambezė, ir daktaras grįžo į Keiptauną, norėdamas išsiųsti šeimą į tėvynę, į Angliją.

Mat, drąsuolis Livingstonas, leisdamasis į rizikingą kelionę, nenorėjo statyti į pavojų savo artimųjų.

Šį kartą buvo numatyta įstrižai perkirsti Afriką iš pietų į vakarus, iš Keiptauno iki San Paolo de Luandos.

Daktaras iškeliavo 1852 metų birželio 3 dieną, lydimas kelių čiabuvių. Jis atvyko į Kurumaną ir iš ten patraukė

toliau išilgai Kalahario dykumos. Gruodžio 31 dieną įžengė į Litubarubą. Bečuanų žemę rado nusiaubtą būrų, olandų kolonistų palikuonių, kurie valdė Keiptauną iki jį užėmė anglai.

1853 metų sausio 15 dieną Livingstonas išvyko iš Litubarubos, nusigavo į bamanguatų krašto centrą ir gegužės 23 dieną pasiekė Linjantį, kur jį su didžiausia pagarba sutiko jaunas makalolų valdovas Sekeletu.

Čia daktaras, sulaikytas smarkaus drugio, atsidėjo krašto papročių tyrinėjimui ir pirmą kartą įsitikino, kaip baisiai niokoja Afriką vergų prekyba.

Po mėnesio jis leidosi Chobės upe žemyn, pasiekė Zambezę, pabuvojo Nanjele, aplankė Katangą ir Libontą, atvyko prie Zambezės ir Libos santakos, sumanė pasikelti šia upe iki vakarinių Portugalijos valdų. Norėdamas šiai ekspedicijai pasiruošti, po devynių savaičių grįžo į Linjantį.

1853 metų lapkričio 11 dieną, lydimas dvidešimt septynių makalolų, daktaras išvyko iš Linjančio ir gruodžio 27-ąją pasiekė Libos žiotis. Šia upe nuplaukė aukštyn iki balondų teritorijos — ten, kur į ją iš rytų įteka Makondo. Jis buvo pirmas į šią sritį prasiskverbęs baltasis žmogus.

Sausio 14 dieną Livingstonas atvyko į galingiausio balondų genties karaliuko Sintės rezidenciją, kur jis buvo gerai priimtas. To pat mėnesio 26 dieną, persikėlęs per Libą, atsidūrė pas karalių Katemą. Čia taip pat buvo gerai sutiktas; paskui būrelis išvyko ir vasario 20 dieną įsirengė stovyklą ant Dilolo ežero kranto.

Nuo čia Livingstonui pradėjo nesisekti: vietovė buvo sunkiau prieinama, čiabuviai ėmė kelti reikalavimus, gentys užpuldinėti, bendrakeleiviai maištauti, virš jo pakibo mirties pavojus. Ne toks energingas žmogus būtų atsisakęs

savo tikslo. Bet daktaras nepasidavė ir balandžio 4 dieną pasiekė Kvango krantus; ši plati upė yra portugalų valdų siena ir šiaurėje įteka į Zairą.

Po šešių dienų Livingstonas įžengė į Kasangą, kur jį matė vergų pirklys Alvecas, ir gegužės 31-ąją atvyko į San Paolo de Luandą. Pasibaigė dvejus metus trukusi kelionė: Afrika buvo pirmą kartą pereita įstrižai — iš pietų į vakarus.

Deividas Livingstonas išvyko iš Luandos tų pat metų rugsėjo 24 dieną. Jis keliavo dešiniuoju krantu tos Kvanzos, kuri buvo tokia pražūtinga Dikui Sendui ir jo bendrakeleiviams, pasiekė jos ir Lombės santaką, susitikęs daugybę vergų vilkstinių; vėl aplankė Kasangą, išvyko iš čia vasario 20-ąją, persikėlė per Kvangą ir pasiekė Zambezę Kavavoje. Birželio 8-ąją vėl buvo prie Dilolo ežero, vėl susitiko su Sinte, nusileido Zambezės upe ir grįžo į Linjantį, iš kur išvyko 1855 metų lapkričio 3 dieną.

Šios kelionės metu daktaras turėjo nukakti į rytinę pakrantę — perkeliauti Afriką iš vakarų į rytus.

Aplankęs garsiuosius Viktorijos krioklius, „griaudžiančius dūmus", Deividas Livingstonas paliko Zambezę ir patraukė į šiaurės rytus. Štai pagrindiniai šio maršruto etapai: perėjimas per batokų teritoriją, kur čiabuviai apdują nuo hašišo garų, apsilankymas pas galingą vietinį vadą Semalembuję, persikėlimas per Kafujės upę, vėl Zambezė, vizitas pas karalių Mburumą, senovinio portugalų miesto Zumbo griuvėsių apžiūrėjimas, 1856 metų sausio 17 dieną susitikimas su vadu Mpende, tuo metu kariavusiu su portugalais, pagaliau kovo 2 dieną atvykimas į Tetę ant Zambezės kranto. Balandžio 22-ąją Livingstonas išvyko iš šios kažkada turtingos vietovės, nusileido iki upės deltos ir at-

sirado Kilimanėje, prie jos žiočių gegužės 20-ąją, ketveri metai po išvykimo iš Keiptauno. Liepos 12 dieną jis išplaukė į Maurikiją ir gruodžio 22-ąją grįžo į Angliją, nebuvęs joje šešiolika metų.

Paryžiaus Geografų draugijos premija, didysis Londono Geografų draugijos medalis, prašmatnūs priėmimai — nieko netrūko garsiajam keliautojui. Kitas, juo dėtas, būtų galvojęs, kad dabar turi teisę pailsėti. Daktaras Livingstonas taip negalvojo. 1858 metų kovo 1 dieną jis išvyko, lydimas savo brolio Čarlzo, kapitono Bedindfildo, Torntono, Beinso, daktaro Kirko ir Melerio, ir gegužės mėnesį išlipo Mozambiko pakrantėje, pasiryžęs ištirti Zambezės baseiną.

Ne visiems buvo lemta grįžti iš šios kelionės.

Garlaiviuku „Ma-Robertas" tyrinėtojai nuplaukė didžiąja upe aukštyn. Rugsėjo 8 dieną jie atvyko į Tetę. Štai kokie buvo naujosios ekspedicijos pirmųjų metų įvykiai: 1859 metų sausį išžvalgytas Zambezės žemupis ir Širė, kairysis jos intakas, balandžio mėnesį — žygis prie Širvos ežero, ištirta Manganja teritorija, rugsėjo 10-ąją atrastas Niasos ežeras, 1860 metų rugpjūčio 9 dieną grįžta prie Viktorijos krioklių; 1861 metų sausio 31 dieną prie Zambezės žiočių atvyko vyskupas Makenzis ir jo misionieriai; kovo mėnesį tyrinėta Rovumos upė; 1861 metų rugsėjį grįžta prie Niasos ežero, kur išbūta iki spalio pabaigos; 1862 metų sausio 30 dieną atplaukė antras garlaivis „Ledi Niasa", kuriuo atvyko ponia Livingston. Tuo metu jau buvo žuvę vyskupas Makenzis ir vienas iš misionierių — jie neištvėrė tropinio klimato. Balandžio 27 dieną ant vyro rankų mirė ponia Livingston.

Gegužės mėnesį daktaras antrą kartą bandė tyrinėti Rovumą, po to, lapkričio gale, grįžo į Zambezę, pasikėlė Širės

upe; 1863 metų balandį mirė jo bendrakeleivis Torntonas; Livingstonas parsiuntė į Europą brolį Čarlzą ir daktarą Kirką, kuriuos visai išsekino ligos, ir lapkričio 10 dieną, trečią kartą, nuvyko prie Niasos ežero papildyti jo hidrografinio aprašymo. Po trijų mėnesių vėl grįžo prie Zambezės žiočių, apsilankė Zanzibare ir 1864 metų liepos 20 dieną, po penkerių metų, sugrįžo į Londoną, kur išspausdino savo veikalą „Zambezės ir jos intakų tyrinėjimas".

1866 metų sausio 28 dieną Livingstonas vėl išlipo Zanzibare. Tai buvo jo ketvirtosios kelionės pradžia!

Jis savo akimis įsitikino, kaip baisiai niokoja šį kraštą vergų prekyba. Šįsyk daktarą lydėjo tik keli sipajai[1] ir keli negrai; rugpjūčio 8 dieną jie atsidūrė Mokalaozėje ant Niasos kranto. Po šešių savaičių diduma palydos išbėgiojo, grįžo į Zanzibarą ir čia paskleidė melagingą gandą apie Livingstono mirtį.

Tačiau jis nenuleido rankų. Norėjo aplankyti kraštą tarp Niasos ir Tanganikos ežero. Gruodžio 10 dieną, kelių čiabuvių vedamas, persikėlė per Loangvos upę ir 1867 metų balandžio 2-ąją atrado Liembos ežerą. Čia mėnesį jo gyvybė kabojo ant plauko. Vos pasveikęs, rugpjūčio 30-ąją pasiekė Mveraus ežerą, ištyrė šiaurinį jo krantą ir lapkričio 21-ąją atvyko į Kazembės miestą, kur išbuvo keturiasdešimt dienų; per tą laiką jis du kartus vėl vyko tyrinėti Mveraus ežero.

Iš Kazembės Livingstonas leidosi į šiaurę, ketindamas pasiekti stambų Udžidžio miestą prie Tanganikos. Potvynių užkluptas, išbėgiojus vedliams, turėjo grįžti į Kazembę, birželio 6-ąją patraukė į pietus ir po šešių savaičių pasiekė

---

[1] *Sipajai – kolonijinė kariuomenė iš vietinių gyventojų Britanijos imperijos valdose Indijoje.*

didįjį Bangveolaus ežerą. Čia jis išbuvo iki rugpjūčio 9-osios, po to vėl mėgino nusigauti prie Tanganikos.

Kokia kelionė! Nuo 1869 metų sausio 7 dienos šis didvyris daktaras buvo toks nusilpęs, kad jį reikėjo nešte nešti. Vasarį jis pagaliau pasiekė ežerą ir atvyko į Udžidžį, kur jo laukė siuntinys jo vardu iš Rytų bendrovės Kalkutoje.

Livingstonui dabar terūpėjo viena — pasiekti Nilo ištakas ar jo slėnį, plaukiant Tanganikos ežeru aukštyn. Rugsėjo 21 dieną jis buvo Bambaryje, Manijume, žmogėdrų krašte, ir atvyko prie Lualabos — tos Lualabos, kuri, kaip manė Kameronas ir vėliau atrado Stenlis, buvo ne kas kita, kaip Zairo aukštupys, arba Kongas. Mamoheloje daktaras prasirgo aštuoniasdešimt dienų. Prie jo beliko trys tarnai. Pagaliau 1871 metų liepos 21 dieną jis iškeliavo atgal prie Tanganikos ir tik spalio 23-ąją sugrįžo į Udžidžį. Iš jo buvo likę vieni griaučiai.

Tačiau jau prieš tai apie keliautoją nebuvo jokių žinių. Europoje jį tikriausiai laikė mirusiu. Jis pats beveik prarado viltį kada nors susilaukti pagalbos.

Vienuolika dienų po grįžimo į Udžidžį, lapkričio 3-ąją, ketvirtis mylios nuo ežero pasigirsta šūviai. Atskubėjęs daktaras priešais save išvysta baltąjį žmogų.

— Daktaras Livingstonas, ar ne?

— Taip, — atsakė šis, kilstelėjęs kepurę su malonia šypsena veide. Jie karštai paspaudė vienas kitam ranką.

— Dėkoju Dievui, — tarė baltasis žmogus, — kad Jis leido man jus sutikti.

— Aš laimingas, kad esu čia ir galiu jus priimti, — atsakė Livingstonas.

Baltasis buvo amerikietis Stenlis, „Niujork Herald" re-

porteris, kurį laikraščio direktorius misteris Benetas pasiuntė ieškoti Deivido Livingstono.

1870 metų spalio mėnesį šis amerikietis nesvyruodamas, be nereikalingų kalbų, paprastai, kaip tikras didvyris, sėdo Bombėjuje į laivą, plaukiantį į Zanzibarą. Keliaudamas maždaug Spiko ir Bertono maršrutu, po begalinių vargų, ne kartą žvelgęs mirčiai į akis, jis atvyko į Udžidžį.

Du keliautojai, tapę draugais, išvyko ekspedicijon į Tanganikos šiaurę. Sėdę į laivą, jie nuplaukė iki Magalos iškyšulio ir po kruopštaus tyrinėjimo padarė išvadą, kad iš didžiojo ežero išteka vienas Lualabos intakų. Po keleto metų tą pat galutinai nustatė Kameronas ir pats Stenlis. Gruodžio 12-ąją Livingstonas su savo bendrakeleiviu grįžo į Udžidžį.

Stenlis pasiruošė išvykti. Gruodžio 27-ąją, po savaitę trukusios kelionės laivu, daktaras ir Stenlis atvyko į Urimbą. Paskui, vasario 23-ąją, jie jau buvo Kuiharoje.

Kovo 12-ąją jiedu atsisveikino.

— Jūs padarėte tai, kam nedaug kas ryžtųsi, ir kur kas geriau, negu kai kurie didieji keliautojai, — pasakė daktaras savo bendrakeleiviui. — Aš jums be galo dėkingas. Telydi ir telaimina jus Dievas, bičiuli!

— Tegul jis grąžina mums jus gyvą ir sveiką, brangusis daktare, — atsakė Stenlis, spausdamas Livingstonui ranką.

Stenlis greitai ištrūko iš Livingstono glėbio ir nusisuko, kad paslėptų ašaras.

— Sudie, daktare, brangusis drauge, — dusliai tarė jis.

— Sudie! — tyliai atsakė daktaras.

Stenlis išvyko ir 1872 metų liepos 12 dieną išlipo iš laivo Marselyje.

Livingstonas tęsė savo tyrinėjimus. Praleidęs penkis mė-

nesius Kuiharoje, rugpjūčio 25-ąją, lydimas savo juodųjų tarnų Suzi, Suma ir Amoda, kitų dviejų tarnų, Džekobo Veinraito ir penkiasdešimt šešių žmonių, atsiųstų jam Stenlio, jis leidosi į Tanganikos pietus.

Po mėnesio vilkstinė atvyko į Murą. Siautė audros, sukeltos baisios sausros. Paskui prasidėjo liūtys. Čiabuviai laikėsi priešiškai. Nešuliniai gyvuliai krito, musės cėcė įkąsti. 1873 metų sausio 24 dieną būrelis buvo Čitunkujėje. Balandžio 27-ąją, iš rytų apėję Bangveolaus ežerą, patraukė į Čitambo kaimą.

Štai kur Livingstoną paskutinį kartą ir matė keletas vergų pirklių. Štai ką iš jų apie jį sužinojo Alvecas ir jo sėbras iš Udžidžio. Buvo labai rimto pagrindo manyti, kad daktaras, ištyręs pietinę ežero dalį, patrauks per Luandą ir leisis į vakarus ieškoti nežinomų sričių. Iš čia nukils į Angolą, aplankys šitas vergų prekybos nusiaubtas sritis, nuvyks iki Kazondės — toks maršrutas piršosi pats savaime, ir buvo panašu, kad Livingstonas jo laikysis.

Taigi misis Veldon galėjo tikėtis, kad didysis keliautojas greitai atvyks, nes birželio pradžioj jis jau daugiau kaip du mėnesiai turėjo būti pasiekęs pietinį Bangveolaus ežero krantą.

Bet birželio 13-ąją, prieš tą dieną, kai Negoras turėjo grįžti pasiimti misis Veldon rašyto laiško, kuris turėjo atnešti jam šimtą tūkstančių dolerių, atėjo liūdna žinia, labai pradžiuginusi Alvecą ir vergų pirklius.

1873 metų gegužės 1 dieną, auštant, Deividas Livingstonas mirė!

Iš tiesų balandžio 29-ąją mažoji vilkstinė pasiekė Čitambo kaimą pietiniame ežero krante. Čia daktaras buvo atneštas neštuvais. Balandžio 30-ąją, naktį, smarkaus skausmo

suremtas, jis vos girdimai suvaitojo: „*Oh! dear! dear!*"[1] ir vėl neteko sąmonės.

Po valandos atsipeikėjęs pakvietė tarną Suzį, paprašė vaistų, paskui silpnu balsu sukuždėjo:

— Gerai! Dabar galite eiti.

Apie ketvirtą valandą ryto Suzi ir penki palydos žmonės įėjo į daktaro trobelę.

Deividas Livingstonas, suklupęs prie lovos ir parėmęs galvą rankomis, atrodė, meldėsi.

Suzi švelniai palytėjo pirštu jam skruostą: jis buvo šaltas.

Deividas Livingstonas buvo miręs.

Ištikimieji jo tarnai po negirdėtų vargų, užtrukę devynis mėnesius, atgabeno jo palaikus į Zanzibarą. 1874 metų balandžio 12 dieną jis buvo iškilmingai palaidotas Vestminsterio abatijoje greta tų didžiųjų žmonių, kuriuos Anglija gerbia, kaip ir karalius.

Penkioliktas skyrius

KUR GALI NUVESTI MANTIKORA

Net šiaudo griebiasi skęstantysis! Kad ir koks miglotas vilties pragiedrulys, į jį žvelgia pasmerktojo akys!

Taip buvo ir misis Veldon; ir suprantama, ką ji išgyveno, iš paties Alveco lūpų sužinojusi, kad daktaras Livingstonas mirė mažame kaimelyje prie Bangveolaus ežero. Jai pasirodė, kad ji dar vienišesnė negu bet kada, kad nutrūko ryšys,

---

[1] *O Dieve, Dieve! (Angl.)*

ją siejęs su keliautoju ir per jį – su civilizuotu pasauliu. Šiaudas išslydo jai iš rankų, vilties giedrulys užgeso. Tomas ir jo draugai iš Kazondės išvyko į ežerų rajoną. Jokios žinios iš Herkulio. Misis Veldon iš tikrųjų nebegalėjo į nieką dėti vilčių... Taigi beliko vėl persvarstyti Negoro pasiūlymą, bandant jį šiek tiek pataisyti, kad būtų užtikrintas sėkmingas galas.

Paskirtąją dieną, birželio 14-ąją, Negoras įžengė į misis Veldon lūšnelę.

Portugalas buvo, kaip visada, jo žodžiais tariant, labai dalykiškas. Dėl išpirkos sumos, beje, derėtis jam neteko, kadangi jo belaisvė net nekėlė šio klausimo. Bet misis Veldon pasirodė ne mažiau dalykiška, atsakydama jam šiais žodžiais:

– Jei norite, kad sandėris būtų sudarytas, nepateikite nepriimtinų sąlygų. Aš pasiruošusi atgauti laisvę mainais už jūsų reikalaujamą sumą, tačiau mano vyrui vykti į šį kraštą nėra reikalo – jūs matote, kas čia laukia baltojo! Nieku gyvu nesutiksiu, kad jis atvyktų!

Kiek padvejojęs, Negoras nusileido, ir misis Veldon galų gale iškovojo, kad Džeimsui Veldonui nereikėtų leistis į pavojingą kelionę iki Kazondės. Jis atplauks į Mosamedesą, mažą Pietų Angolos uostą, kuriame paprastai lankosi vergų pirklių laivai ir kurį puikiai pažinojo Negoras. Čia ir atgabens portugalas Džeimsą Veldoną, o Alveco agentai nustatytu laiku pristatys ten pat misis Veldon, Džeką ir pusbrolį Benediktą. Pinigai už belaisvius bus įteikti šiems agentams. Negoras, Džeimso Veldono akyse atlikęs tikrai kilnaus žmogaus vaidmenį, atvykus laivui, pasišalins.

Šis punktas, kurį iškovojo misis Veldon, buvo labai svarbus. Ji išgelbėjo vyrą nuo pavojingo žygio į Kazondę, nuo

rizikos būti sulaikytam, kai jis įteiks reikalaujamą išpirką, ir pragaištingos kelionės atgal. Na, o dėl šešių šimtų mylių, skiriančių Kazondę nuo Mosamedeso, — jeigu keliauti reikės tomis sąlygomis, kaip nuo Kvanzos iki Kazondės, — misis Veldon laukė tik nedidelis nuovargis. Be to, Alvecas buvo suinteresuotas, kaip sandėrio dalyvis, kad belaisviai nuvyktų sveiki ir gyvi.

Taip susitarusi, misis Veldon parašė vyrui laišką ir kol kas neprieštaravo, kad Negoras dėtųsi atsidavusiu tarnu, kuriam pavyko pasprukti nuo čiabuvių. Negoras pasiėmė laišką, kurį gavęs Džeimsas Veldonas nesvyruodamas iškeliaus su juo į Mosamedesą, ir sekančią dieną, lydimas dvidešimties negrų, patraukė į šiaurę. Kodėl jis pasirinko šią kryptį? Turbūt norėjo įsėsti į vieną iš laivų, atplaukiančių į Kongo žiotis, ir taip aplenkti portugalų postus bei išvengti kalėjimo, kur prieš savo valią buvo svečiavęsis. Labai gali būti. Bent taip jis aiškino Alvecui.

Jam išvykus, misis Veldon teliko susitvarkyti savo gyvenimą taip, kad kuo pakenčiamiau praleistų dar likusį Kazondėje laiką. O liko geriausiu atveju trys ar keturi mėnesiai. Nuvykti ir grįžti Negorui reikėjo ne mažiau laiko.

Misis Veldon anaiptol neketino palikti faktorijos. Jos vaikas, pusbrolis Benediktas ir ji čia buvo palyginti saugūs. Atšiaurų įkalinimą truputį švelnino nuoširdi Halimos globa. Be to, vargu ar būtų iš faktorijos išleidęs ją vergų pirklys. Už stambią belaisvės išpirkos sumą vertėjo ją griežtai saugoti. Aplinkybės susiklostė netgi, galima sakyti, palankiai: Alvecui neprireikė išvykti iš Kazondės į kitas dvi savo faktorijas — Bihę ir Kasangą. Naujoje vergų medžioklės ekspedicijoje jį pakeitė Koimbra. Apgailestauti, kad šio girtuoklio nėra, nebuvo jokio pagrindo.

Be to, prieš išvykdamas Negoras įsakmiausiai nurodė, kaip elgtis su misis Veldon. Svarbu griežtai ją saugoti. Nežinia, kas atsitiko su Herkuliu. Jeigu jis nežuvo šioje pavojingoje Kazondės srityje, galimas daiktas, bandys prieiti prie belaisvės ir išplėšti ją iš Alveco rankų. Vergų pirklys puikiai perprato situaciją, kuri galėjo atnešti krūvą dolerių. Jis laidavo už misis Veldon kaip už savo paties kasą.

Taigi, kaip ir pirmosiomis dienomis po atvykimo į faktoriją, belaisvės gyvenimas slinko įprastine monotoniška vaga. Buitis šioje užtvaroje buvo lygiai tokia, kaip ir čiabuvių anapus jos. Alvecas griežtai laikėsi vietinių Kazondės papročių. Moterys dirbo, kaip būtų dirbusios mieste, kad kuo labiau įtiktų savo vyrams arba šeimininkams: medinėse piestose daužė ryžius — aižė grūdus; valė ir vėtė kukurūzus, atitinkamai juos dorojo, kad gautų kruopų, iš kurių šiuose kraštuose verdama sriuba, vadinama „mtijele"; nuiminėjo sorgo, tam tikrų stambių sorų, derlių — šiuo metu buvo iškilmingai paskelbta, kad jis jau nunokęs; spaudė kvapųjį aliejų iš „mpafu" vaisių — tam tikrų alyvuogių, iš kurių aliejaus gaminami čiabuvių mėgstami kvepalai; verpė medvilnę, vydamos jos skaidulas pusantros pėdos ilgio greitai sukama verpste; mediniais plaktukais mušė žievę ir šitaip darė audeklą; rovė manioko šaknis, ruošė dirvą įvairioms vietinėms kultūroms: maniokui, iš kurio gaminami miltai — kasava; pupoms, kurių penkiolikos colių ankštys vadinamos „mositsane" ir auga ant dvidešimties pėdų aukščio medžių; aliejaus gamybai skirtiems žemės riešutams; daugiamečiams šviesiai mėlyniems žirniams, vadinamiems „čilobe", kurių žiedai paaštrina truputį prėską sorgo košės skonį; vietinės kavos krūmams; cukrašvendrėms, iš kurių sulčių gaunamas sirupas; svogūnams; gujavoms; sezamui;

agurkams, kurių sėklas kepa kaip kaštonus; gamino svaiginuosius gėrimus: „malofu" iš bananų, pombę ir kitus antpilus; rūpinosi naminiais gyvuliais — karvėmis, kurios leidžiasi melžiamos tik veršiukui ar veršiuko iškamšai esant šalia; menkos veislės trumparagėmis telyčiomis, kai kada kuprotomis; ožkomis, kurios šioje šalyje, kur jų mėsa naudojama maistui, — svarbus mainų objektas, kitaip tariant, apyvartinė moneta, kaip ir vergas; pagaliau prižiūrėjo naminius paukščius, kiaules, avis, jaučius ir t. t.; šis ilgas išskaičiavimas rodo, kokie sunkūs darbai gula ant silpnosios lyties pečių šiose laukinėse Afrikos žemyno srityse.

Vyrai tuo tarpu rūko tabaką ar hašišą, medžioja dramblius ar buivolus, parsisamdo pirkliams vergus medžioti. Kukurūzų derliaus nuėmimas ar vergų medžioklė visada vyksta tiksliai nustatytais laikotarpiais.

Iš visų užsiėmimų misis Veldon Alveco faktorijoje težinojo tuos, kurie teko moterų daliai. Kartais ji sustodavo, žvelgdama į jas, ir šios, reikia pasakyti, jai teatsakydavo nelabai maloniomis grimasomis. Tos nelaimingosios jautė instinktyvią neapykantą baltajai ir nė kiek jos neužjautė. Išimtis buvo tik Halima, ir misis Veldon, įsidėmėjusi kai kuriuos čiabuvių kalbos žodžius, netrukus galėjo šiaip taip su jaunąja verge susikalbėti.

Mažasis Džekas dažnai lydėjo motiną, kai ši vaikštinėdavo užtvaroje, bet mieliau būtų išėjęs už jos, nors čia augo milžiniškas baobabas, kuriame buvo marabu lizdų, susuktų iš kelių lazdelių; buvo ir lizdų paukščių, vadinamų „suimangu", ryškiai raudona krūtine ir gūžiu, panašių į paukščius audėjus; „našlių", pašančių šiaudus savo šeimai; balsingųjų „kalao"; šviesiai pilkų, raudonuodegių papūgų, kurios Manjemoje šaukiamos „rus" ir kurių vardu vadina-

mi genčių vadai; vabzdžiaėdžių „drugo", panašių į pilkus čivylius dideliais raudonais snapais. Šen bei ten plazdeno ir šimtai įvairiarūšių drugių, ypač prie upelių, tekančių per faktoriją; bet drugiai — pusbrolio Benedikto, o ne mažojo Džeko sritis; Džekas labai sielojosi, kad jis ne didesnis — jam taip norėjosi žvilgtelėti už tvorų. Deja! Kur vargšas jo draugas Dikas Sendas, su kuriuo jis užlipdavo taip aukštai, į „Piligrimo" stiebus! Jis sliuogtų paskui jį į šiuos medžius, kurių viršūnės daugiau kaip per šimtą pėdų nuo žemės! Ko tik jie kartu neprisigalvotų!

Na, o pusbrolis Benediktas visada jautėsi labai gerai ten, kur buvo, jei tik netrūko vabzdžių. Faktorijoje jam nusišypsojo laimė aptikti mažytę bitelę, — ir jis tyrinėjo ją kaip galėdamas be padidinamojo stiklo ir akinių, — lipdančią korio akutes medžių kirmgraužose, ir parazitinę vapsvą, dedančią kiaušinius į svetimų korių akutes, kaip gegutė į kitų paukščių lizdus. Upeliukų pakrantėse netrūko ir moskitų; jie taip jį sugildavo, kad jis tapdavo neatpažįstamas. Ir kai misis Veldon jam priekaištaudavo, kad jis neveja šių kenksmingų vabzdžių, jisai, kasydamasis iki kraujo, atsakydavo:

— Toks jų instinktas, pussesere Veldon, toks jų instinktas, ir nereikia už tai ant jų pykti!

Pagaliau vieną dieną — birželio 17-ąją — pusbrolis Benediktas vos netapo laimingiausiu iš visų entomologų. Bet apie šį įvykį, kurio išdavos buvo labai netikėtos, verta papasakoti smulkiau.

Buvo maždaug vienuolikta valanda ryto. Faktorijos gyventojai nuo nepakeliamos kaitros slėpėsi trobelėse, ir Kazondės gatvėse nesimatė nė vieno čiabuvio.

Misis Veldon užsnūdo prie miegančio mažojo Džeko.

Netgi pusbrolis Benediktas, paveiktas tropinės temperatūros, atsisakė savo mėgstamos medžioklės, bet dėl to labai krimtosi, nes vidudienio saulės spinduliuose girdėjo ištisą vabzdžių pasaulį. Taigi, labai apgailestaudamas, jis atsigulė trobelėje; čia, šio priverstinio pogulio metu, jį pradėjo imti miegas.

Staiga, jau beveik snausdamas, išgirdo kažkokį garsą, tą nepakenčiamą zvimbimą, kuris pasigirsta kai kuriems vabzdžiams mojuojant sparneliais penkiolika-šešiolika tūkstančių kartų per sekundę.

— Šešiakojis! — šūktelėjo pusbrolis Benediktas, tuoj pat atsibudęs ir iš horizontalios padėties pereidamas į vertikalią.

Kad trobelėje zvimbė kažkoks šešiakojis, nebuvo jokių abejonių. Ir nors pusbrolis Benediktas buvo gerokai trumparegis, jo klausa buvo tokia puiki, kad jis net galėjo atskirti vabzdį vien pagal zvimbimo stiprumą. Tačiau šisai jam pasirodė nepažįstamas, nors jį galėjo sukelti tik kažkoks šios rūšies milžinas.

„Kas čia per šešiakojis?" — pagalvojo pusbrolis Benediktas.

Ir jis bando įžiūrėti vabzdį — jo akims be akinių tai gana sudėtingas darbas, bet jis mėgina jį atpažinti ypač iš jo sparnelių virpesio.

Entomologo instinktas jam pakuždėjo, kad čia kažkas įdomaus ir kad šis apvaizdos atsiųstas į trobelę vabzdys nėra eilinis.

Pusbrolis Benediktas atsisėdęs tartum sustingsta. Jis klausosi. Ant jo krinta saulės spinduliai. Tada jis pamato juodą plevenantį tašką, bet anaiptol ne taip arti, kad galėtų atpažinti. Jis sulaiko kvėpavimą; net geliamas į veidą ar rankas

Faktorijos gyventojai nuo nepakeliamos kaitros slėpėsi trobelėse.

būtų nė nekrustelėjęs — taip bijojo, kad nenuskristų jo šešiakojis.

Ilgai sukęs aplink jį, pagaliau vabzdys zvimbdamas nutūpė jam ant galvos. Akimirką pusbrolio Benedikto veidą nutvieskė šypsena, ir kokia šypsena! Jis jautė, kaip jo plaukais bėgioja lengvas gyvūnėlis. Akimirką jį apėmė nenugalimas noras pakelti ranką; bet jis susivaldė ir gerai padarė.

„Ne, ne! — pagalvojo jis. — Aš vis tiek jo nepagausiu, arba, dar blogiau, sužalosiu. Palauksiu, kol bus arčiau! Štai jis bėgioja! Leidžiasi žemyn. Jaučiu, kaip mažutės jo kojytės tipena mano kiaušu! Turbūt labai stambus šešiakojis. Dieve mano, padaryk taip, kad jis nusileistų ant nosies galo — čia, truputį žvairuodamas, aš gal jį įžiūrėsiu ir nustatysiu, kokiam būriui, genčiai, rūšiai ar atmainai jis priklauso!"

Taip samprotavo pusbrolis Benediktas. Bet nuo smailoko jo viršugalvio iki gana ilgos nosies galo buvo nemažas kelias. Įnoringas vabzdys galėjo ir kitur keliauti — link ausų, link pakaušio, — ir nukrypti nuo mokslininko akių. Be to, galėjo kiekvieną akimirką pakilti, išskristi iš trobelės, dingti saulės spinduliuose, kur tikriausiai bėga jo gyvenimas, įsimaišyti tarp dūzgiančių savo bendrarūšių, kurie, matyt, vilioja jį laukan.

Štai ko bijojo pusbrolis Benediktas. Niekada, per visą gyvenimą, mūsų entomologui neteko patirti labiau jaudinančių minučių. Jam ant galvos tupėjo naujos rūšies ar bent naujos atmainos afrikinis vabzdys, ir jis galėjo atpažinti jį tik tuo atveju, jei tasai vabzdys teiksis prisiartinti per colį nuo jo akių.

Pusbrolio Benedikto malda, matyt, buvo išklausyta. Nuropojęs pasišiaušusiais plaukais, lyg kokio laukinio krūmo viršūne, vabzdys ėmė leistis kakta, ir pusbroliui Benediktui

galop nušvito viltis, kad vabzdys atsidurs jam ant viršunosio. Jeigu pasiekė viršūnę, tai kodėl negalėtų nusileisti prie papėdės?

„Aš, juo dėtas, nusileisčiau", — mąstė garbusis mokslininkas.

Tiesą sakant, bet kas kitas, pusbroliu Benediktu dėtas, būtų smarkiai pliaukštelėjęs sau per kaktą ir sutraiškęs ar bent jau nubaidęs įkyrųjį vabzdį. Jausti, kaip šešios kojelės kutena odą, ir nesujudėti, jau nekalbant apie būgštavimą, kad neįkąstų, — tai, reikia pripažinti, tikras didvyriškumas. Spartietis, leidęs lapei draskyti krūtinę, romėnas, laikęs saujoje žarijas, ne geriau valdėsi, negu pusbrolis Benediktas, neabejotinas šių dviejų didvyrių ainis.

Vabzdys, paropinėjęs kakta, pasiekė viršunosį. Čia jis akimirką padvejojo — pusbroliui Benediktui visas kraujas plūstelėjo į širdį... Ar šešiakojis kils virš akių linijos, ar leisis žemyn?..

Jis nusileido. Pusbrolis Benediktas pajuto, kaip plaukuotos jo kojelės trepena link nosies galo. Vabzdys nepasuko nei dešinėn, nei kairėn. Akimirką jis stabtelėjo tarp virpančių šnervių, ant mokslininko nosies nedidelės kuprelės, kuri taip gerai tiko akiniams nešioti; nubėgo per mažą duobutę, atsiradusią nuolat naudojant šį optinį prietaisą, kurio taip trūko vargšui pusbroliui, ir apsistojo ant pat nosies galiuko.

Geresnės vietos tas šešiakojis pasirinkti negalėjo. Iš šio nuotolio abi pusbrolio Benedikto akys, nukreipusios į vieną tašką savo regėjimo spindulį, galėjo kaip dvi linzės perverti vabzdį savo dvigubu žvilgsniu.

— Dieve visagalis! — negalėdamas susivaldyti, sušuko pusbrolis Benediktas. — Gumburėtoji mantikora!

Tačiau reikėjo ne šaukti, o tik pagalvoti! Bet ar ne per daug reikalaujame iš paties entuziastingiausiojo entomologo?

Kaipgi nesušuksi iš susižavėjimo, kai tau ant nosies tupi gumburėtoji mantikora plačiais antsparniais, šoklių pošeimio vabzdys, labai retas kolekcijų egzempliorius, kuris, atrodo, aptinkamas tik šioje Pietinės Afrikos dalyje, — juk tai pranoksta žmogaus jėgas!

Deja, mantikora išgirdo šį šūktelėjimą, kurį beveik tuoj pat palydėjo čiaudulys. Čiaudulys sukrėtė nosies galą, ant kurio ji tupėjo. Pusbrolis Benediktas norėjo ją sučiupti, ištiesė ranką, smarkiai sugniaužė — ir tesugriebė savo paties nosies galą.

— Prakeikimas! — sušuko jis.

Bet tada jis parodė nuostabų šaltakraujiškumą.

Jis žinojo, kad gumburėtoji mantikora tik purpčioja iš vietos į vietą, kad daugiau bėgioja, o ne skraido. Taigi jis atsiklaupė ir mažiau kaip dešimt colių nuo akių įžiūrėjo juodą tašką, greitai sklendžiantį saulės spindulyje.

Aišku, geriau tyrinėti ją šitaip laisvai judančią. Reikia tiktai nepamesti jos iš akių.

— Čiupdamas mantikorą, galiu, ko gero, ją sutraiškyti! — tarė sau pusbrolis Benediktas. — Ne! Verčiau stebėsiu ją! Gėrėsiuos ja! Pagauti visada suspėsiu!

Argi pusbrolis Benediktas neteisus? Šiaip ar taip, štai jis, prikišęs nosį prie žemės it šuo, uodžiantis pėdas, šliaužia repečkomis paskui nuostabųjį šešiakojį per septynis ar aštuonis colius nuo jo. Netrukus jis išropojo iš trobelės į vidudienio saulę, o po kelių minučių atsidūrė prie statinių tvoros, juosiančios Alveco gyvenvietę.

Ar nenuskris tuoj mantikora už aptvaro, palikusi savo

garbintoją kitoje jo pusėje? Ne, pusbrolis Benediktas gerai žinojo — ne tokia jos prigimtis. Todėl jis vis dar čia — šliaužia kaip žaltys, per toli, kad ištirtų vabzdį entomologiškai, — beje, tai jau buvo padaryta, — bet pakankamai arti, kad neišleistų iš akių to didelio žeme judančio taško.

Mantikora, pasiekusi tvorą, atsidūrė po pat ja, prieš didelę kurmio urvo angą. Čia nedvejodama šmurkštelėjo tiesiai į šį požeminį koridorių — ji visada ieško tokių tamsių galerijų. Pusbrolis Benediktas išsigando, kad tuoj pames ją iš akių. Bet baisiai nustebo — anga buvo mažiausiai dviejų pėdų platumo: urvas sudarė lyg ir kokį koridorių, į kurį lengvai tilpo ilgas liesas jo kūnas. Beje, jis puolė vytis įsikarščiavęs it šeškas ir net nepastebėjo, kad, taip „rausdamasis", lenda po tvora. Iš tiesų kurmio urvas natūraliausiu būdu jungė faktorijos vidų su išoriniu pasauliu. Po pusės minutės pusbrolis Benediktas atsidūrė už faktorijos ribų. Bet jam nė motais! Jis buvo apdujęs iš susižavėjimo šiuo prašmatniuoju vabzdžiu, kuris vedė jį paskui save. Bet šisai, matyt, jau pakankamai prisivaikščiojo. Jo antsparniai prasiskyrė, sparneliai išsiskleidė. Pusbrolis Benediktas pajuto pavojų ir, ištiesęs delną, buvo beuždarąs mantikorą į šį laikiną kalėjimą, bet frrrrr!.. vabzdys pakilo į orą.

Koks nusivylimas! Tačiau mantikora toli nuskristi negalėjo. Pusbrolis Benediktas pakilo, apsidairė, puolė paskui, ištiesęs praskėstas rankas...

Vabzdys plazdeno jam virš galvos; mokslininkas tematė didelį juodą tašką, kurio formos neįstengė įžiūrėti.

Ar mantikora, apsukusi kelis įnoringus ratus aplink pasišiaušusią pusbrolio Benedikto galvą, vėl nutūps ant žemės? Viskas rodė, kad ji taip ir pasielgs.

Vargšo mokslininko nelaimei, ši šiauriniame miesto gale

esančios faktorijos dalis ribojosi su didele giria, nusitęsusia per Kazondės teritoriją daugelį kvadratinių mylių. Jei mantikora nuskris į medžių unksmę ir čia ims skrajoti nuo šakos ant šakos, teks atsisakyti bet kokios vilties įdėti ją į garsiąją skardinę dėžutę, kur ji būtų pati didžiausia brangenybė!

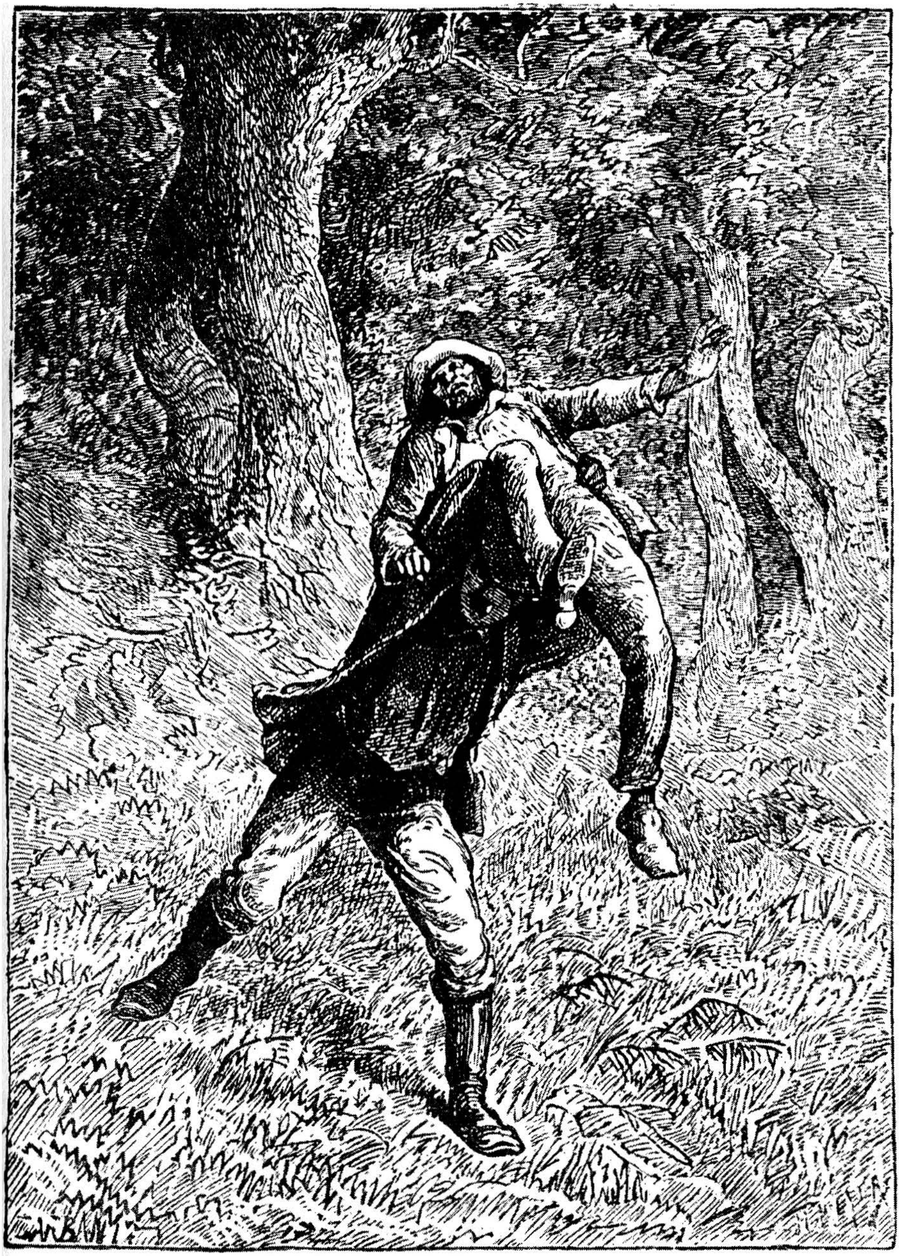
Deja, taip ir atsitiko! Mantikora vėl nutūpė ant žemės. Pusbrolis Benediktas iš neįtikėtinos laimės, kad vėl ją mato, tuoj pat puolė kniūpsčias ant žemės. Bet mantikora neberopojo. Dabar šokčiojo.

Pusbrolis Benediktas, nusikamavęs, kruvinais keliais ir nagais, taip pat stryktelėjo. Išskėtęs pirštus, jis plėsčiojo rankom kairėn dešinėn paskui juodą tašką, šokuojantį tai šen, tai ten. Atrodė, kad iriasi šia įkaitusia žeme, nelyginant plaukikas vandens paviršiumi.

Bergždžios pastangos! Jo rankos graibstė tik orą. Vabzdys žaismingai išsisukinėjo; pasiekęs vėsią medžių lają, pakilo į dangų, bet prieš išnykdamas sudirgino pusbroliui Benediktui ausį itin garsiu ir itin pašaipiu kietasparnio dūzgesiu.

— Prakeikimas! — antrąsyk sušuko pusbrolis Benediktas. — Paspruko! Nedėkingasis šešiakojisl Aš skyriau tau garbingą vietą savo kolekcijoje! Ne, aš nepaleisiu tavęs! Persekiosiu, kol pagausiu!..

Mūsų pusbrolis susikrimtęs pamiršo, kad trumparegėmis savo akimis mantikoros tarp lapų jis neįžiūrės. Bet nebesitvardė. Apkvaišo iš apmaudo ir pykčio. Jis pats, tik pats kaltas dėl savo nesėkmės! Jei būtų iš karto čiupęs vabzdį, užuot stebėjęs jį „laisvai judantį", nieko panašaus nebūtų nutikę, ir jis jau turėtų tą nuostabų afrikinės mantikoros pavyzdį, mantikoros, kuriai duotas pasakiško gyvūno žmogaus galva ir liūto kūnu vardas!

Milžinas čiupo pusbrolį Benediktą ir, nedavęs vargšeliui nė atsikvošėti, nusinešė į tankmę.

Pusbrolis Benediktas pametė galvą. Jis net nepastebėjo, kad netikėčiausios aplinkybės dėka vėl tapo laisvas. Negalvojo, kad tas kurmio urvas, į kurį jis įlindo, atvėrė jam duris ir kad jis ką tik išėjo iš Alveco faktorijos. Štai giria, o po medžiais nuo jo pasprukusi mantikora! Jis turi žūtbūt ją atgauti.

Net nesuvokdamas, ką darąs, jis bėga per tankiąją giria; jam vis vaidenasi brangusis vabzdys; jis skeryčioja didelėm rankom, panašus į milžinišką ilgakojį vorą! Jam nerūpi, kur jis lekia, kaip grįš, ar iš viso grįš. Taip jis bėga gerą mylią, vis gilyn lenda į mišką, rizikuodamas susidurti su kokiu čiabuviu ar patekti į nasrus laukiniam žvėriui.

Staiga iš vieno atvašyno, pro kurį jis bėgo, iššoko kažkoks milžinas ir puolė ant jo. Paskui, kaip pusbrolis Benediktas būtų pasielgęs su mantikora, tas milžinas viena ranka čiupo jį už pakarpos, kita — už nugaros apatinės dalies ir, nedavęs atsikvošėti, nusinešė į tankmę.

Taip, tikrai tą dieną pusbrolis Benediktas prarado gražią progą pasiskelbti laimingiausiu iš visų penkių pasaulio dalių entomologu!

Šešioliktas skyrius

MGANGA

Kai tą dieną, birželio septynioliktąją, misis Veldon įprastą valandą nesulaukė pusbrolio Benedikto, ji labai susijaudino. Negalėjo įsivaizduoti, kas atsitiko dideliam jos vaikui. Buvo neįtikėtina, kad jam pavyko pabėgti iš faktorijos, kurios užtvara visiškai neįveikiama. Be to, misis Veldon paži-

nojo savo pusbrolį. Jei šiam keistuoliui kas būtų pasiūlęs bėgti, palikus skardinę dėžutę su afrikinių vabzdžių kolekcija, jis, be jokios abejonės, būtų atsisakęs. O dėžutė buvo čia, trobelėje, nepaliesta, su visu tuo, ką mokslininkas įstengė surinkti, atvykęs į šį žemyną. Negalimas daiktas, kad jis laisvanoriškai išsiskyrė su entomologiniais savo lobiais.

Ir vis dėlto pusbrolio Benedikto nebebuvo Chosė Antonijo Alveco faktorijoje!

Visą tą dieną misis Veldon atkakliai jo ieškojo. Jai padėjo mažasis Džekas ir vergė Halima. Veltui!

Tada misis Veldon buvo priversta priimti šią mažai įtikėtiną prielaidą, kad kalinys dėl jai nesuprantamų priežasčių buvo pagrobtas vergų pirklio įsakymu. Bet kur tada Alvecas jį dėjo? Įkalino viename iš barakų didžiojoje aikštėje? Kodėl jį pagrobė po misis Veldon ir Negoro sutarties, pagal kurią pusbrolis Benediktas buvo vienas iš belaisvių, kuriuos vergų pirklys turėjo nugabenti į Mosamedesą ir už išpirką perduoti į Džeimso Veldono rankas?

Jei misis Veldon būtų mačiusi, kaip įširdo Alvecas, sužinojęs apie belaisvio dingimą, būtų supratusi, kad tai įvyko prieš jo valią. Bet jei pusbrolis Benediktas pabėgo savo noru, kodėl gi jis nieko jai nepasakė, kad ruošiasi bėgti?

Vis dėlto Alvecas ir jo tarnai po rūpestingiausių paieškų aptiko kurmio urvą, tiesiogiai jungiantį faktoriją su kaimynine giria. Vergų pirklys daugiau neabejojo, kad „musių medžiotojas" išskrido pro šitą siaurą angą. Taigi nesunku suprasti, kaip jis įtūžo, pagalvojęs, kad jam tikriausiai teks atsakyti už šį pabėgimą ir kad sumažės jo dalis.

„Tas mulkis nedaug buvo vertas, — mąstė jis, — ir vis dėlto jis man brangiai atsieis! O, jei jis man vėl patektų į rankas!.."

Bet, kad ir kaip buvo išieškota faktorija, kad ir kokiu dideliu spinduliu išnaršyti miškai, pabėgėlio pėdsakų nerasta nė kvapo. Misis Veldon teko susitaikyti su pusbrolio dingimu, o Alvecui — su belaisvio praradimu. Kadangi buvo neįtikėtina, jog šisai užmezgė ryšius su kuo nors už faktorijos ribų, buvo akivaizdu, kad jis atsitiktinai rado tą kurmio urvą ir pabėgo, net nepagalvojęs apie pasiliekančius, lyg jų ir būti nebuvo.

Misis Veldon turėjo pripažinti, kad taip greičiausiai ir atsitiko. Bet nė nemanė pykti ant to vargšo žmogelio, visiškai neatsakingo už savo veiksmus.

„Nelaimingasis! Kas jo laukia?" — mąstė ji.

Savaime aišku, kad tą pat dieną kurmio urvas buvo kuo rūpestingiausiai užverstas ir priežiūra sustiprinta tiek faktorijoje, tiek už jos ribų,

Monotoniškas misis Veldon ir jos vaiko gyvenimas liko koks buvęs.

Tačiau tame krašte nutiko retas šiam metų laikui meteorologinis reiškinys. Apie birželio 19-ąją prasidėjo ilgi lietūs, nors mazikos periodas baigiasi balandžio mėnesį. Dangų aptraukė debesys, ir Kazondės teritoriją užtvindė begalinės liūtys.

Tai, kas misis Veldon tebuvo nemalonumas, nes ji turėjo atsisakyti savo pasivaikščiojimų po faktoriją, čiabuviams tapo visuotine nelaime. Jau subrendę pasėliai žemumose buvo visiškai apsemti. Srities gyventojai, netikėtai praradę derlių, atsidūrė labai sunkioje padėtyje. Žlugo visi sezono darbai. Karalienė Muana ir jos ministrai nežinojo, kaip atsilaikyti prieš katastrofą.

Tada pagalbos kreiptasi į burtininkus, bet ne į tuos, kurie gydo ligonius užkalbėjimais ir raganyste arba buria at-

eitį čiabuviams. Nelaimė buvo visuotinė, ir pavojui nukreipti buvo pakviesti geriausieji mgangos, gebantys iššaukti ar sustabdyti lietų.

Bet ir jiems galvos susisuko. Traukė monotoniškas savo giesmes, žvangino dvigubu žvangučiu ir skambino varpeliais, naudojo brangiausius amuletus arba ypatingą ragą, pilną purvo bei žievių, užsibaigiantį trim mažais rageliais, varė piktąsias jėgas, mėtydami paukščio mėšlo rutulėlius ar spjaudydami į didingiausių rūmininkų veidus, tačiau piktųjų dvasių, suburiančių debesis, nuvyti neįstengė.

Taigi padėtis diena iš dienos blogėjo. Galop karalienei Muanai kilo mintis pasikviesti vieną garsų mgangą iš Angolos šiaurės. Tai buvo puikus burtininkas, kurio išmanymas buvo tuo stebuklingesnis, kad dar nebuvo išbandytas šiame rajone, kur jis niekad iki šiol nesilankė. Mazikos srityje nesėkmių nebuvo patyręs.

Birželio 25 dienos rytą apie naujojo mgangos atvykimą į Kazondę triukšmingai paskelbė garsus varpelių skambėjimas.

Tas raganius patraukė tiesiai į čitoką, ir jį iš karto apspito čiabuvių minia. Dangus buvo ne toks lietingas, lyg ketino keistis vėjas, ir šie raminantys ženklai, sutapę su mgangos atvykimu, palankiai nuteikė žmones.

Tai buvo nuostabios povyzos žmogus, grynakraujis negras, ne mažiau kaip šešių pėdų aukščio ir, matyt, nepaprastai stiprus. Jau vien jo stotas padarė miniai įspūdį.

Paprastai žyniai, keliaudami per kaimus, susiburia po tris, keturis ar penkis. Juos lydi tam tikras skaičius pakalikų ar sėbrų. Šis mganga buvo vienas. Visa jo krūtinė buvo išmarginta balto molio dryžiais. Apatinę kūno dalį dengė platus žolių sijonas, kurio „šleifas" nebūtų padaręs gėdos

ir mūsų dienų dabišei. Ant kaklo – paukščių kaukolių vėrinys; ant galvos – kažkas panašaus į odinį šalmą su karoliais puoštom plunksnom; apie juosmenį – varinis diržas, apkabinėtas šimtais varpelių, kurie kėlė didesnį triukšmą, negu ispanų mulo pakinktai, – taip buvo apsigerbęs šis įstabus čiabuvių žynijos atstovas.

Visi jo meno reikmenys: kriauklės, amuletai, mediniai stabukai ir kiti fetišai, be to, daugybė mėšlo rutulėlių – svarbūs priedai užkalbėjimų ir būrimo apeigoms Centrinėje Afrikoje – buvo sudėti tam tikroje pintinėje moliūgo dugnu.

Minia netrukus pastebėjo vieną šio mgangos ypatybę – jis buvo nebylys; bet dėl šio trūkumo laukiniai jam pajuto dar didesnę pagarbą. Iš jo burnos sklido žemi pratisi ir beprasmiai gomuriniai garsai. Bet jo burtams tai turėjo tik padėti.

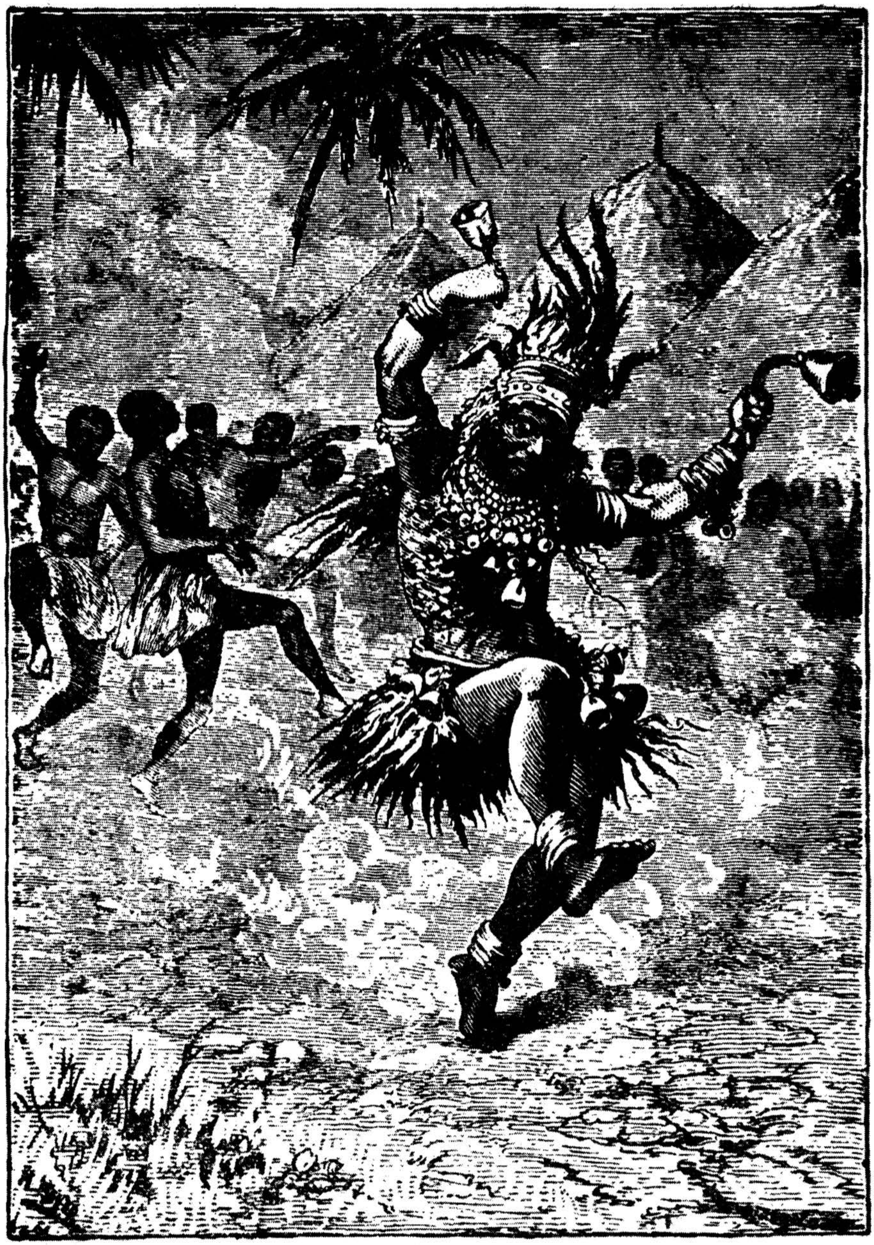
Pirmiausia mganga apsuko ratu didžiąją aikštę, išpildydamas kažką panašaus į pavaną[1]; garsiai skambėjo išjudinti visi varpeliai. Minia jį sekė, mėgdžiodama jo judesius, – lyg beždžionių pulkas milžinišką savo giminaitį. Paskui žynys staiga leidosi pagrindine Kazondės gatve į karališkąją rezidenciją.

Kai tik karalienė Muana buvo įspėta apie naujojo žynio atvykimą, ji pasirodė, lydima savo dvariškių.

Mganga nusilenkė iki pat dulkėtos žemės, paskui išsitiesė visu išlakiu savo ūgiu. Tada pakėlė rankas į dangų, kuriuo greitai skriejo debesų draiskanos. Žynys ranka parodė juos ir gyva pantomima pavaizdavo jų judesius: kaip jie plaukia į vakarus, bet grįžta į rytus, ir kad šio sukimosi ratu jokia jėga negali sustabdyti.

---

[1] *Lėtas ir iškilmingas ispanų šokis.*

Mganga buvo nuostabios povyzos žmogus, ne mažiau kaip šešių pėdų aukščio ir, matyt, nepaprastai stiprus.

Paskui staiga miestiečiai ir dvariškiai didžiai nustebo — tas žynys čiupo už rankos grėsmingąją Kazondės valdovę. Keletas dvariškių bandė pasipriešinti šitam veiksmui, pažeidžiančiam bet kokį etiketą; bet stipruolis mganga, sugriebęs už pakarpos arčiausia priėjusį, nusviedė jį į šalį per penkiolika žingsnių.

Karalienė, atrodė, visiškai nepasmerkė šio narsaus elgesio. Ji padarė grimasą, kuri, matyt, reiškė šypseną. Žynys nusitempė karalienę paskui save, žengdamas sparčiu žingsniu. Minia leidosi įkandin jų.

Šįkart žynys patraukė link Alveco faktorijos. Netrukus jis priėjo vartus; jie buvo uždaryti. Stuktelėjęs petimi, išvertė juos ir įvedė pakerėtą karalienę į faktorijos vidų.

Vergų pirklys, jo kariai ir vergai atbėgę norėjo nubausti begėdį, kuris išvertė vartus, nelaukdamas, kol bus atidaryti. Tačiau, pamatę, kad valdovė neprotestuoja, sustingo pagarbia poza.

Alvecas tikriausiai norėjo klausti karalienę, kam turi būti dėkingas už šitą jam suteiktą garbę; bet burtininkas nedavė laiko. Atstūmęs minią, kad aplink jį susidarytų didelis laisvas plotas, jis dar gyviau pakartojo savo pantomimą: ranka parodė į debesis, pagrasino jiems, atkeikė juos, mostelėjo, tarsi iš pradžių juos stabdydamas, paskui nukreipdamas į šalį. Didžiuliai jo žandai išsivertė, jis pūstelėjo į tą sunkių garų tumulą, lyg tikrai būtų pajėgęs juos išsklaidyti. Paskui vėl išsitiesė ir, matyt, mėgino juos sustabdyti; ir iš tiesų atrodė, kad tokiam milžinui vieni niekai juos pasiekti ir sučiupti.

Prietaringoji Muana, kuriai „žadą atėmė" — kitaip ir nepasakysi — šio didžio aktoriaus vaidyba, nebesitvardė. Ji

taip pat šėlo, nesąmoningai kartojo mgangos mostus. Dvariškiai, minia sekė jos pavyzdžiu, ir gomurinius nebylio garsus nustelbė jų dainos, riksmai, stūgavimai, kurių taip gausu tų čiabuvių kalboje.

Ar išsiskirstė rytuose debesys ir nebetemdė tropikų saulės? Ar išvaikė juos naujojo žynio atkeikimai? Ne. Ir kaip tik tada, kai karalienė ir jos žmonės jau manėsi įveikę piktąsias dvasias, kurios pylė ant jų baisiąsias liūtis, dangus, po aušros truputį pragiedrėjęs, dar labiau aptemo. Ant žemės kaptelėjo dideli lietaus lašai.

Minios nuotaika staiga pasikeitė. Pyktis nukrypo į tą mgangą, ne geresnį už kitus. Karalienė suraukė antakius, ir tapo aišku, jog gresia pavojus mažų mažiausia jo ausims. Čiabuvių ratas apie jį susiglaudė; jie grūmojo jam kumščiais ir jau būtų su juo susidoroję, bet netikėtas įvykis nukreipė jų pyktį kita linkme.

Mganga, visa galva aukštesnis už tą staugiančią minią, ūmai parodė į kažką ranka. Mostas buvo toks valdingas, kad visi atsigręžė.

Susidomėję triukšmu ir riksmu, iš trobelės išėjo misis Veldon ir mažasis Džekas. Tai juos burtininkas piktai rodė kairiąja ranka, dešinę iškėlęs į dangų.

Jie, tai jie! Tai ta baltaodė ir jos vaikas — viso blogio priežastis! Tai jie piktų kerų šaltinis! Jie sutraukė debesis iš lietingų savo kraštų, kad užtvintų Kazondė!

Jis buvo suprastas. Karalienė Muana pagrūmojo misis Veldon. Kraupiai klykaudami, čiabuviai puolė prie jos.

Misis Veldon pamanė, kad atėjo paskutinė jos valanda. Spausdama glėbyje sūnų, ji lyg statula sustingo prieš tą įšėlusią minią.

Mganga žengė link jos. Minia prasiskyrė prieš šį žynį,

kuris surado ne tik nelaimės priežastį, bet, matyt, ir būdą išsigelbėti nuo jos.

Vergų pirklys Alvecas, kuriam belaisvės gyvybė buvo brangi, taip pat prisiartino, nelabai sumesdamas, ką daryti.

Mganga čiupo mažąjį Džeką ir, išplėšęs motinai iš glėbio, pakėlė į dangų. Atrodė, kad jis tuoj, trenkęs į žemę, perskels jam galvą, kad numaldytų dievus!

Misis Veldon klaikiai sušuko ir nualpusi parkrito.

Bet mganga, davęs karalienei ženklą, kad ji neabejotų dėl jo ketinimų, pakėlė nelaimingąją motiną ir ėmė neštis drauge su vaiku. Visiškai pakerėta minia prasiskyrė prieš jį.

Įsiutęs Alvecas galvojo kitaip. Iš pradžių prarandi vieną belaisvį, paskui matai, kaip slysta iš rankų kiti du, jam patikėti, ir kartu stambi Negoro skirta premija — ne, niekada jis su tuo nesutiks, nors ir visai Kazondės sričiai grėstų naujas tvanas! Jis bandė priešintis.

Tada įpykę čiabuviai puolė ant jo. Karalienė įsakė sargybai jį čiupti, ir vergų pirklys, žinodamas, kuo tai gali jam atsieiti, nuščiuvo ir širdyje keikė kvailą garbingosios Muanos pavaldinių prietaringumą.

Tie laukiniai iš tikrųjų manė, kad debesys išnyks drauge su tais, kurie juos užtraukė, ir neabejojo, kad burtininkas nori svetimšalių krauju numalšinti liūtis, nuo kurių jie tiek prisikentėjo.

Tuo tarpu mganga nešėsi savo aukas — pergąsdintą mažąjį Džeką ir neatgavusią sąmonės misis Veldon — taip lengvai, kaip liūtas galinguose savo nasruose nešasi porą ožiukų; jį stūgaudama lydėjo beprotiškai įšėlusi minia. O jis išėjo iš faktorijos, perėjo Kazondę, įlindo į girią ir žingsniavo apie tris mylias vis tokiu pat tvirtu žingsniu, kol

pagaliau liko vienas — čiabuviai suprato, jog jis nebenori, kad jį toliau sektų. Tada jis priėjo upę, srauniai tekančią į šiaurę.

Čia, dideliame užutekyje, už aukštų nukarusių brūzgynų, kurie slėpė krantą, buvo pririšta šiaudais dengta piroga.

Mganga padėjo dvigubą savo naštą į pirogos dugną, koja atstūmė valtelę nuo kranto ir, kai ją pagavo srovė, prabilo skardžiu balsu:

— Kapitone, leiskite jums pristatyti misis Veldon ir mažąjį Džeką! Ir tegul dabar visi dangaus debesys prapliumpa ant tų Kazondės idiotų!

Septynioliktas skyrius

PASROVIUI

Šiuos žodžius pasakė Herkulis — apsirengęs burtininko rūbais, jis buvo neatpažįstamas. Ir kreipėsi jis į Diką Sendą, kuris buvo dar toks silpnas, jog, norėdamas pasikelti, turėjo atsiremti į pusbrolį Benediktą. Dingas gulėjo mokslininkui prie kojų.

Misis Veldon, atgavusi sąmonę, teištarė:

— Tu, Dikai, tu!

Jaunuolis bandė atsikelti, bet misis Veldon pirmoji jį apkabino, o Džekas puolė jo bučiuoti.

— Mano draugas Dikas! Mano draugas Dikas! — kartojo berniukas.

Paskui, atsigręžęs į Herkulį, pasakė:

— Aš tavęs nepažinau!

— Aha! Tai bent persirengiau! — atsakė Herkulis ir ėmė trinti nuo savo krūtinės margą raštą.

— Tu buvai baisiai bjaurus! — tarė mažasis Džekas.

— Nieko nepadarysi! Aš vaizdavau velnią, o velnias juk negražus!

— Herkuli! — sušuko misis Veldon, tiesdama ranką narsiajam negrui.

— Jis išgelbėjo jus, — pasakė Dikas Sendas, — kaip ir mane, nors nenori prisipažinti.

— Išgelbėjo! Išgelbėjo! Apie išgelbėjimą dar anksti kalbėti, — atsakė Herkulis. — Beje, jei ponas Benediktas nebūtų pasakęs, kur jūs, misis Veldon, mes nieko nebūtume galėję padaryti!

Iš tikrųjų tai Herkulis čiupo mokslininką, kai tasai prieš penkias dienas, gaudydamas brangiąją savo mantikorą, atsidūrė per dvi mylias nuo faktorijos. Jei ne šitas įvykis, nei Dikas Sendas, nei negras nebūtų sužinoję, kur slepiama misis Veldon, ir Herkuliui nebūtų atėję į galvą, persirengus burtininku, įsibrauti į Kazondę.

Valtis greitai plaukė šia susiaurėjusia upės vagos dalimi. Herkulis papasakojo, kas atsitiko, kai jis pabėgo iš stovyklos prie Kvanzos; kaip slapstydamasis sekęs paskui kitandą, kurioje buvo nešama misis Veldon ir jos sūnus; kaip radęs sužeistą Dingą; kaip jiedu atsidūrę Kazondės apylinkėse; kaip per Dingą nusiuntęs raštelį Dikui su žinia apie misis Veldon; kaip jisai, netikėtai pasirodžius pusbroliui Benediktui, veltui stengęsis patekti į faktoriją, kuri buvo saugoma budriau negu bet kada; kaip pagaliau radęs progą išplėšti belaisvę iš baisiojo Chosė Antonijo Alveco rankų. Taigi va, toji proga pasitaikiusi tą pat dieną. Vienas mganga, keliaudamas po kraštą su savo raganystėmis, —

tas pats garsusis burtininkas, kurio visi taip nekantriai laukė Kazondėje, — praėjo tuo mišku, po kurį kiekvieną naktį bastėsi Herkulis, tykodamas, dairydamasis, pasiruošęs viskam. Pulti mgangą, jį nurengti, atimti papuošalus, pririšti prie medžio lianomis taip, kad nė patys Davenportai[1] nebūtų sugebėję jų atnarplioti, išsidažyti kūną, kaip buvo išsidažęs raganius, ir suvaidinti lietaus kerėtojo vaidmenį — visa tai buvo padaryta per keletą valandų. Bet ši apgavystė niekad nebūtų pavykusi, jei ne stulbinantis čiabuvių patiklumas.

Apie Diką Sendą, šitaip greitomis pasakodamas, Herkulis neužsiminė nė vienu žodžiu.

— O tu, Dikai? — paklausė misis Veldon.

— Aš, misis Veldon! — atsakė jaunuolis. — Aš nieko negaliu papasakoti. Mano paskutinė mintis buvo apie jus, apie Džeką!.. Veltui stengiausi nutraukti pančius, kuriais buvau pririštas prie stulpo... Vanduo mane jau buvo visą apsėmęs... Netekau sąmonės... Kai atsigavau, gulėjau ant šio kranto, papirusų brūzgyne, o Herkulis atsiklaupęs rūpestingai mane slaugė!

— O kaipgi! Juk aš gydytojas, — atsiliepė Herkulis, — žynys, raganius, burtininkas ir ateities spėjikas!..

— Herkuli, — kreipėsi į jį misis Veldon, — pasakykite, kaip išgelbėjote Diką Sendą.

— Argi aš jį išgelbėjau, misis Veldon? — atsakė Herkulis. — Ar negalėjo siūbtelėjusi srovė išversti stulpo, prie kurio buvo pririštas mūsų kapitonas, ir tamsoje nunešti jį iki rąsto, kur aš jį pusgyvį suradau? Beje, argi jau taip sunku tose tamsybėse įsisprausti tarp aukų, kuriomis buvo išklota duobė, palaukti, kol nuvers užtvanką, priplaukti

---

[1] *Davenportai (Ira ir Viljamas) – garsūs XIX a. amerikiečių fokusininkai.*

prie stulpo ir, truputį smarkiau spustelėjus, vienu moju išrauti jį drauge su pririštu prie jo mūsų kapitonu? Kas čia ypatingo! Kiekvienas būtų tą pat padaręs. Pavyzdžiui, ponas Benediktas... arba Dingas! Iš tikrųjų, ar ne Dingas tai padarė?

Pasigirdo amtelėjimas, ir Džekas, apkabinęs šuns galvą, meiliai jį patapšnojo ir tarė:

— Dingai, tai tu išgelbėjai mūsų draugą Diką?

Ir pakraipė šuns galvą į šonus.

— Dingas sako ne, Herkuli! — sušuko Džekas. — Matai, kad ne jis! Dingai, ar ne Herkulis išgelbėjo mūsų kapitoną?

Ir berniukas penkis ar šešis kartus palenkė Dingo galvą.

— Dingas sako taip, Herkuli! Jis sako taip! — šūktelėjo mažasis Džekas. — Matai, tai tu jį išgelbėjai!

— Dingai, Dingai! — kalbėjo Herkulis, glostydamas šunį. — Kaip tau ne gėda, juk pažadėjai manęs neišduoti!

Taip! Herkulis išgelbėjo Diką Sendą, statydamas į pavojų savo gyvybę. Bet toks jau jis buvo — kuklumas neleido prisipažinti. Beje, visa tai jam atrodė labai paprasta, ir jis kartojo, kad kiekvienas iš jo draugų nedvejodamas būtų pasielgęs, kaip jis pasielgė šiuo atveju.

Misis Veldon prisiminė nelaiminguosius Herkulio draugus — senąjį Tomą, jo sūnų Batą, Akteoną ir Ostiną.

Jie dabar varomi į Didžiųjų ežerų sritį. Herkulis matė juos vergų vilkstinės eilėse. Kurį laiką sekė paskui, bet susižinoti su jais nepavyko. Jie išvaryti! Jų laukia mirtis ir Herkulis, iki šiol nuoširdžiai šypsojęsis, apsiverkė, net nesistengdamas slėpti ašarų.

— Neverkite, brangusis, — tarė misis Veldon. — Kas žino, Dievas gal bus maloningas, ir mes juos vieną gražią dieną vėl pamatysime!

Misis Veldon trumpai papasakojo Dikui Sendui, kas įvyko Alveco faktorijoje, kol ji ten buvo.

— Gal mums būtų buvę saugiau pasilikti Kazondėje, — tarė ji.

— Ak, aš padariau meškos patarnavimą! — sušuko Herkulis.

— Ne, Herkuli, ne! — atsakė Dikas Sendas. — Tie niekšai būtų sugalvoję, kaip įvilioti poną Veldoną į spąstus! Bėkime visi kartu ir nedelsdami! Mes atvyksime į pajūrį Negorui dar nespėjus grįžti į Mosamedesą. Ten portugalų valdžia suteiks mums savo globą, ir, kai Alvecas atvyks pasiimti to šimto tūkstančio dolerių...

— Tas senas nedorėlis gaus šimtą tūkstančių lazda per makaulę! — sušuko Herkulis. — Ir šias sąskaitas suvesti įsipareigoju aš!

Padėtis buvo labai kebli. Vis dėlto apie misis Veldon grįžimą į Kazondę negalėjo būti nė kalbos. Vadinasi, būtinai reikėjo aplenkti Negorą. Toks turėjo būti visų tolimesniųjų Diko Sendo planų tikslas.

Pagaliau Dikas Sendas galėjo įgyvendinti seną savo sumanymą — upe nuplaukti iki vandenyno. Upė buvo čia, ji suko į šiaurę ir tikriausiai įtekėjo į Zairą. Taigi misis Veldon ir jos bendrakeleiviai pateks ne į San Paolo de Luandą, o į šios didžiulės upės žiotis. Beje, visai buvo nesvarbu, nes šitose Žemutinės Gvinėjos kolonijose jie taip pat galėjo tikėtis pagalbos. Nusprendęs leistis šia upe žemyn, Dikas Sendas pirmiausia pagalvojo, ar nepasinaudoti vienu iš tų žole apaugusių plaustų, savotiškų plūduriuojančių salelių[1], kurių daugybę neša Afrikos upių tėkmė.

---

[1] *Kameronas dažnai rašo apie tokias saleles. (Aut. past.)*

Bet Herkulis, naktį bastydamasis pakrante, ištraukė srovės nešamą luotą. Apie geresnį Dikas Sendas ir svajoti negalėjo, atsitiktinumas puikiai jam pasitarnavo. Iš tiesų tas luotas nebuvo vienas iš tų įprastinių siaurų laivelių, kuriais plaukioja čiabuviai. Herkulio rastos pirogos ilgis prašoko trisdešimt pėdų, plotis — keturias; irkluodami keliese, tokiomis pirogomis čiabuviai smarkiai neria didžiaisiais ežerais. Misis Veldon ir jos bendrakeleiviai galėjo patogiai joje įsitaisyti, o plaukiant pasroviui, jai vairuoti turėjo užtekti vieno užpakalinio irklo.

Iš pradžių Dikas Sendas buvo nusprendęs keliauti tiktai naktimis, kad nepasipainiotų čiabuviams po akių. Bet jei plauks tik dvylika valandų per parą — dvigubai ilgiau užtruks kelionėje, kuri ir šiaip, galimas daiktas, bus ilga. Laimė, Dikui Sendui atėjo į galvą gera mintis: uždengti valtį ilgų žolių stogu, kurį laikė kartis, išlenkta nuo valties galo iki priekio. Tos žolės, nukarusios iki vandens, slėpė net ilgąjį užpakalinį irklą. Tarp plaukiojančių salelių valtis atrodė lyg žolių kupstas, nešamas srovės. Žaginys buvo taip sumaniai sukrautas, kad apsigaudavo net paukščiai — susivilioję dažnai ant jo nutūpdavo raudonsnapės žuvėdros, „arhingai" juodomis plunksnomis, pilki ir balti tulžiai.

Be to, tas žalias stogas saugojo keleivius nuo kaitrių saulės spindulių. Tokia kelionė nebuvo per daug varginanti, bet vis dėlto pavojinga.

Iš tiesų kelias žadėjo būti ilgas, ir maistu reikės apsirūpinti kiekvieną dieną. Jei pagautų žuvų maistui neužteks, prisieis medžioti upės krantuose, o Dikas Sendas teturėjo vieną šaunamąjį ginklą — tą, kurį, pabėgdamas po termityno užpuolimo, nusinešė Herkulis. Bet jis nusprendė veltui

neeikvoti nė vieno šūvio. Gal netgi geriau pataikys, iškišęs šautuvą pro laivelio stogo žoles, — kaip medžiotojas, šaudantis į paukščius pro lapinės skyles.

Tuo tarpu srovė nešė luotą, Diko Sendo apskaičiavimu, ne mažesniu kaip dvi mylios per valandą greičiu. Taigi jis spėjo, kad nuo vieno saulės patekėjimo ligi kito jie nuplauks apie penkiasdešimt mylių. Bet tėkmė buvo tokia veržli, jog reikėjo nuolat budėti, kad luotas neužplauktų ant uolų, šiekštų, seklumų. Be to, šioje tėkmėje galėjo atsirasti slenksčių, krioklių, kaip dažnai pasitaiko Afrikos upėse.

Dikas Sendas, kuris iš džiaugsmo, kad susitiko su misis Veldon ir jos sūnumi, buvo atgavęs jėgas, stojo luoto priekyje. Jis stebėjo upės tėkmę pro žoles ir balsu ar mostu nurodinėjo, ką daryti Herkuliui, galinga ranka laikančiam irklą.

Misis Veldon gulėjo ant sausų lapų pakloto viduryje valties. Pusbrolis Benediktas sėdėjo, ištiesęs kojas, sukryžiavęs rankas ant krūtinės; protarpiais jis automatiškai ranka tarsi nukeldavo nuo nosies ant kaktos akinius, kurių nebeturėjo. Netarė nė žodžio, o pamatęs Herkulį, suraukdavo kaktą — negalėjo atleisti už tai, kad šisai išdrįso sutrukdyti jam gaudyti mantikorą, ir galvojo apie prarastą kolekciją, apie savo entomologinius užrašus, kurių Kazondės čiabuviai neįvertins. Mažasis Džekas suprato, kad nereikia triukšmauti; bet kadangi niekas nedraudė judėti, pamėgdžiodamas Dingą, ropinėjo keturiomis nuo vieno valties galo iki kito.

Pirmas dvi dienas misis Veldon ir jos bendrakeleiviai maitinosi atsargomis, kuriomis Herkulis buvo apsirūpinęs prieš kelionę. Tad Dikas Sendas sustojo tik kelioms valan-

doms naktį, norėdamas šiek tiek pailsėti. Bet į krantą nelipo, nutaręs tenai keltis tik tada, kai būtinai reikės papildyti maisto atsargas.

Kelionės šia nežinoma upe pradžioje nieko ypatingo neįvyko. Vidurkį apskaičiavus, upė buvo ne platesnė kaip šimto penkiasdešimt pėdų. Srovė nešė keletą plaukiojančių salelių. Jos plaukė tokiu pat greičiu, kaip valtis. Todėl susidurti su jomis Dikas Sendas nebijojo, nebent jas būtų sustabdžiusi kokia kliūtis.

Pakrantėse žmonių nebuvo. Šita Kazondės teritorijos dalis, matyt, buvo retai čiabuvių lankoma.

Ant krantų augo vešli laukinė augmenija, tviskanti ryškiausiomis spalvomis. Akį verte vėrė klemaliai, kardeliai, lelijos, vijutrės, sprigės ir skėtiniai augalai, alijošius, paparčiai didumo sulig medžiais, kvepiantys krūmai. Kartais miškai siekdavo pačią upę. Virš vandens sviro kopaliniai medžiai, šiurkščialapės akacijos, bauhinijos kieta kaip geležis mediena, kurių kamienai apaugę kerpėmis lyg kailiu iš tos pusės, iš kur pučia šalti vėjai, figmedžiai, stovintys ant šaknų lyg kokių polių, kaip mangrovės ir daug kitų nuostabių medžių. Išlakios jų viršūnės, susipynusios šimto pėdų aukštyje, gaubė upę lyg skliautas, pro kurį neprasiskverbė saulės spinduliai. Kai kur nuo vieno kranto iki kito buvo persimetusios lianos. Birželio 27 dieną mažasis Džekas su didžiausiu susižavėjimu žiūrėjo, kaip būrys beždžionių keliasi tokiu augaliniu tilteliu susikibusios uodegomis — mat, kartais tiltas gali neišlaikyti jų svorio.

Tos beždžionės priklausė mažųjų šimpanzių rūšiai, kurios Centrinėje Afrikoje vadinamos „soko". Tai bjauroki beždžionių giminės atstovai: žema kakta, geltonas snukis, aukštai statytos ausys. Jos gyvena bandomis po dešimt,

loja kaip šunys ir varo siaubą čiabuviams, nes kartais nusineša jų vaikus, apdrasko ir sukandžioja. Keldamosi lianų tiltu, jos net nenujautė, kad po šituo srovės nešamu žolių kupstu, yra berniukas, kurį būtų pavertusios žaislu. Diko Sendo sugalvota danga buvo iš tikrųjų gerai padaryta, jei apgavo šituos akylus žvėris.

Tą pačią dieną, nuplaukus dvidešimt mylių, luotas staiga sustojo.

— Kas atsitiko? — paklausė Herkulis, visą laiką stovįs prie savo irklo.

— Užtvanka, — atsakė Dikas Sendas, — bet natūrali užtvanka.

— Griausime, ponas Dikai?

— Taip, Herkuli, griausime kirviais. Į ją atsitrenkė pora salelių, bet ji laikosi.

— Prie darbo, kapitone! Prie darbo! — tarė Herkulis, atėjęs į valties priekį.

Užtvanką sudarė „tikatika" — kibios žolės žvilgančiais lapais, kurios, susipynusios ir susispaudusios, pačios savaime susivelia ir virsta standžia mase. Tokiu veltiniu gali pereiti upes kaip tiltu, sausom kojom, jei nebijai nugrimzti per dvylika colių į šių žolių klojinį. Užtvankos paviršiuje žydėjo išsikeroję nuostabūs lotosai.

Buvo jau tamsu. Herkulis, niekuo nerizikuodamas, išlipo iš valties ir, mikliai pasidarbavęs dvi valandas kirviu, užtvanką išardė; srovė nustūmė abi jos puses prie krantų, ir luotas nuplaukė upe žemyn.

Ar verta pasakoti? Tas didelis vaikas, pusbrolis Benediktas, akimirką vylėsi, kad jie įstrigs. Šitaip plaukti jam atrodė nuobodu. Jis netgi su apgailestavimu minėjo Chosė Antonijo Alveco faktoriją ir lūšnelę, kur liko jo brangioji

entomologijos dėžutė. Jo sielvartas buvo labai nuoširdus, ir į tą vargšą žmogų, tiesą sakant, gaila buvo žiūrėti. Nė vieno vabzdžio! Nė vieno!

Tat koks buvo jam džiaugsmas, kai Herkulis — šiaip ar taip, jo „mokinys" — atnešė bjaurų vabzdį, kurį rado ant vieno tikatikos šapelio. Keistas dalykas — šaunusis negras, įteikdamas jį mokslininkui, rodės, buvo netgi kažko suglumęs.

Bet kaip šūktelėjo pusbrolis Benediktas, kai, suėmęs vabzdį smilium ir nykščiu, prisikišo prie pat trumparegių akių, kurioms dabar, deja, negalėjo ateiti į pagalbą nei akiniai, nei lupa.

— Herkuli! — sušuko jis. — Herkuli! Atleidžiu tau! Pussesere Veldon! Dikai! Vienintelis šios rūšies šešiakojis, be to, afrikinis! Šito tai jau niekas nedrįs paneigti. Verčiau mirsiu, bet jo neatiduosiu!

— Toks jis jums brangus? — paklausė misis Veldon.

— Brangus! — sušuko pusbrolis Benediktas. — Vabzdys, kuris nėra nei kietasparnis, nei tinklasparnis, nei plėviasparnis, kuris nepriklauso nė vienam iš dešimties mokslininkams žinomų būrių. Jį galima būtų priskirti prie voragyvių! Savotiškas voras, kuris būtų voras, jei turėtų aštuonias kojas; tačiau yra šešiakojis, nes turi jų tik šešias. Ak bičiuliai, dangus, matyt, atsiuntė man šį džiaugsmą! Pagaliau aš susiesiu savo vardą su moksliniu atradimu! Šitas vabzdys vadinsis *Hexapodes Benedictus*[1]!

Entuziastingasis mokslininkas buvo laimingas; užsisėdęs ant mėgstamo savo arkliuko, jis užmiršo iškentėtus ir ateityje laukiančius vargus. Misis Veldon ir Dikas Sendas nuoširdžiai jį sveikino.

---

[1] *Benedikto šešiakojis. (Lot.)*

Tuo tarpu luotas nėrė tamsiais upės vandenimis. Nakties tylą tetrikdė krokodilų žvynų čežėjimas arba ant kranto bruzdantys hipopotamai.

Paskui virš medžių viršūnių pakilo mėnulis ir suspindo pro žolių stiebelius, apšviesdamas valties vidų.

Staiga dešiniajame krante, tolumoje, pasigirdo triukšmas, duslus šniokštimas, lyg tamsoje būtų pradėję veikti didžiuliai siurbliai.

Keletas šimtų dramblių, sočiai prisiėdę per dieną sumedėjusių šaknų, atėjo atsigerti prieš miegą. Iš tikrųjų atrodė, kad visi tie straubliai, automatiškai leisdamiesi ir pakildami į orą, nori nusausinti upę!

Aštuonioliktas skyrius

ĮVAIRŪS NUTIKIMAI

Šitaip srovės nešama, valtis plaukė visą savaitę. Neįvyko nieko svarbesnio. Keletą mylių upė tekėjo per nuostabius miškus; paskui gražieji miškai baigėsi ir kiek akis aprėpia tęsėsi džiunglės.

Šitoje vietovėje čiabuvių nebuvo. Dikas Sendas ir nemanė dėl to sielotis. Užtat knibždėte knibždėjo žvėrių. Ant krantų žaidė zebrai, elniai, labai grakščios antilopės „kama". Naktį jie dingdavo, užleisdami vietą leopardams, — jų staugsmas aidėjo ore, — ir net liūtams, šokinėjantiems per aukštą žolę. Iki šiol bėgliai dar nenukentėjo nuo grobuonių — nei nuo tų, kurie gyvena miškuose, nei nuo tų, kurie gyvena upėje.

Tačiau kiekvieną dieną, dažniausiai po pietų, Dikas Sen-

das pasukdavo valtį prie vieno ar kito kranto, išlipdavo ir apžiūrėdavo pakrantės apylinkes.

Reikėjo kasdien atnaujinti maisto atsargas. Šitame krašte, kur niekas nedirba žemės, negalima buvo pasikliauti nei manioku, nei sorgu, nei kukurūzais, nei vaisiais, sudarančiais vietinių genčių maistą. Šie augalai čia augo, bet buvo laukiniai ir valgyti netiko. Dikas Sendas turėjo medžioti, nors šūvio garsas galėjo atkreipti nedraugiškai nusiteikusių čiabuvių dėmesį.

Ugnį keleiviai įsižiebdavo įstatę pagaliuką į duobutę, išskobtą laukinio figmedžio šakelėje, ir jį sukdami, kaip daro čiabuviai ar net beždžionės. Sako, kad šitokiu būdu gauna ugnies kai kurios gorilos. Paskui išsikepdavo elnio ar antilopės mėsos iš karto keletui dienų. Liepos 4-ąją Dikui Sendui netgi pavyko vienu šūviu nudėti „poku", iš kurio jie pasidarė gražių mėsos atsargų. Poku — tai penkių pėdų ilgio žvėris, ilgais žieduotais ragais, rausvai geltono kailio, nusėto blizgančiais taškeliais, baltu pilvu. Visi nutarė, kad poku mėsa nepaprastai skani.

Kadangi beveik kasdien reikėjo išlipti į krantą, o naktį keletą valandų pailsėti, liepos 8 dieną valtis buvo nuplaukusi ne daugiau kaip šimtą mylių. Vis dėlto toks kelio gabalas buvo nemažas, ir Dikas Sendas jau pradėjo galvoti, iki kur juos nuneš ta nesibaigianti upė, į kurią ligi šiol įtekėjo tik keli maži upeliukai ir kuri beveik nepraplatėjo. Iš pradžių ilgai bėgusi į šiaurę, upė pasuko į šiaurės vakarus.

Šiaip ar taip, upė taipogi tiekė dalį savo maisto. Ilgomis lianomis, kurių spygliai atstojo kabliukus, jie gaudydavo „sandžikas", labai malonaus skonio žuvis, kurios išrūkomos ir gabenamos po visą šį kraštą; gana gardžias juodąsias

„uzakas"; plačiagalves „mondesas" su šepečio šeriais vietoj dantų; mažytes „dagalas", mėgstančias tekantį vandenį ir priklausančias silkių genčiai, — jos primena silkinių mailių, gaudomą Temzėje.

Liepos 9 dieną Dikui Sendui teko parodyti nepaprastą šaltakraujiškumą. Jis buvo vienas krante ir tykojo kamos, kurios ragai kyšojo virš krūmų. Kai jis iššovė, už trisdešimties žingsnių nuo jo dryktelėjo baisus medžiotojas, tikriausiai atėjęs pasiimti savo grobio ir neketinęs niekam jo užleisti.

Tai buvo didžiulis, penkių pėdų aukščio liūtas — baisus žvėris. Čiabuviai šituos liūtus vadina „karamos" — jie nepanašūs į „Niasi liūtus", neturinčius karčių.

Liūtas dryktelėjęs užgulė Diko Sendo pašautą kamą, kuri tebebuvo gyva ir, prispausta grėsmingo žvėries letenų, bliovė ir mėšlungiškai spurdėjo.

Dikas Sendas iššovęs antro šovinio įsidėti nespėjo.

Liūtas tuojau jį pamatė, bet iš pradžių nepuolė, tik žiūrėjo.

Dikas Sendas susivaldė ir stovėjo nė nekrustelėdamas. Jis prisiminė, kad panašiais atvejais išsigelbėti galima tik visiškai nekrutant. Nebandė užtaisyti šautuvo, nebandė nė bėgti.

Liūtas nenuleido nuo jo krauju pasruvusių ir žvilgančių katiniškų akių. Dvejojo, katrą grobį pasirinkti: tą, kuris juda, ar tą, kuris nejuda. Jei kama nebūtų pasirangiusi liūto naguose, Dikas Sendas būtų žuvęs.

Taip praėjo dvi minutės. Liūtas žiūrėjo į Diką Sendą, o Dikas Sendas — į liūtą net nemirktelėdamas.

Tada liūtas, galingai apžiojęs trūkčiojančią kamą, nusinešė ją, kaip šuo nešasi kiškį, ir, baisia savo uodega daužydamas krūmus, dingo tankiame atvašyne.

Dikas Sendas pastovėjo nekrutėdamas dar kurį laiką, paskui grįžo pas savo draugus, bet nieko nepasakė apie pavojų, kurio išvengė savo šaltakraujiškumo dėka. Tik galvojo, kad jei bėgliai, užuot plaukę šia sraunia upe, būtų ėję lygumomis ir miškais, kur pilna panašių plėšrūnų, šiuo metu gal jau nebūtų likę gyvo nė vieno iš tų, kurie išsigelbėjo, sudužus „Piligrimui".

Tačiau, nors kraštas dabar buvo negyvenamas, ne visada buvo toks. Kai kuriose daubose matėsi buvusių kaimų pėdsakai. Prityręs keliautojas, ne kartą lankęsis šiose srityse, kaip, pavyzdžiui, Deividas Livingstonas, nebūtų apsirikęs. Pamatęs aukštas karpažolių tvoras, sugriuvusias šiaudines lūšnas, ir tą šventą vienišą figmedį, augantį kaimelio teritorijos viduryje, nedvejodamas būtų pasakęs, kad kadaise čia būta gyvenvietės. Pagal čiabuvių papročius, vadui mirus, gyventojai palieka savo kaimelį ir išsikelia kitur.

Be to, čia, kaip ir kitose Afrikos srityse, kai kurios gentys galbūt gyvena žeminėse. Tie laukiniai, stovintys žemiausioje žmonijos išsivystymo pakopoje, iš savo duobių išlenda, kaip žvėrys iš urvų, tik naktį, ir todėl su jais taip pat pavojinga susitikti, kaip ir su plėšrūnais.

Dikas Sendas neabejojo, kad šio krašto gyventojai — žmogėdros. Tris ar keturis kartus progumoje, dar beveik neatšalusiuose pelenuose, jis užtiko apanglėjusius žmonių kaulus — siaubingos puotos išėdas. Šituos aukštosios Kazondės žmogėdras pragaištingas atsitiktinumas galėjo atvesti ant upės kranto kaip tik tuo metu, kai Dikas Sendas išlipdavo medžioti. Todėl jis nestodavo be ypatingo reikalo, ir Herkulis turėdavo jam duoti garbės žodį, kad, mažiausią pavojaus ženklą gavęs, atstums valtį nuo kranto. Negras pažadėdavo, bet kai Dikas Sendas išlipdavo į krantą,

jam būdavo labai sunku nuslėpti nuo misis Veldon baisų savo nerimą.

Liepos 10 dienos vakare teko itin atsargiai elgtis. Dešiniajame upės krante pasirodė kaimelis ant vandens. Praplatėjusi upės vaga sudarė šioje vietoje lyg ir kokį užtakį, kurio vandenys skalavo maždaug trisdešimt trobelių, stovinčių ant polių. Srovė tekėjo po tomis trobelėmis ir nešė ten valtį, o kairėj pusėj buvo neįmanoma plaukti — iš vandens kyšojo daugybė uolų.

Kaimelis buvo gyvenamas. Po šiaudiniais stogais švietė žiburiai. Aidėjo balsai, primenantys liūto maurojimą. Jei, kaip atsitinka dažnai, tarp polių ištempti tinklai, visas kaimas gali sukilti ant kojų, kol valtis brausis pro tinklus.

Dikas Sendas, stovėdamas priekyje, pašnabždomis nurodinėjo, kur plaukti, kad valtis neužkliudytų sutrūnijusių rąstų. Naktis buvo šviesi. Luotą vairuoti buvo lengviau, bet ir juos pastebėti lengviau.

Jie išgyveno baisią akimirką. Du čiabuviai, garsiai kalbėdami, tupėjo prie pat vandens ant polių, tarp kurių srovė nešė luotą. Nukreipti jį į šoną buvo neįmanoma — praėjimas buvo labai siauras. Ar nepastebės jie valties ir ar nesukels ant kojų savo riksmu viso kaimelio?

Liko nuplaukti daugių daugiausia šimtas pėdų. Staiga Dikas Sendas išgirdo, kaip abu čiabuviai ėmė garsiau šūkauti. Vienas rodė kitam pasroviui plaukiančią žolių krūvą, kuri, ko gero, sudraskys jų tempiamus tinklus.

Todėl skubiai ėmė juos traukti, šaukdami pagalbos.

Penki ar šeši negrai tuoj pat nusileido poliais, siaubingai rėkdami, ir atsistojo ant skersinių rąstų, kurie juos jungė.

Valtyje, priešingai, buvo visiškai tylu, tik Dikas Sendas pašnibždomis davinėjo įsakymus; niekas nejudėjo,

tik Herkulis vienodai mosikavo dešine ranka irklą; kartais dusliai suurgzdavo Dingas; Džekas mažutėmis rankutėmis buvo užspaudęs jam nasrus; apačioje vanduo tyliai pliuškeno į polius; virš jų, tarsi plėšrieji žvėrys, klykavo žmogėdros.

Tuo tarpu čiabuviai skubiai traukė tinklus. Jeigu laiku juos pakels, luotas praplauks, jei ne — įsipainios, ir tada galas visiems, kurie juo plaukė! Dikas Sendas negalėjo nei pakeisti luoto krypties, nei jį sulaikyti: srovė, smarkesnė po šitais poliais, nešė jį nepaprastai greitai.

Luotas vienu akies mirksniu atsidūrė tarp polių. Negirdėta laimė! Čiabuviai, paskutinį kartą timptelėję, ištraukė tinklus iš vandens.

Bet nuo valties, ko ir bijojo Dikas Sendas, buvo nuplėšta dešinioji žaginio pusė. Vienas čiabuvių suriko. Nejaugi jis pamatė, ką slepia žolės? Ir įspėjo savo riksmu draugus?.. Tikriausiai taip ir buvo.

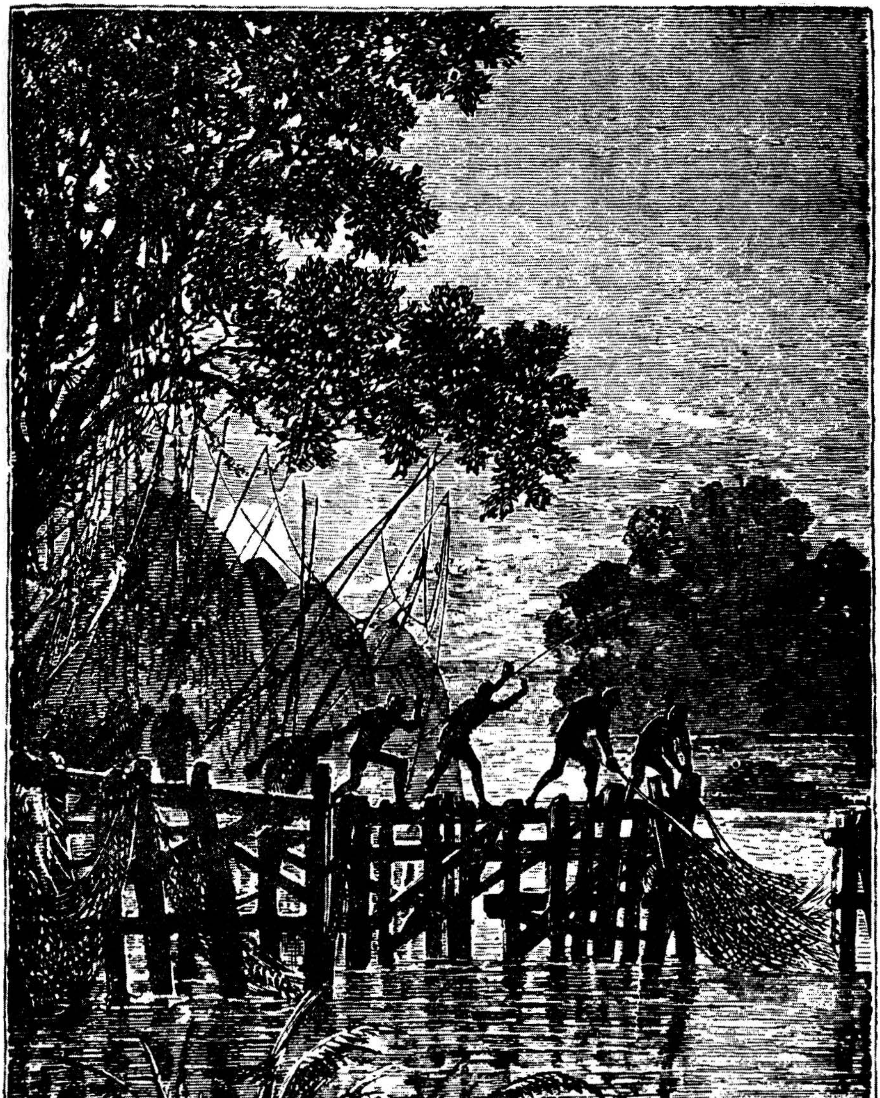
Diko Sendo ir jo bendrakeleivių jie nebegalėjo pasiekti; srovė, virtusi beveik kriokliu, nunešė juos pirmyn, ir kaimelis ant polių dingo iš akių.

— Laikytis kairiojo kranto! — dėl visa ko įsakė Dikas Sendas. — Tėkmėje uolų nebėra!

— Laikytis kairiojo kranto, — pakartojo Herkulis ir staigiai pakreipė irklą.

Dikas Sendas perėjo į luoto galą, atsistojo šalia jo ir įsmeigė akis į aiškiai mėnulio nušviestą vandens paviršių. Jis nepastebėjo nieko įtartino. Jokia valtis jų nesivijo. Matyt, tie laukiniai valčių neturėjo, ir, kai išaušo, nei upėje, nei ant krantų nebuvo matyti nė vieno čiabuvio. Vis dėlto iš atsargumo valtis tebesilaikė kairiojo kranto.

Sekančias keturias dienas, nuo liepos 11-osios iki 14-

Čiabuviai, paskutinį kartą timptelėję, ištraukė tinklus iš vandens.

osios, misis Veldon ir jos bendrakeleiviai pastebėjo, kad vietovė smarkiai pasikeitusi. Jie matė ne dyką kraštą, o tikrų tikriausią dykumą; ją galima buvo palyginti su Kalahario dykuma, kurią Livingstonas ištyrė per pirmąją savo kelionę. Plika dirva niekuo nepriminė derlingų aukštupio laukų.

Ir ta nesibaigianti upė! Atrodė, kad ji įtekės į patį Atlanto vandenyną!

Šitose sausose vietovėse pasidarė sunku gauti maisto. Iš senųjų atsargų nebebuvo nė trupinio. Žuvies pasitaikydavo mažai, medžioklė nieko nedavė. Elniai, antilopės, poku ir kiti žvėrys nebūtų galėję šioje dykumoje išsimaitinti; kartu su jais buvo išnykę ir grobuonys.

Todėl naktimis nebeaidėjo įprastinis riaumojimas. Tylą tetrikdė tas varlių koncertas, kurį Kameronas lygina su garsais, sklindančiais iš laivų statyklų, kai ten kamšomi, kniedijami ir gręžiami laivai.

Plokščia lyguma, kurioje nebuvo matyti jokio medžio, tęsėsi abiem krantais iki tolimų kalvų, užtveriančių akiratį rytuose ir vakaruose. Čia augo tik daugybė karpažolių, — ne ta atmaina, iš kurios gaunami manioko miltai — kasava, bet karpažolės, iš kurių tespaudžiamas maistui netinkamas aliejus.

Tačiau valgiu reikėjo apsirūpinti. Dikas Sendas nežinojo, ką ir daryti; bet Herkulis jam labai laiku priminė, kad čiabuviai dažnai minta jaunomis paparčių ataugomis ir papirusų stiebuose esančiu minkštimu. Jis pats, sekdamas paskui Ibn Hamiso vilkstinę, ne kartą turėjo šitaip malšinti alkį. Laimė, tie paparčiai ir papirusai gausiai želė upės pakrantėse, ir saldus minkštimas patiko visiems keleiviams, ypač mažajam Džekui.

Tačiau šis patiekalas buvo ne itin maistingas; bet sekančią dieną pusbrolio Benedikto dėka visi sočiau pavalgė.

Atradęs *Hexapodes Benedictus*, kuris turėjo įamžinti jo vardą, pusbrolis Benediktas pažvalėjo. Padėjęs vabzdį į saugią vietą — įsmeigęs į savo skrybėlės pamušalą, mokslininkas, kai tik valtis sustodavo, išlipdavo ir klaidžiodavo krantu. Tą dieną, naršydamas po aukštą žolę, jis išbaidė paukštį, sudominusį jį savo plunksnomis. Dikas Sendas buvo bešaunąs, bet mokslininkas riktelėjo:

— Nešaukite, Dikai, nešaukite! Vieno paukščio penkiems žmonėms neužteks!

— Džekui užteks, — atsakė Dikas Sendas, vėl taikydamasis į paukštį, kuris nesiskubino skristi.

— Ne! Ne! — vėl sušuko pusbrolis Benediktas. — Nešaukite! Tai vedlys. Šitas paukštis padės mums gausiai apsirūpinti medumi!

Dikas Sendas nuleido šautuvą, nusprendęs, kad keletas svarų medaus geriau, negu vienas paukštis. Jiedu su pusbroliu Benediktu ėmė sekti vedlį, medaus rodytoją, kuris, čia pakildamas, čia nutūpdamas ant žemės, kvietė juos paskui save.

Ilgai eiti nereikėjo, po valandėlės tarp karpažolių pasirodė drevėti medžių kamienai, aplink kuriuos dūzgė bičių debesis.

Pusbroliui Benediktui nesinorėjo atimti iš tų sumanių plėviasparnių „jų darbo vaisiaus", kaip jis išsireiškė. Bet Dikas Sendas manė kitaip. Jis išrūkė bites sausomis žolėmis ir išėmė daug medaus. Paskui, palikę vedliui korius, jo pelno dalį, jiedu grįžo į valtį.

Medumi visi labai apsidžiaugė, bet apskritai jo būtų neužtekę ir visi būtų žiauriai kentėję alkį, jei liepos 12

dieną luotas nebūtų sustojęs prie įlankėlės, kurios krante kirbėte kirbėjo skėrių. Jie dengė žemę ir krūmus dviem ar trim sluoksniais, jų buvo milijardų milijardai. Pusbrolis Benediktas priminė, kad čiabuviai vartoja šiuos tiesiasparnius maistui, — tai buvo gryniausia tiesa. Keleiviai prisirinko šitos „dangaus manos". Jais galima buvo pakrauti dešimt tokių valčių. Ant lengvos ugnies paspirginti, tie valgomi skėriai būtų atrodę skanūs net ir ne tokiems išalkusiems žmonėms. Pusbrolis Benediktas taip pat nemažai jų suvalgė — tiesa, dūsaudamas, — bet suvalgė.

Vis dėlto jau buvo laikas užsibaigti tai ilgai moralinių ir fizinių kančių virtinei. Nors plaukti šia sraunia upe buvo ne taip sunku, kaip tada keliauti pajūrio miškais, bet nepaprastas karštis dieną, drėgni rūkai naktį, nuolatiniai moskitų antpuoliai trukdė leistis upe žemyn. Laikas buvo pasiekti tikslą, tačiau Dikas Sendas dar nežinojo, kada toji kelionė baigsis! Ar ji truks savaitę, ar mėnesį? Niekas negalėjo pasakyti. Jei upė būtų tekėjusi tiesiai į vakarus, jie jau būtų atsidūrę šiaurinėje Angolos pakrantėje; bet upė tekėjo greičiau į šiaurę, ir jie, ko gero, gaus dar ilgai šitaip plaukti, kol pasieks pajūrį.

Dikas Sendas nepaprastai nerimavo. Staiga liepos 14 dienos rytą upė pasisuko.

Mažasis Džekas valties priekyje žiūrėjo pro žoles. Staiga akiraty pasirodė didelis vandens plotas.

— Jūra! — sušuko jis.

Išgirdęs šį žodį, Dikas Sendas krūptelėjo ir priėjo prie mažojo Džeko.

— Jūra! — pakartojo jis. — Ne, dar ne, bet, šiaip ar taip, didelė upė, kuri teka į vakarus. Vadinasi, mūsų upė buvo tik intakas! Gal čia pats Zairas?

— Teišgirsta tave Dievas! — atsiliepė misis Veldon.

Taip! Jei čia Zairas, arba Kongas, kurį po keleto metų atrado Stenlis, teliko leistis jo tėkme žemyn iki pačių žiočių, norint pasiekti portugalų gyvenvietes. Dikas Sendas tikėjosi, kad taip ir bus, ir pagrįstai.

Liepos 15, 16, 17 ir 18 dieną valtis plaukė sidabriniais plačios upės vandenimis. Jos krantai buvo derlingesni. Bet Dikas Sendas laikėsi tų pačių atsargos priemonių. Ir kaip anksčiau, atrodė, kad upės srovė neša ne valtį, o žolių kūgį.

Tikriausiai praeis dar keletas dienų, ir „Piligrimo" keleivių vargai baigsis. Tada kiekvienam bus atlyginta už jo pasišventimą, ir, nors jaunasis jūreivis neprisipažino, kad jo pasišventimo dalis pati didžiausia, tuo pasirūpins misis Veldon.

Bet liepos 18-ąją, naktį, nutiko įvykis, kuris vos jų nepražudė.

Apie trečią valandą nakties vakaruose pasigirdo tolimas duslus ūžesys. Labai susirūpinęs, Dikas Sendas niekaip negalėjo suprasti, kas ūžia. Misis Veldon, Džekas ir pusbrolis Benediktas miegojo. Jis pasišaukė Herkulį į valties priekį ir liepė gerai klausytis.

Naktis buvo rami. Ore nė mažiausio dvelksmo.

— Tai jūra ošia! — pasakė Herkulis, ir jo akys sublizgo iš džiaugsmo.

— Ne, — atsakė Dikas Sendas, papurtęs galvą.

— O kas gi? — paklausė Herkulis.

— Palauksime dienos, bet dabar turim būti ypač atsargūs.

Herkulis sugrįžo į luoto galą.

Dikas Sendas liko priekyje. Jis tebesiklausė. Ošė vis garsiau. Netrukus ošimas virto tolimu riaumojimu.

Prašvito iš karto, beveik be aušros. Žemiau, virš upės, maždaug už pusės mylios, ore tvyrojo kažkoks debesis. Bet tai buvo ne rūkas. Ir viskas paaiškėjo, kai pro jį lūždami prasiskverbė pirmieji saulės spinduliai – nuo vieno upės kranto į kitą nutįso nuostabi vaivorykštė.

– Į krantą! – riktelėjo Dikas Sendas; jo balsas pažadino misis Veldon. – Kriokliai! Tie debesys – tai vandens purslai. Į krantą, Herkuli!

Dikas Sendas neklydo. Priešais juos upės vagos dugnas buvo nukritęs daugiau kaip šimtą pėdų, ir vandenys garmėjo žemyn didingai ir neapsakomai veržliai. Dar pusė mylios, ir valtis būtų dingusi pragarmėje.

Devynioliktas skyrius

S. V.

Smarkiai mostelėjęs irklu, Herkulis nukreipė valtį į kairįjį krantą. Srovė, beje, šioje vietoje nebuvo stipresnė, upės vaga iki krioklių buvo vienodai nuotaki. Vagos dugnas, kaip sakėme, staigiai leidosi žemyn tik už trijų ar keturių šimtų pėdų nuo krioklio, čia jau valtį nešte nešė.

Kairiajame upės krante augo didelis, labai tankus miškas. Pro susiraizgiusią jo lapiją neprasiskverbė joks saulės spindulys.

Dikas Sendas su siaubu žiūrėjo į šią žemę, kur gyveno Žemutinio Kongo žmogėdros; jiems dabar reikės eiti per ją pėsčiomis, nes valtimi praplaukti neįmanoma. Apie valties pernešimą žemiau krioklio nebuvo ko ir galvoti. Koks baisus smūgis šiems vargšams žmonėms, ištikęs juos galbūt

tada, kai jie vylėsi jei ne šiandien, tai rytoj pasiekti upės žiotyse įsikūrusias portugalų gyvenvietes. O juk jie padėjo tiek pastangų! Nejaugi dangus jiems nepadės?

Valtis jau buvo prie pat kranto. Kuo ji artėjo prie jo, tuo keisčiau nerimavo ir gailiau cypė Dingas.

Dikas Sendas — pavojus grėsė iš visur — nenuleido nuo šuns akių ir galvojo, ar aukštuose pakrantės papirusuose netyko koks plėšrūnas ar čiabuvis. Bet netrukus jis suprato, kad šuo nerimsta ne iš pykčio.

— Atrodo, kad jis verkia! — šūktelėjo mažasis Džekas, apkabinęs Dingą rankutėmis.

Dingas ištrūko iš jo glėbio ir šoko į vandenį, kai valtis buvo už dviejų dešimčių žingsnių nuo kranto. Priplaukęs jį, dingo žolėje.

Nei misis Veldon, nei Dikas Sendas, nei Herkulis nežinojo, ką galvoti.

Tuoj pat į krantą atsirėmė ir valtis, braukdama nuo dumblių ir kitų vandeninių augmenų žalią putą. Šaižiai švilpdami, į orą pakilo keli tulžiai ir balti kaip sniegas nedideli garniai. Herkulis stipriai pririšo valtį prie mangrovės, ir visi keleiviai ėmė kopti į krantą, virš kurio sviro dideli medžiai.

Jokio išminto takelio miške! Tačiau sutryptos samanos rodė, kad šioje vietovėje neseniai lankytasi čiabuvių ar žvėrių.

Dikas Sendas nešėsi užtaisytą šautuvą, Herkulis — kirvį. Nenuėję nė dešimties žingsnių, jie rado Dingą. Šuo uostė žemę ir sekė kažkokiais pėdsakais, retkarčiais sulodamas. Iš pradžių nesuprantama nuojauta traukė jį į šią kranto vietą, dabar — į miško gilumą. Visi tai aiškiai pastebėjo.

— Dėmesio! — tarė Dikas Sendas. — Misis Veldon, ponas Benediktai, Džekai, neatsilikite nuo mūsų! Dėmesio, Herkuli!

Tą akimirką Dingas pakėlė galvą ir šokinėdamas tarsi kvietė sekti paskui jį.

Netrukus misis Veldon ir jos bendrakeleiviai pamatė jį prie seno platano, augančio pačioje tankmėje.

Ten stovėjo apleista, sukrypusi lūšnelė; žiūrėdamas į ją, Dingas gailiai lojo.

— Ei, kas ten? — šūktelėjo Dikas Sendas.

Jis įėjo į vidų.

Juo pasekė misis Veldon ir kiti.

Ant grindų mėtėsi jau pabalę kaulai.

— Šitoje lūšnelėje mirė žmogus! — tarė misis Veldon.

— Ir tą žmogų Dingas pažinojo! — atsakė Dikas Sendas. — Turbūt jis buvo jo šeimininkas! Ak! Žiūrėkite!

Dikas Sendas parodė lūšnelės gilumoje platano kamieną.

Žievė buvo nuskusta, ir ant kamieno buvo matyti didelės raudonos raidės, jau beveik išblukusios, bet dar įskaitomos.

Dingas atsirėmė dešine koja į medį, tarsi rodydamas tas raides keleiviams...

— S. V.! — sušuko Dikas Sendas. — Raidės, kurias Dingas skiria iš visų kitų. Inicialai, kurie išraižyti jo antkaklyje!..

Dikas Sendas staiga nutilo, pasilenkė ir paėmė mažą pažaliavusio vario dėžutę, gulėjusią lūšnelės kampe.

Kai jis dėžutę atidarė, iš jos iškrito popieriaus skiautė. Dikas Sendas perskaitė:

Čia, už 120 mylių nuo jūros kranto... 1871 metų gruodžio

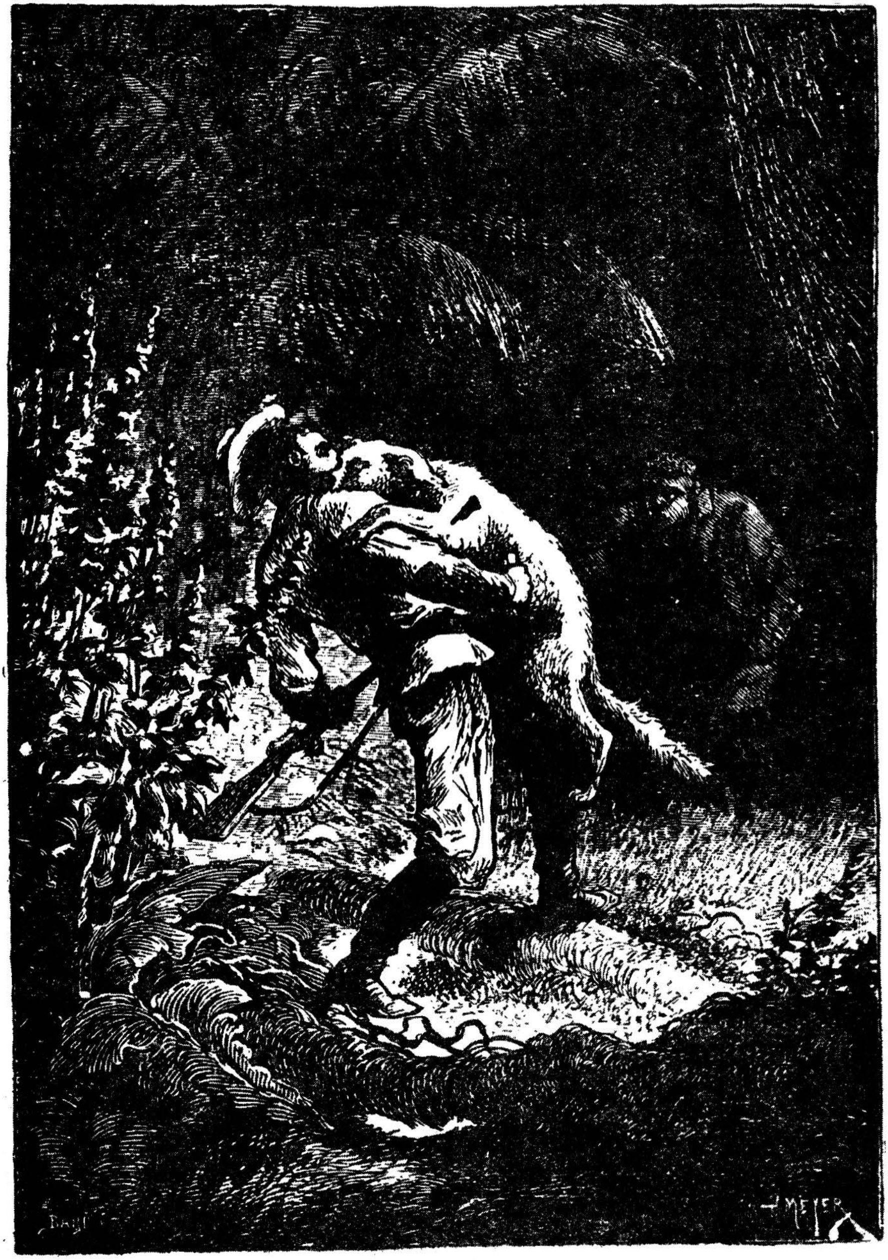

– S. V.! – sušuko Dikas Sendas. – Inicialai, kurie išraižyti Dingo antkaklyje!

mėnesio 3 dieną... mane mirtinai sužeidė... ir apvogė mano vadovas Negoras... Dingai!.. Pas mane!..

S. Vernonas

Raštelis išaiškino viską. Samiuelis Vernonas, pasiėmęs šunį Dingą, išvyko tyrinėti Centrinės Afrikos. Vadovu jis pasisamdė Negorą. Pinigai, kuriuos turėjo keliautojas, sužadino šio niekšo godumą. Jis nusprendė juos pasiglemžti. Prancūzų keliautojas, atvykęs iki šito Kongo kranto, apsistojo šioje lūšnelėje. Čia Negoras jį mirtinai sužeidė, apvogė ir paliko... Nužudęs Vernoną, Negoras tikriausiai pabėgo, bet tada pakliuvo portugalams į rankas. Paaiškėjus, kad jis vergų pirklio Alveco agentas, jie nugabeno jį į San Paolo de Luandą ir nubaudė iki gyvos galvos kalėti viename šios kolonijos kalėjime. Kaip žinome, jam pavyko iš katorgos pabėgti ir nusigauti į Naująją Zelandiją; ten jis parsisamdė virėju į „Piligrimą" nelaimei visų tų, kurie juo plaukė. Bet kas įvyko lūšnelėje po žmogžudystės? Nesunku atspėti! Nelaimingasis Vernonas prieš mirdamas dar, matyt, spėjo parašyti šį raštelį, kuriame nurodė žmogžudystės datą ir priežastį, žudiko vardą. Tą raštelį jis įdėjo į dėžutę, iš kurios Negoras, matyt, buvo pavogęs pinigus, ir, sukaupęs paskutines jėgas, ant medžio krauju užrašė savo inicialus, tarsi epitafiją... Dingas turbūt nemaža dienų ištupėjo prieš šias dvi raides! Jis išmoko jas atpažinti! Ir, matyt, jų nebeužmiršo! Paskui grįžo į pajūrį, kur jį rado „Valdeko" kapitonas. Pagaliau pateko į „Piligrimą", kur vėl susitiko su Negoru. Tuo tarpu keliautojo kaulai balo šioje lūšnelėje, Centrinės Afrikos miškuose, o jis pats gyvas liko tik savo šuns atmintyje. Taip! Būtent šitaip, matyt, viskas susiklostė. Dikas Sendas ir Herkulis jau ruošėsi krikščioniškai pa-

Dingas griebė Negorui už gerklės.

laidoti Samiuelio Vernono palaikus, bet staiga Dingas, piktai kaukdamas, puolė šį sykį iš lūšnelės.

Beveik tuoj pat netoliese pasigirdo baisus riksmas. Tikriausiai šuo kažką užpuolė.

Herkulis padarė kaip Dingas – nėrė lauk iš lūšnelės; Dikas Sendas, misis Veldon, Džekas ir Benediktas, išbėgę paskui jį, pamatė, kaip Dingas šoko ant kažkokio žmogaus, kuris ėmė raičiotis ant žemės, gindamasis nuo grėsmingai iltimis įsikibusio jam į gerklę šuns.

Tai buvo Negoras.

Atvykęs prie Zairo žiočių, iš kur turėjo išplaukti į Ameriką, tasai niekšas paliko savo palydovus, o pats atkeliavo į vietą, kur buvo nužudęs juo pasitikėjusį keliautoją.

Bet atkeliavo ne be priežasties, ir visi suprato, kodėl, kai pamatė neseniai iškastoje duobėje prie platano keletą saujų prancūziškų auksinių monetų. Buvo aišku, jog, nužudęs Vernoną ir prieš patekdamas portugalams į rankas, Negoras užkasė pavogtuosius pinigus, kad vieną dieną sugrįžęs galėtų juos pasiimti. Bet kai jis atsikasė visą auksą, jį užuodė Dingas ir griebė jam už gerklės. Netikėtai užkluptas, nenaudėlis spėjo išsitraukti peilį ir smogti šuniui kaip tik tą akimirką, kai Herkulis puolė ant jo, šaukdamas:

– Ak niekše! Pagaliau aš tave pasmaugsiu!

Buvo jau per vėlu! Negoras tysojo nebegyvas: dieviškasis teisingumas, galima sakyti, nubaudė jį toje pačioje vietoje, kur jis pats įvykdė nusikaltimą. Bet ištikimasis šuo buvo mirtinai sužeistas. Jis šliaužte nušliaužė į lūšnelę ir nusibaigė toje vietoje, kur buvo nužudytas Samiuelis Vernonas.

Herkulis iškasė gilią duobę, kurioje palaidojo keliautojo palaikus ir kartu su šeimininku visų apverktą Dingą.

Negoro gyvųjų tarpe nebebuvo, bet čiabuviai, kurie jį lydėjo nuo Kazondės, greičiausiai buvo netoliese. Pamatę, kad jis negrįžta, jie, žinoma, leisis upės link jo ieškoti. Pavojus buvo labai rimtas.

Dikas Sendas ir misis Veldon pasitarė, ką toliau veikti, o veikti reikėjo nedelsiant.

Buvo aišku, kad upė, kuria jie plaukė, yra Kongas, čiabuvių vadinamas Kvangu arba Ikutuja Kongo; vienoje ilgumoje ji dar vadinama Zairu, kitoje — Lualaba.

Tai buvo ta didžioji Centrinės Afrikos arterija, kuriai didvyris Stenlis davė šlovingą vardą — „Livingstonas", bet geografams galbūt reikėjo pakeisti jį paties Stenlio vardu.

Tačiau, nors neliko abejonių, kad šita upė yra Kongas, prancūzų keliautojo raštelis sakė, kad jo žiotys dar už šimto dvidešimt mylių; deja, nuo šios vietos juo plaukti buvo neįmanoma. Didžiulių krioklių — tai buvo greičiausiai Ntamo kriokliai — neperplauktų jokia valtis. Vadinasi, reikėjo eiti pėsčiomis vienu ar kitu krantu, vieną ar dvi mylias, žemiau krioklių pasistatyti plaustą ir vėl leistis pasroviui.

— Lieka nuspręsti, — užbaigė Dikas Sendas, — kuriuo krantu mes eisime: ar kairiuoju, kur esame, ar dešiniuoju. Abudu, misis Veldon, manding, nesaugūs, o čiabuviai čionai pavojingi. Tačiau jei eisime šituo krantu, man rodos, daugiau rizikuosime, nes galime susitikti Negoro palydą.

— Persikelkime į kitą krantą, — atsakė misis Veldon.

— Bet ar įmanoma bus juo prasibrauti? — pasakė Dikas Sendas. — Jei Negoras ėjo kairiuoju krantu, matyt, kelias link Kongo žiočių veda šiuo krantu. Nesvarbu! Dvejoti nėra kada. Bet, prieš persikeliant per upę su jumis, misis Veldon, aš turiu pažiūrėti, ar įmanoma bus leistis upe žemiau krioklių.

Tai buvo apdairu, ir Dikas Sendas tuoj pat norėjo vykdyti savo planą.

Upė šioje vietoje buvo ne daugiau kaip trijų ar keturių šimtų pėdų pločio, ir persikelti per ją jaunajam jūrininkui, įpratusiam valdyti vairinį irklą, buvo nesunku. Misis Veldon, Džekas ir pusbrolis Benediktas turėjo likti Herkulio globoje, kol jis sugrįš.

Kai, šitaip susitvarkęs, Dikas jau lipo į valtį, misis Veldon staiga pasakė:

— Dikai, ar nebijai, kad srovė gali nunešti tave į krioklį?

— Ne, misis Veldon. Iki krioklio dar apie keturi šimtai pėdų.

— Bet aname krante?..

— Aš neišlipsiu, jei pastebėsiu nors mažiausią pavojų.

— Pasiimk šautuvą.

— Taip, bet manimi nesirūpinkite.

— Gal geriau būtų nesiskirti, Dikai, — pridūrė misis Veldon, tarsi kažką blogo nujausdama.

— Ne... aš turiu plaukti vienas... — atsakė Dikas Sendas. — Taip reikia, kad visi būtume saugūs! Nepraeis nė valanda, ir aš vėl būsiu čia. Herkuli, būk akylas!

Šitaip kalbėdamas, Dikas Sendas atsistūmė nuo kranto, ir valtis nuplaukė į kitą Zairo krantą.

Misis Veldon ir Herkulis, pasislėpę papirusų brūzgyne, sekė jį akimis. Dikas Sendas veikiai atsidūrė upės viduryje. Srovė čia nebuvo labai smarki, bet truputį didesnė dėl krioklių traukos. Už keturių šimtų pėdų didingai griaudė vandenys, ir vakarų vėjo atnešti purslai taškė jaunąjį jūreivį. Jis sudrebėjo, pagalvojęs, kad jeigu būtų užsnūdęs praeitą naktį, krioklys būtų sudaužęs valtį į šipulius ir į krantą išmetęs tik lavonus! Bet dabar toks pavojus negrė-

sė, ir, mikliai vairuojama irklu, valtis plaukė truputį įstrižai tėkmės.

Po ketvirčio valandos Dikas Sendas priplaukė dešinįjį krantą ir jau buvo bešokąs iš valties...

Bet tą pat akimirką kažkas sukliko ir koks dešimt čiabuvių puolė prie valties, kurią vis dar dengė žolių žaginys.

Tai buvo žmogėdros iš kaimelio ant polių. Aštuonias dienas jie sėlino dešiniuoju upės krantu. Tada, kai poliai nuplėšė žolių stogą, jie pamatė valtyje bėglius, tai yra grobį, kuris negalėjo nuo jų pasprukti, nes krioklių užtvara užkirs tiems nelaimingiesiems kelią, ir jie anksčiau ar vėliau turės išlipti į vieną ar kitą krantą.

Dikas Sendas suprato, kad jis žuvęs, bet pagalvojo, ar, aukodamas savo gyvybę, negalėtų išgelbėti kelionės draugų. Nepraradęs savitvardos, jis stovėjo valties priekyje ir, pakėlęs šautuvą prie peties, neprisileido žmogėdrų arčiau.

Tuo tarpu pastarieji jau nuplėšė visą žolių dangą, tikėdamiesi rasti po ja daugiau aukų. Pamatę, kad į rankas jiems pakliuvo tik šitas jaunuolis, jie savo nusivylimą išreiškė baisiais kauksmais. Vienas penkiolikametis berniukas! O jie tikėjosi dešimties!

Staiga vienas čiabuvis pakilo, ištiesė ranką link kairiojo kranto ir parodė į misis Veldon ir jos bendrakeleivius, kurie, viską pamatę ir nežinodami, ko stvertis, pasirodė krante!

Dikas Sendas, nebesirūpindamas savimi, meldė dangų, kad padėtų jam išgelbėti draugus.

Valtis tuo tarpu buvo atstumta nuo kranto ir plaukė upe. Žmogėdros norėjo persikelti į kitą krantą. Matydami Diko atstatytą į juos šautuvą, jie nepuolė — žinojo, ką gali padaryti ugnimi šaudantis ginklas. Bet vienas čiupo irklą ir, sumaniai juo vairuodamas, pasuko valtį skersai upės.

— Bėkite! — riktelėjo Dikas Sendas misis Veldon. — Bėkite!

Nei misis Veldon, nei Herkulis nepajudėjo iš vietos. Atrodė, lyg jų kojos būtų įaugusios į žemę.

Bėgti! Kam? Nepraeis nė valanda, ir jie vis tiek pateks žmogėdroms į nagus!

Dikas Sendas tai suprato. Bet tuo metu dangus atsiuntė įkvėpimą, kurio jis meldė. Jam dingtelėjo, kad, paaukodamas savo paties gyvybę, gali išgelbėti tuos, kuriuos myli... Ir jis nesudvejojo.

— Dieve, saugok juos, — sušnabždėjo jis, — ir pasigailėk manęs! Tavo gerumas begalinis.

Ir tuoj pat nukreipė šautuvą į laukinį, kuris vairavo valtį; kulka sutrupino irklą į šipulius.

Žmogėdros siaubingai suriko.

Niekieno nevairuojama, valtis pateko į srovę, kuri nešė ją vis greičiau ir greičiau, akimirka kita, ir valtis atsidūrė ne daugiau kaip per šimtą pėdų nuo krioklio.

Misis Veldon ir Herkulis viską suprato. Dikas Sendas bando juos išgelbėti — žmogėdros žus, bet ir jį praris bedugnė. Mažasis Džekas ir jo motina, atsiklaupę ant kranto, siuntė Dikui Sendui paskutinį atsisveikinimą. Herkulis beviltiškai tiesė į jį rankas!..

Tą akimirką čiabuviai, tikėdamiesi išplaukti į kairįjį krantą, šoko iš valties ir apvertė ją.

Dikas Sendas neprarado šalto kraujo, susidūręs akis į akį su gresiančia mirtimi. Į galvą jam šovė paskutinė mintis: apvirtusi ir plūduriuojanti dugnu aukštyn valtis gali padėti išsigelbėti.

Iš tikrųjų Diko Sendo tykojo du pavojai: jeigu jis pateks į krioklį, užsprings vandeniu ir uždus. O tasai apvirtęs

luotas buvo tarsi dėžė, kurioje jam galbūt pavyks išlaikyti galvą virš vandens, taip pat neįtraukti oro, kuris, greitai krintant žemyn, tikrai jį uždusintų. Turint šitokią dangą, žmogui, atrodo, būtų šiek tiek šansų išsigelbėti nuo vieno ar kito pavojaus net leidžiantis tokiu kriokliu, kaip Niagaros!

Šita mintis lyg žaibas švystelėjo Diko Sendo galvoje. Jis instinktyviai įsikibo į suolą, jungiantį abu valties kraštus, ir, iškišęs galvą iš vandens po apvirtusios valties korpusu, pajuto, kaip pašėlusiai smarkiai neša jį srovė ir sviedžia beveik statmenai žemyn...

Valtis pasinėrė į vandens prarają krioklio papėdėje, dingo gelmėse ir iškilo į upės paviršių. Dikas Sendas, geras plaukikas, suprato, kad dabar jį išgelbės tik stiprios jo rankos. Po gero ketvirčio valandos jis išplaukė į kairįjį krantą ir rado ten misis Veldon, mažąjį Džeką ir pusbrolį Benediktą, kuriuos čia skubiai atvedė Herkulis.

Bet žmogėdros žuvo urduliuojančiame vandenyje. Neturėdami apvirtusios valties, kuri juos apsaugotų, jie uždusо, dar nepasiekę prarajos dugno. Jų kūnus sudraskė aštrios uolos, per kurias veržėsi žemutinė upės tėkmė.

Dvidešimtas skyrius

PABAIGA

Po dviejų dienų, liepos 20-ąją, misis Veldon ir jos bendrakeleiviai susitiko vilkstinę, kuri traukė į Embomą, į Kongo žiotis. Tai buvo ne vergų pirkliai, o dori portugalų komersantai, prekiaują dramblio kaulu. Bėgliai buvo labai gerai

priimti ir paskutinę savo kelio dalį užbaigė be ypatingo vargo.

Susitikimas su vilkstine iš tikrųjų buvo dangaus siųsta malonė. Dikas Sendas nebūtų įstengęs plaustu nusileisti iki Zairo žiočių. Nuo Ntamo krioklių iki Ielalos šioje upėje aibės slenksčių ir krioklių. Stenlis suskaičiavo šešiasdešimt du, ir jokia valtis negali jų perplaukti. Kvango žiotyse bebaimis keliautojas po ketverių metų atlaikė paskutiniąją iš savo trisdešimt dviejų kovų su čiabuviais. O žemiau jis pateko į Mbelo krioklius ir tik per stebuklą išvengė mirties.

Rugpjūčio 11 dieną misis Veldon, Dikas Sendas, Džekas, Herkulis ir pusbrolis Benediktas atvyko į Embomą, kur juos labai svetingai sutiko ponai Mota Viega ir Harisonas. Čia stovėjo garlaivis, pasiruošęs plaukti į Panamos sąsmauką. Misis Veldon ir jos bendrakeleiviai sėdo į šį garlaivį ir laimingai atvyko į Ameriką.

Telegrama, pasiųsta į San Franciską, pranešė Džeimsui Veldonui, kad netikėtai grįžta jo žmona ir sūnus, kurių pėdsakų jis veltui ieškojo visose vietose, kur, jo manymu, galėjo sudužti „Piligrimas".

Pagaliau rugpjūčio 25 dieną keleiviai traukiniu parvažiavo į Kalifornijos sostinę. Ak, jei Tomas ir jo draugai būtų buvę su jais!..

Ką dabar pasakyti apie Diką Sendą ir Herkulį? Vienas tapo Veldonų sūnumi, kitas — jų šeimos draugu. Džeimsas Veldonas žinojo, kad jis nepaprastai daug skolingas jaunajam jūreiviui ir narsiajam negrui. Iš tikrųjų laimė, kad Negoras nesuspėjo pas jį atvykti, nes jis būtų atidavęs visą savo turtą žmonai ir sūnui išpirkti! Būtų išvykęs į Afriką, ir kas žino, su kokiais pavojais ir klastomis ten būtų susidūręs!

Keletas žodžių apie pusbrolį Benedikta. Tą pačią dieną, vos atvykęs į San Franciską, orusis mokslininkas, paspaudęs Džeimsui Veldonui ranką, užsidarė savo darbo kabinete ir sėdo prie rašomojo stalo, tarsi skubėdamas užbaigti vakar nutrauktą sakinį. Jis jau galvojo apie didžiulį veikalą *Hexapodes Benedictus*, turintį papildyti entomologijos mokslą.

Ten, savo kabinete, nukabinėtame vabzdžių rinkiniu, pusbrolis Benediktas visų pirma susirado akinius ir didinamąjį stiklą... O dangau! Koks nevilties kupinas šauksmas išsiveržė jam iš lūpų, kai jis pirmą kartą jais pasinaudojo, ėmęs tyrinėti vienintelį vabzdžių atstovą, atsivežtą iš Afrikos!

Hexapodes Benedictus pasirodė esąs visai ne šešiakojis! Tai buvo paprasčiausias voras! Jis turėjo tik šešias kojytes vietoj aštuonių todėl, kad trūko dviejų pirmutinių! O tų kojyčių trūko todėl, kad Herkulis, jį gaudydamas, nevykusiai jas nutraukė! Šitaip sužalotas, tariamasis *Hexapodes Benedictus* virto invalidu ir grįžo į paprasčiausių voragyvių klasę — pusbrolis Benediktas, būdamas trumparegis, negalėjo anksčiau jo atpažinti! Pusbrolis Benediktas nepakėlė šio smūgio ir susirgo, bet, laimė, pasisekė jį išgydyti.

Po trejų metų mažajam Džekui suėjo aštuoneri metai; Dikas Sendas, pats uoliai mokydamasis, padėdavo jam ruošti pamokas. Iš tikrųjų, vos atsidūręs sausumoje, supratęs, kiek daug jam tada trūko išmanymo, jis įniko mokytis, tarsi graužiamas sąžinės, kad, per mažai žinodamas, nesusidorojo su savo pareiga!

— Taip! — kartojo jis dažnai. — Jei, plaukdamas „Piligrimu", aš būčiau žinojęs visa, ką privalo žinoti jūreivis, kiek nelaimių būtų išvengta!

Taip kalbėjo Dikas Sendas. Todėl, sulaukęs aštuoniolikos metų, jis puikiai baigė hidrografijos mokslus; išimties keliu gavo kapitono diplomą ir buvo paskirtas vadovauti vienam Džeimso Veldono firmos laivų.

Štai ko pasiekė savo elgesiu ir darbu mažasis našlaitis, rastas Sendi-Huko iškyšulyje. Nors ir buvo jaunas, jį visi vertino, galima sakyti, gerbė; tačiau jis iš prigimties buvo toks paprastas ir kuklus, jog to nematė. Jam net į galvą neatėjo, kad ryžtas, drąsa, tvirtumas patirtų nelaimių metu padarė jį didvyriu, nors jis ir nepagarsėjo tuo, kas vadinama stulbinančiais žygiais.

Vis dėlto jam nedavė ramybės viena mintis. Retomis poilsio valandėlėmis jis galvodavo apie senąjį Tomą, Batą, Ostiną, Akteoną ir kaltindavo save, kad juos ištiko ši nelaimė. Misis Veldon taip pat su sielvartu prisimindavo buvusių vargų draugus! Todėl Džeimsas Veldonas, Dikas Sendas ir Herkulis išvertė aukštyn kojom visą pasaulį, ieškodami jų pėdsakų. Pagaliau per įgaliotinius, kurių turtingasis laivų savininkas turėjo visame pasaulyje, jiems pasisekė surasti jų pėdsakus. Tomas ir jo draugai buvo parduoti į Madagaskarą, kur, beje, vergovė netrukus turėjo būti panaikinta. Dikas Sendas buvo pasiruošęs atiduoti visas savo nedideles santaupas jiems išpirkti, bet Džeimsas Veldonas nė girdėti apie tai nenorėjo. Viską sutvarkė jo įgaliotinis, ir vieną dieną, 1877 metų lapkričio 15-ąją, į Džeimso Veldono duris pasibeldė keturi negrai.

Tai buvo senasis Tomas, Batas, Akteonas ir Ostinas. Tų šaunių vyrų, išvengusių tokios daugybės pavojų, vos neuždusino savo glėbiuose jų draugai.

Iš tų, kuriuos „Piligrimas" išmetė į tą pragaištingą Afrikos krantą, trūko tik vargšės Nanos. Bet senosios tarnaitės,

kaip ir Dingo, prikelti iš mirusiųjų nebuvo galima. Tikrai buvo stebuklas, kad tik jiedu žuvo tų siaubingų nuotykių metu!

Tą dieną, suprantama, Kalifornijos laivų savininko namuose buvo didelis pokylis, ir džiaugsmingiausiai buvo priimtas tostas, kurį misis Veldon pasiūlė už Diką Sendą, „penkiolikos metų kapitoną".

TURINYS

PIRMA DALIS

Pirmas skyrius. BRIGANTINA „PILIGRIMAS" 5

Antras skyrius. DIKAS SENDAS 16

Trečias skyrius. SUDUŽĘS LAIVAS 25

Ketvirtas skyrius. IŠGELBĖTIEJI 34

Penktas skyrius. S. V. 42

Šeštas skyrius. HORIZONTE BANGINIS 61

Septintas skyrius. PASIRUOŠIMAS MEDŽIOKLEI 73

Aštuntas skyrius. FINVALAS 82

Devintas skyrius. KAPITONAS SENDAS 93

Dešimtas skyrius. TOLESNĖS KETURIOS DIENOS 103

Vienuoliktas skyrius. AUDRA 117

Dvyliktas skyrius. HORIZONTE 130

Tryliktas skyrius. ŽEMĖ! ŽEMĖ! 141

Keturioliktas skyrius. KĄ DARYTI? 154

Penkioliktas skyrius. HARIS 170

Šešioliktas skyrius. KELYJE 184

Septynioliktas skyrius. ŠIMTAS MYLIŲ PER DEŠIMT DIENŲ 195

Aštuonioliktas skyrius. BAISUSIS ŽODIS! 211

ANTRA DALIS

Pirmas skyrius. VERGŲ PREKYBA 223

Antras skyrius. HARIS IR NEGORAS 234

Trečias skyrius. ŽYGYJE 246

Ketvirtas skyrius. SUNKIAIS ANGOLOS KELIAIS 258

Penktas skyrius. PASKAITA APIE SKRUZDĖLES SKRUZDĖLYNE 270

Šeštas skyrius. NARO VARPAS 281

Septintas skyrius. STOVYKLA ANT KVANZOS KRANTO 294

Aštuntas skyrius. IŠ DIKO SENDO UŽRAŠŲ 306

Devintas skyrius. KAZONDĖ 319

Dešimtas skyrius. MUGĖ 330

Vienuoliktas skyrius. KAZONDĖS KARALIAUS PUNŠAS 341

Dvyliktas skyrius. KARALIAUS LAIDOTUVĖS 351

Tryliktas skyrius. FAKTORIJOJE 363

Keturioliktas skyrius. ŠIS TAS APIE DAKTARĄ LIVINGSTONĄ 374

Penkioliktas skyrius. KUR GALI NUVESTI MANTIKORA 386

Šešioliktas skyrius. MGANGA 400

Septynioliktas skyrius. PASROVIUI 409

Aštuonioliktas skyrius. ĮVAIRŪS NUTIKIMAI 419

Devynioliktas skyrius. S. V. 430

Dvidešimtas skyrius. PABAIGA 441

Ve-177

Jules Verne
Penkiolikos metų kapitonas: romanas / Jules Verne; iš prancūzų kalbos vertė Ramutė Ramunienė; [iliustravo Henry Meyer] – 4-oji patais. laida. – Vilnius: Pasviręs pasaulis, 2008. – 448 p.: iliustr.

UDK 840-3
ISBN 978-9955-435-87-7

Visame pasaulyje žinomo ir mylimo prancūzų autoriaus nuotykinė romantinė knyga, kurioje šlovinama drąsa, dora ir idealizmas. Autorius, sukurdamas dramatiškus įvykius, aprašo nedidelės keliautojų grupelės kelionę laivu, kupiną džiugių ir skaudžių įvykių, skiepija teisingą mąstymą ir sąžiningumą. Tai puikus pamokantis pasakojimas apie tai, jog ir sunkiomis gyvenimo aplinkybėmis būtina laikytis teisingumo ir žmogiškumo, kad gėris ir tiesa visada triumfuoja, o niekšybė ir išdavystė yra nubaudžiamos.

Jules Verne

PENKIOLIKOS METŲ KAPITONAS

Redaktorius Robertas Kundrotas
Dailininkė Eglė Gelažiūtė-Petrauskienė
Leidybos vadovas Vincas Akelis

Užsakymas 940
Išleido UAB „Pasviręs pasaulis"
Erfurto 48–18, LT-04102 Vilnius,
El. paštas: tango@takas.lt
109-oji leidyklos knyga
Spausdino AB spaustuvė „Aušra",
Vytauto pr. 23, LT-44352 Kaunas
Puslapis internete: www.ausra.lt
El. paštas: ausra@ausra.lt

Visame pasaulyje žinomo ir mylimo prancūzų autoriaus nuotykinė romantinė knyga, kurioje šlovinama drąsa, dora ir idealizmas. Autorius, sukurdamas dramatiškus įvykius, aprašo nedidelės keliautojų grupelės kelionę laivu, kupiną džiugių ir skaudžių įvykių, skiepija teisingą mąstymą ir sąžiningumą. Tai puikus pamokantis pasakojimas apie tai, jog ir sunkiomis gyvenimo aplinkybėmis būtina laikytis teisingumo ir žmogiškumo, kad gėris ir tiesa visada triumfuoja, o niekšybė ir išdavystė yra nubaudžiamos.

9 789955 435877